

ఓమ్.

పరబ్రహ్మణేనమః

శ్రీగణేశదైవజ్ఞప్రోక్షంబగు

సిద్ధాంతగ్రహలాఘవము.

(శ్రీమల్లాదిదైవజ్ఞశ్రీతే.డిపపత్తనహితము)

ఈ గ్రంథము

మంగిపూడి శిరయ్య సిద్ధాంతిగారిచే

టీకా తాత్పర్యదా హరణ సహితముగా

వ్రాయబడి

ఇది

చునిలీపట్టణమందు

చల్లా నాగలింగ శాస్త్రులవారి పుత్రికగారు

లక్ష్మీనృసింహ శాస్త్రిచే

స్వకీయ శ్రీ

ఆర్యానంద ముద్రాక్షరశాల యందు

ముద్రింపబడి ప్రకటింపబడినది. బందరు

ప్రథమ ముద్రణము 1000 ప్రతులు.

రిజిస్టర్డ్ కాపీరైట్.

1915

దీని వెల

5-00-0

శ్రీ రస్తు.

శ్రీగురుభ్యో నమః.

శ్లో॥ అచింత్యా వ్యక్తరూపాయ నిర్గుణాయ గుణాత్మానే ।
 సమస్త జగదా ధార మూర్తయే బ్రహ్మణే నమః ॥
 సిద్ధాంత సంహితా హారా రూపస్కంధా త్రయోత్మకం ।
 వేదస్య నిర్మలం చతు జ్యోతిశ్శాస్త్ర మకల్మషమ్ ॥
 వినైత దఖిలం శ్రౌత స్మార్త రక్షతృ నసిద్ధ్యతి ।
 తస్మాజ్జగద్ధితా యేదం బ్రహ్మణా నిర్మితం పురా ।
 అతఏవ ద్విజై రేత తద్యే తవ్యం ప్రహ్లాదైతః ॥

శ్లో॥ వేదాస్తా వద్యజ్ఞ కర్మ ప్రవృత్తా యజ్ఞాః ప్రోక్తాస్తేతు కాలాశ్రయేణ ।
 కాస్తాదస్మాత్కాల బోధోయతః స్యాద్వేదాంత్యం జ్యోతిషస్యోక్తమస్మాత్ ॥

శ్లో॥ సూర్యః పితృమహావ్యాసో వసిష్ఠోఽత్రి పరాశరాః ।
 కళ్యణో నారదో గార్గ్యో మరీచి ర్మనురంగిరాః ।
 రోమశో పాలశఙ్ఖే చ చ్యవనో యవనో భృగుః ।
 శానకాస్తాదశమ్యేతే జ్యోతిశ్శాస్త్ర విశారదాః ॥ ఇతి కేచిత్సారః.

శ్లో॥ బ్రహ్మచార్యో వసిష్ఠోఽత్రి ర్మనుఃపాలస్త్య లోమశౌ ।
 మరీచి రంగిరా వ్యాసో నారద శ్శౌనకౌ భృగుః ॥
 చ్యవనో యవనో గర్గః కళ్య పశ్య పరా శరః ।
 అష్టా దతై తే గంభీరా జ్యోతిశ్శాస్త్ర ప్రవర్తకాః ॥ ఇతి కేచిత్సారః.

ప్రీతిక.

అయ్యో! సర్వశాస్త్రములలో జ్యోతిషము ఈశ్వరనిర్మితమై భూతభవిష్యద్వర్తమానంబుల దెలుపునట్టిది.

శ్లో॥ సఫలం జ్యోతిషంశాస్త్రం చంద్రాశ్కా తత్రసాక్షిణౌ ॥

అనుప్రమాణమువలన వేదపురుషుని వడంగములలో ముఖ్యాంగమైన, జ్యోతిశ్శాస్త్రమొక్కటియే ఫలసాధనార్హమైనదనియును, విరాట్స్వరూపుని మనోసేత్రములం దుద్భవిల్లిన చంద్రసూర్యులు సాక్షులుగా నుండుటంబట్టి, సర్వోత్కృష్టమైన దనియుఁ జెప్పఁబడినది. లోకప్రకాశకుఁ డగు శ్రీ సూర్యనారాయణమూర్తి యీ శాస్త్రమును మొదట మయుఁడనెడు ధాతుసక్తేష్ఠున కనుగ్రహించినట్లును తదనంతరమది యీ భువి విలసిల్లి. ఇది గాక ఈజ్యోతిశ్శాస్త్రము -

పూర్వ శ్లోకమునందు పేర్కొనిన వారివలనను, మఱికొందఱు ఋషులవలనను వృద్ధిపొందింపఁబడి సిద్ధాంత, జాతక, ముహూర్త భాగంబులుగా విభాగింపఁబడి లోకమందుఁ బ్రకాశించెను. పరబ్రహ్మము తన మాయాశక్తివలన పంచభూతస్వరూపములగు నక్షత్రములుగాను, సూర్యాదిగ్రహమండలంబులుగాను, అతఁడెరించెననెడి ప్రమాణము లనేకములు గలవు. కనుక పరబ్రహ్మస్వరూపమైన జ్యోతిషము జదువ నభిలాషగలవారు భవచక్రస్వరూపమైన నక్షత్రములయొక్కయు, సూర్యాదిగ్రహములయొక్కయు, స్వభావమును, గతిని, గుణధర్మములను జక్కఁగా నెఱుంగవలయును. వానిగుణధర్మములు భూగోళమునందు వ్యాపించి నందునను నిచ్చట జన్మించునట్టి జంతుజాలములయొక్క సుఖదుఃఖములకుఁ గారణము నక్షత్రాది గ్రహమండలము లగుటవలనను వానిఁ బరీక్షించుటకై “జ్యోతిషము సాంగోపాంగముగా నేర్చుకొనుట అత్యవశ్యకము. ఇందునుగుఱించి, సోమ, సూర్య, ఆర్యభట, బ్రహ్మ, రోమక, వ్యాస, వైల, వాసిష్ఠులు లను అష్టసిద్ధాంతములుగలవు. మహాత్ములచే వ్రాయఁబడిన యీ సిద్ధాంతగ్రంథములనుబట్టి భాస్కరాచార్యులు మొదలగువారు చేసిన గ్రంథము లనేకములు గలవు. అవి మనకు మహోపకారము చేయుచున్నవి శ్లో॥ స్కంధత్రయాత్మకంశాస్త్రం ఆద్యం సిద్ధాంత సంజ్ఞికమ్ । ద్వితీయం జాతకం స్కంధం తృతీయం సంహితాహ్వయమ్ ॥

అని దైవజ్ఞవిలాసమందుఁ జెప్పఁబడిన ప్రకారము జ్యోతిశ్శాస్త్రము సిద్ధాంత జాతక సంహితలచే స్కంధత్రయాత్మక స్వరూపముగలదై యీ భువి విలసిల్లుచున్నది.

ఈ శాస్త్రము ప్రత్యక్షఫలజనకంబగుటచే మన భరతఖండమునందేగాక విరోహ, అమెరికా మొదలగు విదేశ విజాతీయులవల్లను అంగీకరింపబడి గౌరవము పొందబడుచున్నది. మఱియు బ్రహ్మదేవునిచే లలాటమునందు లిఖింపబడిన శుభాఽశుభములను దెలిసికొనుట కిదియే ముఖ్యసాధనము.

శాలిశకము ౧౮౨౯ గతమగు చుండగా- శ్రీకేశవదై వజ్ఞ పుత్తులడైన గణేశ దై వజ్ఞులవారు జన్మించిరి. వీరి ౧౩ వ సంవత్సరమునందు యీ గ్రహలాఘవము రచియించిరి. పిమ్మట కొంతకాలమునకు గోదావరీ యుత్తరభాగంబున గోళగ్రామవాస్తవ్యులగు శ్రీ దివాకర దై వజ్ఞ పుత్తులయిన మల్లాది దై వజ్ఞునిచే ఉపపత్తివ్యాఖ్యయు పిమ్మట కొంతకాలమునకు విశ్వనాథదై వజ్ఞులవారు ఉదాహరణ వ్యాఖ్యయువాగ్రసిరి. ఇది సూర్యసిద్ధాంతరీత్యా ఆలిఖాహుళ్యమగు గణితముచే పొందతగిన విషయములను, అతిసులభమార్గముగా నుండునటుల సిద్ధాంతగ్రంథములలో నిది అగ్రగణ్యమై యున్నది. సిద్ధాంతగ్రంథమునకు సరియైన వ్యాఖ్యానము లేనిచో ప్రయోజనము లేదుగాన, ఈ గ్రంథము వ్యాఖ్యాన సహితముగాను, టీకాతాత్పర్యోదాహరణ పూర్వకముగాను దృష్టాంతముగా గణితమును కూడ చూపడమైనది. ఈ వెంబడి వ్రాసియుండు విషయసూచికయందు నీ గ్రంథమునందలి విశేషములు తెలియును. సిద్ధాంత గణిత పరిశ్రమకల వారలే గాక దాని యందభిలాష కల వారలు కూడ దీనిని చూచితేని యభీష్టమును గురువుతో నగత్యములేకనే తీర్చుకొనగలరు.

ఈ గ్రంథమున నా పొరబాటువలనగాని యితర కారణముల నలనగాని, తప్పితములుండినను దానిని లెక్కింపక తీసుమించి గుణగ్రహణము చేయవలయునని సిద్ధాంతగణిత విద్యచ్ఛిఖామణుల సెల్లరను ప్రార్థింపుచున్నాడను.

మఱియు శ్రీ గణేశదై వజ్ఞులు వ్రాసిన ౧౮ అధ్యాయములలో అఱు అధ్యాయముల వఱకు ప్రథమభాగ పుస్తకముగా ముద్రింపబడినది.

ఇది ముద్రింపించి ప్రకటించుటకు నాకు ద్రవ్యసహాయము లేనందున - నా మిత్రులగు - చల్లా అక్కిన్నెనసంహశాస్త్రిగారికి, ఈ గ్రంథము 23 - 2 - 12 తేదీని పంపించియుండగా అందుమీద వారువ్యయప్రయాసలకోర్చి గ్రంథమును వారిస్వకీయ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింపించి ప్రకటించినందుకు నా క్రిమసార్థకము చేసిరిగాన నిట్టియుద్గ్రంథము లనేకములు వెలువరింప నుత్సాహి నగుదును. విద్యాదక్షులు సమయోచితమును సద్గ్రంథ ప్రకటన ప్రయోజనమును సెలంగుదురుగాన విశేషము విన్నవించక బనిలేదు.

ఇట్లు సుజనవిధేయుఁడు,

మంగిపూడి వీరయ్యసిద్ధాంతి.

గణేశ దై వజ్రకృత గ్రంథ నామాని.

శ్లో॥ కృత్వాదౌ గ్రహలాఘవం లఘుబృహ త్తిథ్యాది చింతామణిం ।
సత్సిద్ధాంత శిరోమణేశ్చ వివృతిం లీలావతీ వ్యాకృతిమ్ ॥
శ్రీబృందావన టీకాంచ వివృతిం మాహూర్త తత్త్వస్య వై ।
సచ్చాస్త్రాది వినిర్ణయం సువివృతిం ఛందోర్ణ వాఖ్యస్య వై ॥

శ్లో॥ సుధీరంజనం తర్జ్వ నీయంత్రకంచసు కృష్ణాష్టమి నిర్ణయం హోలికాయాః ।
లఘూపాయయాతాం స్తధానాన పూర్వాక్ గణేశోగురుర్భూమి నిర్వా
ణమాపత్ ॥

వి జ్ఞా పి .

ఈ సిద్ధాంతగ్రంథములు మూడు విధములు.

అందు ౧ సిద్ధాంతగ్రంథములనియును, ౨ తంత్ర గ్రంథము
లనియును, ౩ కరణగ్రంథములన్నియును, వాడుదురు.

- (1) కల్పాది లేక సృష్ట్యాది అహర్గణము సాధించునవి సిద్ధాంతములు
- (2) యుగాదిగా అహర్గణము సాధించునవి తంత్రములు.
- (3) శాలివాహనశకాదిగా - అహర్గణముసాధించునవి కరణములు.

ఇట్లు,
మంగిపూడి వీరయ్యసిద్ధాంతి.
పెన్నాడ అగ్రహారం.

ఈ గ్రంథము. వలయువారలు ఆర్యానంద ప్రస్థు మచిలీపట్ట
ణమునకు వ్రాసి తెప్పించుకొనగలరు.

విషయ సూచిక.

విషయములు.	పుట.	విషయములు.	పుట.
గ్రంథారంభము	౧	కుజశుక్రలకు పునస్సృష్టికరణము	౬౮
సంక్షానికుంటు	౩	గ్రహములకు మందగతిస్థితిము	౭౦
అమార్గణము	౪	శిశుస్థితిగత్యానయనము	౭౧
పూర్వభుగ్రివములు	౧౦	కుజబుధశుక్రలకు గతివిశేషము	౭౩
క్షేపకములు	౧౧	నక్షత్రపాదస్థివములు	౭౬
సంస్కారక్రమము	౧౨	పాదప్రవేశానయనము	౭౯
గ్రహానయనము	౧౪	పర్యాంతరచాలనానయనము	౮౨
చంద్రతుంగరాహూరానయనము	౧౭	వక్రవక్రత్యాగ కేంద్రభాగలు	౮౨
కుజబుధశిశుగ్రివేంద్రానయనము	౧౯	కుజగురుశిశులకు ఉదయాస్తమ	౮౩
గురుశుక్రశిశుగ్రివేంద్రానయనము	౨౧	యభాగలు	
శని	౨౨	బుధశుక్రలకు ఉదయాస్తమయము	౮౪
గ్రహములయొక్క చుద్యగభులు	౨౩	ములు	
భూపరిధినిర్ణయము	౨౬	వక్రవక్రత్యాగదివిషయములు	౮౫
స్వదేశభూపరిధిసాధనము	౨౭	కుజగురుశిశులకు పశ్చాద్దస్త దినములు	౮౭
యోజనసాధనము	౨౮	ములు	
భూమధ్యరేఖానిర్ణయము	౨౯	స్వాదయములు	౯౧
దేశాంతరసంస్కారధ్రువక సంస్థారము	౩౦	లగ్నస్థితిసాధనము	౯౪
భూజనసంస్కారనిర్ణయము	౩౨	ఇప్తకాలలగ్న సాధనము	౯౬
భుజకోటిసాధనము	౩౪	సాయనలగ్న సాయనరవి	౯౮
సూర్యస్పష్టికరణము	౩౬	గోళాయనదినరాత్ర్యర్థములు	౯౯
ఫలభౌచరఖండసాధనము	౪౦	నవోన్నతసంఖ్యా అక్షర కణిక	౧౦౨
చరసాధనసంస్కారము	౪౨	జ్ఞానము	
చంద్రునియొక్క చరరవి మందఫల సంస్కారము	౪౪	హారానయనము	౧౦౪
చంద్రస్పష్టికరణము	౪౬	భౌజ్య ఇప్తకణిక ఛాయాజ్ఞానము	౧౦౬
సూర్యచంద్రులయొక్క గతిస్థితిము	౪౮	నతజ్ఞానము	౧౦౮
తిథికరణయోగానయనము	౫౦	కాంతిసాధనము	౧౧౦
కుజాదిపంచస్థితిధికారములు	౫౪	భుజాంశసాధనము	౧౧౪
శిశుగ్రివసాధనము	౬౨	నతాంశోన్నతాంశసాధనము	౧౧౬
మందఫలానయనము	౬౩	అభిప్రకణిక సాధనము	౧౧౮
శిశుగ్రివమందసంస్కారానయనము	౬౪	ఇప్తకణికముదే ఉన్నత కాల సాధనము	౧౧౯

విషయములు.	పుట.	విషయములు.	పుట.
ఇష్టకర్తయంత్రజోన్నతాంశనము	౧౨౦	కాలనిర్ణయము	౧౧౯
చిక్కనము	౧౨౩	ఇష్టగ్రాసానయనము	౧౬౦
విభవచ్చాయ అక్షాంశ చరఖం	} ౧౨౬	అయనవలనసాధనము	,,
డములు		గ్రస్తోదయ గ్రస్తాస్తయమధ్య	
లగ్నప్రమాణములు	౧౨౭	నతసాధనము	} ౧౬౨
నలికాబంధనాంశ భుజ కోట	} ౧౩౮	శన్నభుచ్చనాంశ గ్రహ	
సాధనము		ణదిక్ జ్ఞానము	} ౧౬౫
నలికాబంధనము	౧౩౯	స్వర్ణమోక్షసమీక్షనోన్మీలన	
చంద్రగ్రహణాధికారము.		దిక్ జ్ఞానము	} ౧౬౭
తాత్కాలికగణనయనము	౧౪౧	సూర్యగ్రహణాధికారము.	
గ్రహణసంభవజ్ఞానము	౧౪౭	హారలంబనసంస్కృతతిథిసాధనము	౧౬౯
గవిచంద్రబింబప్రమాణము	౧౪౮	త్రిభోగలగ్ననతాంశసాధనము	౧౭౩
ప్రకారాంతరేణ బింబసాధనము	౧౫౧	నతిస్పష్టశరము	౧౭౪
మనై క్యఖండ గ్రాస ప్రమాణ	} ,,	స్వర్ణమోక్ష లంబన స్వర్ణమో	} ౧౭౬
సాధనము		క్షకాలము	
గ్రహణమధ్యస్థిత గ్రాస మద్ద	} ౧౫౩	సమీక్షనోన్మీలన గ్రహణవర్ణ	} ౧౭౮
స్థితము		జ్ఞానము	
స్వర్ణమోక్షస్థితిమద్దానయనము	౧౫౭	ఇష్టకాలీనగ్రాసానయనము.	౧౭౯

గ్రంథస్థ విషయములు సమాప్తము.

శ్రీశ్రీశ్రీశ్రీశ్రీ.

స వ ర ణ వ ఙ్గ

పేజీ.	ప ద్ధి.	తపస్.	ఓపస్.
౨	౧౯	గ్రహలాఘవే	కౌట్రివేయబడిన
౩	౨	స్ఫుట	స్ఫుట
	౫	తేషు	తేషు
	౧౭	వప్తస్య	వప్తస్య
	౨౧	దిక్స్జ్ఞాః	దిక్స్జ్ఞాః
౫	౨౫	ఆసేత్	ఆసేత్
	౨౭	మాసే	మాసే
౬	౧౨	చారేణ	చారేణ
౭	౨	దివసాసే	దివసాసే
	౧౯	తిధ్యంత	తిధ్యంత
	౨౩	పార్వణాః	పార్వణాః
౧౦	౬	ఖంపడ్య	ఖంపడ్య
౧౫	౧౮	ర్షవికా	ర్షవికా
౧౭	౧	వి	లి
	౧౩	భావి	భా - లి
౧౮	౧౮	భావైః	భావైః
	౨౮	రూతం	రూపం
౧౯	౮	$3 \times 3 \times 3 - 1 \dots \times ($	$3 \times 3 \times 3 \div 1 \dots$
	౯	$3 \times 3 \times 3 - 20$	$3 \times 3 \times 3 \div 20$
	౧౧	$3 \times 3 \times 3 - 1$	$3 \times 3 \times 3 \div 1 =$
	౧౨	$) \times (3 \times 3 \times 3 - 4$	$- 3 \times 3 \times 3 \div 4 =$
	౧౭	కుజస్యాత్	కుజస్యాత్
	౧౮	గణస్వ...౭	గణస్వ...౭
౨౦	౩	గణ	గణః
	౬	పూర్వఖండ	పూర్వఖండ [23
	౨౧	$3 \times 3 \times 3 - 10 \dots 3 \times 3 \times 3 - 23$	$3 \times 3 \times 3 \times 10 \dots 3 \times 3 \times 3 \div$
	౨౨	$4 \times 4 - 10 \dots 3 \times 3 \times 3 - 1$	$4 \times 4 \div 10 - 3 \times 3 \times 3 \div 1$
	౨౪	$3 \times 3 \times 3 - 3$	$3 \times 3 \times 3 \times 3$
	౨౫	$10 \times 10 - 1$	$10 \times 10 \div 1$
	౨౬	$10 - 1 \times 10 = \dots 3 \times 3 \times 3 - 3$	$10 - 1 \times 10 \dots 3 \times 3 \times 3 \div 3$
	౨౭	౧ తివచగా	౧-33-౦ తివచగా
౨౧	౧౩	కలుపుట	కలుపబడినదై

పేజీ.	ప.జ్ఞి.	తప్పు.	ఒప్పు.
౨౩	౧౬	చలకేంద్రజవ	చలకేంద్రజవ
౩౨	౩	మధార్యస్తేషు	మధార్యస్తేషు
౩౪	౫	మహా	మహా
౩౭	౧౩	కేంద్రహీనవా	కేంద్రవాసనా
౩౮	౧౯	ఖాంశ	భాంశ
౪౦	౨౬	భాగరహిత	భాగరహిత
౪౨	౫	భుజక్ష	భుజక్ష
౪౩	౨౭	గీ-౧౮-౪గీ-౧౦...పగటి భసము	గీ-౧౮-౪౪-౪౨ - సాయంకాల- చరసంస్కారములో రవికి౨౮వది ప్రలువచ్చుగానున్నది
౪౫	౧	మందఫలికలా	మందఫలికలా
౪౬	౫	౧౧-౧౬-౪-౮	౧౧-౧౫-౪౭-౫౬
	౭	ము ౧౧-౧౬-౮-గీ౮	మ౧౧-౧౫-౪౩-౬చ రుద్రస్థుటము (లో ౩౨ వలి ప్రలువచ్చు వుగాను తన్న ఖాంశో [న్నవి భావాత్ [౪౪-౭
	౧౮	తన్న ఖాంశ	
౪౭	౮	భావాత్తు	
	౧౬	-౧౬-౮-గీ౮...౧౦-౧-౨౪-౨౭	- ౧౫-౫౯-౧౮...౧౦-౧-
	౧౭	౧-౨౮-౩౫-౩౩--గీ౮-౩౫-౩౩	౧-౨౮-౨౫-౫౩--గీ౮-౨౫-౫౩
		౯-౪౫-౫౬...౧౪-౪	౯-౪౪-౧౯...౧౫-౪౧
	౧౯	౧౯౭-౧౯-౧౦...౯-౫౧-౫౭	౧౯౭-౧౦-౫౪...౯-౫౧-౩౨
		౯-౪౫-౫౬	౯-౪౪-౧౯
	౨౦	౨౦-౧౪-౪	౨౦-౧౫-౪౧
	౨౧	౯-౫౧-౫౭	౯-౫౧-౩౨
	౨౩	౪౬-౮-౩...౭౧౦౩౫౦	౪౬-౮ - ౨౮...౭ OF-౮౫౪ ÷
	౨౪	౧౬౬౦౮౩	౧౬౬౦౮౮
	౨౫	౧౧-౧౧-౫౨-౨౧	౧౧-౧౧-౪౨-౨౪
౪౮	౧౩	స్యాత్తు	స్యాత్
౫౦	౨౩	శకునికిని	శకునియు
౫౪	౧౩	పదకవలి ప్రలు	పదకలి ప్రలు
౫౫	౧	౨౧౨-౧౫గీ	౨౧౨-౧౯గీ-౧౫గీ
	౫	రశాః	రసాశాః
	౧౧	అపాః	అహిః
౫౬	౬	సర	శర

పేజీ.	పత్రి.	తపస్వ.	దపస్వ.
	౧౭	యతి	యది
౧౪	౨౫	ప్రతిమందలే	ప్రతిమండలే
౧౫	౫	ఫలావాసనా	ఫలవాసనా
౬౩	౮	$౧౦౦ + ౧౫$	$౧౦౦ \div ౧౫$
	౨౬	అంశకాది=మాంగం	అంశకాదిమాండం
	౨౮	మాందాంక స్తే	మాందాంక స్త
౭౦	౯	విడ్భుగోవద్వి	విడ్భుగోవద్వి
౭౯	౨౮	ద్యయోస్యంత	ద్యయోస్యంత
౮౦	౩	అంతరః	అంతరం
౮౨	౧౧	శూన్య	శూన్యం
౮౬	౨౧	$౬-౧౩-౨౮ \div ౨-౪-౨౯$ [౪౩	$౬-౧౩-౨౮ \div ౩=౨-౪-౨౯$
	౨౬	$౦-౨౬-౧౪ \times ౧౦ \div ౦-౪౩-$	$౦-౨౬-౧౪ \times ౧౦ \div ౬=౦-౪౩$
౮౯	౯	కేంద్రాంతరాద్ది నా	కేంద్రాంతరాద్ది నా [౪౩
౯౧	౨౨	దిశువద్వృత్తే	దిశువద్వృత్తే
	౨౩	బృహజ్జయైశ్చ	బృహజ్జయైశ్చ
౯౪	౧౧	నాడే	నాడే
౯౫	౪	తివచలడిన	తివచలడిన
౯౬	౯	చావినమ	చాలితనమ
౯౯	౧౩	విగడియలిప్తకాలము	విగడియలిప్తకాలము [లో
	౧౫	$౩౫౪౩-౨౬-౧౧ \div ౧౧౮$	$౩౫౪౩-౨౬-౧౧ \div ౩౦=౧౧౮$
౧౦౦	౨	ఘ్నయితృభాయాః	ఘ్నయితృభాయాః
	౧౫	అక్షభాయాః	అక్షభాయాః
౧౦౪	౨౩	తదుదయాస్త	తదుదయాస్త
౧౦౫	౮	కింతుం	కింతు
౧౦౬	౨౩	స్వేష్యం	స్వేష్యం
౧౦౭	౧౧	జాతేష్ట	జాతేష్ట
౧౦౮	౧౨	ఉష్ట	ఉష్ట
౧౧౬	౧౨	విల్లిప్తలు	లిప్తలు
	౨౧	సంస్కృతి	సంస్కృతి
౧౧౮	౬	లఫల	ఫల
	౭	భ్రవణో	భ్రవణో
౧౨౩	౩	ఛాయాగ్ర	ఛాయాగ్ర
	౭	ఛాయాగ్రం	ఛాయాగ్రం

వే.ప.	ప.జి.	తప్ప.	ఒప్పు.
౧౨౪	౬	అతోవిచ్చాయా	అతోహిచ్చాయా
౧౩౨	౧౩	రజ్జుస్తు	రజ్జుస్తు
	౧౬	చ్చాయాకర్ణ	చ్చాయాకర్ణ
౧౩౪	౧౬	౧-౧౪-౨౦ అక్షవర్ణము	౧-౧౪-౨౦ X అక్షవర్ణము
౧౪౨	౯	తాత్కాలిక	తాత్కాలిక
౧౪౩	౩	రంతరం	రంతరా
౧౪౪	౭	తదోక్తం	తదయుక్తం
	౧౧	కాలాంశాః	కాలాంశాః
౧౪౫	౫	తాత్కాలికాంతరే	తాత్కాలికాంతరే
	౯	భూచ్చాయా	భూచ్చాయా
౧౪౬	౭	అసస్త	అసస్త
	౨౭	స్థూల	స్థూల
౧౪౭	౭	విరాహ్వా	విరాహ్వా
	౧౩	వృషత్కం	వృషత్కం
	౧౮	విమండలాధ్యర్థం	విమండలాధ్యర్థం
	౧౯	వప	వపి
	౨౪	ప్రయోజకః	ప్రయోజకః
౧౪౮	౨౨	భోబింబం	చోబింబం
	౨౫	గతీష్వంతః	గతీష్వంతః
౧౪౯	౨	యుగాచక్షే	యుగాచక్షే
౧౫౦	౧౪	స్యాత్	స్యాత్
	౧౬	ఉపచయ	ఉపచయ
	౨౨	౧౧వి అం ÷ ౧౦ అం	౧౧ వి. అం. ÷ ౧౦ అం
౧౫౧	౧౪	ఏవంకృత్	ఏవంకృతే
౧౫౨	౧౦	అభ్యధి	అభ్యధి
౧౫౩	౧౮	౨౭ సూర్యోదయాది	౯ సూర్యోదయాది
	౨౧	౫౮-౧౪ X	౫౮-౧౪ +
౧౬౨	౨౫	స్పర్శాదికం	స్పర్శాదికం
౧౬౩	౧	ద్యుదశతద్వి	ద్యుదశతద్వి
౧౬౫	౧	గ్లోలోపరి	గ్లోలోపరి
	౨౩	గతితాః	గతితాః

పేజీ.	పత్రిక.	తప్పు.	బిప్పు.
౧౬౯	౬	విశ్వేషంశా	విశ్వేషంశా
	౨౨	బడి - ఆశాంశచేత	బడి - ఘ్ను = ఆశాంశచేత.
౧౭౦	౨౪	ద్వేలంజన	ద్వేలంబన
౧౭౧	౧౬	తద్వేచ్చాయా	తద్వేచ్చాయా
౧౭౨	౧౩	మధ్యంకాలో	మధ్యకాలో
౧౭౪	౧౫	౦-౪౪ + ౧౩	౦-౪౪ X ౧౩
	౧౭	౦—౩౪	౦-౧-౩౪
౧౭౫	౧౭	పరమలత్యంగుళం	పరమనత్యంగుళం
	౨౨	ర్యామోత్తర	ర్యామోత్తర
౧౭౬	౧౨	మానైక	మానైక్య
౧౭౯	౯	సితిఘటికాళిః	సితిఘటికాళిః

తప్పు.	బిప్పు.
(టైటల్ పేజీలో) శ్రీ మల్లాది =	శ్రీ మల్లారి
పీఠిక కాకితములూ చివర కరములు =	కరణములు
పీఠిక 1-వ లో 9 పంక్తిలో తద్ధ్యే =	దద్ధ్యే
పీఠిక 2-వ లో 8 పంక్తిలో మల్లాది =	మల్లారి

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ గణేశాయనమః.

సిద్ధాంతగ్రహలాఘవగ్రంథారంభః.

శ్లో॥ జ్యోతిఃప్రబోధజననీ పరిశోధ్యచిత్తం
తత్సూక్తకర్మ చరణైర్గ్రహనార్థపూర్ణా
స్వల్పాక్షరాఽచితదంశ కృతైరుపామై
ర్వ్యక్తికృతా జయతికేశవ వాక్స్పతిశ్చ॥ ౧.

టీ॥ తత్సూక్తకర్మచరణైః. తత్సూక్త = ఆవేదమందు తేనుగా జెప్పబడిన, కర్మ = స్నానసంఘ్యాదికర్మలను, చరణైః = ఆచరించుటచేత, చిత్తం = మనస్సును, పరిశోధ్య = నిర్మలముచేసి, జ్యోతిః ప్రబోధజననీ- జ్యోతిః = జ్యోతిస్వరూపమైన పరబ్రహ్మస్వరూపమును, ప్రబోధ = తెలిసికొనుటకు, జననీ = ఉత్పాదకమైనటువంటియును, స్వల్పాక్షరాఽ = స్వల్పమైనయక్షరములు గలిగియున్నదైనను, గ్రహనార్థపూర్ణా = గంభీరార్థములతో సంపూర్ణమయినటువంటిన్ని, కేశవవాక్-కేశవ = శ్రీమన్నారాయణమూర్తియొక్క, వాక్ = నిశ్వాస రూపమయినటువంటి, శ్పతిః = పేదము, తదంశకృతైః = ఆ బ్రహ్మాంశజలగు రావణాదులచేతిజేయబడిన, ఉపామైః = పదము బటలోనగుభాష్యాది సాధనోపాయములచేత, వ్యక్తికృతా = స్పష్టముగాజేయబడినదై, జయతి = ప్రకాశింపుచున్నది. ౧.

టీ॥ తత్సూక్తకర్మచరణైః. తత్సూక్త = ఆకేశవదైవజ్ఞునిచేత తేనుగా జెప్పబడిన, కర్మ = గణితముల, చరణైః = ఆచరించుటచేత, చిత్తం = మనస్సును, పరిశోధ్య = నిశ్చలముచేసి, జ్యోతిః ప్రబోధజననీ, జ్యోతిః = జ్యోతిశ్శాస్త్రము, ప్రబోధ = తెలిసికొనుటకు, జననీ = ఉత్పాదకమయినటువంటిన్ని, స్వల్పాక్షరాఽ = స్వల్ప

మైన యక్షరములు కలిగి యున్నదైనను, గ్రహసార్వభౌమ = గంభీరాక్షరములతో సంపూర్ణమై నటువంటిన్ని, కేశవవాక్ = కేశవ దైవజ్ఞానయొక్క వాక్యము, తదంత కృతైః = ఆకేశవ దైవజ్ఞుని పుత్ర శిష్యాదులచేత జేయబడిన, ఉపాద్యైః = గణిత లాఘవోపాయములచేత, వ్యక్తికృతా = స్పష్టముగా జేయబడినదై, జయతిః = ప్రకాశించుచున్నది. ౧.

శ్లో॥ పరిభగ్న సమార్వి కేశ చాపందృఢ

గుణహారల సత్సవృత్తబాహుం |

సుఖలప్రదమాత్తనృ ప్రభంతత్సగ్ర

రామంకరణంచ విష్ణురూపం ||

౨.

టీ॥ పరిభగ్న సమార్వి కేశ చాపం- పరిభగ్న = తునియలుచేయబడిన, సమార్విక = నారితో గూడిన, ఈశ = శివునియొక్క, చాపం = ధనుర్గణితము గలిగినటువంటిన్ని, దృఢగుణహారల సత్సవృత్తబాహుం, దృఢ = దృఢమయిన, గుణ = దారములుగలిగిన, హర = హరములచేత, లసత్ = ప్రకాశించుచున్న, సువృత్త = యోగ్యమగువర్తలాకారమయిన, బాహుం = భుజములుగలిగినటువంటిన్ని, సుఖలప్రదం = మోక్షాది ఫలముల నిచ్చునటువంటిన్ని, ఆత్మనృప్రభం = పొందబడిన మానుషావతారముగలిగినటువంటిన్ని, తత్ = ప్రసిద్ధమయిన, కరణం = జగత్కా. రణమైనటువంటి, విష్ణురూపం = శ్రీమహావిష్ణు స్వరూపుడైన, రామం = శ్రీరామ చంద్రుని, సగ్ర = స్మరింపుము. ౩.

టీ॥ పరిభగ్న సమార్వి కేశ చాపం- పరిభగ్న = గ్రహలాఘవే సమార్విక = జ్యోతోగూడిన, ఈశ = గ్రహకరణసమర్థతగలిగిన, చాపం = ధనుర్గణితము గలిగినటువంటిన్ని, దృఢగుణహారల సత్సవృత్తబాహుం, దృఢ = విశ్వయమైన, గుణ = గుణకారములచేతను, హర = భాగహరములచేతను, లసత్ = ప్రసిద్ధమైన, సువృత్త బాహుం = యోగ్యమైన వసంతతిలకాదీవృత్తముల భుజముగాగలిగినటువంటిన్ని, సుఖలప్రదం = మంద శీఘ్రుఫలములు గలిగినటువంటిన్ని, ఆత్మనృప్రభం = పొందబడిన శంఖుచ్ఛాయ గలిగినటువంటిన్ని, తత్ = ప్రసిద్ధమయినటువంటిన్ని, రామం = మనోహరమైనటువంటిన్ని, కరణం = గ్రహలాఘవమును కరణ గ్రంథమును, సగ్ర = స్మరింపుము. ౪.

శ్లో॥ యద్య ప్యకార్దురురవః కరణానిధీరాస్తేషు

జ్యకాధనురపా న్యరసిద్ధిగస్తాత్ |

జ్యోతిషకర్మరహితం సులభమప్రకారం

. కర్తుం గ్రహప్రకరణం స్ఫుటముద్యతోన్మితి ॥ 3.

టీ. యద్యపి = విచారించగా, ఉదాహరణం = మహాసీయలై నేనువంటి, ధీరాః =
వశిష్టగంగాది మహాముఖులు, కరణాని = కరణగ్రంథములను, అకాష్ఠాః = చేసెరి,
తేషు = ఆకరణగ్రంథములయందు, జ్యోతిషకాః = జ్యోతిషకర్మణితములు, అపాస్య =
పోగొట్టబడి, సిద్ధిః = భవసిద్ధి, న = పొందియుండలేదు, అస్మాత్ = ఈకారణము
వల్లనుంచి, (అహం = నేను) జ్యోతిషకర్మరహితం = జ్యోతిషకర్మణితములు లేనటు
వంటిన్ని, సులభమప్రకారం = మిగల సులభమైనవినిగలిగివంటిన్ని, స్ఫుటం = స్పష్ట
మైనటువంటిన్ని, గ్రహప్రకరణం = గ్రహస్ఫుటవక్రోదయాస్తవయప్రవేశము
లను, కర్తుం = చేయుటకు, ఉద్యతః = ప్రయత్నించినవాడను, అస్మే = అయితిని. 3.

—*(అంకముల సంజ్ఞాః ఘంటు)—

శ్లో॥ ఏకస్యసంజ్ఞా భూయాపకుదా ద్రాశ్చ ప్రకీర్తితాః॥ ౧.

దస్రయుగ్మౌషీయపశుపక్షపాస్తాన్వసంజ్ఞికాః॥ ౨.

త్రైసంజ్ఞికాలోకరామపురాగ్నిగుణపావకాః॥ ౩.

చతుర్థ్యాంవేదబంధ్యం బుకృతాభ్యంతయోయుగాః॥ ౪.

పంచాఖ్యాచాణధూతార్థా విషయేంద్రియవాయవః॥ ౫.

వప్తస్యసంజ్ఞాకథితా స్తరాంగరుకసాస్తభా॥ ౬.

సప్తసంజ్ఞాతురంగాద్రిమునిస్వభయాస్సృతాః॥ ౭.

అష్టసుప్తాసంజ్ఞాశ్చ విసుసర్వజాహ్వయః॥ ౮.

నవసంజ్ఞాంకగోనంద సిద్ధిగ్రహవిరించయః॥ ౯.

అకాశంగ్రహసంహార్యా ॥౧౦॥ దిక్సంజ్ఞాః పంక్తిరేవచ॥ ౧౦.

ఏకాదశ్యాఖ్యానద్రాశ్చ౧౧॥ మాసాస్తాద్వాదశాహ్వయః౧౧॥ ౧౧.

త్రయోదశసమాఖ్యాతగ్రహైశ్చైవసంజ్ఞికాః॥ ౧౨.

చతుర్దశేంద్రచనవః ॥౧౩॥ తిథిః పంచదశస్యజాః॥ ౧౩.

అష్టైశ్చపాక్షైశ్చసాన్వృతా ॥౧౪॥ త్యక్తైశ్చైవదశస్యజాః॥ ౧౪.

అష్టాదశస్యశ్చతయః పురాణానిధృతిస్తభా॥ ౧౫.

ఏకోనవింశతేరాఖ్యా విజ్ఞేయాఽధృతిస్తథా॥ ౧౯.
 కృతిర్నఖ్యాశ్చవింశత్యా ॥౨౦॥ మూర్ఛనాస్తేష్వికవింశతీః॥ ౨౧.
 ద్వావింశస్యాదాకృత్యుస్తు ॥౨౨॥ త్రయోవింశతివికృతీః॥ ౨౩.
 సంకృతిర్జినసిద్ధాశ్చ చతురుత్తరవింశతీః॥ ౨౪.
 తత్త్వానిపంచవింశత్యాః॥౨౫॥ షడ్వింశత్యాస్తథోత్కృతీః॥౨౬.
 ధిష్ణ్యాఖ్యానప్రవింశత్యా॥౨౭॥ ద్వాత్రింశద్దంతసంజ్ఞికాః॥౩౨.
 త్రయస్త్రింశద్దేవసంజ్ఞా॥౩౩॥ శూన్యంపూర్ణంవియన్నభోః॥౪౦.
 తానాఖ్యేనైకపంచాశ ద్దేవమంకాభిధాన్యతాః॥ ౪౯.
 క-ట-ప-ను-పురస్సరవర్ణానవనవపంచాష్టకల్పితాః క్రమశః॥
 జ-ణ-నకారవర్ణాః శూన్యం యక్తోప్యథోక్షరం గ్రాహ్య ॥
 ఏకదశశతసహస్రాయుతలక్ష ప్రయితకోటయః క్రమశః॥
 అర్బుదమబ్జంఖరస్వనిశిర్వ మహాపద్మశంఖ వస్తస్సాత్ ॥
 జలధిశ్చింత్యంమగ్ధ్యం పరార్థమీదశగుణోత్తరాః సంజ్ఞాః॥
 సంఖ్యాయాః స్థానానాం యోగహారార్థకృతాః పూర్వైః॥

ఈగ్రంథ మందలి సంజ్ఞలు. + కలుపుట, - తీసివేయుట, x గుణించుట, ÷ భాగించుట, = సమానము.

—*(ఆధాపహర్గణానయవమాహ.)*

శ్లో॥ ద్వ్యభీంద్రోనితశక ఈశశృత్ఫలం
 స్యా చక్రాఖ్యం రవిహతశేషకంతుయక్తం॥
 చైతాద్యైః పృథగముతః సదృశ్ను
 చక్రాద్దిగ్యుక్తాదమర కలాధిమాసయుక్తం॥ ౧.
 శ్లో॥ ఖత్రిష్ణుం గతేధియజ్ఞే పరగ్ర చక్రాంగాం
 శాశ్యం పృథగములోద్భవటం లబ్ధే॥
 ఊనాహ్వాయుత మహర్గణోభవే
 ద్వేనారఃస్యాచ్ఛరహత చక్రయగ్గణోజ్ఞాత ॥ ౨.

టీ. ద్వ్యభింజోనితశకః- ద్వి = ౨ అభి = ౪ ంద్ర = ౧౪ = (౧౪౪౨) చేత, ఊనిత = తగ్గించబడిన, శకః = గతశాలివాహనశకము, ఈశవృత్ - ఈశ = ౧౧ చేత, వృత్ = భాగింపబడినదై, ఫలం = విభక్తము, చక్రాభ్యం = చక్రమును పేరుగలది, స్యాత్ = అగును, రవిహతశేషకంతు- రవి = ౧౨ చేత, హత = గుణింపబడిన, శేషకంతు = శేషమయితే, (౧౧ చేత భాగింపగా మిగిలినశేషము ౧౨ చే గుణింపబడి) వైత్రాద్యైః = ఇష్టమాసమువఱకుగతించిన వైత్రాదిమాసములచేత, యుక్తం = కలుపబడి, పృథక్ = ఆమొత్తము వేరొక ప్రతిగానుంచబడి, అనుతః = దీనినుంచి, దిగ్భూతాత్ = ౧౦ చేత గలుపబడిన, సద్భుష్టచక్రాత్ = రెట్టించిన చక్రముచేగలుపబడిన దానివల్లనుంచి, ఆమరఫలాధిమాసయుక్తం- ఆమర = ౩౩ చేత, ఫల = విభజింపగావచ్చిన విభక్తమగు, ఆధిమాస = ఆధిక మాసములను, యుక్తం = కలుపబడవలెను. ౧. ఖత్రిష్టం- ఖ = ౦ త్రి = ౩ (౩౦) చేత, ష్టం = అధికమాసములనుగలిపిన సంఖ్యనుజెంచి, గతతిథియక్ = గతి = ఇష్టతిథివఱకుగతించిన, తిథి = శుక్లప్రతిపదాదులను, యక్ = కలిపి, నిరగ్రచక్రాం గాంశాభ్యం- నిరగ్రచక్ర = శేషరహితమగు చక్రమయొక్క, అంగాంశ = ఆరవభాగమును, ఆభ్యం=కలిపి, పృథక్=ప్రతిగానుంచి, అనుతః= యీమొత్తమునుంచి, అభిషట్కూటైః- అభిషట్కూట = ౬౪ చేత విభజింపబడిన, లబ్ధైః = విభక్తమగు, ఊనాహైః = తుల్యదినములచేత, వియతం = తగ్గించబడినదై, ఆహగ్గణః = దినసముదాయము, భవేత్ = అగును, గణః = ద్యుగణము, శరహతచక్రయక్- శరహత = ౫ చేత గుణింపబడిన, చక్ర = చక్రముతోడ, యక్ = కలుపబడినదై, (౭ చేత విభజింపగా వచ్చినశేషము) అష్టాత్ = సోమవారముమొదలుకొని, వారః = గతవారము, స్యాత్ = అగును, వారముసరిగా రానియెడల ద్యుగణముతో ౧ కలుపవలెను లేక ౧ తగ్గించవలెను, సిద్ధాంతశిరోమణౌ || అశీష్టవార్ధమహగ్గణశ్చేత్ సైకోనిరేక సి ధయోపితద్వదితి.

౨.

ఉపపత్తిః అత్రగ్రంథారంభే ద్విచత్వారింశ దధిక చతుర్దశ శతమితః (౧౪౪౨ శక) అసేత్-తచ్ఛకమారభ్య గ్రహనయవార్ధం అసేనశకేనేష్టశక ఊనికృతోగతవర్షగణః సోనోబాతః యదుక్తం వర్షాయనర్దు యుగపూర్వకమత్రసారాదితి అతస్తేచాంవర్షాణాం మాసేకరణార్ధమపాతః యద్యేకస్మిన్వర్షే ద్వాదశ సారమాసాభవంతి । తద్యేష్టసారవర్షైకిమితి । వర్షాణాంద్వాదశ గుణోయావహారః । తస్యావికృతత్వాన్నాశః । అత్రకేచిన్నాసానాం చాండ్రత్వ ప్రమమారోప్య । ద్వాదశమాసాః సంవత్సర ఇతిశ్రుతేః । వైయధికరణ్య మాపాదయంతే । తదసత్

అత్రమాసాః సౌరావీవయతశ్చాండ్ర మాసానాం వర్షమధ్యే సౌరయవత్వమస్తి |
 అతస్తేనపతితాః | సౌరానుస్సూర్యా ద్వాదశరాశిభోగే ద్వాదశవిపభవంతి | అతః
 శృతిరిమం సమీచీనాయం ఆచార్యేణబహు వర్షేషుగణా బాహుళ్యం స్యాద
 తోలాఘవార్థం శిష్యక్షేత్రభూర్థంచ ప్రథమంవహ్నిణీయాని తాన్యేవైకాదశత
 ప్తాఃకృతానియల్లబ్ధతస్య చక్రసంజ్ఞాకృతా | యచ్ఛేషంతద్వాదశ గుణితంసత్ మా
 సాఃకృతాః | తేసౌరమాసాః | చక్రాదిమూరభ్యేష్ట శకపర్యంతజాతాః | తతో
 యన్మాసే యోహ్యగః సాన్యతే | చైత్రాదిమూరభ్య తన్మాసావధియే యాతమం
 సాస్తమ్యక్తాస్తన్మాసా వధిస్యురితి | అత్రక్రియా వైషమ్యంగణిత దృష్టత్వంచ
 దృశ్యతే | యతోవహ్ని ద్వాదశగుణితాని సౌరమాసా చైత్రాదియాత మా
 సాశ్చాండ్రాః | అన్యజాత్యోర్యోగసంభవః కథంస్యాత్ | అత్రప్రథమం సౌర
 మాసేభ్యః | అధిమ సానానీయ సర్వేషుసంయోజ్య చాండ్రాఃకార్యాః | తమ
 చైత్రాది చాండ్రాయోజ్యాః | అత్రాచారేణపూర్వం భిన్నజాత్యోర్యోగఃకృతః |
 తత్రాధిశేషకమధికంజాతం | అతోధిమసౌరయనే అధిశేషంత్యక్తం అధికత్వాత్ |
 తద్యథాచైత్రాది చాండ్రాణాం సౌరీకరణాగమధిశేషం న్యూనీకర్యం | యతః
 ఏకస్మిన్వర్షే సౌరదినేభ్యశ్చాండ్రాని ఏకాదశాల్యాద్యశ్యంతే | ఏవమధిమాసాః
 సావయవాయోజ్యాః | అనుపాతస్య సావయవత్వాత్ | తత్రాధిశేషం యోజ్యం |
 అత్రోనంత్యయోగ సర్వ యోర్నాశః | అతఃసౌరమాసేభ్య శ్చాండ్రానయనం యది
 కల్పసౌరమాసైః ౫౧౦౪౦౦౦౦౦౦ కల్పాధిమాసాః ౧౫౯౩౩౦౦౦౦౦ లభ్యంతే |
 తద్వే సౌరమాసైఃకిమితి | అత్రకల్పాధిమాసైః కల్పసౌరమాసేషు భక్తేషులబ్ధ
 ౩౨౧౬ | ౪ ఏభిర్మాసైరేకోధిమాసః ఉక్తంచబ్రహ్మసిద్ధాంతే | ద్వాత్రింశద్భిర్నతై
 ర్మాసైర్నైః షోడశభిస్తథా | ఘటికాణాంచతుష్టేషా పతతిహ్యధిమాసకణతి | త
 తోనుపాతః యద్యేభిర్మాసై (౩౨౧౬ | ౪) రేకోధిమాసస్తదేష్టేః కిమితి || అత్రా
 చార్యేణనుఖాగం హరస్థానేత్రయ త్రింశదేవ గృహితాః ఏవంమాసేభ్యః ఆమర
 ఘరాధిమాసయ్య క్త మిత్పుక్తం | అత్ర గ్రంథారంభే దశభిర్మాసై గధిమసోఘా
 త్ | అతోవిగృహ్లాదితి ఇదం స్థానం | హరస్య స్థూలత్వాత్ | తదంతరం సాధ్య
 తే | ఏకంచక్ర మేకాదశవర్షాత్కం తద్ద్వాదశగుణితం జాతామసాః ౧౩౨ తే
 భ్యః కల్పాగ్గను పాతేనజాతాః | ౪ | ౩ త్రయత్రింశద్భక్తేషు జాతాః ౪
 ఆత్రాంతరం ఏచక్రే ద్విమాసకుణ్యం తతోనుపాతః | యద్యేకస్మిన్ చక్రేద్వి
 మాసకుణ్య మంతరం తద్వేచచై ౫ కిం | అతఃసదృష్మచక్రాదితి | ఏవమధిమా
 సయక్తాః సౌరాశ్చాండ్ర మాసగణోబాతః | తతోదిన్ కరణాగమనుపాతః |

యద్యేకమాసస్య క్రింతద్వినాని తదేష్టమానైః కిం । అతోమాసాస్త్రింశ్చక్షాః ।
 రుంపహరస్యా వికృతత్వాన్నాశః । ఏవం జాతాశ్చాంద్ర దివిసాసే తన్నా
 సశుక్ల ప్రతిపదాది యంత్రం ఇష్టతీధికరణార్థం గతితిథియుగతి తతోనుపా
 తః । కల్పచాంద్రైః ౧౬౦౩౯౯౯౦౦౦౦౦౦ కల్పదినక్షయః ౨౫౮౨౫౪౫౦౦౦౦౦
 లభ్యంతే । తదేష్టచాంద్రైః కిమితి । కల్పదినక్షయైః కల్పచాంద్రేషు సక్తేషు లబ్ధా
 ౬౩౧౪౮ ॥ ౩౨ ॥ యద్యేకద్వినైరేకో దినక్షయ స్తదేష్టైః కిమితి । అత్రాచార్యేణ
 హరస్థాసే చతుష్షష్ఠి రేవభృతాః । ఏవం చతుష్షష్ఠిభ క్తాః చాంద్రాదినక్షయః స్యు
 ౩౩ । అత్రాంతరజ్ఞానం చక్రవర్తేషు వర్తాణి ౬౬ ఏనాం దినాని ౨౮౪౮౦ ఏకత్ర
 ౬౩-౫౪-౩౨ ఏభిరేకత్రచ ౬౪ ఏభిర్యక్తే లభ్యేఫలీ ౩౨౩ ౩౨౨ అవయవత్యాగః
 తేనానుపాతః । యదిషడ్భిశ్చక్రైరేక దినక్షుల్యమంతరం తదేష్టచక్రైః కిమితి । అతో
 నిరగ్ర చక్రాంగాం శనుక్కార్క ఇత్యుపపన్నం ఏవం దినక్షయూచ్ఛాంద్రేషు
 ఊహాః కార్యాః । యతోవర్షమధ్యే చాంద్రదివసేభ్యః । సావనదినాని పంచదినా
 ల్పకాని దృశ్యంతే । అతిఉక్తం ఊహామోక్షియతిమితి । అత్రదినక్షయః సావయ
 వాగ్రాహ్యస్తేన గృహీతాః । యతః సావనువ దినక్షయోనచాంద్రేషు కృతేష్టహ
 గ్గణః । తిస్రంత కావీనః స్వాత్ । గతితిథియు క్తత్వాత్ గ్రహాః సూర్యోదయకాః
 కర్తవ్యా । ఏవం తిథ్యంత సూర్యోదయయోర్మధ్యే దినక్షయశేష మేవత త్రేషు
 యోజ్యం యత స్తిథ్యంత తాదగ్రే సూర్యోదయః పూర్వం వియోజ్య మథనయో
 జ్యం తుల్యత్వా త్రయోర్నాశః । ఉక్తంచ సిద్ధాంత శిరోమణౌ ॥

శ్లో॥ తిథ్యులతు సూర్యోదయయోస్తు మధ్యే

సదైవతిష్ఠ త్యవమావశేషం ।

త్యక్తనతేనో దయకాలికః స్యా

త్తిక్త్యంతకాలే ద్యుగణోన్యథాత్పిః ॥

ఏవం సావనో పార్గణో జాతః । సప్త తప్తస్సృజ్ అజ్ఞాద్వాపరః
 స్వాత్ । యథా గ్రంథాదౌ సోమవార ఆసీత్ । అత్ర చక్రదినాని
 ౪౦౧౬ సప్తతప్తానిశేషం ౫ తత్రానుపాతః । యద్యేకచక్రే పంచవారా
 అంతరం తదేష్టచక్రైః క్రిమితి । అతఃశరహత చక్రయుగితి ॥ ౧-౨.

తా. ఇష్టసంవత్సరమునకగు సం॥లు ౧౮౪౨గతశాలివాహనశకములోనుండి
 తిసివేసినట్లునున శేషముగ్ధువాబ్దుములగును. ఇవియే గ్రంథాయః ప్రమాణవత్సరము
 లు. వానిని ౧౧. చే భాగింప విభక్తముచక్రమగును శేషమును ౧౨ చే భేంపి. చైత్రా.

గతితమాసములను గలిపి రెండవప్రతిగానుంచి దీనిలో ద్విగుణితచక్రమును ౧౦-ని గలిపి ౩౩ చేత పాలు గొనగా విభక్తము అధికమాసములగును. వీనిని మొదటి ప్రతిలోగలిపి ౩౦ చే గుణించి గతితిథులనుగలిపి చక్రములో నారవభాగముగలిపి మరియొకప్రతినుంచి దీనిని ౬౪ చే విభజింపగా ఫలము త్వయతిథులగును. వీనిని మొదటిప్రతిలోనుండి తగ్గించగా అహర్గణమగును. ఈద్యుగణములో చక్రమును ౫ చేసెంచగా వచ్చినలబ్ధమునుకలిపి ౭ చే భాగింపగా శేషము సోమవారము మొదలువచ్చినవలెనుగతివారమువచ్చును. అట్లురానియెడల ౧ తగ్గించవలెను లేక ౧ కలుపవలెను.

౧-౨.

(౧) ఉదాహరణము.— ౧౮-౨౫ గతశాలివాహన శకమగు శోభకృతుసం వత్సర ఆశ్వయుజ శు ౧౫ భోమవారమునకు ద్యుగణానయనము.

౧౮౨౫ శకః.

౧౪౪౨

౧౧] ౩౮౩ ధృవాబ్దములు.

౩౪ చక్రము.

శేషము $౯ \times ౧౨ = ౧౦౮ + ౬$ గతమాసములు.

(౧) = ౧౧౪

౫ అధికమాసములు.

౧౧౯

౩౦

౩౪౭౦

౧౪ గతితిథులు

౩౪౮౪

౫ చక్రాంగాంశ.

౩౪౮౯

౫౬ త్వయదినములు.

౩౫౩౩ ద్యుగణం.

౧

౩౫౩౪ ద్యుగణము.

(౨) ౧౧౪

౬౮

౧౦

౩౩] ౧౯౨

౫ అధికమాసములు.

౬౪] ౩౫౮౯

౫౬ త్వయదినములు.

౩౪

౫

౧౭౦

౩౫౩౩

౭] ౩౭౦౩

౫౨౯

౩౪ చక్రం.

౨

౬౮

౬] ౩౪ చక్రం.

౫ అంగాంశ.

శేషము సున్నయగుటచే సోమవారమునకు ద్యుగణమువచ్చెను. కాన ౧ గలుప వలెను. యిప్పుడు ౩౫౩౪ ద్యుగణము వారము మంగళవారము వచ్చినది.

(౨) ఉదాహరణము.— ౧౮౨౭ గతశకమగు విశ్వావసు సం॥ చైత్రశుక
బుధవారం ద్యుగణానయనం చక్రపూరియయి నిశ్శేషమైనందున వ్రాయబడియె.
శకం ౧౮౨౭—౧౮౪౨ = ౩౮౫ ÷ ౧౧ = ౩౫ చక్రం శేషం = ౦ × ౧౨ = ౦ గత
మాసములు 1౦1 ప్రతి ౦ వృష్ణుచక్రం ౭౦ దిక్యుక్తం + ౧౦ = ౮౦ ÷ ౩౩ = ౨
అధిమాసములు × ౩౦ = ౬౦ దినములుగతతిథులు 1౦1 చక్రం ౩౫ ÷ ౬ = ౫ అం
గాంశగలుప ౬౫ పృథక్ ౬౫ ÷ ౬౪ = ౧ తుయదినములుత్రోయ ౬౪ శరహత
చక్రం ౩౫ × ౫ = ౧౭౫ యక్ ౬౪ = ౨౩౯ ÷ ౭ = ౩౪ శేషం ౧ మంగళవార
ము గాన ౧ గలుప బుధవారమగుచు ౬౪ + ౧ = ౬౫ ద్యుగణము.

(౩) ఉదాహరణము.— ౧౮౨౯ శకమగు ప్లవంగసం॥ ర అధిక చైత్ర శు
క శుక్రవారము అధికమాసమునుగుఱించి వ్రాయబడును. శకం ౧౮౨౯-౧౮౪౨ =
౩౮౭ ÷ ౧౧ = ౩౫ శేషము ౨ × ౧౨ = ౨౪ ప్రతి ౨౪ + వృష్ణుచక్రం ౭౦
+ దిక్ = ౧౦ యుక్తం = ౧౦౮ ÷ ౩౩ = ౩ అధిమాసములు పై ప్రతిలో గలుప
౨౭ × ౩౦ = ౮౧౦ గతతిథులులేవు. చక్రాంగాంశ ౬ గలుప ౮౧౬ ప్రతి
౮౧౬ ÷ ౬౪ ÷ ౧౨ తుయదినములు తివచ ౮౪౪ త్రింశోసం.— ౩౦ = ౭౭౪
ద్యుగణం శరహతచక్రం + ౧౭౫ = ౯౪౯ ÷ ౭ = ౧౩౫ = శేషము ౪ శుక్ర
వారము తిథిచక్రే॥

శ్లో॥ పూర్వలభ్యాని మాసేషు యద్దినే ప్రేకసంభవః।

తదాదీ శుద్ధమాసాంతం త్రింశోసం ద్యుగణం స్ఫుటం॥

ఇందువలన ౩౦ తీసివేయబడినది॥ గణకానందే॥ అధిమాసాత్పూర్వమా
సే అధిమాసేవివాపునః । దైవజ్ఞైర్ద్యుగణస్సాధ్యో వత్సమాణ ప్రకారతః॥

శ్లో॥ పూర్వాబ్ధానిక మాసేభ్యో వర్తమానాధిమాసకాః।

అధికా యదితేష్వేకం హిత్యాసాధ్యో ద్యుసంచయః॥

ఒకానొకప్పుడు అధికమాసము ౧ తగ్గును అప్పుడు ౧ కలుపవలెను ఎక్కు
వగు నపుడు తగ్గించవలెను॥ సిద్ధాంత శిరోమణి॥

శ్లో॥ స్పష్టోధిమాసః పతితోప్యలభ్యో

యదాయదావా పతితోపిల్భః।

సైకైర్నిరేకైః క్రమశోధిమాసై

స్తదాదినౌఘః సుధియా ప్రసాధ్యః॥

౧—౨.

అధరవ్యాదీనాం పూర్వ ధృవానాహా.

శ్లో॥ ఖవిధుతానభవా స్తరజేన్ధ్రంః

ఖమనలారసవార్ధయ ఈశ్వరాః।

సితరుచోభముఖోథ ఖగాయమా

శరకృతాగదితో విధుతుంగజః॥

౩.

శ్లో॥ శైలాద్వైఖశరా అగోః తీతిథువో భూతత్వదంతావిదః

కేంద్రస్యాభి గుణోడవఃసురగురోః ఖంషడ్యమావస్థిలాః।

ద్రాక్షేంద్రస్య భృగోఃకుశక్రయమశా రాశ్యాదికోధో

శనేః । శైలాః పంచభువో యమాబ్ధయ ఇమేధః త్షేషకః

కధ్యతే॥

౪.

టీ॥ తరజే = సూర్యునకు, భనుఖం = రాశ్యాదియైనటువంటి, ఖవిధుతాన భవాః ఖ = ౦ విధు = ౧ తాన = ౪ భవాః = ౧౧ (౦-౧-౪-౧౧) ధృవః = ధృవము (భవతి = అగుచున్నది) సితరుచః = చంద్రునకు, ఖమనలారసవార్ధయ ఈశ్వరాః ఖం = ౦ అనలా = ౩ రసవార్ధయః = ౪ ఈశ్వరాః = ౧౧ (౦-౩-౪-౧౧) (ధృవః = ధృవము, భవతి = అగుచున్నది) అగ = పిచ్చుట, విధుతుంగజః = చంద్రోచ్చకు ఖగాయమా శరకృతాః, ఖగా = ౯ యమా ౨ శరకృతాః రగి (౯-౨-౪-౦) ధృవః = ధృవము) గదితః = చెప్పబడెను॥ ౩.

టీ॥ అగోః = రాహువునకు శైలాద్వైఖశరాః శైలా ౨ ద్వై ౨ ఖశరాః ౫౦ (౪-౨-౫౦-౦) (ధృవః = ధృవము భవతి = అగుచున్నది) తీతిథువః = అంగారకునకు భూతత్వదంతాః భూ ౧ తత్వ ౨గి దంతాః ౩౨ (౧-౨గి-౩౨-౦) విదః = బుధునియొక్క, కేంద్రస్య = కేంద్రమునకు, అభిగుణోడవః అభి ౪ గుణ ౩ డవః ౨౭ (౪-౩-౨౭-౦) ధృవః = ధృవము, భవతి = అగుచున్నది) సురగురోః = బృహస్పతికి, ఖం షడ్యమావస్థిలాః ఖం = ౦ షడ్యమా ౨౬ వస్థిలాః ౧౮ (౦-౨౬-౧౮-౦) ధృవః = ధృవము, భవతి = అగుచున్నది) భృగోః = కుక్రునియొక్క ద్రాక్షేంద్రస్య = శీఘ్రకేంద్రమునకు కుశక్రయమశాః కు ౧ శక్ర ౧౪ యమశాః ౨ (౧-౧౪-౨-౦) ధృవః = ధృవము, భవతి = అగుచున్నది) అథ = అటుపిమ్మట, శణేః శనికి, శైలాః పంచభువోయమాబ్ధయః శైలాః ౭ పంచభువః ౧గి యమాబ్ధయః ౪౨ (౭-౧గి-౪౨-౦) ఇమే = ఇది రాశ్యాదికః = రాశ్యాది

యొనటువంటి, (ధృవం = ధృవము, భవతి = అగుచున్నది) అధః = పిమ్మట, క్షేపకః = క్షేపకము, కథ్యతే = చెప్పబడుచున్నది॥ ౪.

ఉపసత్తిః॥ అత్రాచార్యేణ ఏకాదశ తస్మాన్ వర్షాణి కృత్వా ఆహగణా నయనం కృతం ఏవం యోహగణః స ఏకాదశ వర్షమధ్యస్థ ఏవ తమశ్చన్నాయే గ్రహః తే ఏకాదశ వర్షమధ్య ఏవ భవంతి అతోయావంతి చక్రాణి భుక్తాని తేషాం గ్రహసానీయ ఏకేషు గ్రహేషు ప్రతిపద్య గ్రంథశకాది మారభ్య గ్రహః స్ఫురితి । ఏవమాచార్యేణ ఏకమితచక్రా దేకాదశ వర్షాత్మకాత్ గ్రహ సానితీ తాః । తేయథాకల్ప సారవర్తైః కల్పగ్రహ భగణః తదేకాదశ వర్తైః కతీత । అత్రాగతానాం భగణానాం ప్రయోజనాభావాత్ రాశ్యాద్యా ఏవగృహీతాః । తేషాం ధృవసంజ్ఞా కృతా సీరత్వాత్ । రాశ్యాద్యా ఏవ గృహీతాః । తేషామహగణం చ సాఫ్య పూర్వ కరణోక్తీత్యా గ్రహః సాధితాస్తే గ్రహేషు యోజ్యాః । అత్రాచార్యేణ ద్వాదశ గాశ్చ శుద్ధా కృత్వా ధృవ సంజ్ఞాః కృతాః । అతోదిన గణాగత గ్రహేషు ధృవావియోజ్యా ఇత్యగ్రే ఉక్తమస్తి । చక్రశుద్ధత్వాత్ । అత్ర బాలావబోధనారం భూతీకర్మ ఏకాదశ వర్షాణామయ మవర్గణః ౪౦౧౬ ఆతః ఆయమవర్గణో విశ్వరూప్రిణాం కైర్మత ఇత్యాదినా జాతో మధ్యమారంభః ౧౧-౨౨-౧౦-౪౯ ఆయుర్ద్వాదశశుద్ధో జాతోరవిధ్యుః ౦-౧-౪౯-౧౧ ఏవం సన్వేషాం గ్రహశాం ధృవాః ఉత్పాద్యాః॥ ౪.

అథరవ్యాదీనాం క్షేపకానామా.

శ్లో॥ రుద్రాగోష్ఠాః కువేదాస్తసన ఇహనిభాశూలినోగోభువన్వట్॥

శుంకేతౌ గృప్తి దేవాస్త మసిఖయదవోష్టా గ్నయోగోవహిజే॥

దిత్వైలాష్టాక్షకేంద్రే విభకలనవభం పూజితే ద్రగ్విహూపాః॥

శాత్రకేంద్రే గృహద్యోద్ధి సఖనవశనాగో తిథిస్సర్వతుల్యః॥ ౫.

టీ. శవసే = సూర్యనియందు, గృహద్యాః = రాశిమొదలుకొని, ఇహ = ఈగ్రంథముందు, రుద్రాగోష్ఠాః కువేదాః ॥ రుద్రాః ౧౧ గోష్ఠాః ౧౯ కువేదాః ౪౧ (౧౧-౧౯-౪౧-౦) విధౌ = చంద్రునియందు, శూనిశాగోభువన్వట్ శూలినః ౧౧ గోళువః ౧౯ మట్ ౬ (౧౧-౧౯-౬-౦) తుంకే = చంద్రోచ్చయందు, అతౌ త్యప్తిదేవాః అత ౫ అత్యప్తి ౧౨ దేవాః ౩౩ (౫-౧౨-౩౩-౦) తమసి = రాహు పునరు, ఖముదవోష్టాగ్నయః ఖ = ౦, ఉదవః ౨౨ అష్టాగ్నయ, ౩౮ (౦-౨౨-౩౮-౦) అధ = అమృసిమ్మట, మహిజే = అంగారకునియందు, దిత్వైలాష్టా-దిక్

౧౦ శైల ౩ ఆష్టా ౮ (౧౦-౩-౮-౦) జ్ఞకేంద్రే = బుధశీఘ్రకేంద్రమందు, విభకల
ననభం- వి = విగతమైన, భకల = ౨౩ లిప్తబుగల, ననభం = ౯ రాశులు, (౮-
౨౯-౩౩-౦) పూజితే = గురునియుండు, అద్ర్యశ్విభూషాః- ఆది ౩ అశ్వి ౨ భూ
షాః ౧౬ (౩-౨-౧౬-౦) శాకేంద్రే = శుక్రకేంద్రమందు, అద్రినఖనవ- ఆది
౩ నఖ ౨౦ నవ ౯ (౩-౨౦-౯-౦) శనా = శనియుండు, గోతిధిస్వర్గతుల్యః- గో ౯
తిధి ౧౫ స్వర్గతుల్యః ౨౧ (౯-౧౫-౨౧-౦) క్షేపకః = క్షేపకము, స్యాత్ = అగును. ౫.

ఉపపత్తిః— యేత్రగ్రహః తే గ్రంథారంభ మారంభజాతాః । అతోగ్రం
థారంభగ్రహః అత్రయోజ్యాః తే కల్పాదితః స్యురీతి । తత్సానంయథా । ద్వ్యష్టేంద్ర
య్యం = ౧౮౪౨ శకంప్రకల్ప్య చైత్రశుక్ల ప్రతిపదిసూర్యోదయికా గ్రహమధ్య
మాయస్మాత్తస్మాత్పక్షాద్యే యేభుటంతేతత్తత్పక్షేభ్యన్తేతే సాధితానైసాం క్షేప
కసంజ్ఞాపతాయితః క్షేప్యతే ౨ సాక్షేపః అస్యగ్రహమక్షేప్యత్వాత్క్షేపకత్వం ౫.

అధాహర్ణణోన్మృష గ్రహణాం సంసార క్రమమాహ.

శ్లో॥ దినగణభవభేటశ్చక్ర నిశ్చయోవోదీవ

సకృదుదయే స్వక్షేపయుజ్ఞ ధ్యమమస్స్యాత్ ।

నిజనిజపుర రేఖాంత స్థితాద్యోజనాఘాద్ర

సలవమితలిప్తాః స్వర్ణమిందాపరే ప్రాక్ ॥

౬.

టీ. దినగణభవభేటః- దినగణ = అహర్ణణమువలన, భవ = పుట్టినటువం
టి, భేటః = గ్రహము, చక్రనిఘ్నభవోనః- చక్ర = చక్రముచేత, నిఘ్న = గుణిం
పబడిన, ధ్యమః = పూర్వభవము, ఉనః = తగ్గించబడినదై, స్వక్షేపయుక్- స్వ =
తనయొక్క, క్షేపః = క్షేపము, యుక్ = కలుపబడినదై, దివసకృదుదయే- దివస
కృత్ = సూర్యునియొక్క, ఉదయే = ఉదయకాలమగు ప్రాతఃకాలమందలి, మ
ధ్యమః = లంకామధ్యగ్రహము, స్యాత్ = అగును, నిజనిజపుర రేఖాంత స్థితాత్-
నిజనిజ = తమతమస్వకీయమైన, పుర = పట్టణమునకును, రేఖా = భూమధ్యరేఖ
కును, అంతస్థితాత్ = అంతరమంబుండునట్టి, యోజనాఘాత్ = యోజనసముదా
యమునంబు, రసలవమితలిప్తాః = ౬ చే భాగింపబడగా వచ్చినలిప్తాదులను,
పరే = భూమధ్యరేఖకు పశ్చిమదేశమునందును, ప్రాక్ = తూర్పుదేశమునందును,
(క్రమముగా) ఇందో = చంద్రునియుండు, స్వర్ణం = ధణ్యునియు, (భవతి =
అగుచున్నది.)

౬.

ఉపపత్తిః॥ అత్ర పూర్వస్యోపపత్తిః పూర్వమేవాత్మసీ । ఉత్తరార్థస్యోపపత్తిర్యథా । యః కృతో లంకాయాం మధ్యమాగ్రహః సస్వదేశీయః కర్తవ్యః । అతో దేశాంతరందేయం । యద్దేశాంతరం వ్యవధం పూర్వాపరం యామ్యోత్తరంచ । యత్తచ్చరం తత్ర రేఖా ర్కోదయ లంకార్కోదయయోః అంతరం తదేవ స్రవణదయి వ్యతి । పూర్వాపరం రేఖార్కోదయ యోరంతరం రేఖా మధ్య రేఖా భవ ఇతి శేషః । ఉక్తంచ సిద్ధాంత శిరోమణాః॥ శ్లో॥ యల్లంకోజ్జయసి పురోపరికురు తేత్రాదిదేశాన్ స్పృశ । తస్మాత్త్రం మేగుగతం బుధైర్నిగదితా సామధ్య రేఖా భవ ఇతి॥ అత్రా ర్కోదయాత్ స్వార్కోదయః కదాభవవ్యతి । ఇతి జ్ఞానార్థముపాయః । లంకాయాం ఉక్తః పరమేభూపరిధిః సప్తారిసం గాచితుల్యః ౪౯౬౭ మేరాపగధేరభావ్య మధ్యేనుపాతః । స యథా లంకాయామపజ్ఞా భావాలంబజ్ఞా పరమాత్రి జ్ఞా తుల్యా అతః యది తుత్రిజ్ఞాతుల్యయాలంబజ్ఞయా ఆయమక్తోభూపరిధి స్రభేష్టజ్ఞ లంబజ్ఞయాకిమితి ! లంబజ్ఞాయాః సర్వత్ర త్రిజ్ఞాతోల్పత్వాత్ । ఉక్తాత్సర్వత్రో నవపభూపరిధిః స్వాదతః సుఖార్థమష్టచత్వారిశ్చ తమితో గృహీతః । ౪౯౭౦ । తతోనుపాతః । యద్యేభిః పరిధియోజనై ౪౯౭౦ ర్గ్రహగతికలాః క్రామగతిదేష్టేః కిమితి రేఖాస్వదేశాంతరయోజనైః కిమితి । అత్రాయం సంస్కారః చంద్రస్యైవ కృతః । అన్యేషాం గతేరల్పత్వాత్ నకృతః స్వల్పాంతరత్వా త్త్యక్తమతోనదోనాయ । ఉక్తంచ సిద్ధాంత శిరోమణాః॥ శ్లో । స్వల్పాంతరత్వాద బహుపయోగాత్ ప్రసిద్ధభావాచ్చ బహుప్రయాసాత్ । గ్రంథస్య తత్ జ్ఞేయతాభయేన యస్యాజ్య తేహోననమాషణాయేతి॥ అతో రేఖా స్వదేశాంతస్యాం నవోగతిః ౪౯౭౦ గుణిపరిధిః ౪౯౭౦ వారః గుణహరాగుణేనాప వర్తితాజాతోవారః షట్ ౬ అతః కంఠిజ నిజేత్యాది ధనర్ణోపపత్తి ర్యథాయేగ్రహాస్తే మధ్య రేఖోదయజాః మధ్యరేఖాతః పూర్వదేశే రేఖార్కోదయాయాత్ పూర్వం సూర్యోదయః । అతః ఋణం క్రియతే । రేఖాయాః చచ్చివదేశే స్థితానాం రేఖోదయాంతరం స్వార్కోదయః । అతః ధనం క్రియత ఇత్యుపపన్నం.

౬.

తా. అవార్గణోత్పన్న గ్రహములలో వర్తమానచక్రముచే చెంపబడిన పూర్వభృచములను తివిచి ఆయాగ్రహములకు జన్మిన తేవచక్రములనుగలుప ప్రాతఃకాల లంకామధ్య గ్రహంబులగును. ఓమ్కట తాను గణితముచేయుదేశమునకును భూమధ్యరేఖకును మధ్యనుండు యోజనములను ౬ చే విభజింపగా వచ్చినలిప్తాదులను భూరేఖకుతూర్పు పడమరదేశముల గుర్రెణిగి చంద్రునియందు బుణధనములుదేయవలెను, అనగా తూర్పుఅయిన ఋణము పడమరఅయిన ధనముచేయవలెను. ఈగ్రం

భక్త రక్షితమైన గ్రహము. కు శాంతి పుష్పముగటవేత దేశాంతర సంచారము చేప్పి
యూడవేను. అయినను సువ్యవస్థాంతాది గ్రంథములయందు నేయబడియున్నందున
ఆసంచారము యు కముగాన ముందు కవరించెద.

అథాహర్గణౌ ద్ధృహనయన మాహః.

శ్లో॥ సఖిచగలపసీనాద్య ప్రదీపజ్వలక్రాంతిః

ఖతిధిక్యగణానాం లిప్తికాస్వరణ కాద్యః।

మనుగణహితంందుః స్వాద్విఘా ఛాగహీనః

ఖిమచహృత గణోనోల్లి ప్రికా స్వంచపూర్వః. 2.

టీ! మృత్యువు = ఆహారము, స్వ = వేలు ప్రతిగానుంచి, ఖనగలవహింసః
 క్షయం చేత విభజింపగా, లవ = వచ్చిన భాగాదివిభక్తము, హింసః = ప్రతిగానుంచ
 బడిన మృగములలో తగ్గించబడినదై, లిప్తికాను = లిప్తములయందు, ఖగిధిహృతగణో
 నః, ఖగిధి ౧౫౦ చేత, హృత = భాగింపబడిన, గణః = గృగణము, ఊహింసః = లిప్తా
 దివసే తగ్గించబడిన, అంశకాద్యః = భాగాదియైన, అగ్గజ్ఞశక్తాః = సూర్య-
 బుధ-శుక్రుఁడు, (స్వః = ఆగుదురు) చనుగణహతిః = ఆహారము, ౧౨ చేగుణిం
 పబడినదై, స్వ = చతుర్ముక ప్రతిగానేర్పఱుపబడి, అద్రి భూభాగహింసః, అద్రిభూ
 ౧౨ చేత భాగింపబడినదై, భాగ = భాగాది, హింసః = తివనబడినదై, లిప్తికాను =
 లిప్తములయందు, ఖమనుహృతగణోనః, ఖమను ౧౨౦ చేత, హృత = విభజింపబడిన,
 గణః = ఆహారము, ఊహింసః = తివనబడినదై, అంశపూర్వః = భాగాదిగల, అందుః =
 చంద్రగ్రహము, (భవతి = ఆగుచున్నది) వీనిని రాశ్యాదిగామాయుకౌనవలెను. ౭.

ఉపపత్తిః | అత్ర పూర్వగత్యా గ్రహసాధనం కర్తవ్యం | తత్ర పూర్వగతి
జ్ఞానోపాయో యథా పూర్వం | బ్రహ్మణాచైత్రాదౌ రవివానేభవక్రం క్రాంతిమం
డలాది వృత్తాభ్యం ప్రవహనితేషు | తత్ర గ్రహః ప్రవహనలవనేన భవక్రం క్రా
మయిత్యాభిన్న కేన్నయాపూర్వ గత్యా స్వస్థానాత్ కింఛిత్ కిందిచ్చులితాః |
ఏవం ప్రత్యహం విలోక్యమానే గ్రహణం పూర్వ గతిర్భిన్నాకేన్నా సృష్టా అత్ర
గ్రహకయనేక శ్చిదుపాయోన దృశ్యతే | ప్రతిదిన విలక్షణగతిత్వాత్ తత్రేద్ధం బ్ర
హ్మణాచరదితు గోళం చక్రవికలాంకితం కృత్వా ప్రత్యహం గ్రహవేధితాః | ఏవ
మద్యతనశ్చ ససయో రంతరం గ్రహస్యగతిః | ఏవం గ్రహభగణ భోగవర్తంతం
గ్రహగతి రాసియతాసుః ధ్యేయపరమాధికాగతిర్యావ పరమాప్యతయో ర్హ్యో
గాఢు మధ్యగతిః | సైవా గీకృతా మసాన్య సూక్ష్మణాం వికలాకోట్యం శాదీ

నామలక్ష్యత్వాత్ సామూహా వాతా నైవాద్యత్వాత్ ఏవం కియన్యపికాతే భాతే
 వసిష్టాది భిర్విలోక్యమానేగతే రంతరం దృష్టం । అంతరం దృష్టం బ్రహ్మ
 గుప్త భాస్కరాద్యైస్తయైవ యక్త్యాగతయోభిన్నా దృష్టాస్తభ్యో భగణా ఆకిసా
 ధితా । సే యథాయద్యేకదినేనైతా వతిగతి స్తదాకల్పదిష్టాః కిమితి । ఏవం సిద్ధాంతే
 గ్రహాభివృద్ధిః భిన్నాభిన్నాః పారపరితాస్తే తత్కాలేనైవ ఘటంతేన్న । ఇదాను
 మహదంతరితా దృశ్యంతే । ఉత్తరం వరాహ సుఖితాయాం । ఉత్తరావే వికృతః
 ప్రత్యక్షపరోక్షణై ర్వి కిరితి ॥ వసిష్ట సిద్ధాంతే ॥ ఇద్ధం మాండవ్య సంక్షేపాదుత్తరం
 శాస్త్రం మయోత్తమమ్ । విస్తృతిర్విషయ చంద్రాద్యైకవివృతి యుగేయుగే ।
 యుగేయుగే మహతికాలేతి సుసనం ప్రస్తావితం । శిథిలత్వమితియావత్ ॥ ఉత్తరం
 సూర్యసిద్ధాంతే । శాస్త్రమాద్యంత దేవేదం యశ్చార్వం ప్రాహాసాస్కరం । యు
 గానాం పరివర్తన కాలభేదోక్తకేవలం ॥ బ్రహ్మ సిద్ధాంతే ॥ ధ్యావగ్రహాపి
 దేశాజ్జీవం జ్ఞాత్వానుదైవజ్ఞైః । తత్సంస్కృత గ్రహాభ్యం కర్తవ్యం నిర్ణయాదేశా
 వితి । అమునాచార్యేణ సలికాబంధేన గ్రహానాశేభ్య గ్రహాంతరాణి కృతాని లక్షి
 తాని । తద్యథా సారపక్షియః సూర్యచంద్రోచ్చయం నవకలాన్యూనా సారపక్షి
 యః । చంద్రోఘటతే । ఆర్యపక్షియా భావగురుగాహవః । బుధకేంద్రం బ్రహ్మప
 క్షియం ఆర్యపక్షియః । శనిః పంచాంశాధికో ఘటతే శుక్రకేంద్రం బ్రహ్మపక్షి
 యూర్య పక్షియయో ర్యోగార్థతల్యం ఘటతే । ఆస్తికకాలే ఏతే దృగ్గోచరాః ।
 ఏవమగ్రేపి భవిష్యన్నహం గణకైర్నవికా బంధాదినా గ్రహాశేఖం కృత్వా అం
 తరాణి లక్షయిత్వా గ్రహకరణాని కార్యాణీత్యగ్రే గ్రంథసమాప్తా వాచా
 ర్యేణా పుష్కరమస్తీ ఆతోస్తికకాలే ఆత్రత్యా ఏవ గ్రహాఘటంతే । ఏవమన
 యా వర్తమానఘటనయా జ్ఞాతా మధ్యమారణిగతి ర్భాగాద్యా ౯-౫-౮-
 ౧౦-౧౫-౯-తత్రానుపాతః । యద్యేకదినే నైతావతిగతిస్తదా హస్తజ్ఞేనకిమితి ।
 అమార్గసన్యగతిః గుణః । ఆత్రఖండగుణనార్థం గతేరేకం ఖండం గత్యేక్షయాయా
 అధికం గృహీతం ౦ ౫-౮-౩౪-౧౯-౯-౯-స్యాపి ఏకోద్భవః అంతరం ౦-౦-౫-౧-
 ౨౫-౮-౫-౧- అనేనాహస్తజ్ఞోగుణ్యః రూపగుణా హస్తజ్ఞాచోద్భవః । అతకర్మ
 గౌరవం లాఘూనార్థ మిదం ౦-౦-౫-౧-౨౫-౮-౫-౧- యధైకసంఖ్యం స్యాత్తథా
 కేనాపిగుణ్యం ఏవంస ప్రతి ౭౦ గుణితే రూర్ధ్వంరూపం ౧౧ న్నేవంభవతి । ఆతోరూ
 పగుణః । స ప్రతిభుక్తః । ఫలేనరూపగుణో హస్తజ్ఞోహీనకార్యః । యతోధికం గృహీ
 తే ఉభయత్రరూప తుల్యస్యగుణస్యా వికృతత్వాత్ । నాశంఏవంస్వభిన్న గలపహీన
 ఇతి । అధగతే రపేక్షయాధికం గృహీతంయత్తం ౧౦-౦-౦-౨౪-౯-౦ ఆనేనగణో

గుణ్యః । ఫలంరవాహీనం కార్యంఅధికత్వాత్ । అత్రాపిలాఘవార్థ మిదంఖతిధిక్షేః
 ౧౫౦ సవర్ణతంత్రాతం కలాస్థానేరూపం ౧ అతఃకలాసుఖ తిక్షిహ్యతగణోనఇతి
 యూహ్యచూర్కగతిః । వైవబుధశక్రయోర్వృష్టా ఆతోరవిబుధశక్రకా మధ్యమా
 స్తవీవ అభవంద్రంసానయతి । అత్రచంద్రమధ్యమగతిః భాగాది ౧౩-౧౦-౩౪-౫౧-
 ౫౬-౦ అనయాగణోగుణ్యః తత్రగతేరధికం ఖండంగృహీతం ౧౩-౧౦-౩౪-౫౬-
 ౩౮-౫౧ । అత్రాపిలాఘవార్థం పూర్ణాశ్చ తుర్ధశగృహీతాః । ఆతడక్షం । గణమనుహ
 తిరితి ఇదంచతుర్దశభ్యః కియదన్యచ నీతి చతుర్దశేతుదం ౯-౪౯-౨౪-౪౨-౨౯-౯
 ఇదంసప్త దశగణితం జాతమూర్ధ్వస్థానే ౧౪ ఆత్రోధయ చతుర్దశేతుల్య గుణోఅ
 తః స్వాద్రిభూభాగహీన ఇత్యక్షం తతోగతేరపేక్షయాయత్ గృహీతమధికం ఖం
 డంతదిదం ౦-౦-౯-౨౫-౪౨-౫౧ ఖమనుభిః సవర్ణతంత్రాతం కలాస్థానేరూపంసగు
 ణః ఖమనవోహరః । రూపగుణస్యా వికృతత్వాత్ ఖమనుహ్యతగణోహో లిప్తికాస్త్వితి ।
 స్వస్వభృవస్వ స్వక్షేపసంస్కారః సర్వేషాం గ్రహణాం కార్యదీప. ౭.

తా. ఆహారణమును రెండు ప్రతులుగానుంచి ఒకప్రతిని ౭౦ చే భాగింప
 గా వచ్చినభాగాదిని మొదటిప్రతిలో తివిచి ద్యుగణమును ౧౫౦ చే విభజింపగా
 వచ్చిన లిప్తాదినికూడ తివిచినభాగాది రవి, బుధ, శుక్ర, మధ్యగ్రహములగును
 రవి, గ్రహమే బుధ, శుక్ర, లగుచురు. భాగలను రాసులుగామార్చవలెను. ౧౨ రా
 సుల కధికచయినచో ౧౨ను తివచవలెను; శేషమును గ్రహించవలెను. ద్యుగణమును
 ౧౪చే పెంచి రెండుప్రతులుగానుంచి రెండవప్రతిని ౧౭ చేత పాలుగొనగా వచ్చిన
 భాగాదిని మొదటిప్రతిలోతగ్గించి ద్యుగణమును ౧౪౦ చే విభజింపగా వచ్చినలిప్తా
 దిని మొదటిభాగాదిలోతగ్గించి రాశ్యాదిచేయ చంద్రుడగును. ౭.

సూర్య సిద్ధాంతే.

మానము స్తో॥ వికలానాం కలావస్త్వా తస్వస్త్వా భాగడచ్యతే ।

తత్త్రింశతా భవేద్రాశిః భగణోద్వాద వైవతే॥

తా. ౬౦ విలిప్తులు ౧ లిప్త, ౬౦ లిప్తులు ౧ భాగ, ౩౦ భాగలు ౧ రాశి,
 ౧౨ రాసులు ౧ భగణము, ఇట్లు మార్చుకొనవలెను.

భా వి విలి.

ఉదాహరణము. — ద్యుగణము ౩౫౩౪÷౭౦ = ౫౦—౨౯—౮.

[వి విలి.

[భా - వి - విలి.

ప్రతి ౩౫౩౪.౦౧౦౦ ద్యుగణము ౩౫౩౪ ÷ ౧౫౦ = ౨౩ — ౩౩

$$\begin{array}{r}
 ౫౦౨౯౧౨ \\
 \hline
 ౩౪౩౩౩౦౧౫౨ \\
 ౦౨౩౩౩౩ \\
 \hline
 ౩౦ \mid ౩౪౩౩౩౨౧౯ \\
 ౧౨ \mid ౧౧౬౩౩౨౧౯ \\
 \hline
 ౯౧౩౩౨౧౯ \\
 భారాభావివిలి.
 \end{array}$$

భగణములతో పనిలేదు రాశ్యాది రవి బుధ శుక్రలు ౩౩౩౨౧౯

చంద్రస్యోదాహరణము.

౩౫౩౪ ద్యుగణము × ౧౪ = ౪౯౪౨౬.౦౧౦ మరయొకప్రతి ౪౯౪౨౬ ÷
భా వి విలి

౧౨ = ౨౯౧౦౧౨౧౧౦ మొదటి ప్రతిలో తివచ ర౬౫౬౫౩౫౧౦ ద్యుగణం
౩౫౩౪ ÷ ౧౪౦ = విస్తాది ౨౫౧౪౪౫౫౫౫౫ తివచ ర౬౫౬౫౧౩౩౬ ౦ ౩౦ =
౧౫౫౬౫౧౩౩౬ రాశ్యాది. దీనిని భగణములుచేయ అనగా ౧౨ చే విభజింప
భ ౧౨౯౧౪౪౫౧౩౩౬ విలి౩౬ (రాశ్యాదిచంద్ర: ౪౫౧౩౩౬॥ 7.

అథచంద్రతుంగ రాహురానయనమాహ.

శ్లో॥ నవహృతదినసంఘస్పంద్రతుంగంలవాద్యం ।

భవతిఖనగభక్తద్యువ్రజోపేతలిప్తం ।

నవకుభిరిషు వేదైర్భస్రసంఘాద్విధాస్తా ।

త్ఫలవకలికైక్యంస్యాదగుశ్చక్రశుద్ధః ॥ 8.

టీ॥ నవహృతదినసంఘః । నవ ౯ చేత । హృత = భాగింపబడిన । దినసంఘః =
అహర్గణము । లవాద్యం = భాగాది । చంద్రతుంగం = చంద్రోచ్ఛము । భవతి = అగు
చున్నది. (దీనియందు) ఖనగభక్తద్యుప్రజః । ఖనగ ౨౦ చేత । భక్త = భాగింపబడిన

ద్యువజః=అహర్గణము । లిప్తం=లిప్తాదిని । ఉపేతః=కలుపవలెను । ద్విధౌ= రెండుప్రతులుగా నుంచబడిన । ఘనసంఘాత్=దినసముదాయమునుంచి । నవకుభిః ౧౯ చేతను । ఇషువేదైః రగి చేతను (వరుసగా) ఆప్తాత్=భాగించుటవల్లనుంచి ఫలవకలిక్తైక్యం । ఫల=వచ్చినవిభక్తము । లవ=భాగాదియు । కలిక=లిప్తాదియు, ఐక్యం=కలుపబడి । చక్రశుద్ధిః । చక్ర ౧౨ రాసులనుండి । శుద్ధిః=తివచబడినదై । అగుః=రాహుగ్రహము । స్వాత్=అగును ॥ 8.

ఉపపత్తిః తత్రచంద్రోచ్చగతిః । ౦౧౬|౮౦|గి౧|౨గి|౪౩| అత్రైకఖం డంగతేర్నూనం గృహీతం । ౦౧౬|౮౦| అనేనగణోగుణ్యః । తత్రలాఘ వార్ధం ఇదంనవ ॥ ౯ ॥ సవర్ణితంజాతమూర్ధ్వస్థానేరూపం ౧|౧| సగణో వికృతత్వా త్కైక్యః । అతోనవహృతైక్యైక్య అవశిష్టంఖండం ౦-౦-౧గి-౨గి-౪౩ ఇదంసప్తతి ౭౦సవర్ణితంజాతమూర్ధ్వంకలాస్థానేరూపం ౧అతః ఖనభ క్తద్యువజో వేతలిప్తమి తియతః । పూర్వఖండం నూనం గృహీతం అతోయక్తం । రాహునామపాతః । పాతోనామక్రాంతి మండలయోః 'సంన్యాసః । నూర్యోయస్మిన్ వృత్తేభ్రమతిత త్రాంతివృత్తౌక్రాంతి మండలాత్ గ్రహాయావతాం తరణిదృశ్య తేతస్యాంతరస్య శర సంజ్ఞాకృతాఏవం రవివ్యతిరిక్తాః । సర్వేగ్రహాః క్రాంతిమండలేనగ్రమంతిశర తుల్యాంతరేణగ్రహాః । యత్రభ్రమంతిదృష్టస్య విమండలసంజ్ఞాకృతా ఏవంక్రాం తివృత్త శరవృత్త సంపాతస్య విలోమగతిర్నిష్టా । తత్జ్ఞానం యథాగోశే పూర్వసం పాతాదన్యసంపాతః కియన్విభావై । పృష్ఠతోద్భవస్తేభాగాః షష్ఠి ౬౦గుణాః కలాః త తోఽనుసాతః । య ద్యేభిః సపాతద్వయాంతరదివైః ఏతాః అంతరకలాః లభ్యంతే త దైకదినేన కలితి లభ్యా పాతస్య విలోమగతిః । ఏవం చంద్రపాతగతిః । అన్యేషాం గ్రహణాం పాతసాధనం నోక్తం యత స్తేషాం గతి ర్వక్ష్యే తాపి వికలా న లభ్యతే । అత శ్చంద్రపాత ఏవ సాధ్యతే తద్గతిః ౦-౩-౧౦-౪౮-౨గి-౧గి అతోఽనుసాతాత్ అనయా గణో గుణ్యః । అత్ర గతే రపేక్షయా ఊనం ఖండం ధృతం ౦-౩-౯-౨౮-౨గి-౧గి అనేన సావయవేన ఖండేన గణో గుణ్యః । ఇతి కర్మగౌరవం అతో లాఘవార్ధం ఇద మేకోనవింశత్యా ౧౯ స వర్ణితం జాత మూర్ధ్వస్థానే రూపం ౧ ఏవం నవకుభిః గణో భాజ్యః ఫలం భాగా అవశిష్టం గతిఃఖండం ౦-౦-౧-౨౦-౦-౦ ఇదం పరిచ చత్వారింశతా స వర్ణితం జాతం కలా స్థానే రూపం ౧ అత ఇషు వేదైః భక్త ఇల్లికలైక్యం 'కార్యం యతః పూర్వఖండం గతే రూపం ధృతం ఏవ జాతః పాతః స ఏవ పాతం ప్రసాధ్య ॥ 8

తా॥ ద్యుగణమును ౯ చే భాగింపఁగా వచ్చినభాగాదిని ౭౦ చే భాగింపఁగా వచ్చిన లిప్తాదిని కలిపి రాశ్యాది చేయ చంద్రోచ్చ యగును । ద్యుగణమును రెండు ప్రతులుగా వేటి మొదటిప్రతిని ౧౯ చే విభజింపగా వచ్చినభాగాదితో రెండవ ప్రతిని రగి చే భాగింపగావచ్చిన లిప్తాదిని కలిపి రాశ్యాది చేసి ౧౨ రాసులలో తివచిన రాహువగును । ఈరాహువునకు సంస్కారములు చేసినపిమ్మట ౬ రాసులు గలుపకేతు వగును ॥ గణకానందే ॥ రాహుచ్చే- యుతే చాస్మిక్ రాహూ కేతు ద్వినిచ్ఛితః ॥ 8 ॥

ఉదాహరణము:— ద్యుగణము ౩౫౩౪-౯-౩౯౨-౪౦-౦) X (ద్యుగణము ౩౫౩౪-౭౦-౫౦-౨౯ మొదటిభాగాని ప్రతిలో లిప్తాదిని రెండుప్రతిని గలుప భాగాది ౩౯౩ । ౩౦ । ౨౯ । రాశ్యాది ౧౩ । ౩ । ౩౦-౨౯ భగణము ౧౮త్రోయ రాశ్యాది ౧-౩-౩౦-౨౯ చంద్రతుంగం ॥ ద్యుగణము ౩౫౩౪-౧౯-భాగాది ౧౮౬-౦-౦) X (ద్యుగణము ౩౫౩౪-౪గి లిప్తాది ౭౮-౩౨ భాగాదిలో గలప ౧౮౭-౧౮-౩౨ రాశ్యాది ౬-౭-౧౮-౩౨ ॥ ౧౨రాసులలో తివచ గి-౨౨-౪౧-౨౮ రాహుః ౬ రాసులు గలుప ౧౧-౨౨-౪౧-౨౮ కేతుః ॥

అథకుజగ్రహ, బుధశీఘ్ర కేంద్రానయన మాహ.

శ్లో॥ దిఘ్నా ద్విధా దినగణోంకకుభిక్త్రి శైలైర్భక్తః ఫ
లాం శకకలావివరం కుజస్యాత్
త్రిఘ్నా గణస్వవసు దృగ్ల వయుక్ జ్ఞశీఘ్రకేంద్రం
లవాద్య హిగుణాస్తగణో నలిప్తమ్॥

టీ॥ దిఘ్న: - ౧౦ చేతగుణింపబడిన । దినగణ: - ద్యుగణము ద్విధా = రెండుప్రతులు గలదై । అంకకుభి: ౧౯ చేతను । త్రిశైలై: ౭౩ చేరను (మనసగా) భక్త: = భాగింపబడి । ఫలాంశక కలావివరం । విభక్తమగు భాగాది, లిప్తాదుల అంతరము । కుజ: = కుజుడు । స్యాత్ = అగును । త్రిఘ్న: ౩ చే గుణింపబడిన । గణ: - అహర్గణము । గ్వ = ప్రతిగానుంచి వసుచ్చక్ - మొదటి ప్రతిని ౨౮ చేతలవయుక్ - భాగింపగా వచ్చిన భాగాది ౧౮ ప్రతిలోగలిపి అహిగుణాస్తగణోనలిప్తం । అహిగుణ ౩౮ చేత । ఆప్త: = భాగింప బడిన । గణ: = ద్యుగణము । ఉనలిప్తం = లిప్తాదిగాతగ్గించ బడినదై । లవాది = భాగాది । జ్ఞశీఘ్రకేంద్రం = బుధశీఘ్ర కేంద్రము । స్యాత్ = అగును = 9

ఉపపత్తి: || ఖామగతి: || ౧ 3౧1౨౬13౧1313౬1 అత్యాధికంఖండంగ్యహీతం |
 ౦13౧13౪1౪౪1౧౨13౬1 అనేనగణోగుణ్య: | అత్ర లాఘవార్థమిద మేకోనవింశ
 త్యా సవర్ణితం జాతా భాగస్థానే దశ అతి ఉక్తం దిఘ్నా గణ అంకకుభి భాజ్య
 ఇతి | అస్మాత్ ఖండాత్ గతి మహస్య శేషం ఖండం ౦-౦-౨-౧3-౯ ఇదం
 త్రిసప్తత్యా సవర్ణితం జాతా: కలాస్థానే దశ ౧౦ ఉభయత్ర దశతుల్యా గుణో
 తో దిఘ్నా ద్విధే త్యుక్తం ఫలమౌ రంతరం కాగ్యం యతః పూర్వఖండగతే
 రధికం ధృతం బుధశీఘ్రకేంద్రగతి: 3-౬-౨౪-౨-2-౧3 అనయా గణో గుణ్య
 ఇత్యేకం ఖండం త్రయ: 3 త్రిధిర్గుణ్య: అతస్త్రిఘ్నా గణఇతి అవశేషం ఖండం కిం
 చిదధికం గృహీతం ౦-౬-౨౫-౪౨-౫౧-౨౫ అనేన గణోగుణ్య ఇత్య త్రేద
 మప్టావింశత్యా ౨౨ సవర్ణితం భాగస్థానేత్రయ: ఉభయత్రాపిగుణ స్త్రితుల్య: |
 అత స్స్వరగుద్యుగళయగితి | అత్రాధికవేవ ౬త్ ఖండం ౦-౦-౧-3౪-౪౪-౧౨
 ఇదం అష్టత్రింశద్భి: 3౨ సవర్ణితం జాతం కలాస్థానే రూపం ౧ తస్యా వికృత
 త్యా దహీగుణాప్త గణోనలిప్తమితి పూర్వఖండ మధికం గృహీతం అత ఇదం
 హీనం కృతం || 9

తా|| అహర్గణమును ౧౦ చేతఁ బెంచి 'రెండవ్రతులుగా నుంచి మొదటి
 ప్రతిని ౧౯ చే విభజింపఁగా వచ్చినభాగాదిలో రెండవప్రతిని 23 చేత భాగింపఁగా
 వచ్చినలిప్తాదిని తివచి రాశ్యాది చేయ కుగ్రహ మగును || ద్యగుణమును 31 చే
 బెంచి రెండవ్రతులుగా నుంచి రెండవప్రతిని ౨౨ చే పాలుగొనఁగా వచ్చిన భాగా
 దిని మొదటిప్రతిలోగతిపి ద్యగుణమును 3౨ చే విభజింపఁగా వచ్చిన లిప్తాదిని
 దీసి వేసి రాశ్యాది చేయ బుధశీఘ్రకేంద్ర మగును ||

ఉదాహరణము:— ద్యగుణము 3౫3౪-౧౦-3౫3౪౦-23= లిప్తాది
 ౪౪౪- ౬-- ౬౦-భాగాది ౨-౪-౬ మొదటిప్రతి 3౫3౪౦- ౧౯-భాగాది
 ౧౨౬౦-౦-౦లో తివచ ౧౨-౫౧-౫౫-౫౪ రాశ్యాది ౬౧-౨౧-౫౫-౫౪
 భగణములు ౫ పోగా రాశ్యాది ౧-౨౧-౫౫-౫౪ కుజుఁడు || 3౫3౪-3-
 ౧౦౬౦౨ రెండవప్రతి ౧౦౬౦౨-౨౨-భాగాది 32౨-3౨-3౪ మొదటిప్రతిలో: గ
 లుత ౧౦-౯౨౦-3౨-3౪ ద్యగుణము 3౫3౪-3౨-౯3-౦లిప్తాది వీనిని భాగ
 లుచేయు ౧-33-౦ మొదటిప్రతిలో గతివచఁగా ౧౦౯2౯-౫-3౪రాశ్యాది 3
 ౬౫-౨౯-౫-౩౪ భగణములు 3౦ పోగా రాశ్యాది ౫-౨౯-౫-3౪ బుధశీఘ్ర
 కేంద్రమగును ||

అథ గురు, శుక్ర శీఘ్రకేంద్రానయనమాహ.

శ్లో॥ ద్యుపిం డోఽర్కభక్తో లవాద్యో గురుః స్యా ద్యుపిం
డా ఖైలాప్తలిప్తావిహీనః ।
త్రినిఘ్న ద్యుపిండా ద్విధాత్వైః క్విభాజై రవాప్తాంశ
యోగో భృగో రాశుకేంద్రం ॥ 10.

టీ॥ అర్కభక్తః ౧౨ చే భాగింపబడిన । ద్యుపిండః—అహర్గణము (భాగాది) ద్యుపిండాత్—ద్యుగణమువల్లనుంచి । ఖైలాప్తలిప్తావిహీనః । ఖైల-౭౦ చేత । ఆప్త-భాగింపబడిన విభక్తము । విప్తా-లిప్తాదికము । విహీనః-లిప్తచబడినదై । లవాద్యం-భాగాది । గురుః - బృహస్పతి గ్రహము । స్యాత్ - అగును । త్రినిఘ్న ద్యుపిండాత్ । త్రినిఘ్న ౩ చే గుణింపబడిన । ద్యుపిండాత్ - అహర్గణమువల్ల నుంచి । ద్విధా-రెండప్రతులుపెట్టి । అత్వైః-(మొదటిప్రతిని) గే చేతను (రెండవ ప్రతిని) క్విభాజైః ౧౮౧ చేతను । అవాప్తాంశయోగః । అవాప్త-భాగింపగావచ్చిన విభక్తముల । అంశ-భాగాదులు । యోగః-కలుపుట । భృగో-శుక్రునియొక్క । ఆశుకేంద్రం-శీఘ్రకేంద్రము (భవతి-అగుచున్నది) 10.

ఉపపత్తిః ॥ గురోగ్గతిః -౦-౪-గో-౮-౩౪-౧౭ అనయా గణో గుణ్య ఇతి అత్రైకం ఖండం ౦-గో ఇదం ద్వాదశభిః ౧౨ సవర్ణితం జాతం । భాగస్థానే రూపం ౧ హరస్థానే ద్వాదశ । అత ఉక్తం ద్యుపిండోర్కభక్త ఇతి । అస్మా ద్గతి మపాస్య శేషం ౦-౦-౦-గో-౨గో-౪౩ ఇదం సప్తతి సవర్ణితం జాతం కలాస్థానే రూపం ౧ హరస్థానే సప్తతిః ౭౦ పూర్వఖండ మధికం గృహీతం । అత ఉక్తం । ఖైలాప్తలిప్తావిహీనఇతి ॥ శుక్రశీఘ్రకేంద్రాన్య గతిః । ౦-౩౬-గో-౪౦-౬-౩౭ అనయా గణో గుణ్యః । అత్రైకం ఖండం ౦-౩౬ ఇదం పంచభిః సవర్ణితం జాతం । భాగస్థానే త్రయం ౩ హరస్థానే పంచ గే అత ఉక్తం త్రినిఘ్న ద్యుపిండాత్ । అశుభక్తాత్ అవాప్తాంశ ఇతి అవశిష్టం ఖండం ౦-౦-గో-౪౦-౬-౩౭ ఇద మే కాశీత్యధికతేన ౧౮౧ సవర్ణితం అత్రాపి జాతం భాగస్థానే త్రయం ౩ ఉభయ త్పాపి గణ శ్రీభి ర్గుణ్యః । ఏకత్రపంచభి గే భాజ్య ఏకత్ర చై కాశీత్యధికతేన ౧౮౧ భాజ్యః । ఫలైక్యం కార్య మేవ యతః పూర్వఖండం న్యూనం గృహీత మస్మి అత ఏవోక్తం త్రినిఘ్న ద్యుపిండా దిత్యాది ॥ 10.

తా॥ అహర్గణమును ౧౨ చే విభజింపగా వచ్చిన భాగాదిలో ద్యుగణమును, ౨౦ చేత భాగింపగా వచ్చిన లిప్తాదిని తివచి రాశ్యాది చేయ బృహస్పతి యగును। ద్యుగణమును ౩ చే తెంచి రెండ్రుతలు పెట్టి గీ చేత మొదటిప్రతిని ౧౮౧ చేత రెండవప్రతిని విభజింపగా వచ్చిన భాగాది లభములను గలిపి రాశ్యాదిచేయ శుక్ర శీఘ్రకేంద్ర మగును ॥ 10.

ఉదాహరణము:— ద్యుగణము ౩౫౩౪ ÷ ౧౨ = భాగాది ౨౯౪-౩౦-౦ ద్యుగణము ౩౫౩౪ ÷ ౨౦ = లిప్తాది ౧౭౦-౨౯ తివచ భాగాది ౨౯౩-౩౯-౩౧ ÷ ౩౦ రాశ్యాది ౯-౨౩-౩౯-౩౧ గురుడు ॥ ద్యుగణము ౩౫౩౪ × ౩ = ౧౦౬౦౨ ÷ ౧ = భాగాది ౨౧౨౦-౨౪-౦ ద్యుగణము ౩౫౩౪ × ౩ = ౧౦౬౦౨ ÷ ౧౮౧ = భాగాది ౫౮-౩౪-౨౮ కలుప ౨౧౭౮-౫౮-౨౮ భగణాది ౬ పోగా రాశ్యాది ౦-౧౮-౫౮-౨౮ శుక్రశీఘ్రకేంద్రము.

అధశ నేరానయనమాహ.

శ్లో॥ ఖాగ్నైర్ధృతో దినగణో శముఖః శనిః స్యాత్ ।

షట్పంచభూహృతగణా త్ఫలలిప్తి కాఢ్యః ॥ 11.

టీ॥ ఖాగ్నైర్ధృతః ౩౦ చేత భాగింపబడిన । దినగణః—అహర్గణము (భాగాది) షట్పంచ భూహృతగణాత్ ౧౫౬ చేత భాగింపబడిన ద్యుగణమువల్లనంచి । ఫలలిప్తి కాఢ్యః—వచ్చిన విభక్త మగు లిప్తాదులతోఁ గలుపబడినదై । అంశముఖః — భాగాదియైన । శనిః—శని । స్యాత్—అగును ॥ 11

ఉపపత్తిః॥ శనేర్మధ్యమగతిః ౦-౨-౦-౨౩-౪-౩౨ అనయాగత్యా అహర్గణో గుణ్య ఇతి । అత్రైకం ఖండం గృహీతం ౦-౨ ఇదం త్రింశతా సవర్ణితం భాగస్థానే రూపం ౧ జాతం తస్యా వికృతత్వాత్ । ఖాగ్నైర్ధృతో దినగణ ఇత్యుపపన్నం । ఏతత్ఖండం గతే రహస్య కేవలం ౦-౦-౦-౨౩-౪-౩౨ ఇదం షట్పంచాశదధికశతస వర్ణితం జాతం । కలాస్థానే రూపం ౧ తస్యా వ్యవికృతత్వాత్ । షట్పంచభూహృ తగణా ది త్యుక్తం । ఫలయో ర్మోగః కామోగతః । పూర్వఖండం గతే రూపం ధృతం అత ఉక్తం ఫలలిప్తి కాఢ్య ఇతి॥ 11

తా॥ ద్యుగణమును ౩౦ చేత విభజింపగా వచ్చిన భాగాదిలో అహర్గణ మును ౧౫౬ చే భాగింపగా వచ్చిన లిప్తాదిని గలిపి రాశ్యాది చేయ శనియగును॥ 11

ఉదాహరణము:— ద్యుగణము ౩౫౩౪ ÷ ౩౦=భాగాది ౧౧౭-౪౮-౦
 ద్యుగణము ౩౫౩౪ ÷ ౧౫౬=లిప్తాది ౨౨-౩౯ కలప భాగాది ౧౧౮-౧౦-౩౯
 రాశ్యాది ౩-౨౮-౧౦-౩౯ శనిగ్రహము.

అథగ్రహణాం మధ్యగతినిర్ణయ మాహ

శ్లో॥ గోతౌ గజా రవిగతిః శశినోఽభ్రగోశ్వాః పంచాగ్న
 యోఽథ షడిలాభయ ఉచ్చభుక్తిః ॥

రాహుస్త్రయం కుశశినోఽసృజ ఇందు రామా
 స్తర్కాశ్వినోజ్ఞచలకేంద్రజ వోర్యహిత్వైః ।

లిప్తా జనా వికలికా శ్చ గురోః శరాః ఖం శుక్రాశు
 కేంద్రగతి రదిగణాః శనే ద్వే ॥ 12.

టీ॥ గోతౌ: గో లిప్తలు, గజా: ర విలిప్తలు, రవిగతి:—నూర్యునియొక్క
 దినభుక్తి, (అస్తి—కలదు) శశిన:—చంద్రునకు, అభ్రగోశ్వా: ౭౯౦, పంచాగ్నయ: ౩౫, అథ పిమ్మట, షట్ ౬, ఇలాభయ: ౪౧, ఉచ్చభుక్తి:—చంద్రోచ్చభుక్తి
 యగును, రాహవో:—రాహువునకు, త్రయం ౩, కుశశిన: ౧౧ అగును, అసృజ:—
 కుజునకు, ఇందురామా: ౩౧, తర్కాశ్విన: ౨౬ అగును, అర్యహిత్వై: ౧౮౬,
 లిప్తా:—లిప్తలును జినా:౨౪ వికలికా: లిప్తలునుజ్ఞచలకేంద్రజ:—బుధశీఘ్రకేంద్రగతి
 యగును, గురో:—గురునకు, శరా:—గో-ఖం-౦ అగును, అదిగణా:—౩౭లిప్త
 లు, శుక్రాశుకేంద్రగతి:శుక్రశీఘ్రకేంద్రగతియగును, శనే:—శనికి, ద్వే ౨లిప్తలును॥12.

ఉపపత్తి:॥రూప మహర్గగణం పకల్ప్య సర్వే గ్రహాః పూర్వోక్తవ నృధ్య
 మాః సాధితాస్తా ఏవ గతికలాః రాశివృత్తస్య ఏతావతీః కలాః। ప్రత్యహంప్రాచ్యాం
 గృహాః। పృథక్ పృథక్ స్వస్య కక్షాయాం క్రామం తీతి భావ: । త త్కథం రాశి
 మండలం ప్రవాహనిలే తీప్తం। అతివేగేన నియతం పశ్చిమాభిముఖం భ్రమతి। కీఘ్ర
 మందభేదేన భిన్నగత్యా గ్రహ విచరంతీతి య ద్వేపం తస్మి తేషాం గ్రహాణా మేక
 మా గ్ధానాం మధ్యమగ తే: శీఘ్రత్వమందత్వ మిత్యన్యథా త్వం కథం సంభవతీతి ।
 అత: పృథ క్పృథ జ్మార్గగతా భ్రమం తీతిభావ:। గతే ర్విసదృశత్వం కస్మా దిత్యుచ
 తే । యో హి భూమే రాసన్న: స స్వల్పేన కాలేన భగణంభ్రమంతే తస్య కీఘ్రగతి
 త్వం సంభవతి । యో హి దూరగ: స మహతా కాలే నేతి । తస్మా త్తస్య మందగతి

త్వ మితి, ఏకస్మా దేకస్మా దన్యోన్యోచందగతిః సంభవతి॥ తథా చోక్తం, సిద్ధాం తనిరోమహా॥

శ్లో॥ కఙ్కాః సర్వా అపి దివిషదాం చక్రలిప్తాంకితా స్తా ।
 వృత్తేలఘ్వాన్య లఘుని మహతిస్య ర్మహత్వస్థే లిప్తాః ।
 తస్మా దేతే శశిజభృగుబాదిత్య భామేజ్యమందా ।
 మందాక్రాంతా ఇన శశధరా ద్భాంతి యాంతః క్రమే
 ణేతి ॥ ఏవం గ్రహణాం కఙ్కాః సప్తగ్రహకక్షోపరి
 అష్టమం నక్షత్రమండలం । తత్ర సమా ద్వాదశరా
 శయః । తదంతా స్తే క్షేత్రాంశా స్తస్య పూర్వాభి
 ముఖనియతగ తే రభావః । ప్రవహనియాక్షిప్తం । పశ్యి
 మాభిముఖ మేన పరిభ్రమ తితి తదా రాశ్యంశకలా
 ద్యవయవభోగవశాత్ । గ్రహణాం శీఘ్రమందత్వ
 ముక్తం । నను యో హి యోజనాత్మకో దినగతి
 ర్భాగః । స సర్వేషాం గ్రహణాం సమాన ఏవ అత
 ఏ వాహ భాస్కరః ॥

శ్లో॥ సమాగతి స్తు యోజనై ర్భుభః సదాసదా భవేత్ ।
 కలాదికల్పనావశామృదుస్త్వతా చ సా స్మృతేతి । అత్ర
 భచక్రం ఏకత్ర స్థితేన స్థాతుం న శక్నోతి అతః ।
 కించి త్రాప్నోష్యా దపి చల తీ త్యవగమ్యతే । కస్మా
 ద్విషువాయనచిహ్నాదయ స్థానానాం వై కత్వావస్థిత
 త్వాత్ విషువాయనచిహ్నాని స్వదేశస్థానా దతిక్రాం
 తాని దృశ్యంతే ॥ తదా చక్రం పృథ్వీ క్షలితం భవతి
 అధాగతపోక్తాని తదా ప్రాక్షులితా మితి జ్ఞేయం
 అత ఉక్తం సూర్యసిద్ధాంతే ॥

సిద్ధాంత ప్రగ్రహాలాఘవము.

శ్లో॥ పాక్షికక్రించలితం హీనే ఛాయారాత్ త్కరణగతే॥

అంతరాంతైః సమావర్త్య పశ్యచ్ఛేషే

కస్మాత్ స్థానాత్ పాక్షికాచ్చ చులితం దృశ్యతేయథా యత్ర ఏవయే దక్షిణోత్తరధృవా ధీతిజ్ఞానా భవతః । స నిరక్షణే సైన్మిక్ సమం య త్సూర్యా పరవృత్తిం తద్విషయవృత్తి సంజ్ఞం రతో యస్మి న్నాగ్నే రవిః పూర్వగత్యా ద్వాదశ రాశీక భుంక్తే తద్వృత్తిస్య క్రాంతిమండల సంజ్ఞాకృతా ఏవ ముభయోః క్రాంతి వృత్త విషయవృత్తయోః మదాభాంతరే పాతద్యయం వర్త తే సా సంపాతో కాః మండలే మేషాదితులాదిసంజ్ఞా జ్ఞేయా, తయో ద్విషయత్సంపాతయోః ప్రాగపరత్ర ధీతిజ్ఞానయో స్త్రిభే తద్విషయవృత్తా దక్షిణోత్తర చ కృతుర్వింశత్యం శాంతరేక్రాంతి సద్దక్షిణోత్తరవృత్తయోః సంపాతద్యయం తన్మృగకర్కాదిసంజ్ఞం అనయో రయన చిహ్న సంజ్ఞా కృతా, ఏవం విషయవాయనచిహ్న చతుష్టయం రాశిమండలస్థం పరిత్యక్ భృగుణవశాత్, ధీతిజ్ఞే య త్రోదేతి తత్ర తత్ర ధీతిజ్ఞే వి తేషాం తా ఏవ సంజ్ఞాః కృతాః, తస్మాత్ భవక్రం చలిత మి ర్యవగమ్యతే, యథా సర్వోపరిరాశిమండలం తత్ర ద్వాదశరాశీక సమానాక్ సావయనాక్ పరికల్ప్య భూమధ్యా త్తదవయవ ప్రాపీని నూత్రాగ్ని సంలక్ష్యాణి, యస్మిక్ యస్మిక్ నూత్రే స్వక్షాన్ధితో గ్రహ స్తిత్రతి స తస్మిక్ గాతౌ తదంతాద్యసయవస్థా జ్ఞేయః, ఏవం శ్రీబ్రహ్మణా రాశి చక్రం స నక్షత్రం తదధిపిత గ్రహక్షాసహితం దక్షిణోత్తరగ్రహయో గృహ్య తత్ర సర్వాక్ గ్రహాక్ మేషాదిచిహ్న నూత్రాగ్ని సంస్థాప్య, ఏవంభవక్రం సృష్ట్య పరివహనీలస్య పశ్చిమాభిముఖభృచుత్వే నియుక్తం, గ్రహాస్తుపూర్వాభిముఖభ్రమత్వే నియుక్తాః । తతః సర్వే గ్రహాః స్వస్వమాగ్న పరిత్యక్ భృచంతో ౭వ పూర్వాభిముఖం ఏకాదశసూసాగ్ని ఆచుతతాని చ పాదోపపత్తిసహితాని యోజనాని పూర్వాభిము ఖం పరిత్యహం గంతుం పరివృత్తాః, ఉత్తంచ సృష్ట్య భవక్ర మిత్యాది, తత్ర స్వస్వక్షాన్ధితిలిస్తానాం లఘుమహత్వాత్ లిప్తావశేన కీర్ణుమందత్య ముచ్చవశేన చ గతీనా ముపపన్నం, తత్ర భవక్రస్య పాక్షికాచ్చ చలనం తేలియనాంనా ఏవ తద్వశేన తత్ర స్థితిరాశీనాం విషయవృత్తాత్, దక్షిణోత్తరరూరాసన్నత్వం యావద్వి రంతైః భవతి తేషామంతానాం క్రాంతిసంజ్ఞా, తత్ర క్రాంతివశేన యత్కర్మ క్రియతే తత్సాయనగ్రహా దేవ కర్తుం ప్రయత్యతే, తేషామవస్థితి మున్నాగ్ని యోజనానాం రాశిచక్రం భవక్రా ద్యత్రస్థితిం తేషాం సాధన మేవ ప్రమాణం స్వస్వక్షాన్ధితిలానా ముపపత్తి తేవ మవి సంక్షిప్తా, పూర్వప్రతిపాదిత ప్రమేయా గ్రహాభిలయం

తా॥ సూర్యునకు గో ర చంద్రునకు ౭౯౦-౩౫ సుర్యోచ్ఛకు ౬-౪౦ కాహువునకు ౩-౧౧ హజనకు ౩౧-౨౬ బుధశీఘ్రకేంద్రమునకు ౧౮౬-౨౪ గురు నకు ౫-౦ శుక్రశీఘ్రకేంద్రమునకు ౩౭-౦ శనికి ౨-౦ ఇట్లు లిప్తా విలిప్తలు దిన మధ్యగతి యగును, అనగా ప్రతిగ్రహము భనకయుమీద అని నడచు చూరసమీ పములనుబట్టి యిట్లు గతి యేర్పడెను. గాని గ్రహము లన్నియు నొక మాదిరిగనే నడచును॥ 12.

అథ స్వదేశగ్రహసీతార్థం సూర్యసిద్ధాంతోక్తవిధినా భూమధ్యరేఖాత్ స్వదేశగ్రహ యోగప్రమాణసాధన మాహ.

అథభూపరిధినిర్ణయః.

శ్లో॥ యోజనాని శతా న్యస్తే భూకర్ణో ద్విగుణాని తు ।

తద్వర్గతో దశగుణా త్పదం భూపరిధి ర్భవేత్ ॥

టీ॥ అట్లే ౮ అయిన, శతాని-వందల, యోజనాని - యోజనములను, (యోజనమునగా ఆముద లేక ౫ మైళ్లు) ద్విగుణాని-రెంటిచేడెంచిననది, భూకర్ణః- భూమధ్యగ్రహప్రాణము (స్యాత్-అగును) తద్వర్గః రత్-ఆధూకర్ణ యోజనములు వర్గతః-వర్గంపడగావచ్చినదానినినుండి, దశగుణాత్-౧౦ చే గుణింపగావచ్చు లబ్ధ ముయొక్క, పదం-మూలము (కనుగొనిన) భూపరిధిః-భూమిచుట్టుకొలత, భవేత్ అగును ॥

తా॥ భూమధ్యరేఖ ౧౬౦౦ యోజనములు గలది, దీనిని వర్గించి ౧౦ చే బెంచి మూలము గనుగొనిన నది భూమియొక్కచుట్టుకొలత యగును.

ఉదాహరణము—

౮౦౦ x ౮ = ౬౪౦౦. ౧౬౦౦ x ౧౬౦౦ = ౨౫౬౦౦౦౦. ౨౫౬౦౦౦౦ x ౧౦ = ౨౫౬౦౦౦౦౦. దీనిమూలము

౨౫౬౦౦౦౦౦ (౫౦౫౯ వర్గమూలముయొక్క యోజనములు. ఇదే ౨౫ [భూమియొక్క చుట్టుకొలత.

౧౦౦౫,౬౦౦౦

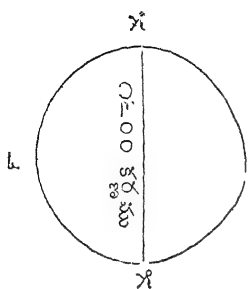
౫౦౫౯

ఈ యోజనము లిప్పటికొలత. ౫ మైళ్లు-౧ యోజన

౧౦౦౫,౯౨౫౦౦

౯౦౫౩౧

[మగును.

ఈ మధ్యగీతయే దక్షిణోత్తరములుగా నుండి భూమధ్య రేఖ యని చెప్పబడెను.

అథ స్వదేశభూపరిధిసాధనమాహ.

శ్లో॥ శంకుచక్రాయా కృత్రియుతే యూలం కర్ణస్యవర్గతః । శంకుచక్రాయాహతే త్రిజ్వేవిమనశ్చ గ్రభాజతేలంబజ్యర్షున్త్రిజీవాప్తః స్ఫుటోభూపరిధిః స్వకః ॥

టీ॥ శంకుచక్రాయాకృత్రియుతేః, శంకు - ద్వాదశాంశప్రమాణ శంకుయొక్కయు, ఛాయా-శంకుపలన మేషాయన తులాయనములయందు గలగు విభవ చక్రాయయొక్కయు, కృత్రి - వర్తులు, యుతే - కలిపినదాని మొత్తముయొక్క, మూలం-మూలము, కర్ణస్య-విమనశ్చ-ర్ణముయొక్క (ప్రమాణమగును) వర్గతః అను శబ్ద మిచ్చట నవసరము లేనందున విడువబడినది, శంకు-శంకుప్రమాణాంశములు, త్రిజ్య-త్రిజ్యచేత, హతా-గుణింపబడినదై, విమనశ్చ-ర్ణభాజితా-విమనశ్చ-ర్ణము చేత భాగింపబడినదై (లంబజ్య యగును) ఈచరణములలో ఛాయాఅనుదానినిబట్టి యిట్లే గణిత మితరత్రోపయోగము నిమిత్తము చెప్పబడుటచే, హతే, త్రిజ్వే, భాజితే అను ద్వివచనము లుపయోగింపబడెను. కాని యిచ్చట నవసరము లేదు. కాన ఛాయను విడిచి శంకును బట్టియే గణితార్థము (వ్రాయబడినది) లంబజ్యస్పృశ-లంబజ్యచేత భూపరిధియోజనసంఖ్య గుణింపబడినదై త్రిజీవాప్తః - త్రిజ్యయగు ౩౪౩౨ చేత భాగింపబడినదై, స్వకః-స్వదేశసంబంధమైనటువంటి, భూపరిధిః - భూమిచుట్టుకొలత, స్ఫుటః-స్పష్టము, (స్పాల్-అగును.)

తా॥ శంకుయొక్కయు విమనచక్రాయయొక్కయు వర్తులను గలిపి మూలము చేయగా నది విమనశ్చ-ర్ణ మగును, త్రిజ్యను శంకుచేత బెంచి విమనశ్చ-ర్ణముచే భాగింప లంబజ్య యగును, భూపరిధియోజనములను లంబజ్యచే బెంచి త్రిజ్యచే భాగింప స్వదేశభూపరిధి స్ఫుటప్రమాణ మగును ॥

ఉదాహరణము:- శంకుయొక్క అంశములు ౧౨×౧౨=౧౪౪ శంకువర్తు, విమనచక్రాయ రాజమంధికి ౩-౪౨. ౩-౪౨×౩-౪౨-౧౩-౪౧-౨౪ ఇది విమనచక్రాయవర్తు, యారెండింటిమొత్తము ౧౧౭-౪౧.౨౪ దీనిమూలము ౧౦ ౩౨ యిది విమనశ్చ-ర్ణము, త్రిజ్య ౩౪౩౨×౧౨ (శంకు) ౪౧౨౧౬ :: ౧౨, ౩౨ (విమనశ్చ-ర్ణము) ౩౨౯౧-౪౨ లంబజ్య, భూపరిధి ౧౦౧౯×౩౨౯౧, ౪౨ (లంబజ్య) =౧౬౬౧౨౭౧౦ ÷ ౩౪౩౨ (త్రిజ్య) =౪౮౪౩-౪౩ స్వదేశ స్ఫుట భూపరిధిప్రమాణము అనగా రాజమంధివద్ద భూమి చుట్టుకొలత.

అథ భూమధ్యరేఖాత్ యోజనసాధన మాహ.

శ్లో॥ అతీత్యోన్మీలనా దిందోః దృక్సిద్ధిర్గణితాగతాత్ ।

తయోరంతరనాడీభిః హన్యా ద్భూపరిధింస్ఫుటం ।

షష్ఠ్యా విభజ్య లబ్ధైస్తు యోజనైః పా గథాపరైః ।

స్వదేశపరిధిః జ్ఞేయః కుర్యా ద్దేశాంతరం హి తైః ॥

టీ॥ ఇందోః-పూర్ణగ్రహణకాలచంద్రునకు, దృక్సిద్ధిర్గణితాగతాత్ - దృక్సిద్ధ గణితమువల్ల పచ్చినటువంటి, అతీత్యోన్మీలనాత్ అతీత - అతీతమయినటువంటి, ఉన్మీలనాత్-ఉన్మీలమువల్లనుంచి, తయోః-ఆరెండింటియొక్క, ఆంతరనాడీభిః - భేదముగల గడియలచేత, స్ఫుటం-స్పష్టమయిన, భూపరిధిం - స్వదేశభూపరిధిని, హన్యాత్ - గుణింపవలెను (అధ-పిమ్మట) షష్ఠ్యావిభజ్యలబ్ధైః షష్ఠ్యా ౬౦ చేత, విభజ్య-భాగింపఁగావచ్చిన, లబ్ధైః-విధక్తమయినటువంటి, ప్రాగథాపరైః - తూర్పు పడమరలయిన, హితైః-ఇష్టమయినటువంటి, యోజనైః-యోజనములచేత, స్వదేశ పరిధిః-స్వస్థానమందలి భూమిచుట్టాకోలత, జ్ఞేయః-తెలియవలెను, (అధ-పిమ్మట) దేశాంతరం-స్వదేశగ్రహమును, కుర్యాత్-చేయవలెను ॥

తా॥ గణితాగతమయిన చంద్రగ్రహణోన్మీలనకాలమునకును చంద్రునియందు దృశ్యమయిన కాలమునకును ఉండు భేదగడియలచేత స్వదేశస్ఫుటభూపరిధిని బెంచి ౬౦ చేత భాగింప రేఖాస్వదేశాంతరయోజనము లగును. ఆ యోజనములఁబట్టి దేశాంతరసంస్కారము గ్రహములకుఁ జేయవలెను.

ఉదాహరణము;— గ101౩గ 32 గణితాగత చంద్రగ్రహణో న్మీలనదృ క్షమయములయంతరము స్వదేశస్ఫుటభూపరిధి ౪౮-౪3-౪3 X 32 ౭౬౦ - విధ క్తము గ1౦ యోజనములు, గణితోన్మీలనము అతిక్రమిండుచేత తూర్పుదిశ యని తెలియవలెను ॥

అథ భూమధ్యరేఖానిర్ణయ మాహ.

శ్లో॥ రాక్షసాలయదేవౌకఃశైలయో ర్మధ్యసూత్రగాః ।

రాహీతక మవంతీ చ తథా సన్నిహితం సరః ॥

తా॥ లంకామేరువులకు మధ్యగానుండిన రాహీతక అవంతీదేశములను స్పృశించి వెళ్ళినది యే భూమధ్యరేఖ యగును॥

సిద్ధాంతశిరోమణి ॥ యల్లంకోజ్జయినీ పురోపరి కురుక్షేత్రాదిదేశాః
స్పృశ తున్వత్రిం మేరుగతం బుధైర్నిగదితా సా మధ్యరేఖా భువ ఇతి ॥
అథ దేశాంతర సంస్కార ధృవకతత్సంస్కారం చాహా.

శ్లో॥ భాస్కర స్వేషువసుభి స్తుంగ స్యాఽభ్యక్షభూధరైః ।
రాహణోస్తర్కాశ్వషట్పుండ్రైర్భామన్యాభ్రసృవైస్తతః ।
బుధస్య ఋతునేత్రైర్శ్చ గురోః పంచాభ్రభేందుభిః ।
శుక్రస్య రామవిశ్వైర్శ్చ శనే ద్వేదేందు తత్వకైః ।
యోజనా న్యాయజఫలం ఋణం లిప్తాదికం సదా ।
ప్రాగ్దేశే ధన మన్యత్ర కుర్యా నృధ్యగ్రహేషు చ ॥

తా॥ నూత్యనకు ౮గి చంద్రునకు ౬ తుంగమునకు ౭గిర రాహువునకు
౧౬౭౬ కుజునకు ౧౬౦ బుధునకు ౨౬ గురునకు ౧౦౦గి శుక్రునకు ౧౩౩ శనికి
౨గి౧౮ ధృవకము లగును. ఈ ధృవకములచే యోజనసంఖ్యను భాగింప లిప్తాది
ఫలము వచ్చును. భూరేఖకుఁ దూర్పుననున్న దేశములకుఁ జేయునప్పుడు ఋణమును
పడమటి దేశములకుఁ జేయునప్పుడు ధనమును గ్రహములలో సంస్కరింప స్వదేశ
గ్రహము లగును.

ఉదాహరణము:— ౮ గిం ÷ ౮గి=౦-౩గి చం గిం ÷ ౬=౮-౨౦
తుం గిం ÷ ౭గి౮=౦-౮ రా గిం ÷ ౧౬౭౬=౦-౨ కు గిం ÷ ౧౬౦
=౦-౧౯ బుధునకు గిం ÷ ౨౬=౧-గి౬ గురునకు గిం ÷ ౧౦౦గి=౦-౩
శు గిం ÷ ౧౩౩=౦-౨౩ శ గిం ÷ ౨గి౧౮=౦-౧.

ద్యుగణజనితగ్రహములకు సంస్కారక్రమము.

ఉదాహరణము:— ద్యుగణజనిత రవి రాశ్యాది ౮-౩-౭-౧౯ రవి పూర్వ
ధృవం ౦-౧-౮౯-౧౧×౩౮ (చక్రం) =౨-౧-గి౨-౧౮ తివచగా ౬-౧-౧గి-గి
క్షేపకము ౧౧-౧౯-౮౧-౦ కలుపగా గి-౨౦-గి౬-గి దేశాంతర విలిప్తలు ౩గి
తివచగా గి౨౦|గిగి౩౦ ఇట్లు తక్కిన గ్రహములకును జేయవలెను. వర్తమాన
చక్రము ౩౮ గనుక పూర్వధృవములను గుణింపగా వచ్చిన ధృవములు రవికి ౨౧
గి౨౧౮ చంద్రునకు ౮|౮౧౦|౧౮ తుంగమునకు ౯|౩|౩౦|౦ రాహువునకు ౧౬|
౨౦|౦ కుజునకు ౨|౨౮|౮౦ బుధశిఖ్రిమునకు ౭|౨౭|౧౮౦ గురునకు గి|౨౮|
౧౨|౦ శుక్ర శిఖ్రిమునకు ౧|౨౭|౮౦ శనికి ౩|౨౩|౮౦ ॥

చక్రము మాతీనప్పుడు పూర్వధృవములను చక్రముచేఁ బెంచి చేసికొనవల
యును. అట్టి ధృవకము ౧౧ సంవత్సరములు పనికివచ్చును.

(1) పూర్వభృతావధులు తెలియచుక్రము.

గ్రహములు.	పూర్వభృతములు రాశ్యాది	తేదీపకములు రాశ్యాది	దేశాంతర భృతకములు	మధ్యగతివిస్తారము	చక్రం ౩౫౬ భృతము రాశ్యాది	చక్రం ౩౬౬ భృతము రాశ్యాది	చక్రం ౩౭౬ భృతము రాశ్యాది
ర	౦-౧-౪౯-౧౧	౧౧-౧౯-౪౧-౦౫౮		౫౯-౮	౨-౩-౪౧-౨౫	౨-౫-౩౦-౩౬	౨-౭-౧౯-౪౭
చ	౦-౩-౪౬-౧౧	౧౧-౧౯-౬-౦	౬	౭౯౦.౩౫	౪-౧౧-౫౬-౨౫	౪-౧౫-౪౨-౩౬	౪-౧౯-౨౮-౪౭
మ	౯-౨-౪౫-౦	౫-౧౭-౩౩-౦	౭౫౪	౬-౪౧	౬-౬-౧౫-౦	౩-౯-౦-౦	౦-౧౧-౪౫-౦
రా	౭-౨-౫౦-౦	౦-౨౭-౩౮-౦	౧౬౭౬	౩-౧౧	౮-౯-౧౦-౦	౩-౧౨-౦-౦	౧౦-౧౪-౫౦-౦
మ	౧-౨౫-౩౨-౦	౧౦-౭-౮-౦	౧౬౦	౩౧-౨౬	౪-౨౩-౪౦-౦	౬-౧౯-౧౨-౦	౯-౧౪-౪౪-౦
బు	౪-౩-౨౭-౦	౮-౨౯-౩౩-౦	౨౬	౧౮-౬-౨౪	౦-౦-౪౫-౦	౪-౪-౧౨-౦	౮-౭-౩౯-౦
గ	౦-౨౬-౧౮-౦	౭-౨-౧౬-౦	౧౦౦౫	౫-౦	౬-౨౦-౩౦-౦	౭-౧౬-౪౮-౦	౮-౧౩-౬-౦
శు	౧-౧౪-౨-౦	౭-౨౦-౯-౦	౧౩౩	౩౭-౦	౩-౧౧-౧౦-౦	౪-౨౫-౧౨-౦	౬-౯-౧౪-౦
క	౭-౧౫-౪౨-౦	౯-౧౫-౨౧-౦	౨౫౧౪	౨-౦	౧౧-౯-౩౦-౦	౬-౨౫-౧౨-౦	౨-౧౦-౫౪-౨

భూ
చంద్రుడు
శుక్ర
బుధుడు
గురుడు
శని

(2) సంస్కారమధ్య గ్రహణయనపక్రమము.

గ్రహములు	ద్యుగణజన్మగ్రహములు	పక్రమపుర్వోనగ్రహములు.	క్షేపకయుక్తగ్రహములు	దేశాంతరలిప్తలబ్ధము	స్వదేశ వధ్యగ్రహములు
ర	౮-౩-౩-౧౯	౬-౧-౧౫-౫	౫-౨౦-౫-౫	౦-౩౫	౫-౨౦-౫౫-౩౦
చ	౪ ౫ ౧౩-౩౬	౧౧-౨౨-౩-౨౨	౧౧-౧౬-౯-౨౨	౮-౨౦	౧౧-౧౬-౧-౨
మ	౧-౩-౩౦-౨౦	౪-౦-౦-౨౦	౯-౧౨-౩౩-౨౦	౦-౪	౯-౧౨-౩౩-౧౬
ర	౫-౨౨-౪౧-౨౮	౪-౧౬-౨౧-౨౮	౫-౧౩-౫-౯-౨౮	౦-౨	౫-౧౩-౫-౯-౨౬
మ	౧-౨౧-౫౫-౫౪	౧౦-౨౩-౪౨-౫౪	౯-౦-౫౫-౫౪	౦-౧౯	౯ ౦ ౫౫-౩౫
బ	౫-౨౯-౫-౩౪	౧౦-౧-౪౨-౩౪	౭-౧-౨౦-౩౪	౧-౫౬	౭-౧-౧౮-౩౮
గ	౯-౨౩-౩౯-౩౧	౩-౨౯-౨౨-౩౧	౧౧-౧-౪౩-౩౧	౦-౩	౧౧-౧-౪౩-౨౮
కు	౦-౧౮-౫౮-౨౮	౧౦-౨౧-౫౦-౨౮	౬-౧౧-౫-౯-౨౮	౦-౨౩	౬-౧౧-౫-౯-౫
క	౩-౨౮-౧౦-౩౯	౧౦-౪-౨౨-౩౯	౯-౧౯-౪౩-౩౯	౦-౧	౯-౧౯-౪౩-౩౮

20 చిత్ర గ్రహ భుజము.

30

అథక స్మిన్మ తేకో గ్రహో ఘటతే ఇత్యేకవృత్తేనాహ

శ్లో॥ సారో ౭ రోగ్ ౭ పివిహూచ్చ మంకకలికోనాజ్జో
గురుస్త్యర్వజో ౭ స్ప గ్రాహూ చ కుజ జ్ఞ కేంద్రకమధార్యస్త్యే తేషు
భాగశ్శనిః శౌక్రం కేంద్ర మజార్యమధ్యగమితీ మేయాంతి దృక్తుల్య
తాంసిద్ధైస్తైరిహ పర్వధర్మనయసత్కార్యాదికం త్వాది శేత్ ౧౩!

దీని కుపపత్తి వెనుక వ్రాయబడినందున తాత్పర్యము మాత్రము వాయించబడెను.

తా॥ రవి చంద్రోచ్చయు, ౯ కలలు తివచబడిన చంద్రుడను, సౌరపక్షి యుములగును. కుజ గురు రాహువులును గి భాగలతోఁ గలసిన శనియు ఆర్యభట సిద్ధాంత గ్రహములు బుధకేంద్రము బ్రహ్మసిద్ధాంతజము శుక్రకేంద్రము బ్రహ్మర్య మధ్యము పీని సౌరపక్షియములుగా నీ గ్రంథమందు స్థిరసంస్కారములు జేయబడినందున దృక్తుల్యములగును. కాన పర్వములయందును, నీతి ధర్మ శుభ కార్యములయందును నీగ్రహములనుబట్టియే యాచరింపదగును ॥

అథ బీజసంస్కారనిర్ణయమహ.

విశ్వనాథదైవజ్ఞః ॥

శ్లో॥ గణేశకృతసిద్ధాహర్గణా ద్వేదాద్రిపంచభిః ।

రసవేదాద్రిభి ర్భూషైః ఖిబాణైః గుణబాహుభిః ॥

వేదార్ణవైః రసాశాభిః రస్తై రష్టర్తుల్చనైః ।

పృథ గాస్తా విలిస్తా స్స్వ రిమే సిద్ధః ఖిచారిణాం ॥

శుక్రాశుకేంద్రే సూర్యేచ గురౌ భౌమే ఋణంస్మృతం ।

ధన మన్యగ్రహే ప్వేవం గణేశాభిమతో గ్రహః ॥

తా॥ గణేశదైవజ్ఞునిచేఁ జెప్పబడినరీతిగా వచ్చిన అహర్గణమును పరుసగా గి ౭౪-౭౪౬-౧౬-గి-౧౩-౪౪-౧౦౬-౬-౨౬౪ సంఖ్యలచే వేలు వేలుగా భాగింప రవి, చంద్ర, కుంగ, రాహు, కుజ బుధ, కేంద్ర, గురు, శుక్ర, కేంద్ర, శని గ్రహములకు విలిప్తాదులు వచ్చును. అవి శుక్ర, కేంద్ర, నూర్య, గురు, కుజులకు ఋణమును చంద్ర, కుంగ, రాహు, బుధ, కేంద్ర, శనులకు ధనమును జేయబడి యును.

చంద్రసూర్యయో గ్రహణస్య స్వర్కమోక్షావార్యపక్షేణ భవత ఇతి దృశ్య
తేతి కారణా దార్యపక్షస్థితిసాధనార్థం రవీందు తుంగానాం ధృవకక్షేపకానాహ॥

విశ్వనాథదైవజ్ఞః.

శ్లో॥ ఖవిధుతానగజాస్తరణే ర్ధవః ౦-౧-౪౯-౮ ఖ మనలా
రసవారిధి సమ్మితాః । నగగుణాః ౦-3-౪౬-32 శశినో-౭-౪ ఖగా
యమా శరకృతాః ఖయమా ౯-౨-౪౩-౨౦ విధుతుంగజాః ॥ తే
పోధవానంద భువోద్రివేదావిశ్వే । ౧౧-౧౯-౪౭-౧౩ ర్క-ఇందా
కుభువో గజాజ్ఞాః । రామేషు వా బాణయమా ౧౧-౧౮-౩౩-౨౩
స్తదుచ్చై ర్బాణా వ్షడజ్ఞాః శృతయః కువేదాః । ౩-౧౬-౪-౪౧

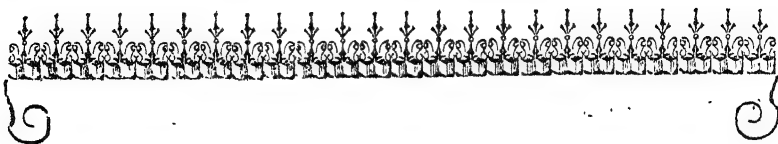
అథ సూర్యచంద్రాదుంగానాం బీజసంస్కార మాహ.

విశ్వనాథదైవజ్ఞః ॥

శ్లో॥ య ద్వా శ్రీగ్రహలాఘవోద్ధతరణౌ లిప్తో హి బీజంధనం
షడ్విశ్వే ౬ ౧౩ ధ విధావృణాయమభువః పంచాగ్నయ ౧౨-
3౩ స్తుంగకే । నాగేభేనవభూమయః ౮౮-౧౯ స్వ మనలా స్తర్కా-
శ్విసఃఖాశ్విసః । 3-౨౬-౨౦ చక్రఘ్న వికలా రవీందుశశభృతుంగే
స్వమస్వం ఋణమ్॥

తా॥ గణేశదైవజ్ఞ కృతగ్రహలాఘవమందు వచ్చిన సూర్యచంద్ర తుంగము
లందు కరుణగా చక్రమును 3-౨౬-౨౦ చేత గుణించి వచ్చిన విలిప్తలను ఈక్రింది
రవిధృవకమందు ధనమును చంద్ర చంద్రోచ్చలయందు ఋణమును జేయగా వచ్చిన
(౪ ౬-౧౩, సం ౧౨-3౩, తుం ౮౮-౧౯) ధృవకములు లిప్తాదిరవియందు ధనము
ను చంద్రునియందు ఋణమును, చంద్రోచ్చయందు ధనమును చేయవలెను.

ఇతి శ్రీ గణేశ దైవజ్ఞ కృతగ్రహలాఘవే
మథ్యాధికారః పరిధమ
స్సమాప్తః.

అథ రవిచంద్రస్ఫుటాధికారః

అతాదా భుజకోటిసాధనమాహ.

స్తో॥ దోస్త్రీభోనం త్రిభోర్ధ్వం విశేష్యం రపై శ్చక్ర తోZ
కాధికం స్యా ద్భుజోనం త్రిభం । కోటి రేక్షకం త్రిత్రిభైః స్యా త్ప
దం సూర్యమందోచ్చ మసా ద్రయోంశా భవేత్॥

టీ॥ (మందోచ్చం గ్రహవర్జితం నిగదితం కేంద్రం తదాఖ్యం బుధైః । అని
ముందు చెప్పబోవుచున్నది మంద సంస్కారము చేయుటకు ముందుగా గ్రహమును
ఆ గ్రహముయొక్క మందోచ్చలోనుండి తివచంగా మిగిలినది కేంద్రమగును. త్రిభో
నం=3 రాసులకు దక్కువగా నున్నటువంటి (కేంద్రం=కేంద్రము) దో=భుజ
భవతి=అగుచున్నది । త్రిభోర్ధ్వం=3 రాసుల కెక్కువగా నున్న కేంద్రము । రపై=
౬ రాసులచేత । విశేష్యం=శోధింపబడినదై । దో=భుజస్యాత్=అగును । షడ్భా
త్రికం=౬ రాసులకుబైగా నున్న కేంద్రము । షడ్రహితం=౬ రాసులచే తివచ
బడి । దో=భుజ । స్యాత్=అగును । అంకాధికం = ౯ రాసుల కెక్కువగా
నుండుకేంద్రము । చక్రతః= ౧౨ రాసులనుంచి । విశోధ్యం=తివచబడినదై । దో=
భుజః స్యాత్=అగును । భుజోనం= భుజచేత తివచబడిన । త్రిభం= 3 రాసులు
కోటి=కోటి । స్యాత్= అగును । త్రిత్రిభైః= మూడేసిరాసులచేత । ఏకైకం=౧
కొక్కకైతైన । పదం=పదము । స్యాత్= అగును । అష్టాద్రయః=౮ । అంశః=
భాగలు । సూర్యమందోచ్చం- రవిమందోచ్చము భవేత్- అగును,

ఉపపత్తిః॥ అహర్గణా త్సాధితో యో గ్రహః స మధ్యమః । యతో యం
శ్రవేణీ నాకాశే విలోక్య మానెతావాక్ గ్రహో న దృష్టః । కించి దంతరం దృష్టం
ప్రత్యహం గతే ర్విసదృశత్వాత్ । ఏవం ప్రత్యహం గ్రహే గోశేన చక్రయంత్రేణ
వా విద్ధా । అహర్గణోత్పన్నమధ్యమగ్రహవేధితస్పష్టగ్రహయో రంతరాణి సాధితాని
ఏవం ప్రత్యహం గ్రహణాం యామోక్షైర్గమనాని క్రాంతిమండలం ద్యావద్భూగమి
తాని దృష్టాని తాని శరణంజ్ఞాని జ్ఞాతాని । ఏవం సరమశరపరమాలృశరయో ర్యోగా
ర్థం మధ్యమః శరో జ్ఞాతః । త ఏవ గ్రహణాం శరాః అగ్రాంతాన్యో ణోపయాస్తాధి

కారే పక్షతాః సంతి । తతోఽనుపాతే నేప్తశరః ప్రసాధితోఽస్తి । స యథా । యది
 త్రిభ్యుతుల్యసపాతగ్రహదోర్జ్వల ఏతే శరాస్త్రజేష్టదోర్జ్వలయాకఇతి । ఏవదోర్జ్వలై
 బ్యాభక్తా పతితశరగుణా ఇప్తశరః స్యాత్ = సోఽపి గ్రహస్థానీయః । గ్రహస్థానాని
 త్రీణి తద్వృత్తాని చ మధ్యమో గ్రహః మందప్రతిమండలే Z స్థితి కల్పనా । మంద
 స్పష్టోగ్రహః శీఘ్రప్రతిమండలే ప్రమతీతి స్పష్టోగ్రహః స్వస్వవిమండలే Z స్థితి
 కల్పితే శరః సాధితో మందస్పష్టగ్రహత్ । యరః చాతాః ప్రతిమండలస్థా నేధితాః
 సంతి । అతః శరాః శీఘ్ర ప్రతిమండలస్థా గ్రహస్థానీయాస్త్ర శీఘ్రకర్ణో వ్యాసా
 థే । తదగ్రే శరాః సాధితాస్తే తు త్రిభ్యుగ్రహస్థానీయాః । రాశ్యాః । బ్యాహుప
 త్వాత్ । అతో ద్వితీయోఽనుపాతః । యది శీఘ్రకర్ణగ్రే ఆయంతరస్థ దాత్రిభ్యుగ్ర
 కఃపూర్వం త్రిభ్యుగ్రహః ఇదానీంగుణః తుల్యత్వాత్తయో రాశః ఏవం దోర్జ్వలపతిత
 శరగుణా శీఘ్రకర్ణభక్తా శరఃస్యాత్ । శీఘ్రకర్ణో నామ కింరుచ్యతే దోర్జ్వల భుజఃకోటి
 బ్యాంశ్యఫలబ్యయో ర్భృగకర్మాదికేంద్రే య ద్యోగాంతరం సా కోటిః । తద్వర్జ్యై
 పదం కర్ణః । తస్య కర్ణస్య త్రిభ్యుతః । పర మనూనాధికం య దంతరం సూత్యఫల
 జ్యైవ । రద్ధమః పరమ ఫల మిత్యర్థః । అత్ర శరా ద్వితీయవిధినా కర్ణః । సాధితః
 సా యథా దోర్జ్వలపతితశరగుణా పరమాధికశరేణ పరమాల్పశరేణ చ భక్తా సతీక్రమేణ
 పరమాల్ప పరమాధికా శీఘ్రకర్ణో లభ్యేతే । ఉభయత్ర త్రిభ్యయా సహంతరే కృతే జాతా
 పరమశీఘ్రఫలబ్యా తుల్యైవ । తస్యాః ధనుః పరమం శీఘ్రఫలం । ఏవం యద్దినజా చ్చరా
 దేవం శీఘ్రఫలం సాధితం । త ద్దినమధ్యగ్రహస్పష్టగ్రహంతర మపి జ్ఞాత్యేద మంతరం
 పరమఫలం । శీఘ్రఫలం తుల్యం నాశీత్ । అతో Z న్యర్థఫలం కల్పయం । మధ్యస్పష్టం
 తరం ఫలయోగః । అస్మా త్పరమం శీఘ్రఫలం విశోధ్య జాతం ద్వితీయం ఫలం । తస్య
 మందఫలసంజ్ఞా కృతా । ఏవం ప్రత్యహం విలోక్యమానే యస్మిక్ దినే పరమం మంద
 ఫలం తస్య గ్రహస్య దోర్జ్వల త్రిభ్య Z భూత్ । పున ర్ద్వప్రప్రతిత్యర్థం విలోక్య
 మానే పరమఫలస్థానే దోర్జ్వల గ్రహస్య త్రిభ్య తుల్యైవ నాధూత్ । పరమఫలదినే
 దోర్జ్వల త్రిభ్యతుల్యయా భవితవ్యం పరమత్వాత్ । సా న జాతా । అత స్తస్మిక్
 గ్రహే తథోనం కార్యం । యథా రాశిత్రయం భుజః స్యాత్ । య న్నూనం
 కార్యం తస్యచ సంజ్ఞా మందఫలశీఘ్రఫలానయనే మందోచ్చ శీఘ్రోచ్చసంజ్ఞే కృతే ।
 పున ర్విలోక్యమానే తావ తోచ్చైన పరమత్వం న భవతి । అత స్త స్యోచ్చస్య మం
 దగతిః జ్ఞాతా । త త్రోపాయో యథా । అద్యతన శ్చ స్త నమందస్పష్ట గ్రహయో
 రంతరాళం స్పష్టగతిః । ఏవముభయో తుచ్ఛయో రంతరం కృత్వానసాతః కృతః

స యథా । య ద్యేభిః పరమఫలాంతరదిన్తైః ఏతావంత్య ఉచ్చాంతరకలా లభ్యంతే
తదై కేన దినేన కేతః । క్షే తే మందోచ్చశీఘ్రోచ్చగతి । ఏవం మందోచ్చగతి క్షుంద్ర
వైవ్రవ । అన్యేషాం వక్ష్యే జాపి వికలా నోత్పద్యతే । అస్యాః గతేః కల్పే ఉచ్చభగ
ణః పతితా స్తేయథా । యద్యేకదినే నైతావతీ గతి స్తదా కల్పకుడినైః కి మితి ।
ఏవం ప్రసా ద్యోచ్చభగణః । సిద్ధాః । పాతపతితా స్తదైవ నూన్యస్య కర్మమందోచ్చ
భగణాః ౪౭-౦ కల్పసారవస్తై రేతే భగణా లభ్యంతే । తదా కల్పగతాః కిమితి
అనుపాతా ద్ద్రంధాదా రవేర్మందోచ్చం । ౨-౧౭-గీ-౪౧ సప్తభి ర్వస్తైః రవే
ర్మందోచ్చగతి రేకా ౧ వికలా లభ్యతే । అత ఆచార్యేణ స్థిరం నిబద్ధం బహుకా
లేన యే గణకలిలకా ఉత్పన్నంతే । తే ఆనేనై వానుపాతేన రచయిష్యంతి ।
ఏవం మందోచ్చశీఘ్రోచ్చవాసనా సర్వేషాం గ్రహాణాం సంక్షిప్తా । గ్రంథవిస్త
రభయాత్ ॥

తా॥ గ్రహమును తనమందోచ్చలో తివించిన మిగిలినది కేంద్రమగును. ఆ కేం
ద్రము ౩ రాసులకుఁ దక్కుచుగానుండిన అదే భుజ యగును. ౩ కంటె నెక్కువగా
నుండునపుడు ౬ రాసులలోనుండి తివించిన భుజ యగును. ౬ రాసులకంటె నధిక
ముగా నుండునపుడు ౬ రాసులు తివచఁగా భుజయగును. ౯ రాసులకంటె నధిక
ముగా నుండిన ౧౨ రాసులలో తివచ భుజయగును. భుజము ౩ రాసులలోనుండి
తివచ కోటి యగును. ౩ రాసుల కొక్కొక్క-పదము అగును ॥

ఉదాహరణము:— రవిమందోచ్చము రా ౨ భా ౧౮ లో రవిమధ్యగ్రహము
రాశ్యాది ౧-౨౦-గీ-౩౦ తివచ రాశ్యాది ౮-౨౭-౪-౩౦ కేంద్రము. ఇది ౬
రాసులకంటె నెక్కువగా నున్నందున ౬ రాసులు తివచ ౨-౨౭-౪-౩౦ భుజ
యగును. ౩ రాసులలో తివచ ౦-౨-గీ-౩౦ కోటి యగును.

అథ సూర్య సృష్టికరణానయన మాహ.

శ్లో॥ మందోచ్చం గ్రహవర్జితం నిగదితం కేంద్రం తదాఖ్యం
బుధైః । కేంద్రే స్యా త్వమ్మణం ఫలం క్రియ తులా
ద్యేధో విధేయం రవేః । కేంద్రం తద్భుజభాగభేదరలవో
నఖ్నా నఖా స్తే పృథక్ । త ద్గోంశోననగేషుభిః పరి
హృతా స్తైః శాదికం స్యా త్ఫలమ్ ॥ ౨.

టీ॥ గ్రహకర్ణతం = గ్రహముచేత తివచబడిన, మందోచ్చం = మందోచ్చము, బుద్ధి := పెద్దలచేత, తదాశ్రియం = దానిచేయ, కేంద్రం - కేంద్రమున, నిగదిరం - చెప్పబడును, క్రియతులాద్యో - మేనుతులాదియైనటువంటి, కేంద్రే - కేంద్రములయందు, స్వం - ధనమును, ఋణం - ఋణమును, (మరుగగా) స్యాత్ - అగును, ఆధి - అటాపియ్యట, రవే - కూర్చునియొక్క, కేంద్రం - కేంద్రము, విధేయం - తెలిసికొనవలెను, తస్మాద్భాగ ఫేచరల వోనఘ్నః । తత్ - ఆకేంద్రముయొక్క, భజభాగ - భజభాగం, ఖేచరవ - ౯ చే విభజింపగా వచ్చిన విభక్తముచేత, ఊన - తివచబడినదానిచేత, ఘ్నః - గుణింపబడినటువంటి, నఖాః - ౨౦ భాగములు, (కార్యాః - చేయవలెను) తే - అగుణింపగావచ్చిన యము, పృథక్ - ప్రతిగానుంచి, దగ్ధోంతోననగేషుభేః । రత్ - ఆప్రతిగా నుంచినదాని, తోంత - ౯ వ భాగము, ఊన - తివచబడిన, నగేషుభేః - ౧౭ చేత, పరిహృతాః - ఖేచరబడినవై, తే - ఆవిభక్తము, అంశాదికం - భాగానియైనటువంటి, ఫలం - ఫలము, స్యాత్ - అగును ॥ 2.

ఉపపాద్య ॥ అత్ర కేంద్రమీగనాయ దోచ్చ స్యాల్పగతిత్వా । గ్రహగతి బాహుళ్యా చ మందోచ్చరహితో గ్రహః కృత స్తస్య కేంద్రసంజ్ఞా । అత్ర ముహూర్త్యావృత్తితః కేంద్రశబ్ద స్యాథో న జాయతే । కేంద్రశబ్దేన వృత్తస్య మధ్య ముచ్యతే । అథ గ్రహస్థుటస్థానం జ్ఞాతం బుద్ధిమద్భి రాద్యై రతీంద్రియజ్ఞై ర్యంత్రాదివేదేన వృత్తప్రాయం కల్పితం । తేషాం యాని మధ్యచిహ్నాని తాని కేంద్రసంజ్ఞాని । వృత్తస్య మధ్యం కిల కేంద్ర ముక్త మితి భాస్కరాచార్య వచనా । త్వేషమం కక్షావృత్తం తస్మాద్ ద్వితీయం మందసీహోచ్చవృత్తం । తత్పరిధౌ త్వతీయం శీఘ్రసీహోచ్చవృత్తం తస్మాద్ గ్రహః । స భూమధ్యా ద్రాశిమండలగామి సూత్రస్థో యస్మిక్ రాశ్యవయో చుశ్యతే । తత్ర స్థః స్థుతో జ్ఞేయః । కక్షాపరిధిస్థిమందసీహోచ్చవృత్త పరిధౌ శీఘ్రోచ్చవృత్త మధ్య పరిధిజ్ఞానాయ మందకేంద్రం కల్పితం । భూమధ్యా ద్ధూరే నీహోచ్చవృత్తస్య యః ప్రదేశ స్తస్యోచ్చసంజ్ఞా । తదుక్తం । యావద్గ్రహో ద్వితీయో భవే । తావ న్మందసీహోచ్చవృత్తయో రంతరజ్ఞానం భవతి । తస్మా దపి శీఘ్రసీహోచ్చవృత్త పరిధౌ వస్థితస్థుటజ్ఞానాయ శీఘ్రకేంద్రం కల్పితం । తస్మిక్ కేంద్రచిహ్న గ్రహస్థిత్వతీతి భావః । య ద్య ప్యత్ర గ్రహభగణాపేక్షయా మందోచ్చభగణా అల్పా ఇతి మందోచ్చేన హీనో గ్రహో మందకేంద్ర మితి వక్తు ముచితం । తథాపి గ్రహపక్షిత ముచ్చం కేంద్ర మితి యదుక్తం తదపి భగణానాం ప్రయోజనాభావా ద్దోర్జ్వాదిసామ్యేన ఫలే ౭ సి జైలక్షణ్యాభావా దేకోక్త్యా మాందచలఫలయో ర్ధ్వస్థ

తాక ధనలాభువా చ్చ యక్త మేవేతి ధ్యేయం । ఏవం కేంద్రవాసనా ॥ సమాయాం
భూమా వభీష్టప్రిజ్యామితేన కర్కశేన వృత్తమాలిఖ్య దిగంతం కుర్యాత్ । త్సూర్యా
త్సృభృతి మేషాదీక రాశీక పరికల్ప్య । రాశౌ చ త్రింశద్భాగా నంకయే । త్తతో
గ్రహమందోచ్చం యత్రంశౌ భాగే లిస్తాయాం వర్తతే । త్వర చిహ్నం కృత్వా ।
తతో భూమధ్యే యావద్రేఖాం కుర్యాత్ । త్వత్ర మధ్యా ద్గ్రహపరమమందఫలపరి
ణతం సూత్రం ప్రతీ ధ్యసిస్తస్యా చిహ్నంకార్యం । తతః పిమ్న త్సూర్యం కర్కశేన
యద్వర్తతే ముత్సవ్యతే । రస్మదప్రతిమండలం । తస్య యత్రాత్మ్యచ్చతా త్ర్యోస్వి
వ్యవదేశః । ఏత దపి పూర్వపాత్యుచ్చతాయాం రాశ్యానిభి రంకయే । దేవం స్థితే
కత్తాయాం గ్రహణో యత్రవర్తతే । మధ్యమ స్తత్ర చిహ్నం కారయే ద్దేశో హి
పరమం మందఫలం । జ్యావ్యాసార్ధేన తత్పరిణతేన య ద్వర్తతే ముత్సవ్యతే । రస్మద
సీవోచ్చచ్ఛతం రద్ధాగాంకిరం చ । తతః ప్రతిమండలోచ్చ ప్రదేశో ద్దేవస్త్రి
మనులోమం గ్రహప్రవేశ మూనియ గ్రహచిహ్నై రస్య మధ్యం కారయే । దేవం
స్థితే పరితః ప్రతిమండలపరిధే శ్చ సంపాతో య స్తత్ర పరమాధిశో గ్రహః ।
నను సంపాత్రయం తిష్ఠతి । తేషాం మధ్యే కరమే వైకం సమీకర్యం । ఆత్రోన్యతే ।
ఉచ్చతేభాయాః కత్తమండలపరిధే స్త్రయః । సంపాతౌ స్తస్మా దతిగూరేమధ్యమౌ
గ్రహః స్థిత స్తావ త్యేవదూరే ప్రతిమండలగతోచ్ఛతో భుజజ్యా । గృహీతా కత్త
మండల ప్రతిమండల యోస్తుల్యా భవతి సాధుజ్యాస్వయం దపరీచ్ఛతే ।
తచ్ఛాపం మందఫలం । ఆత్ర రవే ర్మందపరిధ్యంకాః । ౧౩-౪౩-౪౨ అస్మా దనుపాతః ।
యది ఖాంశపరిధే ౩-౬౦ ప్రీజ్యామితం ౧౨౦ వ్యాసార్ధం లభ్యతే । రహ ఏషాం
పరిధిభాగానాం కిమితి తేషాం ప్రిజ్యా ౧౨౦ గుణోభగణాంకా ౩౬౦ భాగవదః ।
ఆత్ర గుణహారౌ గుణే నాపవర్త్య । హరస్థానే త్రయో లభౌ స్తస్మా త్త్రి
భక్త్యా పరిధయఃపరిధానాం వ్యాసార్ధానాం వ్యాసార్ధానిమ్యుః । తాః పరమఫలజ్యాః
ఏవం రవేః పరమఫలజ్యా ౪-౩౪-౩౪ అస్యా ధనుః సూర్యస్య పరమం మందఫలం
౨-౧౦-౪గే ఏవం చంద్రాదీనా మపి పరమ మందఫలాని సాధ్యాని । ఇయం
ఫలోపపత్తిః । పూర్వోక్తఫలయక్తిమాలా । అధేష్టఫలం సాధ్యతే । తత్ర ప్రిజ్యా
తుల్యయా దోర్జ్యయా య దేదం పరమం మందఫలం । త దేష్టకేంద్రదోర్జ్యయా
కిమితి । ఏన మిష్టఫలాని సాధ్యాని । తత్రాచార్యే జాస్మిక్ గ్రంథే ధనుర్జ్యేన సాధి
తే జీవాం వినా ఫలాదిసిద్ధి ర్న స్యాత్ । దాభగేభ్య పై ౨ రాశికాసంభవా ।
ద్వ్యుత్తతేయ త్సూర్యాగ్రితం త తై ౨ రాశీకేన సిద్ధతి । వర్గాత్మకత్వాద ।

త ఏవాహ భాస్కరః | వర్తే వర్తపదం ధనం ధనపదం సంత్యజ్యాయ ద్దణ్యతే
 తత్తైర్హాణమితి | అతో జీవాం వినా ఫలసిద్ధిర్న | అత్ర ధనుజ్జ్వేన క్రియతే |
 ఇత్యాచార్యేణ గ్రంథాదౌ ప్రతిజ్ఞా కృతాస్తీ | ఫలసిద్ధిరీతి కృతాస్తీ | తత్ర కా
 యుక్తి రితి కేచి దల్పమతయో Z త్ర ముచ్యంతి | అ త్రోచ్యతే | త త్రాచార్యేణ
 జీవా ప్రితిఫలం ఖండై ర్వి నా ఫలమధ్యే సాధిత మస్తి | ఉ క్తం చ | కోట్యం
 శవర్ణేణ తదంఘ్రిణా చ ధియో న యుక్తాః ఖఖభూగజా శ్చ ౮౦౦౦ అద్యో గుణ
 స్తేన గుణాః ఖనూర్య ౧౨౦ స్వనోయ హర స్తేన చ్యుతాః క్రమజ్యాః || అథ వా
 ఖుజభాగానాం నవాంశేన ఊనా మృతా ద్వావింశతిః ౨౨ భాగ్న ౧౨౦ మితే
 వ్యాసార్థే క్రమజ్యా భవతి | అత్రాచార్యేణ రవిమందఫలనయనేత్రిజ్యా శత ౧౦౦
 మితా భృతా | తత ఇష్టజీవా సాధితా | సా యధా | పరమభుజాంశానవతిః ౯౦
 ఏషాం నవాంశేన ౨౦ వింశతి ౧౦రూనా ౧౦ తతస్తేనైవహృతాజాతాత్రిజ్యా ౧౦౦
 ఏవమిష్టభాగేభ్యో Z పి ఇష్టా జీవా స్యాత్ | అత ఏవోక్తం | తద్భుజ భాగభేదరల
 వో నహ్నా నఖా ఇతి ఇయం త్రిజ్యా కేన భక్తా పరమం మందఫలం స్యాత్ | అత
 ఇయ మేవ పర మఫలభక్తా జాతో హారః సావయవః ౮౫-౫౩-౨౦ అత్ర లాఘవా
 ర్థం నగేషవో గృహీతాః | అత్ర హరాంతర ౧౧-౬-౪౦ మిదం నవభిః సవర్ణితంజాత
 మూర్ధ్వస్థానే నిఃశేషం శతం ౧౦౦ మైవ త్రిజ్యా | ఏవం దోర్జ్యా నవాంశ హీనన
 గేషభి ర్భక్తా లబ్ధం ఫలం స్యాత్ | అత ఉక్తం | తే పృథ గిత్వాది | అథ ధనన్యో
 పపత్తి మాహా | మందప్రతిమండల పరిధే ర్మందోచ్చపరిధే శ్చ సంపాతా ద్యుత్
 నూత్రం భూమధ్యం నీయతే | తత్క-హ్మమండలపరిధే శ్చ మధ్యమగ్రహో దవరేణ
 సంపాత స్తత్ర పారమార్థికో గ్రహః | స చ మధ్యా దూనో పరేణ స్థితత్వాత్ |
 మధ్యగ్రహస్య కక్షాయాః నూత్రయోగ స్య చ యదంతరం తత్ఫలం | అత స్తేనోనో
 మధ్యమః స్ఫుటో భవతి | ప్రధమపదే భుజజ్యా వర్తతే ఫల మపి వర్ధతే | ద్వితీయపదే
 ప్రధమానీతం ఫల మపచీయతే | తత్రాల్పం భవతి | పదా దర్వాక్ పదాంతే చ తు
 ల్యం తుల్యత్వాత్ | బుణధనయో ర్నాశే సతి ఫలాభావ స్మృతీయపదే భక్తస్య
 భుజజ్యా భవతి | తత్ర మధ్యగ్రహప్రదేశే ప్రితిమండలప్రదేశా స్మిచోచ్చవృత్తంయూ
 వ దానియతే | తస్య కక్షాపరిధే శ్చ యః సంపాతః స మధ్యగ్రహో త్పార్శ్వే జైవ
 భవతి | తస్య మధ్యగ్రహాన్యచాంతరం ఫలం | తేన మధ్యమోధికః సకా స్ఫుటో
 భవతి | స్ఫుటగ్రహో త్మృతీయపదే భుజజ్యా వర్తతే | ఫల మపి వర్ధతే | చతుర్థపదే
 ఫల మపచీయతే | పదాంతే ఫలాభావః | అతో మేషాదికేంద్రధన మిత్యుపపన్నం

పర మిదం పృథూచ్ఛైన హీనోగ్రహో మందకేంద్ర మితి పక్షే చ కల్ప్యతే ।
ఇహ తు కేంద్రమైవైవ వ్యత్యస్తత్వా ధ్వజస్థత్వయో రపి వ్యత్యాసేన భావ్యు । అ
త ఉక్తం । కేంద్రే స్యా త్స్వప్టుణం ఫలం క్రియతులాద్య ఇతి ॥ 2.

తా॥ మందోచ్ఛలోనుండి గ్రహమును తివచంగా కేంద్రమగును. ఆ కేంద్రమును
భుజ చేసి భుజభాగలను ౯ చే భాగింపగా భేచరలవ మగును. దానిని ౨౦ భాగల
లోనుండి తివిచి మిగిలినదానిని భేచరలవముచే బెంచి ప్రతిగా నుంచి రెండవ ప్రతిని
౯ చే భాగింపగా వచ్చిన విభక్తమును ౧౭ భాగలలో నుండి తివిచి మిగిలినదాని
చేత ప్రతిగా నుంచినదానిని విభజింప భాగాదిమందఫల మగును. ఈ మందఫలము
మేషాదికేంద్రమయిన మధ్య రవిలోఁ గలుపవలెను. తులాదికేంద్రమయిన తివచవలెను
కేంద్రము ౬ రాసులకుఁ దక్కునగా నున్నప్పుడు మేషాదికేంద్రము ౬ రాసులకుఁ
బైగా నున్నప్పుడు తులాదికేంద్రము నగును ॥ 2.

ఉదాహరణము:— రవి మందోచ్ఛము ౨-౧౮-౦-౦ రవిమధ్యము ౧-౨౦-౧౧-౩౦
తివచంగా ౮-౨౭-౪-౩౦ కేంద్రము ఇది ౬ రాసులకు గా
నున్నందున ౬ రాసులు తివచంగా ౨-౨౭-౪-౩౦ భుజ దీని భాగాది ౮-౨౭-౩౦
దీనిని ౯ చే విభజింపగా ౯-౪౦-౩౦ భేచరలవము దీనిని ౨౦-౦-౦ ల తివచ
౧౦-౧౯-౩౦ \times ౯-౪౦-౩౦ = ౯౯-౧౩-౩౯ \div ౯ = ౧౧-౧౧-౧౧ దీనిని
౧౭-౦-౦ లో నుండి తివచ ౪౧-౧౧-౩ దీని విలిప్తలు ౧౬-౧౨-౪౩ చేత ౯౯-
౧౩-౩౯ ని విలిప్తలు చేయ ౩౧౯-౬౧౯ ని భాగింప భాగాది ౨-౧౦-౩౪ రవి
మందఫలం దీనిని రవిమధ్యగ్రహము ౧-౨౦-౧౧-౩౦ లోను తులాదికేంద్రమగుటచే
ఋణముచేయ మందఫల సంస్కృతరవి ౧-౧౮-౪౪-౧౬ ॥

అధఫలభాచర ఖండసాధనమాహ.

శ్లో॥ మేషాదికే సాయనభాగసూర్యే దినార్థజా భాషణా భవేత్సా ।
త్రిస్థా హతా స్యు ర్దశభిర్భుజంనై ర్దిభి శ్చైర్ధా గుణోద్ధృ
తాంత్యా ॥ 3

టీ॥ సాయనభాగసూర్యే-రవి అయ నాంశయుక్తడైనటువంటివాడై । మేషా
దికే-భాగరహితమైనమేష రాశ్యాదిని బొందినటువంటిదినమందు (మేషాయనము)
దినార్థజా- పగలు రెండుజాములవేళగలిగిన । భా-ఛాయ । ఫలభా- విఘనచ్ఛాయ
భవేతు-అగును । సా-ఆ విషవచ్ఛాయాంగుళవియంగుళములు । త్రిస్థా-మూడుప్ర
తులుగా నుంచబడినవై । దశభి-మొదటిప్రతి ౧౦ చేతను । భుజంనై-రెండవ

ప్రతి ౮ చేతను | దిగ్విజయము = మూడవ ప్రతి ౧౦ చేతను | హతాః = గుణింపబడినవై
(తతః = పిమ్మట) అంత్యా = చివరనుండు మాడవప్రతి | గుణోద్భూతా = ౩చే భా
గింపబడి | చరాధాని = చరఖండములు | స్వయం = అగును || ౩||

ఉపపత్తి || సాయనసూర్యో యద్దినే మేనాదౌ లద్దినే సూర్యస్య నాడికా
మండలే స్థితిః | నాడికా మండలం లంకాపూర్వపదం | అత స్తద్దినే మధ్యాహ్నా
లంకాయాం శింషుచ్ఛాయా నాస్తి | ఖగ్యస్థిరత్వాత్ | అన్యదేశేషు పూర్వావరం
సమమండల ము స్తద్దినే స మధ్యాహ్నాన్యదేశే శంకుచ్ఛాయా భవతి | సైవ
ఫలభా | రేస్యా ఫలభా విభవతీతి చ పర్యాయా | ఏవ మత్రైకాంగుభాం ఫలభాం
ప్రకల్ప్య | అక్షప్రభాం సంకుశితావమశ్యత్వాద్యక్త ప్రకారేణ రాశిత్రయస్య చరా
ణి ప్రసాధ్య | తాన్యశోఽథః కుర్ధాని వాతాని చరఖండాని | ౧౦-౮-౩- తతో
౭నుపాతః య రేకాంగుశ చూషప్రసంగా ఏతావ నిమిత్తాని చరఖండకా
ని | త రేష్టాన్మప్రభయా కా సీతి | ఏవ మక్షప్రభా త్రిస్తా | ఏఖిః పృథగ్గుణితా
హారేణ్యూతా సత్ప్రఖండాని భవం వీతి | అదైత తైరైరాణాం సుఖార్థ మంగీ
కృతం | అప్రాప్తా వపి ప్రాప్తిః కృతా | వృత్త తే తే పరిధ్యాభిరత్వాత్ | అతో
విరోధః ప్రతిభాతి | స వర్త మశక్యతే | య నృహద్భి రాచారైర్వి రంగీకృతం తద్దో
షయక్త మ వ్యదుష్టం | యావ దస్తాంగుశాత్ ప్రభా తావ దంతరం నాస్తి | తత్ప్ర
రతః సాంపరాణి భవంతి ఇతి బుద్ధిమద్భి ద్విలోక్యం || ౩||

తా|| ముందు తెప్పబోవునీని అయనాంశలఁ దెచ్చి సూర్యునిలోఁ గలుప
సాయనరవి యగును. మేషరాశిని బొందును. అనఁగా మేషాయనదినముయొక్క ప
గలురెండఁబాములవేగ ౧౨ అంగుళములపొడవుగల శంకువల్ల సమప్రదేశమందుఁ
గలిగినచోయ విభవచ్ఛాయ యనఁబడును | దానిని ౩ ప్రతులుగా నుంచి మొదటి
ప్రతిని ౧౦ చేతను రెండవప్రతిని ౮ చేతను మూడవప్రతిని ౧౦ చేతను బంచి మూడ
వప్రతిలభ్యమును ౩చే భాగింపఁగా వచ్చినవిశిష్టమును క్రమముగా నుంచ ౧-౨-౩-
చరఖండము లగును || ౩||

ఉదహరణము|| రాజమండ్రకి విభవచ్ఛాయ అం ౩ వి యంగుళములు ౪౩

3 - ౪౩	3 - ౪౩	3 - ౪౩
౧౦	౮	౧౦
<hr/>		
3౭ - ౧౦	౨౯ - ౪౪	3 3౭ - ౧౦
		౧౨ - ౨౩

౧ చరఖండము ౩౭

౨ చరఖండము అగోత్రర

న్యాయమున ౩౦ మూడవచరఖండము ౧౨ ఆర్యేను.

అథ చరసాధనసంస్కారానయన మాహా.

శ్లో॥ స్యాత్సాయనోష్ఠాశుభుజత్సంఖ్యా చరార్థయోగో
లవభోగ్యఘాతాత్ । ఖాగ్నాప్తియుక్తస్తుచరం ధనర్ణం
తులాజపఢ్భే తప నేఽన్యథాస్తే ॥ 4॥

టీ॥ సాయనోష్ఠాశుభుజత్సంఖ్యాచరార్థయోగః । సాయన = అయనాంశల
తోఽగూడినఁ ఉష్ణాంశు = రవియొక్క- । భుజత్సంఖ్యా = భుజగాణసంఖ్యచేత ।
చరార్థయోగః = గతచరఖండములగును । లవ = భాగాదిని ।
భోగ్య = భోగ్యఖండముచేత । ఘాతాత్ = గుణించుటవల్ల । ఖాగ్నాప్తియుక్తః ।
ఖాగ్ని ౩౦చేత । ఆప్తి = భాగింపఁగా వచ్చిన విభక్తమందు : యుక్తః = గత
ఖండములమొత్తము కలపఁబడినదై । చరం = చరము । స్యాత్ = అగును । తత్తు
= అచరమన్ననో । తపనే = సూర్యునియందు । తులాజపఢ్భే = తుల । మేసాదిపట్కము
లయందు । ధనర్ణం = ధనముము । స్యాత్ = అగును । అస్తే = సాయంతా
లగ్రహకరణమందు । అన్యథా = మఱియొకరిటిగా బుధధనములచేయవలెను. 4

ఉపపత్తిః॥ చరంనామ లంకారోద్దయయో రంతరం : అత స్తద్దక్షిణోత్త
రం తేత్సాధనా యోపాయః । అత్ర ప్రతిరాఖండాని సంత్యతో భజరాశిమిత
యోగః కర్తవ్యః । శేషా ప్రేరణకం యది త్రింశద్భిః ౩౦ భాగై రపఖండతుల్యం
చరం లగ్యతే । తదా శేషభాగైః ౩ మితి । సుగమం । అథ ధనగ్లోపపత్తిః । జాతా
గ్రహ లంకారోద్దయకాలినా రేఖారోద్దయకాలినాకారా స్త్రలంకాయాం
యత్ ఖేతిజం తస్మాన్మండలసంజ్ఞా । అన్యదేయస్య ఖేతిజస్య ఖేతిజసంజ్ఞేన । ఉ
త్తరగోళే ఉన్మండలారోద్దయ తూర్వం ఖేతిజారోద్దయస్య భూతత్వాత్
ఉన్మండలాస్తాత్ । పశ్చాత్ ఖేతిజాస్తమయో యతః । ఖేతిజా దుపర్యన్మండలం
అత ఉత్తరగోళే ఉదయే చర మ్పణం । అస్తే చ ధనం । దక్షిణగో శేషస్మా ద్విప
రీతం । త ద్యథా । ఉన్మండలారోద్దయసంతరం ఖేతిజారోద్దయస్య భూతత్వా
త్ । ఉన్మండలాస్తమయా తూర్వం ఖేతిజాస్తమయో యతః ఖేతిజా దధ ఉన్మం
డలం । అతో దక్షిణగోళే ఉదయే చరం ధన మస్తే బుధా మి త్యుపపన్నం ॥ 4॥

తా॥ సాయనరవిభుజయొక్క రాశిసంఖ్యలో నెన్నియంకె లుండునో లన్ని చరఖండములు గలించునట్లు తెలిసికొని ఏవ్యఖండముచేతఁ బెంచి ౩౦చేతవిభజింపఁ గా వచ్చినవిభక్తముందు గతఖండములను గలుప చరవిలిప్తలగును, వీనిని రవి యందు సాయనరవితులాదిపట్కముయిన ధనమును మేపాదిపట్కముయిన ఋణమును జేయ వలెను. రాత్రియందుఁ జేయగ్రహములకు అనఁగాచంద్రగ్రహణముమొదలగు రాత్రి గ్రహములకు పై ధనఋణములు వ్యతిరేకముగాఁ జేయవలెను. 4

ఈశ్లోకములోని అస్తే అన్యధాయను గణితమును గొందఱు సిద్ధాంతములు. ఆన్యధా యనునది యీగ్రంథమునకుఁ జెల్ల దనియు ఈ గ్రహములు పౌరోహిత్యకాల గ్రహములనియుఁ జేయుట లేదు. అందువల్లనే గ్రహణములు ఋణువుగా వచ్చుట లేదు. ఇందునకు సిద్ధాంతశిరోమణియందు

శ్లో॥ చరఘ్నభుక్తిర్వ్యనిశాసుభక్తా తయో నియుక్తః ఖచరో
విధేయః । క్రమా దుదగ్ధక్షిణగోళ గేఽర్కే సూర్యో
దయే వ్యస్త మహోఽస్తకాలే॥

ఉదాహరణము॥ మందఫలసంస్కృతరవి గి॥౧౮౪౪౪౪౬ ముందుఁ జెప్పఁ బోవురీతిని వర్తమాన ౧౮౨౬ శకమునకు వచ్చిన అయశాంతలు భాగాది ౨౩.౨౦ వీనిని గలుప ౬౧౧౪౬౪౬ సాయనరవి ౬ రాసులకంటె నెక్కువగానుండినందున ౬ రాసులు తినచ ౧౦౧౧౪౬౪౬ భుజ. రాశిస్థానమందు ౧౦ అగుటచేత గతఖండములు లేవు గాన ఏవ్యఖండము ౩౨ చేత భుజను గుణింప ౪౩గి॥౧౮౩౨ దీనిని ౩౦ చేత భాగింప ౧౪ విభక్తము, ఆశేష మవనరము లేదు. గతఖండములు లేనందున కలుపలేదు ౧౪ చరవిలిప్తలు. భుజరాశిస్థానమందు ౧ ఉన్నయెడల మొదటిఖండము ౩౨ ఉంచి రెండవఖండముగు ౩౦ చేత గుణియించి ౩౦ చే విభజింప వచ్చిన విభక్తమును మొగటిఖండముగు ౩౨ ను గలుప చరవిలిప్తలగును. రాశిస్థానమందు ౨ ఉన్నయెడల మూడవఖండముచే బెంచి ౩౦ చే విభజింపఁగావచ్చిన విభక్తముందు ౧౨ ఖండముల మొత్తమును గలుప చరవిలిప్తలగును.

గి॥౧౮౪౪౪౪౬ మందఫల సంస్కృతరవి

౧౪ చరవిలిప్తలు. సాయనరవితులాది కేంద్రముగు

స్ఫుటరవి

గి॥౧౮౪౪౪౪౦

టచేతను పగటి గ్రహముగుటచేతను ధనము.

అథ చంద్రస్య చర రవిమంద ఫలసంస్కారానాంకా నయనమాహ॥

శ్లో॥ దేయం త చ్చర మరుణే విలిప్తికాసు మధ్యేంద్రా ద్విగుణనవో
ద్భుతం కలాసు భాప్తం తస్యమణిఫలం లనేఽథ వేదాభ్య
భ్యాసః ఖరసహృతః శకోఽయనాంకాః॥ ౪.

టీక॥ తత్ - ఆ । చరం - చరవిలిప్తలను । అరుణే - రవియను । విలిప్తి
కాసు = విలిప్తలయందు । దేయం - సంస్కరింపవలెను, (తదేవ - ఆచరవిలిప్త
లనే) ద్విగుణనవోద్భుతం । ద్విగుణ - రెండుచేఁడొంచుడి । నవోద్భుతం - ౯ చే
భాగింపబడి । (ఫలము) మధ్యేంద్రా - మధ్యగంధ్రునియందు । కలాసు - విలిప్తల
యందు (దేయం - సంస్కరింపవలెను) భాప్తం - ౨ చేత భాగింపబడిన । (యత్ -
యే) ద్యుమణిఫలం - రవిమంద ఫలము గలదో । తత్ = అది । లనే - భాగల
యందు (దేయం = సంస్కరింపవలెను । అథ - అందుచున్నట్లు । శకో = శాలివా
హనశకము । వేదాభ్యభ్యాసః - రరర చేత తిరచబడినట్లే । భాసహృతం ౬౦చే
భాగింపబడినట్లే । అయనాంకాః - అయనాంశలు । మ్యు - అనుబంధము ౫॥ ౪.

ఉపపత్తిః॥ యదానీతం చరం కలాశ్శక్తిం । యస్యహేమాం స్వస్యగతిరకా
ర్జ్యేయం । తద్వధా । యదహోరాత్రఫలై రితిం రేఖా గతిరేఖా లక్ష్మణం తద్వేదా
రఫలైః కిమితి । ఏవం సర్వేషాం గ్రహాణాం దేయం । రత్రానాన్యే జాహం సం
స్కారో రవీంద్రో రేవత్పరః । అన్యేషాం స్వల్పత్వాత్ స్వగ్వాంతత్వా త్స్వ
క్తః । తత్ర రవిగతిః పట్టి ౬౦తుల్య । రేఖాపక్షైశ్చ రేఖాపక్షైశ్చ భాగ్యా
నీత జాతం । ఏవం తాః కలాపకలార్థం పట్టిగణాః । పట్టిగణ్యేషాం గుణహర
యో ర్నా శే కృతే చరఫలతుల్యా ఏవ చికలా నవో రేఖా ఇగురుపవన్నం । ఏవం
చరఫలానాం చంద్రమధ్యగతి ర్మం గుణం జానాత్త ఏవ । రితిం అగ్రగుణహ
రా గుణాన్యే నాపవర్త్య । జాతో గుణం ౨ హాగః । రితి దధికాననతే సుభాశే
నవైవ గృహీతాః । అతో ద్విగుణం నవ ౯ శక్తిం చరం చంద్రే కలాసు దేయ
మితి యుక్త ముక్తం । అథ దోః ఫలాపపత్తిః దేశాంతగణితేన స్వదేశమధ్య మా
గోదయకాలీనా గ్రహాః కృతాః । మూర్త్యస్య మందఫలేన స్ఫుటాగోదయకాలీ
నాః క్రియంతే । అస్మాకం స్ఫుటాగోదయే నభవిత్కర్తం । మధ్యమార్గ స్వాద్య
శ్శత్యాత్ । అత్ స్త్రైరాకం । యది చక్రకలాభి ౨౦౬౦౦ ర్నిత్యం ప్రవాహనీతేన
పక్షా స్త్రియమానాభి గ్రహాః అహోరాత్రవృత్తేన స్వీయగతితుల్యాః కలాః స్వవ్యా

పాఠేణ ప్రాపయంతి । తదా రవిమందఫలికలాభి రవచేణ నీయమానాభిః ౬ మితి ఫలం
గ్రహేషు ఋణధన సుతః క్రియతే । ఋణఫలే స్ఫుటార్క స్తోనత్వాత్ । భుజ
ఫలే నోనాః సంతః స్ఫుటార్కోదయకాలీనా భవంతి । ధనఫలే స్ఫుటార్కా
దధికత్వాత్ । మధ్యమార్కాత్ ఫలేనాధికాః సంతః స్ఫుటార్కోదయకాలీనా
భవంతి । ఏవ మత్రాచార్యేణాం సంస్కార శ్చంద్రై వైవ కృతః । గతిరామ
శ్వాత్ । అన్యేషాం స్వల్పగతిత్వా న్నై క్తః । ఏవం రకఫలం లవాద్యం వప్తిగుణం
కలాద్యం స్యా త్శ్చంద్రై మధ్యమగత్యా గుణ్యం । ఏవం గుణమూతో గుణః
౪౭-౪౩-గి చక్రకలా ౨౧౬౦౦ హోరో లవాదిఫలాన్యం వప్తి ౬౦ శ్చ ఏవం హర
మూతో హరః ౧౨౩౬౦౦౦ గుణా హరా గుణేనాపనర్త్య జాతో హరః ౨౭ అత
ఉక్తం । భూప్తం చ ద్యమణిఫలం లవ ఇతి । అథాయనాంశోపపత్తిః ॥

ఇన్ద్రదిశే దినార్ధే యత్రాదిశేధేన సావయవా సున్నతాంకాః పృస్తాద్య
తాః ననవే ద్విశోధ్యే శేషాంశస్వాంశయో రేకాన్యదిశో రంతం యోగం విధాయ
తేభ్యః ప్రాంతిభాగభ్యః కౌంతిఖండక శ్చాయం కుర్యాత్ । స సాయనసూర్యస్య
భుజః స్వాత్ । రత్నాల్లికగణితాగరస్ఫుటార్క స్యాని భుజః కార్య ద్దుభయప్రా
గుణజయో సంశం తే యనాంశాః యదిగణితాగతా న్మధ్యా ద్భుజోధిక స్తదా తే
ధనాభ్యః । తేనా స్తనా ఋణాభ్యా ఏవ । ఆర్ద్రోకలభి రేవ వాసనా । ఏషాం
ప్రతిగన్త మేస్తేనా కలా ఉత్పద్యతే । చతుశ్చత్వారింశదధికచతుశ్శ్చ ౪౪౪ మితేశ
తే యనాంశాభి వో భూత్ । ప్రతిగన్తం కలావృద్ధిః । అతోవేదాభ్యుద్భూతే శతే
యావంతి వన్నాని తావన్త్య ఏనాయనాంశకలా స్తాః వప్తిభక్తా భాగాః స్యుః ।
అతః ధానసంభవతి । చత్వారింశదధికచతుర్దశతవన్తః ౧౪౪౦ పరమాయనచలనస్య
వ్యావృత్తి స్థగతి । తత్ర యస్మిన్ పక్షే కలాపచయ స్తస్మిన్ పక్షే చతుర్వింశ
శ్చంకాః పరమాయనచలనాంశః । యస్మిన్ పక్షే చతుః పంచాశ గిర ద్వికలా
ఉపవీయంతే । లభ్యతే సప్రవింశత్యంశాః ౨౭ పరమా ఉత్పద్యంతే । అష్టాదశత
౧౮౦౦ శక్త్యుచ్యేవ మేషాంచ యోపచయవశాత్ ప్రాగపరవశాచ్చ ధనర్ణసంభవః
స్వాత్తు ॥ ౪

తా॥ చరవివిప్లవ రవియందు విలిప్తలలోను ద్విగుణితనవోద్భుతమైనకలాది
మధ్య చంద్రునియొక్కకలాదియందును సంస్కరింపవలెను. రవిమందఫలమును ౨౭
చే భాగించి భాగాదిదెచ్చి మధ్యచంద్రునియందు రవిలో వలెనే ధనరుణములుగా

సంస్కరింపవలెను. శాలివాహనశకవత్సరములలో రరర తీసివేసి ౬౦చే విభజింపగా వచ్చినవి భాగాదిఅయనాంశ లగును. 5

ఉదాహరణము:— దేశాంతరసంస్కారమధ్య చంద్రుడు ౧౧-౧౬-౧-౨ చరఫలము.

లిప్తాది 3-౬ ధనము ౧౧-౧౬-౪-౮ రవియొక్కచరం ౧౪ × ౨ % =
సంస్కారరవిమందఫలము ౦-౦-౪-౧౦ 3-౬ లిప్తాది

ఫలత్రయ సంస్కృతము ౧౧-౧౬-౮-౧౮
ధ్యచంద్రుడు రవిమందఫలం ౨-౧౦-3౪ % ౨౭=౦-౪-౧౦
శాలివాహనశకవత్సములు ౧౮౨౬-౪౪౪=౧3౮౨ % ౬౦=౨3-౨-౦
అయనాంశలు 5.

అథచంద్రస్వప్రీతరణానయన మహా.

శ్లో॥ విధోః కేంద్రదోర్భాగవ్యస్తోననిఘ్నాః ఖరామాః పృథక్ తన్న
ఖాంశోన్యై స్స | రసాన్యై ర్హృతా స్తే లవాద్యం ఫలం స్యా
ద్రవీందూస్ఫుటౌ సంస్కృతౌ స్త స్స తాభ్యామ్॥ 6.

టీక॥ విధోః - చంద్రునియొక్క - కేంద్రదోర్భాగవ్యస్తోననిఘ్నాః, కేంద్ర-
కేంద్రమునుండి వచ్చిన దోః - భుజయొక్క, భాగ-భాగాదిలో, వ్య - ఆఘనవంతు
చేత, ఊన - తివరబడి, నిఘ్నా - గుణింపబడినటువంటి, ఖరామాః - 3౦ భా
గలు, పృథక్ - ప్రతిగానుంచి, తన్నఖాంశానిత్యై, తత్ - వెనుక గుణింపగావచ్చి
న లభ్యమును, నఖాంశ - ౨౦ చే భాగింపగావచ్చిన భాగాది, ఊన్యైః - తివర
బడినటువంటి, రసాన్యైః - ౧౬ భాగలచేత, హృతాః - విభజింపవలెను, తేన - ఆ
ఫలమును, లవాద్యం - భాగాది, ఫలం - ఫలము, స్యాత్తు - అగును, తాభ్యాం -
ఆ ఫలముచేత, సంస్కృతౌ - సంస్కరింపబడినవై, స్ఫుటౌ - స్ఫుటగ్రహములయిన,
రవీందూ - సూర్యచంద్రులు, స్తః - అగుదుఱు॥ 6.

ఉపపత్తిః॥ పరమచంద్రఫలం భాగాద్యం 1౧1౧1౦ అత్ర చంద్రమందఫలన
యనే త్రిజ్యా పంచవింశత్యధికతద్వయమితా ధృతా యావ ద్యావదధికా తావ
త్తావత్ఫలస్య నూత్నత్వం, అతః నూత్నత్వాద్ద మేతావతీ త్రిజ్యా ౨౨గే పరమభా

గా నవతిఁజూపెను భుజభాగానాం పడంజేన గాఁ ఊనా స్త్రిం శతోంగి తత
స్తేనైవ హతా పరమదోర్జ్వా భవతి ౨౨గి ఏకమిష్టభాగే భ్యోపీష్టజీవా భవతి అత
ఉక్తం, కేంద్రదోర్భాగపథోననిష్కూః ఖరామాయితీ, సా త్రిజ్యా కేన భక్తా చర
మచందఫలం స్యా దితి జ్ఞానార్థం పరమఫలే నైవ భక్తా జాతో హరః నావయవః
రరరగిం అసౌ సావయ వో తో లాఘవార్థం రసాక్షగృహీతాః, అనయోరంత
రం ౧౧౧౧గిం ఏవద్వింశత్యా ౨౦ సవర్గితం త్రిజ్యా భవతి : ౨౨గి అత ఏవోక్తం
తన్నభాం శోనితైః రసాక్షై ర్వృతా ఇతి స్వస్వమందఫల సంస్కృతా వేవ నూర్వ్యం
దూ స్ఫుటౌ భవత స్తయోః శిఘ్రిఫలాభావాత్తు॥ 6.

తా॥ ఫలత్రయ సంస్కృతచంద్రుని తన మందోచ్చలోనుండి తివిచి భుజచేసి
భుజభాగలయొక్క అఱవవంతు భాగాది ౩౦ భాగలలో తివచినదానిచే ఆ యాఱ
వవంతును బెంచి ప్రతిగానుంచి ౨౦ చే హరింపగా వచ్చినదానిని గేల భాగల
లోతివచి మిగిలినదానిచే ప్రతిగానుంచినదానిని విభజింపవలెను. భాగాదిచం
ద్రమందఫలమువచ్చును. ఈ ఫలమును సూర్యనియందువలెనే మేషతులాదికేంద్ర
ముల నెఱిగి ధనుషములు చేయ చంద్రుఁడు స్ఫుట మగును, 6.

ఉదాహరణము. చంద్రీతుంగము ౯౧౧౭౩౩౩౨గి ఫలత్రయ సంస్కృత
చంద్రుఁడు ౧౧౧౧౬౧౧౧౧ తివచగా ౧౦౧౧౧౨౪౨౭ కేంద్రము (తులాది) దీని
భుజ ౧౧౨౪౩౧౩౩ భాగాది ౧౦౧౩౧౩౩౩ అఱవవంతు ౯౧౪౧౧౬౧౨౦౧౧౪౪

	3౦1౦1౦
౯౧౭౧౧౧౧౦౯౨౦౦=౯౧౧౧౧౧౨	౯౧౪౧౧౬
	<hr/>
	౨౦౧౧౪౪
	<hr/>
౯౧౭౧౧౧౧౦ వీని విలిప్తులు	౧౬1౦1౦
	౯౧౧౧౧౧౨
	<hr/>

2౧౦౩౧౦ - ౧౬౬౦౮౩ = ౪౧౬౩2 భాగాదిమందఫలం ౪౬౧౩3 వీనిలిప్తులు
తులాదికేంద్రముగాన ఫలత్రయసంస్కృతచంద్రునిలో యు ౧౬౬౦౮౩
ఇప్పు చేయ ౧౧౧౧౧౧౧౨౨౧౧ సటచంద్రుఁడు

అభగవిచంద్రయోగినిస్థానీ కరణానయనమాహ,

శ్లో॥ కేంద్రస్య కోటిలవఖాన్విలవోననిఘ్నా రుద్రా రవేన్ద్రకుహృ
తాః శశినో ద్వివిఘ్నాః । స్వాంగాంశకేన సహజా స్థగతౌ ధ
నర్ణం కేంద్రే కురమృగవట్కుగతే స్థూటా సా॥ 7.

టీ॥ కేంద్రస్యకోటి లక్షాన్విలవోననిఘ్నాః, కేంద్రస్య - కేంద్రముయొక్క
కోటిలవ - కోటిభాగలను, ఖాన్వి - ౨౦ చేత, లవ - విభజింపఁగావచ్చిన విభక్త
ముచేత, ఊన - తివరబడి, నిఘ్నాః - గుణింపబడినటుచుంటి, రుద్రా - ౧౦
భాగలు (కార్యాః - చేయవలెను) లే - అవి, గతే - స్థానము, త్రికుహృతాః -
౧౩ చె భాగింపబడినవై (తదా - అప్పుడు) రవే - రవికి, కలాద్యం - లిప్తాది
గతిఫలం - గతిఫలము, స్థాత్ - అగును) శశినః - చంద్రునకు (కోటిభాగలు)
ద్వివిఘ్నాః - ౨ చే గుణింపబడినవై, స్వాంగాంశకేన - తన అణువంశుచేత,
సహజాః - కలుపబడినవై, (తదా - అప్పుడు, చంద్రగతేః - చంద్రగతియొక్క,
కలాద్యం - లిప్తాది, ఫలం - ఫలము, స్థాత్తు - అగును) కురమృగవట్కుగతే -
కర్కాటకమకరముల వట్కుమును బొందినటువంటి, కేంద్రే - కేంద్రములయందు
గతౌ - రవిచంద్రులచుద్భవతులయందు, ధనర్ణం - ధనముగములు, భవతః - అగు
చున్నవి, సా - అది, స్థూటా - స్థూటమయిన, గతిః - గతి, భవతి - అగుచు
న్నది॥ 7.

ఉపపత్తిః॥ అద్యతనశ్వస్తనస్పష్టగ్రహయో రంతరం స్పష్టగతి స్తథాద్య
తనశ్వస్తనయో గ్రహఫలయో రంతరం గతిఫలం, తద్దానార్థ ముపాయః, ప్రథమ
పదాదౌ భుజిజ్యాకూన్యం, తత్ర గ్రహఫల మపి కూన్యం తత్రకోటిజ్యా పరమా తత్ర
గతిఫల మపిపరమం, యథా యథా గ్రహఫలస్య వృద్ధి స్తథా తథా గతిఫల స్వా
వచయో దృశ్యతే, ఏవం కోటిజ్యాకూన్యం పరమత్వే గతిఫలస్య పరమత్వం, కోటిజ్యా
భావే గతిఫలాభావః, అతః కేంద్రకోటిజ్యా తో గతిఫలసాధనం కర్తం యుజ్యతే
త ద్యథా, అ త్రోభయత్రాపి త్రిజ్యా సహదైకోన త్రింశద్విత్వా ౨౯౧౧గో ధృతా
తత్సాధనం యథా కోటిభాగానాం పరిమాణం ౯౦ నఖాంకేన ౪-౩౦ ఉపాహ
ద్యాస్తేతో చాథా సతాత్రిజ్యా ౨౯౧౧గో ఏవ మిస్తాంకేద్య ఇష్టా స్వా జేన, అత
ఏవోక్తం కోటింపఖాన్విలవోననిఘ్నా ఇతి తతో గోర్హతః కలహాథనం రవే
ననిఘ్నం గతిఫలం ౨౯౧౧గో త్రిజ్యా, అర్హతో కేన భక్తాదితి

త్రిభాగ భక్తా జాతో హర శ్రుయోదశ ౧౩ అతోరవేష్ట్రీకుహృతౌ ఇతి ఏవం చంద్రస్య పరమం గతిఫలం ౬౮-౧౧ అత్ర దోర్జాత్య కేన గుణితా సతీదం ఫలం స్యా దత త్రిభాగభక్తం ఫలం జాతం గుణస్థానే ౨ - ౨౦ అత్ర ద్వావేవ గృహీతౌ అత ఉక్తం శశిన్ ద్వినిఘ్న ఇతిఏవం ద్విగుణ త్రిభాగయాం జాతం ౧౮-౩౦ అస్య పరమగతిఫలస్య చాంతర మిదం ౯-౪౧ వడ్డిః సవర్ణితం జాతం తత్తుల్యమేవ అతః స్వాంగాంశకేన సహితౌ ఇతి తచ్చంద్రగతేః ఫలం తత్ఫలద్వయం స్వస్వపథ్యమగతౌ దేయం ఏవం స్ఫుటా గతిః అభధనర్హోపపత్తిః తత్ర తావ దుచ్చోనో గ్రహాః కేంద్ర మిత్యస్మిక్ పక్షే మకరాదికేంద్రే గ్రహస్య ధనఫల స్యాపచయా నృపాది కేంద్రే గతిఫల మృణం వర్ధతే, మేషాదికేంద్రే గ్రహస్య ఋణఫలవృద్ధౌ సత్యాం మేషాదికేంద్రే గతిఫల మృణ మపచీయతే, అతో మృగాదికే వడ్డే కేంద్రే గతిఫల మృణం, కర్కాశ్చదికేంద్రే గ్రహస్య ఋణఫలహ్రాసే గతే ధనఫలం వర్ధతే, తులాదిత్రయే కేంద్రే గ్రహధనఫలవృద్ధౌ గతేః ఫల మపచీయతే, అతః కర్కాశ్చదిమక్కు ధన మితి యుక్తం, గ్రహాన ముచ్చం కేంద్ర మిత్యస్మిక్ అపి పక్షే మకరాదిత్రికే ఋణఫల వృద్ధి మేషాదిత్రికే ధనఫలహ్రాసః, అతో మకరాదివడ్డే గతిఫల మృణమేవ ఏవం కర్కాశ్చదిమక్కు ధనమితి, అతో యుక్త ముక్తం ధనర్హే కేంద్రే కుశీరమృగవట్కుగతే ఇతి.

తా॥ కోటిభాగలను ౨౦ చేపాలుగొని ౧౧ భాగలలో దానిని తివిచి కేవలముకే భాగ్యిలవమును బెంచి ౧౩ చేవిభజింపగా వచ్చినతిప్రాదిఫలము రవిమధ్య గతియందును చంద్రకోటిభాగలను ౨౦ చే పాలుగొని ౧౧ భాగలలో దానినితివిచి కేవలముచే భాగ్యిలవమును బెంచి దానిని రెట్టించి ప్రతిరెట్టి ఆటవవంతు గలవగా వచ్చినతిప్రాదిని చంద్రమధ్యగతియందును కర్కిమకరకేంద్రముల నెఱిగి ధనఋణములు చేయ రవిచంద్రులకు స్ఫుట గతులగును. 7

ఉదాహరణము రవిభుజ ౨ - ౨౭ - ౪ - ౩౦ దీనిని ౩ రాసులలో తివ
చ ౦ - ౨ - ౫౫ - ౩౦ కోటిదీని ౨౦ వ - వంతు ౦ - ౮ ఇది ౧౧ లో తివ
చ ౧౦ - ౫౧ + ౦ - ౮ = ౧ - ౨౬ ÷ ౧౩ = ౦ - ౬ గతిఫలంధనము
ధ్యగతి ౫ - ౮ + ౦ - ౬ = ౫ - ౧౪ర విస్ఫుటగతి॥ చంద్రభుజ ౧ - ౨౮ -
౨౫ - ౫౩ దీనిని ౩ రాసులలో తివ ౧ - ౧ - ౩౪ - ౭ కోటి దీనిభాగాది ౩౧
- ౩౪ - ౭ దీని ౨౦వంతు ౧ - ౩౫ - ౦ ఇది ౧౧ లో తివ ౧ - ౨౫ x ౧
౩౫ = ౧౪ - ౪౫ దీనిని ౨ చేబంచ ౨౮ - ౩౦ ÷ ౬ = ౪ - ౫౫ + ౨౮ -
౩౦ = ౩౪ - ౨౫ గతిఫలం ఋణం మధ్యగతి ౭౫౦ - ౩౫ - ౩౪ - ౨౫ =
౭౫౦ - ౧౦ చంద్రస్ఫుటగతి

అథ తిథికరణనక్షత్రయోగానయన మాహా.

శ్లో॥ భక్తా వ్యర్క-విధో ర్ల వాయమకుభి ర్వాతా తిథిః స్యా త్స
లం, శేషం యాత మిదం హరాత్ప్రపతితం భోగ్యం విలిప్తా స్తయోః।
భుక్త్యో రంతరభాజితాశ్చ ఘటికా యాతైష్యకాః స్యుఃక్రమా త్పు
ర్వాధో కరణం బవా ద్గతతిథి ద్విఘ్నై ద్రితప్తాభవేత్ ॥ 8

శ్లో॥ త త్సైకం త్వపరే దళేఽథ శకునేః స్యుః కృష్ణభూతోత్త
రా దర్ధాచ్చాప విధో శ్చ సార్క-సితగోర్లిప్తాః ఖభాష్టాద్ధృతాః యా
తే స్తా భయతీ క్రమా ద్గన షణ్మి ఘ్నై గతైష్యే తయో రిందో
ర్భుక్తిహృతే జవై క్యవిహృతే యాతైష్యనాడ్యుః క్రమాత్ ॥ 9

టీ॥ వ్యర్క-విధోః- రవినిలివిన చంద్రునియొక్క-లవాః- భాగలు, యమకుభిః-
౧౨ చేత, భక్తాః- భాగింపబడినవై, ఫలం- విభక్తము, యాతాతిథిః- గతతిథిసం
ఖ్య, స్యాత్- అగును, శేషం- శేషము, యాతం- గతతిథిఘటికలగును, ఇదం- ఇది,
హరాత్- హారమగు ౧౨ నుంచి, ప్రపతితం- తీసివేయబడినవై, భోగ్యం-భోగ్యఘటి
కాది, స్యాత్- అగును, తయోః- వాటియొక్క-విలిప్తాః-విలిప్తలు, భుక్త్యోః-రవించం
ద్రగతులయొక్క, అంతరభాజితాః అంతరముచేత భాగింపబడినవై, క్రమాత్- వరుస
గా, యాతైష్యకాః- గతైష్యములగు, ఘటికాః- నాడులు (గడియలు) స్యుః-
అగును, ద్విఘ్నై- ౨ చే గుణింపబడినటువంటిన్ని అద్రితప్తా- 2 చే భాగింపబడినటు
వంటిన్ని, గతతిథిః- గతతిథిసంఖ్య, బవాత్- బవకరణముమొదలుకొని, తిథేః- తిథి
యొక్క, పూర్వాధో- మొదటిభాగమందు, కరణం- కరణము ౧ చొప్పున, భవేత్-
అగును, పైకంతు- ౧ కలిపినట్లయితే, తత్- అది, అపరే- రెండవదియగు, దళే-భా
గమందు, కరణం- కరణము (స్యాత్-అగును) అధ- అటుపిమ్మట, కృష్ణభూతోత్త
ర్థాత్, కృష్ణభూత- బహుళచతుర్దశియొక్క, ఉత్తరార్ధాత్- రెండవభాగమునుంచి,
శకునేః- శకునికిని, స్యుః- అగును, అధ- పిమ్మట, విధోః- చంద్రునియొక్క, సార్క-
సితగోశ్చ- రవిచంద్రయోగముయొక్క, లిప్తాః- లిప్తలు, ఖభాష్టాద్ధృతాః- ౮౦౦ చే
భాగింపబడినవై (ఫలం-విభక్తము) క్రమాత్- వరుసగా, యాతే- గతించిన, భయ
తీ- సత్యత్రయోగములు, స్తాః- అగును, తయోః- వానియొక్క, గతైష్య- గతైష్య
ములు, గగనషణ్మి ఘ్నై- ౬౦ చేత గుణింపబడినవై, ఇందోః- చంద్రునియొక్క
భుక్తిహృతే- గతిచేత భాగింపబడినవై సత్యత్రయమును, జవై క్యహృతే- రవించంద్రగతి

యోగముచేత భాగింపబడినవై యోగమును (తదా- అప్పుడు; కృమాత్-వరుసగా) గతైష్యనాడ్యః- గతైష్యసుటికలు (స్వః- అగును) 8 - 9

ఉపపత్తిః॥ దర్శాంతే సూర్యచంద్రౌ సమా భవతః। దర్శనూర్వేందుసంగమ ఇతి స్మరణాత్। తతో దర్శాంతా చ్చంద్రో బహుగతిత్వా దగ్రే యాతి। పున రమాం తే సమా తయోరంతరే చాంద్రమాసః॥ దర్శావధి శ్చాంద్రమసో హి మాసస్మరణాత్। తయో రంతరం త్రింశ త్త్రిభయః। త్రింశత్త్రిధిభి ర్యది భాంశతుల్యం 3౬౦ సూర్యవం ద్రాంతరం లభ్యతే। తదైకతిథ్యా కి మితి। జ్ఞాతాద్వాదశభాగాః ౧౨ ఏకతిథౌ సూ ర్యచంద్రాంతరం యది ద్వాదశభాగతుల్యేన రవిచంద్రాంతరే జ్ఞాతాతిథిః। త దేప్తమా ర్యచంద్రాంతరభాగైః కియత్య ఇతి। అత్రసూర్యగత్యధికా చంద్రగతి రతో వ్యర్క విధో ర్లవా యమకుభి ర్భక్తా ఇతి। రతో య ఛేపం తత్ యతః। గ్రహభుక్తత్వాత్। తతో హితద్వాదశశుద్ధం భోగ్యం స్యాత్। ఏవం తతో ఘటికాజ్ఞానార్థ మనుపాతః। యది గత్యంతరకలాభిః షష్టిఘటికా స్తదా గతైష్యకలాభిః కిమితి। కలాః షష్టిగుణా వికలాః స్వః। అతో యతైష్యవికలాః। గత్యంతరకలా భక్తాః। తిథి యతైష్యఘటి కాస్సు రితి సుపపన్నం। అధికరణోపపత్తిః ఏకతిథౌ కరణద్వయ మిత్యాగమః। త తో ౭నుపాతః। య ద్యేకతిథ్యా కరణద్వయం త దేప్తతిథ్యా కి మితి। అత స్త్రిధి ద్విగుణా కదాచి త్సప్తాధికా స్యాత్। కరణాని సప్తైవ। అతః సప్తతప్త శేషమితం శుక్లప్రతిపదాదితో గతతిథిగ్రహణాత్ కిం స్తు ఘ్నాదికం కరణం వర్తమానతిథిపూ ర్వార్థం గతం స్యాత్। త ద్భవాదితో గణనార్థం నిరేకం కార్యం। వ ర్తమానత్వార్థం చ వైకమితి। తుల్యయో ద్ధనర్ణ తేషయో రేకస్య నాశే శేష మితమేవవత్కమానతిథిపూ ర్వార్థే వత్క మానకరణ మితి యుక్తం। తదేవ వైక ము త్తరార్థే స్యా దితి ప్రత్యక్ష సిద్ధంశకున్యాదికరణచతుష్టయసంస్థాన మాగమపరిమాణకం। అథ నక్షత్రయోగ సాధ నోపపత్తిః। సమస్తో భవంజురో ద్వాదశరాశిభి ర్వ్యాప్తస్తథా సప్తవింశతినక్షత్రై శ్చ। అతో భగణకలానా మేకనక్షత్రకరణాయానుపాతః। యది సప్తవింశతినక్షత్రై శ్చ క్రకలా౨౧౬౦౦ భవంతి। త దైకనక్షత్రేణ కి మితి। అతో జాతో ౭ప్తకలాః ౮౦౦ అప్తశతకలాభిః రేకం నక్షత్రం త దేప్తగ్రహకలాభిః కియం తీతి। లబ్ధం గతనక్ష త్రాణి శేషం భుక్తం వారశుద్ధం భోగ్యం స్యా దేవ। తతో ౭నో ౭నుపాతః। యది చంద్రగతికలాభిః షష్టిఘటికా స్తదా గతైష్యకలాభిః కా ఇతి। కలాః షష్టిగుణాః వికలాః। తా శ్చంద్రగతిభక్తాః నక్షత్రగతైష్యఘటికాః స్వ రితి సుపపన్నం। అథ యోగవాసనా రవిచంద్రయో ర్విధితయో ర్య న్నక్షత్రం సయోగ ఇత్యుచ్యతే। అతో-

త్రము క్తిర్నక్షత్రవత్ । గతగమ్యఘటికార్థి మనుపాతో గతియోగేన కర్తుం యు
జ్యతే । యోగానయనత్వాదితి పృత్యతోపపత్తిః 8 - 9

తా॥ వ్యక్తేంద్రభాగలను ౧౨ చే విభజింప గతతిధిసంఖ్య వచ్చును శేషము
ను వ్యక్తేంద్రముగతిచే విభజింప తిధియొక్క గతఘటికలును శేషమును ౧౨ లోనుం
డి తివిచిన దానిని వ్యక్తేంద్రముగతిచే పాలుగొన ఏవ్యఘటికలును వచ్చును తిథిలో
సగము కరణప్రమాణముగును. గతతిథులను ద్విగుణించి ౭ చే భాగింప శేషము బహు
దివరకరణములగును. చరకరణములలో నొకటిగలుప ఏవ్యమయినప్పుడు వర్తమాన
కరణముగును. ప్రతిమాసమందును బహుళ చతుర్దశియొక్క ఉత్తరార్ధమందు శకుని
అమావాస్య పూర్వోత్తరభాగములయందు చతుష్పాత్తు నాగవమును శుక్లప్రతిపత్తు
యొక్క పూర్వభాగమందు కింస్తున్నుచును ఉత్తరభాగాది బహుదివరకరణములును
వచ్చును. చంద్రునిలిప్తలను ౮౦౦ చే విభజింప గతనక్షత్రమువచ్చును. ఆవిలిప్తలను
చంద్రగతిచే విభజింప నక్షత్రము యొక్క గతైవ్యగడియలను అగును. ఇట్లేరవిచం
ద్రుల గతిని ౮౦౦ చే విభజింప గతయోగసంఖ్య కలుగును మిగిలినదానిని గతైవ్య
ముల నెఱిగి రవిచంద్రగతియోగముచే విభజింప యోగఘటికలు వచ్చును 8 - 9

ఉదాహరణము॥ స్థూబచంద్రును ౧౧౧౧౧౧౨౨గిర దీనిలోనుండి స్థూబరవి
గి ౧౧౧౧౧౧౦ నితవచగా ౧౧౨౨గి ౨౧౪ వ్యక్తేంద్ర దీనిభాగలు ౧౭౨ ÷ ౧౨
= ౧౪ గతతిథులు శేషభాగాది ౪-౧౭-౪౪ ను విలిప్తలుచేయ ౧౭౨౬౪ X ౬౦
= ౧౦౨౮౧౬౦ ÷ ౪౮౦౧౬ X డిమాది ౨౧-౩౭ ఇది తిధియొక్క గతఘటిక
లు ఇందులో ౪౮౦౧౬ వ్యక్తేంద్రముగతివిలిప్తలు అనగా చంద్రస్థూబగతి ౭౧౬-౧౦
లో లవిస్థూబగతి ౧౧-౧౪ ను తివచగా ౬౯౬-౧౬ వ్యక్తేంద్రముగతి దీనివిలిప్తలు
౪౮౦౧౬ ఇకను ఏవ్యతిధిఘటికల నెఱుంగువిధము- హారముగు ౧౨ లోనుండి
౪-౧౭-౪౪ అగు శేషమును తివచ ౭-౨-౧౬ దీనివిలిప్తలు ౨౧౩౩౬ X ౬౦ = ౧౨౭౯౮౦
÷ ౪౮౦౧౬ వ్యక్తేంద్రముగతిచే భాగింప ౩౬-౨౧ ఏవ్యఘటికలు వర్త
మానపూర్ణిమది నే ఘటికాః ౩౬ విఘటికాః ౨౧

కరణోదాహరణము॥ గతతిధిసంఖ్య ౧౪ X ౨ = ౨౮ గతకరణములు హార
మును ౬-౦-౦ లో ౪-౧౭-౪౪ తిధిలోని శేషభాగాది తివచ ౧-౨-౧౬ దీనివిలిప్త
లు ౩౭-౩౬ X ౬౦ = ౨౨౪౧౬౦ వ్యక్తేంద్రము గతియగు ౪౮౦౧౬ చేతభాగింప
విభక్తము ౧౬-౨౧ ఘటికాది- గతకరణములు ౨౮ ÷ ౭ = ౪ శేషము - ౦- అగుట
వల్ల ౭ వ కరణము భద్రవాకరణము- ఇది పూర్ణిమ పగటిభాగమందున్నందున- దీనికే

విష్టియని పేరు- ఈదినమున విష్టికరణము ఘటికాది ౫-౨౧ నక్షత్రోదాహరణము! స్ఫుటచంద్రుడు ౧౧-౧౧-౪౨-౫౪ విలిప్తలు ౨౦౫౦౨ ÷ ౮౦౦ = ౨౫ గతనక్షత్రములు- శేషము ౫౦౨-౫౪ విలిప్తాది-దీనివిలిప్తలు ౩౦౧౭౪ X ౬౦ = ౧౮౧౦౪౪౦ దీనిని చంద్రగతివిలిప్తలగు ౪౫౩౭౦ చే భాగింప ఘటికాది ౩౯-౫౪- గతనక్షత్రఘటికలు! ఇంక ఏవ్య నక్షత్ర ఘటికలు- హారముగు ౮౦౦-౦-౦ లలో ౫౦౨-౫౪ తివచ ౨౯౭-౬ దీనిని విలిప్తలుచేయు ౧౭౮౨౬ X ౬౦ = ౧౦౬౯౫౬౦ ÷ ౪౫౩౭౦ చంద్రగతివిలిప్తలచే భాగింప ఘటికాది ౨౩-౩౪- గతనక్షత్రములు ౨౫ గాన వర్తమానము ౨౬ వది ఉత్తరాభాద్రా॥ ఘటికాది ౨౩-౩౪- గతది నమందు భుక్తి ౩౯-౫౪

యోగోదాహరణము॥ చంద్రుడు ౧౧-౧౧-౪౨-౫౪ రవి ౫-౧౮ - ౪౫-౧౦ కలుపగా ౫-౦-౨౮-౪ దీనివిలిప్తలు ౯౦౨౮ ÷ ౮౦౦ = ౧౧ గతయోగములు- శేషము ౨౨౮-౪ దీనివిలిప్తలు ౧౩౬౮౪ X ౬౦ = ౮౨౦౧౪౦ దీనిని రవిచంద్రల గతులను కలుపగా వచ్చిన విలిప్తలు ౪౮౯౨౪ చే భాగింప ఘటికాది ౧౬-౪౬ ఇవిగతయోగ గడియలగును గతయోగములు ౧౧ గాన వర్తమానము ధృవనామయోగము ఇంకనీదినముయొక్క ఘటికాదిని దెచ్చుటకు- హారముగు ౮౦౦-౦-౦ లో ౨౨౮-౪-ను తివచగా ౫౭౧-౫౬ దీనివిలిప్తలు ౩౪౩౧౬ X ౬౦ = ౨౦౫౯౯౬౦ ÷ గతివిలిప్తలు ౪౮౯౨౪ = ౪౨-౫ ఇవి వర్తమానదినమందు ధృవనామయోగ ఘటికాది యగును॥

ఇతి క్రిగణేశ దైవజ్ఞకృతగ్రహలాఘవే

రవి చంద్ర స్ఫుటాధికారః ద్వితీయ

స్సమాప్తః

శ్రీరస్తు.

శ్రీగణేశాయ నమః.

అథ కుజాదిపంచగ్రహస్ఫూటాధికారః

అథ కుజశీఘ్రాంకానాహః

శ్లో॥ ఖ మప్తమరుతో ఒద్రిభూభువ ఉదధ్యగోర్వ్యోఽప్తద్వంద్వ
శో నవనగాశ్వినోఽక్షదశనాః శరాంగాగ్నయః,
గుణాంకదహనాః ఖఖాబ్దయ ఇభాంగరామాః క్రమాన్మ
వాంబుధిద్వశో నభః క్షీతిభువ శ్చలాంకా ఇమే॥

టీ॥ ఖ=౦- అప్తమరుతః గౌ అద్రిభూభువః ౧౧౭ ఉదధ్యగోర్వ్యః
౧౭౪ అప్తద్వంద్వశః ౨౨౨ నవనగాశ్వినః ౨౭౯ అక్షదశనాః ౩౨౫ శరాంగాగ్న
యః ౩౬౫ గుణాంకదహనాః ౩౯౩ ఖఖాబ్దయః ౪౦౦ ఇభాంగరామాః ౩౬౮ న
వాంబుధిద్వశః ౨౪౯ నభః=౦- ఇమే=ఇవి- క్రమాత్ పరుసగా - క్షీతి భువః=
అంగారకునికి - చలాంకాః శీఘ్రాంకములు (సంతి=కలవు)

తా॥ ముఖానికి శీఘ్రాంకములు-౦-గౌ-౧౧౭-౧౭౪-౨౨౨-౨౭౯-౩౨౫-౩౬౫-
౩౯౩-౪౦౦-౩౬౮-౨౪౯-౦-వీనికేవలక విలిప్తలనిపేరు

అథ కుజశీఘ్రాంకా నాహః

శ్లో॥ ఖం భూకృతాః కువసవోఽదిభవాః ఖతిథ్యోఽప్తాద్రిం
దవో నవనవక్షితయోఽర్కపతౌః॥

అర్కాశ్వినః శరఖగక్షితయోఽక్షతిథ్యో గోష్టా ఖ మా
శుఫలజాః స్యు రిమే విదోంకాః॥ ౨

టీ॥ ఖ=౦- భూకృతాః ౪౧ కువసవః ౪౧ అదిభవాః ౧౧౭ ఖతిథ్యః
౧౧౦ అప్తాద్రిందవః ౧౭౪ నవనవక్షితయః ౧౯౯ అర్కపతౌః ౨౧౨ అర్కాశ్వినః
౨౧౨ శరఖగక్షితయః ౧౯౫ అక్షతిథ్యః ౧౧౫ గోష్టా ౪౯ ఖ=౦- ఇమే=ఇవి-
విదః= బుధునియొక్క- ఆశుఫలజాః= శీఘ్రఫలమువచ్చునటువంటి- అంకాః=అంక
ములు- స్యుః- అగును ॥

తా॥ బుధునకు - ౦ - ౪౧ - ౮౧ - ౧౧౨ - ౧౫౦ - ౧౭౮ - ౧౯౯ - ౨౧౨ - ౨౧౨ - ౧౫౫ - ౮౯ - ౦ - ఇవి శీఘ్రాంకములగును

అథగురుశీఘ్రాంకానాహ

శ్లో॥ ఖం తత్వాని నగాబ్ధయో ఒష్టషట్కాః పంచేభాగజభేచ
రా రశాః నాగాశాద్విదిశో నవాహయః షట్పత్తిః షట్కుగుణా నభో
గురోః స్యుః॥ ౩

టీ॥ ఖం=౦ - తత్వాని ౨౫ నగాబ్ధయః ౪౭ అష్టషట్కాః ౬౮ పంచేభాః
౮౫ గజభేదరాః ౯౮ రసాశాః ౧౦౬ నాగాశాః ౧౦౮ ద్విదిశః ౧౦౨ నవాహ
యః ౮౯ షట్పత్తిః ౬౬ షట్కుగుణాః ౩౬ నభః=౦ - గురోః=గురునకు- స్యుః=
అగును- ఇందులో నవాహయః అనునపుడు - నవ=౯-అహయః=౮=(౮౯)

ఏకవచనము ఆపాః=పాము- ౩

తా॥ గురునకు - ౦ - ౨౫ - ౪౭ - ౬౮ - ౮౫ - ౯౮ - ౧౦౬ - ౧౦౮
- ౧౦౨ - ౮౯ - ౬౬ - ౩౬ - ౦ - ఇవి శీఘ్రాంకము లగును. ౩

అథశుక్రశీఘ్రాంకానాహ

శ్లో॥ ఖమగ్న్యంఽస్త్రై రసయమభువః షట్కుభృతయోఽసి
ద్ధాః పక్షాభ్రాగ్నయ ఉదధీనారాచదహనాః ద్విశూన్యో దన్వంతః
ఖజలధిక్యతా భూరసక్యతా త్రివే దోదన్వంతో రసయమగుణాః
ఖంభ్యగుజనే॥ 4

టీ॥ ఖం - ౦ - అగ్న్యంఽస్త్రైః= ౬౩ రసయమభువః ౧౨౬ షట్కుభృతయః
౧౮౬ అసిద్ధాః ౨౪౬ పక్షాభ్రాగ్నయః ౩౦౨ ఉదధీనారాచదహనాః ౩౫౪ ద్వి
శూన్యోదన్వంతః ౪౦౨ ఖజలధిక్యతాః ౪౪౦ భూరసక్యతాః ౪౬౧ త్రివేదోదన్వంతః
౪౪౩ రసయమగుణాః ౩౨౬ ఖం - ౦ - భ్యగుజనేః శుక్రనకు - తుల్యః = స
మానములయిన యంకములు । స్యుః=అగును॥ 4

తా॥ శుక్రనకు - ౦ - ౬౩ - ౧౨౬ - ౧౮౬ - ౨౪౬ - ౩౦౨ - ౩౫౪
- ౪౦౨ - ౪౪౦ - ౪౬౧ - ౪౪౩ - ౩౨౬ - ౦ - ఇవిశీఘ్రాంకము లగును- 4

అథశనిశీఘ్రాంకానామ

శ్లో॥ ఖమిషుక్షితయో గజాశ్విన్ గోదహనా నాగకృతాః ప
యోధిబాణాః । ద్విరగేషు మితౌ హుతాశబాణాః శరవేదాస్త్రిగు
ణా ధృతిః ఖ మార్కేః ॥ 5

టీ॥ ఖం - ౦ - ఇషుక్షితయః ౧౧ గజాశ్విన్ ౨౮ గోదహనాః ౩౯ నాగ
కృతాః ౪౮ పయోధిబాణాః ౫౪ ద్విరగేషు ౫౭ - ౫౭ హుతాశబాణాః ౫౩ శర
వేదాః ౪౧ త్రిగుణాః ౩౩ ధృతిః ౧౮ ఖం - ౦ - అర్కేః = శనికిమితాః = ఈ
పరిమితము గలవి- స్వః = అగును ॥ 5

తా॥ శనికి - ౦ - ౧౧ - ౨౮ - ౩౯ - ౪౮ - ౫౪ - ౫౭ - ౫౭ - ౫౩ -
౪౧ - ౩౩ - ౧౮ - ౦ - ఇవిశీఘ్రాంకములు - 5 ఉపపత్తిః - అత్ర గ్రహస్పష్టి
కరణార్థం గ్రహణా మసక్త్యన్యందఫలాని శీఘ్రఫలాని ప్రసాధ్య - తత్సంస్కృతో గ్ర
హా స్పష్టో భవతి - త ద్యథా - ప్రథమం శీఘ్రఫలం పృసాధ్యం శీఘ్రకేంద్రస్య
దోష్ట్యాకోటిజ్యే విధాయ తతః కోటిజ్యంత్య ఫలజ్యయోః కర్కశ్యుగాదికేంద్రే
అంతరయోగా క్రమేణ సా కోటిః దోష్ట్యాభుజః - తత స్తత్సృతో ర్శోగపద మితి
శీఘ్రకర్ణః ప్రసాధ్యః తతోఽను పాతద్వయా త్ఫలం - యది త్రిజ్యా తుల్యయా
శీఘ్రకేంద్ర దోష్ట్యా పరమశీఘ్రఫలజ్యా తుల్యంఫలం లభ్యతే తదేన్లయా కి మితి త
తోఽన్యోను పాతః యతి శీఘ్రకర్ణాగ్రే ఇదం ఫలం తదా త్రిజ్యాగ్రే కి మితి-త్రిజ్యా
తుల్యయో ద్దణవారయో ర్నా కే శీఘ్రకేంద్రదోష్ట్యా అంత్యఫలజ్యా గుణా శీఘ్రకర్ణ
భక్తా ఇష్టఫలజ్యా భవ తీతి - తద్దనుః శీఘ్రఫలం - అ త్రేదం జడకర్మ దృష్టా
అచార్యేణ శీఘ్రకేంద్రంపంచదశభాగవృద్ధ్యా ప్రకల్ప్య- శీఘ్రఫలాని ప్రసాధ్య- తాని
సావయవా న్యతోదశగుణాని రాశిమట్కమధ్యే ద్వాదశసర్వేషాం గ్రహణాం పృథ
క్ పృథగుత్పాదితాని- తత్ర మందావభోధార్థం ధూళి కర్మఫలీ త్యోన్యతే- తత్ర
ప్రథమం భావశీఘ్ర ఫలానయనార్థం శూన్యం శీఘ్రకేంద్రం ప్రకల్ప్య జాతం శీఘ్రఫల
మపి శూన్యం - భుజాభావాత్- ఏవం ద్వితీయశీఘ్రాంత్యై శీఘ్రకేంద్రం మంచద
శభాగాః ౧౧ అన్యదోష్ట్యా ౩ ౧ కోటిజ్యా ౧౧౧- ౬౦ భావస్య పరమశీఘ్రఫల
జ్యా ౭౭ అన్యై రాష్ట్రరాద్యైః భూమంజరా ౮౧ ఉత్తాః - అస్మిన్ కాలే ఆచా
ర్యేణ ఏతావతీ జ్ఞాతా- అత ఇయం కోటిజ్యా ౧౧౧-౩౦ పరే జానేన ౭౭ ద్వా
దశాం చ గుణితా-౧౭౭౮౭ అనయా భాగ్రాభిశక్తైః గదరంజయతా పుకృతి
యైక్తా కృతా ౩౮౧౧౬ అత్ర పుకృతిర్వ్యక్తా కృతా క్వచి ద్భావాపి కర్తవ్యా ఏవ

మసాః మూలు జాతః శీఘ్రకర్ణః ౧౯౫-౧౮ పరేణ ౭౭ దోర్జా ౩౧ గుణితా జా
తా ౨౩౮౭ ఇయం కర్ణేన భక్తా జాతా ౧౨- ౧౩ అసాః ధనుః శీఘ్రఫలం భాగా
ద్యం ౪-౪౮ ఏతే తానయమ మతో దశగుణం జాత మేకస్థానే ౫౮ అతో భామ
సాః ద్వితి యోష్టమయత ఇత్యుక్తః - ఏన మగ్రే౭పి - పంచ దశభాగవృద్ధ్య
శీఘ్రకేంద్రం ప్రకల్ప్య- సర్వేషాం శీఘ్రాంకాః- అత్ర దోర్జా కోటిశ్చే రాశిత్రయమ
ద్యే౭తో రాశిత్రయమద్యే వడేవ శీఘ్రాంకా వక్తవ్యాః । కథ మత్ర వడాశిమ
ద్యే ద్వాదశోక్తాః ఉచ్యంతే । ఇదం శీఘ్రఫలం కర్ణాశితం కర్ణస్య పరమాధిక్యం త్రి
భేదభవతి । కించి దధికేనైవ త్రిభేద భవతి । కర్ణాంత్యల్పత్వాత్ ద్వితీయ త్రిభే
దాన ఏన భవతి । ఏనం వద్రాశిమద్యే కర్ణప్రాసవృద్ధిః । అతః శీఘ్రఫలానయనే ప
దం త్రిభా దూనాధికం భవతి । తద్యథా । ప్రథమం పదం త్రిభం శీఘ్రఫలాంతై ర
ధికం ద్వితీయం శీఘ్రఫలాంతోనం తృతీయం । శీఘ్రఫలాంతోనం చతుర్థం శీఘ్రఫ
లాధిక మితి । అత ఏవోక్తం సిద్ధాంతశిరోమణో॥ ౧౧॥ చాపేన శీఘ్రాంత్యఫలజ్యకా
యాః త్రిభం యతో౭నేన యంతం పవాని । దో స్తేషు యాతైవ్య మయుగ్మ యు
గ్మ ఇతి ॥ అతః వద్రాశిమద్యే ఉక్తాని వద్రాశిభాగాః । అశీత్యధికశతం । అత ఏతే
పంచదశభక్తాః ద్వాదశై చాంకా భవంతి॥ 1 - 2 - 3 - 4 - 5.

అథ కుజాదీనాం మాందాంక మందోచ్చానాహః.

శ్లో॥ ఖంగోశ్చివో౭ద్రమరుతో౭గజా నవాశాః
సిద్ధేందవః ఖదహసక్షితయో౭ సృజోంకాః
మాందా బుధస్య ఖమినాః కుద్య శో౭ష్టపతౌ
దేవా శృరానలమితా రసవహ్నియస్సు యః॥ 6.

శ్లో॥ భేంద్రాణి నవాగ్నయో హ్యుదధయో యోతా నగాతౌ
గురో శ్మక్రస్యాభిరసేవశివమనవోద్విరృణిచంద్రాః క్రమాత్ । ఖం
గోబ్జాః ఖకృతాః ఖషణ్ణగనగా గోష్టాత్రినందా శృనేః । శుక్లోభ్యుద్ది
షడగ్ని నాగగృహత స్సాన్యన్యద కేంద్రంకుజాత్ ॥ 7.

టీ॥ ఖం = ౦ - గోళ్యనః ౨౯ అది మరుతః గీ॥ అక్షగజాః ౮గీ నవా
 కాః ౧౦౯ సిద్ధేందవః ౧౨౪ ఖదహసక్షితయః ౧౩౦ (ఏతే=ఇవి) అస్పృజః = అం
 గాఽకునకు - మాందాంకాః = మందసంస్కారాంకములు - స్యుః = అగును - ఖం =
 ౦, ఇనాః ౧౨ కుదృశః ౨౧ అచ్చపక్షాః ౨౮ దేవాః ౩౩ శరాసలమితాః ౩గీ రసవ
 హ్నయః ౩౬ (ఏతే = ఇవి) బుధస్య = బుధునకు - స్యుః = అగును. ఖం = ౦ ఇం
 ద్ర ౧౪ ఋక్షాణి ౨౭ నవాగ్నయః ౩౯ ఆహ్యుదధయః ౪౮ అక్షాక్షాః గీ॥ నగా
 ష్టాః గీ॥ (ఏతే = ఇవి) గురోః = గురునకు - స్యుః = అగును. అభృ = ౦, రస
 ౬ ఈశ ౧౧ విశ్వ ౧౩ మనవః ౧౪ ద్విర్వాణచంద్రాః = ద్విః = రెండయిన - బాణ
 చంద్రాః = ౧గీ - ౧గీ (ఏతే = ఇవి) క్రమాత్ = మరుసగా - శుక్రస్య = శుక్రునకు
 స్యుః = అగును. ఖం = ౦ గోష్ఠాః ౧౯ ఖిక్పతాః ౪౦ ఖషట్ ౬౦ నగనగాః
 ౭౭ గోష్ఠే ౮౯ త్రినందాః ౯౩ (ఏతే = ఇవి) శనేః = శనికి - మాందాంకాః = మం
 దాంకములు - స్యుః = అగును. అబ్ధిర్విషడగ్ని నాగగృహతః - అబ్ధి ౪ అది ౭
 షట్ ౬ అగ్ని ౩ నాగ ౮ గృహతః = వీనిని రాశ్యాదిమంచి - శుద్ధః = గ్రహములైన
 చంద్రుడైన - కుజాత్ = కుజుడు, మొదలుకొని - మందకేంద్రం = మందకేంద్రము -
 స్యాత్ = అగును. 7.

తా॥ కుజునకు ౦ - ౨౯ - గీ॥ - ౮గీ - ౧౦౯ - ౧౨౪ - ౧౩౦ - బుధు
 నకు ౦ - ౧౨ - ౨౧ - ౨౮ - ౩౩ - ౩గీ - ౩౬ గురునకు ౦ - ౧౪ - ౨౭ - ౩౯ -
 ౪౮ - గీ॥ - గీ॥ శుక్రునకు ౦ - ౬ - ౧౧ - ౧౩ - ౧౪ - ౧గీ - ౧గీ శనికి ౦ -
 ౧౯ - ౪౦ - ౬౦ - ౭౭ - ౮౯ - ౯౩ ఇవి మాందాంకము అగును. కుజులకు వ
 సుసగా ౪-౭-౬-౩-౮ ఇవి రాశ్యాదిమందోచ్చములగును. 6-7.

ఉపపత్తిః॥ మందోచ్చకేంద్రవాసనా మందఫల పరమత్వజ్ఞానే వాసనాచ్చ
 పూర్వ మే వోక్తా । అత్ర మందఫలానయనే రాశిత్రయ మేవ పదం గృహీతం । త
 త్కథం కర్ణానంగీకారాత్ । అహో అత్ర శీఘ్రఫలాగ్రం కణో గృహీతః । మందఫ
 లార్థం న గృహీతః । స కథం కణో హి గ్రహ కక్షాయా వ్యాసార్థం । ఏవం మం
 దకణో మందప్రతిమంద ప్రతిమండలే వ్యాసార్థం । శీఘ్రకర్ణః । శీఘ్రప్రతిమంద
 లే వ్యాసార్థం । ఏవం య త్సాధితం మందఫలం తన్మధ్యమాత్ । మధ్య మే మందప్రతి
 మండలే అతో జాతం మందఫలం మందకర్ణాగ్రస్థానీయం । అతో మందఫలానయనే

మందకణోఽపి గ్రాహ్యః । స సర్వైరపి నాంగీకృత స్తత్ర గ్రహకర్ణాగ్రహణే ఏకం
 కారణం వక్తవ్యం । శీఘ్రఫలా నృందఫల స్యానత్వాత్ । స్వల్పాంతరత్వాత్ మంద
 కర్మణి కణోఽనగృహీతః । ఏవం చే త్తేహిన్ స్వల్పేషి శీఘ్రఫలే కణోఽగృహ్యతే ।
 తదధికే మందఫలే న గృహ్యతే । ఏవం కథం అతోఽత్ర యుక్తయా హేతుజ్ఞానం
 భవతి । ఫలావాసనావిచిత్రాస్తీ । ఏతాద్భుతేనైవ కర్మణా । ఆకాశే గ్రహస్పష్ట
 త్వం దృశ్యతే । అతః ప్రత్యక్ష ప్రమాణోపలభ్యా ఏత త్కృతమితి వక్తవ్యం । సర్వం
 నిరవద్యం । ఉక్తంచ సిద్ధాంతశ్చోమశ్చ ॥ శ్లో ॥ స్వల్పాంతరత్వా న్మృదుకర్మణో హ
 కర్ణః కృతో వేతి చ కేచిదూచుః । నా శంకనీయం న చలే కి మిధం యతో విచిత్రా
 ఫలవాస నాత్రే తి ॥ అత్ర త్రిజ్యాతుల్యయా మందకేంద్రదోర్జ్వలయా యది పరమం
 మందఫలం । త దేష్టదోర్జ్వలయా కి మితి । ఏవం పంచదశభాగవృద్ధ్యా మందకేంద్రం
 ప్రకల్ప్య । అనయా యుక్త్యా మందఫలాని ప్రసాధ్యాని । తాని సావయవా న్యతో
 దశగుణాని కృత్వా రాశిత్రయమధ్యే గ్రహణాం పృథక్ పృథక్ పడంకాః మాందాః
 భివంతీత్యుపపన్నం ఆత్రధూశీకర్మ ప్రథమాంకో భుజాభౌవాచ్ఛాన్యం తతః- పంచదశ
 ౧౫ భాగా స్తేషాం జ్యై ౩౧ భామమందపరమఫలేన గుణితాజాతా ౩౪౭ - ౧౨
 ఇయం ఖార్క ౧౨౦ భక్తా జాతేం ఫలం ౨౫౪ ఇదం సావయవత్వా ద్దశగుణం ౨౯
 జాతో భామస్య ద్వితీయో మాంద్రాంకః । ఏవం సర్వేషాం సర్వేఽంకా ఉత్పాద
 నీయాః ॥ 67.

కుజాదీనాం శ్శిష్యుః పదకాంతరాసయన చక్రమ్.

క్ర.సం.	కుబజ.		బుధ్ధ.		గురు.		శుక్ర.		శని.	
	పదకం.	అంతరం.	పదకం.	అంతరం.	పదకం.	అంతరం.	పదకం.	అంతరం.	పదకం.	అంతరం.
౦	౦	గ౦	౦	౪౦	౦	౨౫	౦	౬౩	౦	౧౫
౧	౫౮	౫౯	౪౦	౪౦	౨౫	౨౨	౬౩	౬౩	౧౫	౧౩
౨	౧౧౨	౫౨	౮౧	౩౬	౪౨	౨౧	౧౨౬	౬౦	౨౮	౧౧
౩	౧౨౪	౫౪	౧౧౨	౩౩	౬౮	౧౨	౧౮౬	౬౦	౩౯	౯
౪	౨౨౮	౫౧	౧౫౦	౨౮	౮౫	౧౩	౨౪౬	౫౬	౪౮	౬
౫	౨౨౯	౪౬	౧౨౮	౨౧	౯౮	౮	౩౦౨	౫౨	౫౪	౩
౬	౩౨౫	౪౦	౧౯౯	౧౩	౧౦౬	౨	౩౫౪	౪౮	౫౨	౦
౭	౩౬౫	౨౮	౨౧౨	౦	౧౦౮	౫	౪౦౨	౩౮	౫౨	౪
౮	౩౯౩	౭	౨౧౨	బు౧౨	౧౦౨	బు౫	౪౪౦	౨౧	౫౩	బు౫
౯	౪౦౦	బు౩౨	౧౯౫	బు౪౦	౮౯	బు౨౩	౪౬౧	బు౧౮	౪౫	బు౧౨
౧౦	౩౬౮	బు౧౧౯	౧౫౫	బు౬౬	౬౬	బు౩౦	౪౪౩	బు౧౧౨	౩౩	బు౧౫
౧౧	౨౪౯	బు౨౪౯	౮౯	బు౨౯	౩౬	బు౩౬	౩౨౬	బు౩౨౬	౧౮	బు౧౮
౧౨	౦	బు౦	౦	బు౦	౦	బు౦	౦	బు౦	౦	౦

కుజాదీనాం మందపదకాంతరానయన చక్రమ్.

కుజాదిపంచస్పృహాశికారము.

11

స్థానములు.	కుజా.		బుధా.		గురు.		శుక్ర.		కని.	
	పదకం.	అంతరం.	పదకం.	అంతరం.	పదకం.	అంతరం.	పదకం.	అంతరం.	పదకం.	అంతరం.
౦	౦	౨౯	౦	౧౨	౦	౧౪	౦	౬	౦	౧౯
౧	౨౯	౨౮	౧౨	౯	౧౪	౧౩	౬	౫	౧౯	౨౧
౨	౫౭	౨౮	౨౧	౭	౨౭	౧౨	౧౧	౨	౪౦	౨౦
౩	౮౫	౨౪	౨౮	౫	౩౯	౯	౧౩	౧	౬౦	౧౭
౪	౧౦౯	౧౫	౩౩	౨	౪౮	౭	౧౪	౦	౭౭	౧౨
౫	౧౨౪	౬	౩౫	౧	౫౫	౨	౧౫	౦	౯౯	౪
౬	౧౩౦	౦	౩౬	౦	౫౭	౦	౧౫	౦	౯౩	౦
మందో	౪		౭		౬		౩		౮	
చక్రములు.										

పదకమునందలియం
కెలు లిప్తాది గాను,
మందోచ్చ యొక్క
యంకెలు రాశ్యాదిగా
ను గణనచేయవలెను.

అథ శీఘ్రఫలసాధన మాహ.

శ్లో॥ భౌమార్కిజ్యవిహీనమధ్యమరవిస్సన్య త్స్వాశుకేంద్రంతు
విద్భ్రగ్వోరుక్తమిదంరసోర్ధ్వమివభౌ చ్ఛుద్ధంతదంశాదినైః।
భక్తాఃఖాదిఫలంక్రమాదిహగతాం కోఽసౌక్ష్యధ్యహతా
చ్ఛేషాద్భాణకులబ్ధిహీనయుగయం దిగ్హృల్లవాద్యంఫలం॥ ౮

టీ॥ భౌమార్కిజ్యవిహీనమధ్యమరవిః-భౌమ=అంగారకుఁడు-అర్కి=శని-ఇజ్య=బృహస్పతి (ఈగ్రహములచేత) విహీన= తివచఁబడిన - మధ్యమరవిః= రవిమధ్య గ్రహము- స్వ=తమయొక్క ఆశుకేంద్రం=శీఘ్రకేంద్రము - స్వాత్ = అగును- విద్భ్రగ్వోరుక్త= బుధశుక్రలకయినచో ఉక్తం= వెనుకఁ జెప్పఁబడినది - ఇదం = ఈశీఘ్రకేంద్రము - రసోర్ధ్వంచేత్ = ౬ రాసులకధికమయిన - ఇనభాత్ = ౧౨ రాసులలో నుంచి - శుద్ధం = తివచఁబడవలెను (అప్పుడు శీఘ్రభుజయగును) తదంతాః = ఆభుజ భాగలు - దినైః = ౧౫ చేత భక్తాస్సంతః = భాగింపఁబడినవై - ఇహ=ఈగ్రంథ మందు - క్రమాత్ = వరుసగా - ఖాదిఫలం= ఖమ్మేత్వాది శీఘ్రఫలమును - గతాం కః= గతమగు అంకసంఖ్యయు (భవేత్=అగును) అసౌ=ఈఖాదిఫలము - త్సూక్ష్మధ్య గతై స్స్వాంతరముచేత - హతాత్ = గుణింపఁబడినటువంటి । శేషాత్ = శేషము వల్ల బాణకులబ్ధి హీనయన్ - బాణకు=౧౫చేత - లబ్ధి=భాగింపఁగావచ్చినవిభక్త మందు - హీనయన్ = ఋణపదకమయ్యెనేనిఁ దోయుటయను' ధనపదకమయినచో గలుపుటయును - కార్యాః = చేసుకోవలసవి- అయం= ఇది - దిక్ హృత్ = ౧౦ చే భాగింపఁబడినదై - లవాద్యం = భాగాదియైన - ఫలం = ఫలము (భవేత్ - అగును) ౮

ఉపపత్తిః॥ యది పంచదశభాగై రేకః శీఘ్రాంక స్తదేచ్ఛేః కిం - ఏవం య ల్లబ్ధంతస్మిత్ గతః స్వాత్ - తతః శేషా దనుపాతః - యది పంచదశభాగైః గతై స్స్వాంత రతుల్యా హ్రస్వర్థి ర్లభ్యతే- తదా శేషాంతైః కి మితి - ఫలేన త్తయే హీనః పృథ్వి యుక్తః - గతాంకః కార్య ఏవ - తతో దశగుణాంకాః సంత్యతో దశభి ర్భక్తో భాగా ద్యం శీఘ్రఫలం భవతి ౮

తా॥ ఈజ శని గురువులకు మధ్యరవి యే శీఘ్రాచ్చ కనుక మధ్యరవిలోనుండి ఆయాగ్రహములను తివిచిన శీఘ్రకేంద్ర మగును - బుధశుక్రలకు ఈవఱకు గణితరీతిని వచ్చినదే శీఘ్రకేంద్రము - ఈశీఘ్రకేంద్రము ౬ రాసులకుఁ బై గానున్నప్పుడు ౧౨ రా

మూలలోనుండి తీవించిన శీఘ్రభుజ యగును - ఆభుజభాగలను ౧౫ చే భాగింప గతాంకము వచ్చును - మిగిలినదానిని గతాంకముయొక్కయు దానిపిమ్మట అంకముయొక్కయు అంతరముచే బెంచి ౧౫ చే విభజించి వచ్చినభాగాది గతాంకము తీయించునది యైన ఆయంకఫలమునుండి తీవచవలెను. పృథ్వి పదకమయిన యెడలఁ గలుపవలెను పిమ్మట ౧౦చే భాగింప భాగాది శీఘ్రఫలమువచ్చును = 8.

ఉదాహరణము = మధ్యరవి ౫ - ౨౦ - ౫౫ - ౩౦ మధ్యకుజుడు ౯ - ౦ - ౫౫ - ౩౫ తివచ ౮ - ౧౯ - ౫౯ - ౫౫ కేంద్రము ఇది ౬ రాసుల కధికముగాన ౧౨ రాసులతో తీవచ - ౩ - ౧౦ - ౦ - ౫ భుజ దీనిభాగలు ౧౦౦ + ౧౫ = ౬ గతాంకములు శేషము భాగాది ౧౦ - ౦ - ౫ దీనిని ౭ - ౬ అంకముల అంతర మగు ౪౦ చే బెంచఁగా ౪౦౦ - ౩ - ౨౦ ÷ ౧౫ = ౨౬ - ౪౦ - ౧౩ ఇందులో ౬ అంకధనపదకం ౩౨౫ - ౦ - గలుపఁగా ౩౫౧ - ౪౦ - ౧౩ ÷ ౧౦ = ౩౫ - ౧౦ - ౧ శీఘ్రఫలం ప్రాజ్ఞఫలమేత్యాది శ్లోకోక్తవిధినా ఆయం అర్ధీకృతం ౧౭ - ౩౫ - ౦ - మధ్యకుజుడు ౯ - ౦ - ౫౫ - ౩౫ - శీఘ్రఫలార్ధం - మధ్యగ్రహము తులాదికేంద్రము మగుటచే ఋణముచేయ ౪ - ౧౩ - ౨౦ - ౩౫ ఇది ప్రథమశీఘ్రఫలసంస్కార గ్రహము 8.

అథ మందఫలానయనమాహ.

శ్లో॥ మృదుకేంద్రభుజాంశ కాదినాప్తాః ఫలమంకః ప్రగతస్తదూని త్రైవ్యః । పరిశేషమాత్మాదినాప్తియక్తో దశభక్తః ఫలమంశకాది మాందమ్॥ 9.

టీ॥ మృదుకేంద్రభుజాంశకాః । మృదుకేంద్ర = మందకేంద్రముయొక్క - భుజాంశకాః = భుజభాగలు - దినాప్తాః = ౧౫ చేత భాగింపఁబడినవై - ఫలం = విభక్తము - ప్రగతః = గతమయిన - అంకః = అంకము - స్వాత్ = అగును - తదూనిత్రైవ్యః తత్ = ఆగతాంకముచేత - ఊనిత = తీవచఁబడిన - ఏవ్యః = ఏవ్యంకము - పరిశేషమాత్మాః = గతాంకములలో మిగిలిన భాగాదిచేత గుణింపఁబడినవై - దినాప్తియుక్తః = ౧౫ చే భాగింపఁగావచ్చిన విభక్తమునందు మాందాంకఫలము కలుపఁబడినవై దశభక్తః = ౧౦ చే భాగింపఁబడి - అంశకాది = మాందం = భాగాది - మందసంబంధమయిన - ఫలం = ఫలము - భవతి = అగుచున్నది॥ 9.

ఉపపత్తిః ॥ అనుసాతద్వయేన । యది పంచదశభాగై శేషో మాందాంకస్తే దేష్టైః మందకేంద్రాంతైః కిమితి । అతో గతాంశాదినాప్తాగతాంకః స్వాదితి శేషా

నుపాతః । యది పంచదశభాగైశ్చేతావతీ గతైశ్చాంతరతుల్యై వృద్ధి ర్భవ్యతే - తదా
 శేషాంతైః కిమితి - అంకాదిగుణితాః సం త్యత ద్దశభి ర్భాజ్యం ఫలం భవతీత్యవ
 పన్నం॥ 9.

తా॥ మందోచ్చలోనుండి ప్రథమశీఘ్రఫల సంస్కారగ్రహమును తివచమంద
 కేంద్ర మగును - దానిని రవిచంద్రులవలెనే మందభుజచేసి ఆ భుజభాగలను ౧గో చేత
 విభజించి గతాంకము వచ్చును. శేషమును గతగమ్యాంకాంతరముచే బెంచి ౧గో చేత
 విభజించి మందపదకమును గలిపి ౧౦ చేత భాగింప భాగాదిమందఫల మగును. 9.

ఉదాహరణము ॥ కుజునికి మందోచ్చరాశ్యాది ౪ - ౦ - ౦ - ౦ ప్రథమ
 శీఘ్రఫలసంస్కారకుజుండు ౮ - ౧౩ - ౨౦ - ౩గో ను తివచంగా ౭ - ౧౬ - ౩౯ -
 ౨గో మందకేంద్రము. ఇది ఆకురాసుల కధికముగా నున్నందున ౬ రాసులు తివచం
 గా ౧ - ౧౬ - ౩౯ - ౨గో మందభుజ - దీనిభాగలు ౪౬ ÷ ౧గో = ౩ గతాంక
 ము ౧ - ౩౯ - ౨గో శేషము ౪ - అంకముల అంతరము ౨౪ చేత గుణింప ౩౯ -
 ౪౬ - ౦ ÷ ౧గో = ౨ - ౩౯ - ౪ పదకం ౮గో - ౦ - ౦ గలుప ౮౭ - ౩౯ -
 ౪౪ ÷ ౧౦ = ౮ - ౪గో - ౪౪ మందఫలం - మధ్యకుజుండు ౯ - ౦ - ౪గో - ౩గో
 లో తులూదికేంద్రమగుటచే ఋణముచేయ ౮ - ౨౨ - ౯ - ౪౧ మందఫలసంస్కా
 రకుజుండు. 9.

అథ శీఘ్ర - మంద - శీఘ్రఫలసంస్కారానయన మాహా.

శ్లో॥ ఛాస్త్రిజ్యధ్యమే చలఫలస్య దశం విదద్యా తస్మాచ్చ మాంద
 మఖిలం విదధీత మధ్యే । ద్రాక్మేంద్రకేపిచ విలోమ
 మతశ్చ శీఘ్రం సర్వంచత్ర విదధీతభవేత్సుఖతోపసా॥10

టీ॥ ప్రాక్ = ముందు - చలఫలస్య = శీఘ్రఫలముయొక్క - దశం = సగమును
 మధ్యమే = మధ్యగ్రహమునందు - విదద్యాత్ = సంస్కరింపవలెను - తస్మాత్ = శీఘ్ర
 సంస్కార గ్రహమునల్ల మాందం = వచ్చిన మందఫలము - అఖిలం = అంతయు -
 మధ్యే = మధ్యగ్రహమునందు - విదధీత = సంస్కరింపవలెను - అపిచ తత్ = ఆఫల
 మును - ద్రాక్మేంద్రకే = శీఘ్రకేంద్రమునందు - విలోమం = వ్యత్యయముగా - విద
 ద్యాత్ = సంస్కరించవలెను - అతః = దానినుంచి - శీఘ్రం = ద్వితీయ శీఘ్రఫల
 ము - సర్వం = అంతయు । త్రత = మందఫలసంస్కృత గ్రహమునందు - విదధీత =
 సంస్కరించవలెను - అసౌ = ఈగ్రహము - స్ఫటః = స్పష్టమైనది - భవేత్ =
 అగును॥ 10.

తా|| ప్రథమశీఘ్రం ఫలమును అర్జించి మగ్ధ్యగ్రహమందు సంస్కరింప వలెను. ఈ సంస్కారగ్రహమువల్ల మందఫలమును సాధించి మందఫలమంతయు మగ్ధ్యగ్రహములోనే సంస్కరింపవలెను. మందఫలమంతయు శీఘ్రకేంద్రములో విలోమముగా సంస్కరింపగా ద్వితీయ శీఘ్రకేంద్ర మగును. ఇందువల్ల వచ్చిన శీఘ్ర ఫలమంతయు మందఫలసంస్కార గ్రహములో సంస్కరించిన గుట్టునుగును. ఈ మూడుసంస్కారములను మేషతులకేంద్రముల నెఱిగి ధనబుణములు చేయవలెను. 10.

ద్వితీయ శీఘ్రఫలసంస్కారోదాహరణము.

ప్రథమ శీఘ్రకేంద్రం ౮ - ౧౯ - ౫౯ - ౫౫ మందఫలంధరం - ౦ - ౮ - ౪౫ - ౫౪ గలుప ౮ - ౨౮ - ౪౯ - ౪౯ యిది ద్వితీయ శీఘ్రకేంద్రం బయ్యె. దీని భుజ రాశ్యాది 3 - ౧ - ౧౪ - ౧౧ భాగాది ౯౧ - ౧౪ - ౧౧ ÷ ౧౫ = ౬ గతాంక ౧ - ౧౪ - ౧౧ శేషము. ఏష్యాంక 3౬౫ గతాంక 3౨౫ అంతరం ౪౦ చే గుణింపగా ౪౯ - ౨౭ - ౨౦ ÷ ౧౫ = 3 - ౧౭ - ౪౯ పదకము గలుప + 3౨౫ - ౦ - ౦ = 3౨౮ - ౧౭ - ౪౯ ÷ ౧౦ = 3౨ - ౪౯ - ౪౭ ద్వితీయశీఘ్రఫలం || మందసంస్కార మజుఁడు ౮ - ౨౨ - ౯ - ౪౧ ద్వితీయ శీఘ్రఫలం బుణం ౧ - ౨ - ౪౯ - ౪౭ తీసివేయ ౭ - ౧౯ - ౧౯ ౫౪ స్ఫుటమజుఁడు||

బుధస్ఫుట పోదాహరణము.

(౧) బుధశీఘ్ర కేంద్రం ౭ - ౧ - ౪౮ - 3౮ శీఘ్రభుజ ౪ - ౨౮ - ౨౧ - ౨౨ భుజభాగాదులు ౧౪౮ - ౨౧ - ౨౨ ÷ ౧౫ = ౯ గతాంకము - శేషము ౧3 - ౨౧ - ౨౨ దీనిని గతగమ్యాంతరముల అంతరమగు ౪౦ చే గుణింప ౫3౪ - ౧౪ - ౪౦ ÷ ౧౫ = 3౫ - 3౬ - ౫౮ బుణపదకము గాన పదకసంఖ్యయగు ౧౯౫లో నుండి తీవచగా ౧౫౯ - ౨3 - ౨ ÷ ౧౦ = ౧౫ - ౫౬ - ౧౮ దీని సగము ౭ - ౫౮ - ౯ బుణశీఘ్రఫలం (తులకేంద్రం) బుధునకు మగ్ధ్యగ్రహము రవిగాన రవిమగ్ధ్యగ్రహము ౫ - ౨౦ - ౫౫ - 3౦ లో శీఘ్రఫలమును తీవచగా ౫ - ౧౨ - ౫౭ - ౨౧ ప్రథమ శీఘ్రసంస్కారబుధుఁడు.

(౨) బుధమందోచ్చ ౭ - ౦ - ౦ - ౦ ప్రథమ శీఘ్రఫలసంస్కారబుధుఁడు ౫ - ౧౨ - ౫౭ - ౨౧ తీవచగా ౧ - ౧౭ - ౨ - 3౯ మందకేంద్రము 3 రాసులకు తక్కువగా నున్నందున ఇదేభుజ - దీని భాగాదులు ౪౭ - ౨ - 3౯ ÷ ౧౫ = 3 గతాంకము - శేషము ౨ - ౨ - 3౯ గతగమ్యాంతరమగు ౫ చే బెంచి

గగిచే భాగింప ౦ - ౪౦ - ౫౩ పదకము ౨౮ గలుప ౨౮ - ౪౦ - ౫౩ ÷
 ౧౦ = ౨ - ౫౨ - ౫ మందఫలము బుధునికి గ్రహమగు మధ్యరవిలో మేషది కేంద్ర
 మగుటచే గలుపఁగా రాశ్యాది ౫ - ౨౩ - ౪౭ - ౩౫ మందఫల సంస్కృత బు
 ధుడయ్యెను.

(౩) ప్రథమ శీఘ్రకేంద్రము ౭ - ౧ - ౩౮ - ౩౮ లో మందఫలము ౨ -
 ౫౨ - ౫ ను విలోమముగా సంస్కరింప ౬ - ౨౮ - ౪౬ - ౩౨ ద్వితీయ శీఘ్రకేం
 ము - దీని భుజ ౫ - ౧ - ౧౩ - ౨౭ భాగాది ౧౫౧ - ౧౩ - ౨౭ ÷ గగి =
 ౧౦ గతాంకము - శేషము ౧-౧౩-౨౭ దీనిని అంతరముగు ౬౬ చే బెంచి గగిచే
 భాగింప ౫ - ౨౩ - ౧౧ పదకము ఋణమగుటచే పదక మగు గగిగి లో తివచ
 ౧౪౯ - ౩౬ - ౪౯ ÷ ౧౦ = ౧౪ - ౫౭ - ౪౦ శీఘ్రఫలము - మందఫల సం
 స్కృత బుధుడు ౫ - ౨౩ - ౪౭ - ౩౫ కేంద్రము తులాదియగుటచే తివచగా
 ౫-౮-౪౯-౫౫ స్ఫుటబుధుడు॥

గురుస్ఫుటోదాహరణము.

(౧) శీఘ్రోచ్చ ౫ - ౨౦ - ౫౫ - ౩౦ మధ్యగురుడు ౧౧ - ౧ - ౪౩-
 ౨౮ కేంద్రము ౬ - ౧౯ - ౧౨ - ౨ భుజ ౫ - ౧౦ - ౪౭ - ౫౮ భుజభాగాది
 ౧౬౦ - ౪౭ - ౫౮ ÷ గగి = గతాంక ౧౦ శేషము ౧౦ - ౪౭ - ౫౮ X అంత
 రం ౩౦ ÷ గగి = ౨౧ - ౩౫ - ౫౬ ఋణపదకమగు ౬౬ లో తివచగా ౪౪ -
 ౨౪ - ౪ ÷ ౧౦ = ౪ - ౨౬ - ౨౪ ఆధీక్షతం ౨ - ౧౩ - ౧౨ ఋణం ౧౧-
 ౧ - ౪౩- ౨౮ లో తివచ ౧౦ - ౨౯ - ౩౦ - ౧౬ శీఘ్రఫల సంస్కృతగురుడు॥

(౨) మందోచ్చ ౬ - ౦ - ౦ - ౦ శీఘ్రఫల సంస్కృత గురుడు ౧౦ - ౨౯ -
 ౩౦ - ౧౬ తివచ ౭ - ౦ - ౨౯ - ౪౪ కేంద్రము - దీని భుజ ౧ - ౦ - ౨౯ - ౪౪
 భుజభాగాది ౩౦ - ౨౯ - ౪౪ ÷ గగి = ౨ గతాంక శేషము, ౦ - ౨౯ - ౪౪ X
 అంతరం ౧౨ ÷ గగి = ౦ - ౨౩ - ౪౭ పదకము + ౨౭ - ౦ - ౦ = ౨౭ - ౨౩ -
 ౪౭ ÷ ౧౦ = ౨ - ౪౪ - ౨౨ మందఫలం ఋణం - మధ్యగ్రహమగు ౧౧ - ౧ -
 ౪౩ - ౨౮ లో నుండి తివచ ౧౦ - ౨౮ - ౫ - ౬ మందఫల సంస్కృతగురుడు॥

(౩) ప్రథమ శీఘ్రకేంద్రం ౬ - ౧౯ - ౧౨ - ౨ మందఫలం ౨ - ౪౪ -
 ౨౨ విలోమముగా సంస్కరింప ౬ - ౨౧ - ౫౬ - ౨౪ శీఘ్రకేంద్రం - దీని భుజ
 ౫ - ౮ - ౩ - ౩౬ భుజభాగాది ౧౫౮ - ౩ - ౩౬ ÷ గగి = ౧౦ గతాంక శే
 షం ౮ - ౩ - ౩౬ X అంతరం ౩౦ ÷ గగి = ౧౬ - ౭ - ౧౨ పదకమగు ౬౬ లో

నుండి తివచగా ౪౯ - ౫౨ - ౪౮ ÷ ౧౦ = ౪ - ౫౯ - ౧౬ శీఘ్రఫలం - మందఫలసంస్కృత గురుడు ౧౦ - ౨౮ - ౫౯ - ౬ లో తివచ ౧౦ - ౨౩ - ౫౯ - ౫౦ స్సుటగురుడు॥

శుక్రస్యోదాహరణము.

(౧) శీఘ్రకేంద్రము ౬ - ౧౧ - ౫౯ - ౫ భుజ ౫ - ౧౮ - ౦ - ౫౫ - భాగాది ౧౬౮ - ౦ - ౫౫ ÷ ౧౫ = ౧౧ గతాంక - శేషము ౩ - ౦ - ౫౫ × అంతరము ౩౨౬ ÷ ౧౫ = ౬౫ - ౩౧ - ౫౫ పదకము ౩౨౬ లో తివచగా ౨౬౦ - ౨౮ - ౫ ÷ ౧౦ = ౨౬ - ౨ - ౪౮ ÷ ౨ = ౧౩ - ౧ - ౨౪ ఋణము - ౫ - ౨౦ - ౫౫ - ౩౦ లో తివచ - ౫ - ౭ - ౫౪ - ౬ శీఘ్రఫల సంస్కృతశుక్రుడు

(౨) మందోచ్చ ౩ - ౦ - ౦ - ౦ మందఫలసంస్కృతశుక్రుడు ౫ - ౭ - ౫౪ - ౬ తివచగా ౯ - ౨౨ - ౫ - ౫౪ మందకేంద్రము - భుజ ౨ - ౭ - ౫౪ - ౬ భాగాది ౬౭ - ౫౪ - ౬ ÷ ౧౫ = గతాంక - ౪ - శేషము ౭ - ౫౪ - ౬ × అంతరము ౧ ÷ ౧౫ = ౦ - ౩౧ - ౩౬ పదకము ౧౪ కలుపగా ౧౪ - ౩౧ - ౩౬ ÷ ౧౦ = ౧ - ౨౭ - ౯ మందఫలముఋణము ౫ - ౨౦ - ౫౫ - ౩౦ లో తివచగా ౫ - ౧౯ - ౨౮ - ౨౧ మందఫలసంస్కృత శుక్రుడు

(౩) ప్రథమశీఘ్రకేంద్రము ౬ - ౧౧ - ౫౯ - ౫ మందఫలము ౧ - ౨౭ - ౯ తివచ - ౬ - ౧౩ - ౨౬ - ౧౪ ద్వితీయశీఘ్రకేంద్రము భుజ ౫ - ౧౬ - ౩౩ - ౪౬ భాగాది ౧౬౬ × ౩౩ - ౪౬ ÷ ౧౫ = గతాంక ౧౧ శేషము ౧ - ౩౩ - ౪౬ × అంతరము ౩౨౬ ÷ ౧౫ = ౩౩ - ౫౭ - ౫౭ ఋణపదకము ౩౨౬ లో తివచగా ౨౯౨ - ౨౮ ÷ ౧౦ = ౨౯ - ౧౨ - ౧౨ శీఘ్రఫలము తివచగా ౪ - ౨౦ - ౧౬ - ౯ ద్వితీయ శీఘ్రఫల సంస్కృతశుక్రుడు ఈగ్రహమునకు అంతిమాంకము ౧౧వ యంకము వచ్చినందున ముందు జెప్పబోవు శుక్రారయోశ్చలభవోంత్యేతి స్లో కరీతిని నాల్గవసంస్థారము చేయగా శుక్రుడు స్ఫుట మగును. ఆస్లోకము వద్దనే దానిగణితము వ్రాయబడెను.

శనిస్సుట స్యోదాహరణము.

(౧) శీఘ్రోచ్చ ౫ - ౨౦ - ౫౫ - ౩౦ మధ్యశని ౯ - ౧౯ - ౪౩ - ౩౮ కేంద్రము ౮ - ౧ - ౧౧ - ౫౨ భుజ ౩ - ౨౮ - ౪౮ - ౮ భుజభాగాది ౧౧౮ ౪౮ - ౮ ÷ ౧౫ = గతాంక ౭ శేషం ౧౩ - ౪౮ - ౮ × అంతరం ౪ ÷

౧గి = 3 - ౪౦ - ౫౦ ఋణపదక మగు ౫2లో తివచగా ౫3 - ౧౯ - ౧౦
 ÷ ౧౦ = ౫ - ౧౯ - ౫౫ ÷ ౨ = ౨ - 3౯ - ౫2 ఋణం మధ్య శనిలో తి
 వచ : - ౧2 - 3 - ౪౧ ప్రభమశీఘ్రఫలసంస్కృతశని

(2) మందోచ్చ ౮ - ౦ - ౦ - ౦ ప్రభమశీఘ్రఫల సంస్కృతశని ౯ - ౧2
 - 3 - ౪౧ తివచగా ౧౦ - ౧౨ - ౫౬ - ౧౯ కేంద్రము - మందభుజ ౧ - ౧2 -
 3 - ౪౧ భాగాది ౪2 - 3 - ౪౧ ÷ ౧గి గతాంక - 3 - శేషము ౨ - 3 -
 ౪౧ X అంతరం ౧2 ÷ ౧గి = ౨ - ౨౦ - ౧౦ - పదకమగు ౬౦గలుప ౬౨ -
 ౨౦ - ౧౦ ÷ ౧౦ = ౬ - ౧౪ - ౧ మందఫలము ఋణము - ౯ - ౧౯ - ౪3 -
 3౮ లో తివచగా ౯ - ౧3 - ౨౯ - 32 మందఫలసంస్కృతశని

(3) ప్రభమశీఘ్రకేంద్రము ౮ - ౧ - ౧౧ - ౫౨ మందఫలము విలోమముగా
 సంస్కరింప ౮ - 2 - ౨౫ - ౫3 ద్వితీయశీఘ్రకేంద్రము 3 - ౨౨ - 3౪ - 2
 ఇది భుజ దీనిభాగాది ౧౧౨ - 3౪ - 2 ÷ ౧గి = గతాంక 2 శేషము 2 -
 3౪ - 2 X అంతరము ౪ ÷ ౧గి = ౨ - ౧ - ౬ పదకమగు ౫2 లోనుండి
 తివచగా ౫౪ - ౫౮ - ౫౪ ÷ ౧౦ = ౫ - ౨౯ - ౫3 ఋణము - ౯ - ౧3
 ౨౯ - 32లో తివచ ౯ - 2 - ౫౯ - ౪౪ స్థుటశని.

రాహుకేతువులకు స్థుటము లేనందున మధ్యగ్రహములే స్థుటగ్రహము లగును 10

అథ కుజశుక్రయోః పునః స్పృశీకరణ మాహ.

నో॥ శుక్రాగ్రయో శ్వలభ నోంత్యగతో యదాంకః శేషాంశకా
 శ్చ పతితాః పృథగక్షభూభ్యః । యే2ల్పా భృగో స్త్రివి
 హృతా అస్యజో2క్షభృత్తా దేయాస్వశీఘ్రఫలవ త్స్ఫుట
 యో స్ఫుటా తో॥ 11.

టీ॥ యదా=ఎప్పుడు-శుక్రారయోః = శుక్రకుజులకు-చలభవః=ద్వితీయ శీఘ్ర
 కేంద్రముపల్లబుట్టిన - అంకః = అంకము - అంత్యగతః శ్చాత్ = ౧౧ వదియగు చి
 వరయంక మగునో (తదా=అప్పుడు) శేషాంశకాః = మిగిలిన భాగాలు - పృథక్ = ప్ర
 తిగా (స్థాప్యాః=ఉంచబడవలెను) ఏకత్ర=ఒకప్రతి - అక్షభూభ్యః= ౧గి లోనుంచి
 పతితాః= తివచబడవలెను (తయోః= మొదటిప్రతి తివచగావచ్చినశేషము ఈరెండి
 టిలోను) యే=ప్రతి - అల్పాః = తక్కువగా నుండునో (లే=అవి) భృగోః= శుక్రకు

కు - త్రివిధృతాః = 3 చేరభాగింపఁడవలెను - అస్సజః = అంగారకనకు - అక్ష
భక్తాః = ౫ చే భాగింపఁడవలెను (తే=అవి) స్వకీఘ్రఫలజత్ = లేవయొక్క శీఘ్ర
ఫలమును ధనములుములు చేసివట్టుగానే స్ఫుటయోః=స్ఫుటములయందు - దేయాః =
సంస్కరింపవలెను (తదా=అప్పుడు) తో=ఆ శుక్రబుజులు, స్ఫుటో= స్ఫుటగ్రహములు
భవతః = అగుదురు = 11

ఉపపత్తిః॥ ఏవం శీఘ్రఫలాంత్యాంకాగమే అంత్యాంకతుల్యప్రసాను సాతా
త్ అంతరం జాతం - త ద్భామశుక్రయో రేవాంకబహుత్వా దుక్తం - అన్యేసామ
ప్యంతరమస్తి-తత్స్వల్పత్వా న్నోక్తం అంత్యాంకాః పంచపన్యధికశత (౧౬౫) (మిత
శీఘ్రకేంద్ర భాగాంతే అశీవ్యధికశత (౧౮౦) భాగాంతేమాన్యం-౦-తుల్యః పంచదశ
భాగానాం మధ్యః సార్థాః సప్త ౭-౩౦ తేవ్యంతరం భామన్య ౧ - ౩౦ శుక్రన్య
౨ - ౩౦ అతోనుపాతార్థం సార్థే సప్తభాగాల్ప ద్రయోజనాత్ । పంచదశశుద్ధా
భాగా న్నయో రల్పాః గృహీతాః । యది సార్థసప్తభాగై రంతరే భామశుక్రయో
రేతే లభ్యేతే - తదేవి ర్భాగైః కిం - ఉభయత్రాపి సార్థసప్తహరః - స్వల్పాంతరే
గుణౌ గుణహరా గుణభ్యా మపవర్త్యజాతౌ హరా మంగళ ౫ శుక్ర ౩ అభ్యాంతే
లబ్ధభాగాః భాజ్యాః - ఫలం శీఘ్రఫలసంబంధిత్వాత్ స్వప్రయోః శీఘ్రఫల వద్ధనర్థం
కార్య మిత్యవపన్నం - పరంతు అనేనాపి విశేషఫలేన సంస్కృతో భామశుక్రా
మహాంతరే దృశ్యేతే - అంత్యాంకబాహుళ్యాత్ । - ఆత్రమధిభిః ఏకాంత్యాం
కమధ్యే త్రిం శ్చతురో వా అంకా కృత్వా - శీఘ్రఫలసిద్ధిః కర్తవ్యా - ఫల సా
ధనార్థం నూత్రం మయోక్తం ॥ శ్లో ॥ కుజసింహపలాంకోఽంత్య స్తదా శేషభాగ్రితిల
వమితగతాంక స్తత్పరాంకాంతరేణ - వినిహతనిజశేషా దగ్ని ౩ భాగేన హీనః స చ
దశవిహృతః స్యా దంశపూర్వం ఫలం హి ॥ శ్లో ॥ శీఘ్రాంకాః కుమతన్య గో జనమితా
ద్యంతింకేంద్ర నోగేంద్రకాః - కూన్య్యాశాద్విశరాశ్చఖం త్వభభృగో స్తర్కాశ్విరామా
స్తథా - కూన్య్యాంగాశ్విమితా గజాంబరదృశోఽర్థీంద్రా నవాశ్వా శ్చ ఖం దేయ
తచ్ఛఫలం ఫలం హిసకలం మందస్ఫుటే స్యాత్సుస్ఫటః. 11.

తా॥ శుక్రాంగారకులకు ద్వితీయ శీఘ్రఫలాంకము ౧౧ వది వచ్చినప్పుడ
అంక శేషభాగలను ప్రతిగానుంచి ౧౫ భాగలలో తివివి యీరెండేటిలో నేది ౫
ల్పముగా నుండునో దానిని శుక్రకు ౩ చేతను, కుజకు ౫ చేతను పాలు గొనగా
వచ్చిన భాగాదిని ద్వితీయ శీఘ్రఫల సంస్కారములో వలెనే ధనములుముల నెఱి
సంస్కరింప స్ఫుట మగును. 11.

ఉదాహరణము || శుక్రనకు శేషాంశలు ౧ - ౩౩ - ౪౬ వీనిని ౧గో భాగల
లో తీవచగా ౧౩ - ౨౬ - ౧౪ యీ చెండింటిలో ౧ - ౩౩ - ౪౬ అల్పముగాన
౧ - ౩౩ - ౪౬ ను ౩ చే భాగింప ౦ - ౩౧ - ౧గో ఫలం - శీఘ్రఫలం ఋణము
గాన ద్విత్వీయ శీఘ్రఫల సంస్కారశుక్రండు ౪ - ౨౦ - ౧౬ - ౯ లో ఋణము
చేయ ౪ - ౧౯ - ౪౪ - ౧౪ స్ఫుటశుక్రండు, కుజునకు అంతిమాంక మిప్పడు
రానందున కుజునకు యీనాల్లన సంస్కార మిప్పడక్కరలేదు|| 11.

అథ గ్రహణాం మందగతి స్ఫుటానయనమాహ.

శ్లో|| మాందాంకాంతరమార్క్య స్పృగురూణాంభక్తంబాణనగై
శ్వరైఃఖరామైః | విద్యుగ్వోద్విహతేషుభాజితం తద్దద్యా
తస్మాద్విదితౌ మృదుస్ఫుటాన|| 12.

టీ|| ఆర్క్య స్పృగురూణాం = శనికుజగురువులయొక్క - మాందాంకాంతరం =
మాందాంకములయొక్క అంతరమును (క్రమేణ = వరుసగా) బాణనగై = శనికి ౭గో
చేతను - శ్వరైః = కుజునికి ౧గో చేతను - ఖరామైః = గురునికి ౩౦ చేతను - భక్తం =
భాగింపవలెను. విద్యుగ్వోద్విహతేషుభాజితం ౨ చే గుణిం
చి ౧ చే భాగింపవలెను. తత్ = ఆవిభక్తమగు కలాదిని - ప్రాగ్వత్ = రవిచంద్ర
స్ఫుటాధ్యాయమందు జెప్పినరీతి కర్మిచ్చుగోద్రముల నెఱిగి - ఇతే = మధ్యగతి
యందు - దద్యాత్ = సంస్కరించవలెను. సా = అది - మృదుస్ఫుటా = మందస్ఫు
టగతి (భవేత్ = అగును) 12.

ఉపపత్తిః|| ప్రతిపాదిత ప్రమేయా - తథాపి కించిదుచ్యతే - అత్ర గ్రహఫలా
భావే గతిఫలం పరమం - గ్రహఫల పరమత్వే - గతిఫలాభావః - గ్రహఫలాభావస్తు
భుజాదా - తత్ర మాందాంకాంతరమపి పరమం - తత్రగతిఫలాని మాందాని పరమాణి
కలాదీని లక్ష్మితాని - భావ గి - ౪౪ బుధ ౪ - ౪౪ గురు ౨౪ శుక్ర ౨ - ౨౪ -
శని ౧గో ఏభ్యోష్ణపాతః - యది మాందాంకాంతరేణ ప్రథమాంకతుల్యేన ఏతాని త
దేష్టేన కాసీతి - ఏన మిచ్ఛమాందాంకాంతరం ఏభిః పరమపల్లెర్గుణ్యం - పరమ
మాందాంకాంతరై రాధ్యాంకతుల్యై రాభ్యాం - ఏవం సర్వత్ర గుణావారా గుణే
నాపనర్తితా జాతా భామాదీనాం హరః - భామస్య గి బుధస్య ౨ - ౩౦ గురొః
౩౦ శుక్రస్య ౨ - ౩౦ శనేః ౭గో ఏవం భామగురు శనినాం హరః నిరవయవా-

అత మందాంకాంతర మేభి ర్భాగ్య మితి - బుధశుక్రయోః హరౌ సావయ వావత
స్తా ద్వి ౨ సవణితౌ జాతౌ సమా పేవ గే అతస్త యో ద్విహతాశుగో ధృతమితి
ఏవ మేతత్ మందఫలం మధ్యగుగతౌ దేయం - సామందస్థస్తా గతి ర్భవ తీత్యవప
స్తం - అత్రగతిఫలధనణాత్వవాసనా పూర్వోక్తైవ జ్ఞాతవ్యా॥ 12.

తా॥ శనికుజగురులయొక్క మందసంస్తా రాంతరమును వరుసగా 2౧ - ౧ -
3౦ చేత భాగింప లిప్తాది ఫలమగును. ఆయా గ్రహమధ్యగతిలో కర్కశ్యమకరాది
కేంద్రముల నెఱిగి ధనరుణములు చేయవలెను. బుధశుక్రలకు మందాంకాంతరమును
౨ చేఁ జెంచి గే చే విభజింప వచ్చిన లిప్తాదిని, బుధశుక్రలకు గ్రహమగు రవి మధ్య
గతిలో సంస్కరింప మందస్థుటగతి యగును॥ 12.

ఉదాహరణము = కుజుండు = మందాంకాంతరము ౨౪ ÷ ౧ = ౪ - ౪౪
ఫలము కర్కశ్యది కేంద్రము గాన మందగతి 3౧-౨౬ లోగలుప = 3౬ - ౧౪ కుజ
మందస్థుటగతి బుధుండు - మందాంకాంతరము ౧౫ ÷ ౨ ÷ ౧ = ౨
౦ - మకరాదికేంద్రము బుణము మధ్యగతి గో - ౮ - ౨ - ౦ = ౧2 - ౮ బుధ
మందస్థుటగతి = గురుండు - మందాంకాంతరము ౧౨ ÷ 3౦ = ౦ - ౨౪ ధనం = మ.
ధ్యగతి - ౧ - ౦ + ౦ - ౨౪ = ౧ - ౨౪ గురుమందస్థుటగతి ... శుక్రుండు -
మందాంకాంతరము ౧౫ ÷ ౨ ÷ ౧ = ౦ - ౨౪ బుణము గో - ౮ - ౦ - ౨౪ =
౧౪ - ౪౪ శుక్రమందస్థుటగతి - శని మందాంకాంతరము - ౧2 ÷ 2౧ = ౦ -
౧3 - మధ్యగతి ౨ - ౦ బుణం - ౦ - ౧3 = ౧ - ౪2 శనిమందస్థుటగతి 12.

అథ శీఘ్రస్థుటగత్యానయనమాహ.

శ్లో॥ భౌమాచ్చ లాంకవివరం శరహృత్వ బాణాం
శాశ్యం త్రిహృత్ కృతహృతం ద్విగుణాక్షధ క్తం
త ద్ధీనయుక్ యచయే తు మృదుస్థుటా స్వా
త్సప్తాశ చే ద్భహుబుణా త్పతితౌ తు వక్రా॥ 1౩.

టీ॥ భౌమాత్ = అంగారకుండు మొదలుకొని - చలాంకవివరం = ద్వితీయ శీ
ఘ్రాంకాంతరమును, క్రమేణ = వరుసగా (కుజ, బుధ, గురు, శుక్ర, శనిలకు) శర

హృత్ = మజును గి చేత భాగింపవలెను. స్వవాణాం శాశ్వం = బుధునకుఁ దన అంతరముయొక్క గి వ వంతు గలుపవలెను. త్రిహృత్ = గురునకు 3 చేత భాగింపవలెను. కృతహృతం = శుక్రనకు ౪ చేత భాగింపవలెను. ద్విగుణాక్షభక్తం = శనికి ౨ చే గుణించి గి చే భాగింపవలెను. (లబ్ధము) (గతియొక్క శీఘ్రఫల మగును) త్షయచయే = త్షయవృద్ధులయందు - తత్ = ఆ శీఘ్రఫలమును - హీనయుక్ = త్షయమందు బుణమును, వృద్ధియందు ధనమును జేయవలయును. మృదుస్ఫుటాః = మందస్ఫుటగతులు - స్పష్టాః = స్పష్టమైనవి - స్యాత్ = అగును - అధ = పిమ్మట (యదా = యెప్పుడు - బుణఫలం = బుణఫలము) బహుచేత్ = అధికమగునో (తదా = అప్పుడు) బుణాత్ = బుణములోనుంచి - పతితా = మందస్ఫుటగతి తివచఁబడినదై (శేషము = మిగిలినది) వక్రా = వక్రగతి - స్యాత్ = అగును. 13.

ఉపపత్తిః || అత్రోపపత్తి ర్గతి ర్మందఫలవత్ - అత్ర శీఘ్రఫలానంతరం గతేః శీఘ్రఫలం - తత్రానుసారః - యది పంచదశభాగ కల్యాప్రమాణేన ౯౦౦ ఇదం శీఘ్రాంకాంతరం - తదా శీఘ్రకేంద్రగతికల్యాప్రమాణేన కి మితి - తతః శీఘ్రాంకానాం దశ ౧౦ గుణితత్వాత్ - తద్దశభి రాభజ్యం కలార్థం చ షష్ట్యా గుణ్యః - ఏవం శీఘ్రాంకాంతరస్య హరహూతో హరః ౯౦౦౦ వప్తి ర్గుణః గుణహరా గుణే నాపవర్త్యే జాతో హరః ౧౧౦ కేంద్రగతి ర్గుణో ౭ స్తి - అత్ర భామగురుశుక్రానాం కేంద్రగతిభి రేభిః ౨౮ - ౧౪ - 32 సార్థశతే ౧౧౦ హరేభక్తే జాతా హరః ౧13 - ౪ బుధకేంద్రగతి ర్గుణాః ౧౮౬ అత్ర గుణహరా త్రింశతాపవర్తితా - జాతో గుణః ౬ హరః ౧1 యో రాశిః షడ్భి ౬ ర్గుణ్యతే - పంచ ౧1 భి రాభజ్యతే స స్వవాణాం శాశ్వ ఏవభవతి - తదా శనేః కేంద్రగతిః ౧12 అత్ర గుణహరా గుణార్థే నాపవర్త్య - జాతో గుణః ౨ హరః ౧1 అతో ద్విహతాక్షభక్తం శీఘ్రాంకాంతరం శనే ర్గతిఫలం స్యా దిత్థ్యపపన్నం - ఏవ మేతత్ మందఫలం మందస్పష్టగతో దేయం - స్పష్టాస్యాదేవ - తత్ర ధనర్థోపపత్తిః - అంకాంతరే అగ్రే చేత్ త్షయా - తదా గ్రహే స్వల్పఫలత్వాత్ గతిరపి న్యూనా - అగ్రే చే ద్వృద్ధిప్రదా గ్రహే ఫలాధికత్వాత్ స్పష్టగతి రధికా - అతః త్షయద్వై బుణధనసంయుక్తా చేత్ ఫలం మందస్పష్టగతే ర్న శుభ్యతి - తదా విపరీతశోధనేన విపరీతగతి ర్వక్రాగతి ర్భవతిత్థ్యపపన్నం - వక్రత్వవాసనా మ్న గే హి హరా వప్తియతి 13.

తా॥ శీఘ్రగతి స్ఫుటముచేయుటకు ద్వితీయ శిఘ్రాంతరమును కుజునకు
గి చేత భాగింపవలెను, బుధునకు గి వ వంతు కలుపవలెను, గురునకు 3 చేతను,
శుక్రునకు ౪ చేతను భాగింపవలెను. శనికి ౨ చేత డంచి గి చేత భాగింపవలెను. లి
ప్రాదిఫలము వచ్చును. ఆ ఫలము ధనఋణముల పదకముల నెఱిగి మందస్ఫటగతిలో
సంస్కరింపవలెను, స్ఫటగతి యగును. మందస్ఫటగతికంటె ఈ ఫలము అధికమ
యిఋణము చేయవలసియున్న పృథ్వీఫలములో మందస్ఫటగతిని తివచగా వక్రగతి
యగును॥ 13.

ఉదాహరణము ॥ కుజశిఘ్రాంతరము $౪0 \div గి = ౮$ ధనము. మందస్ఫటగతి
3౬ - ౧౪ లో గలుప ౪౪ - ౧౪ స్ఫటగతి ॥ బుధశిఘ్రాంతరం $౬౬ \div గి = ౧3$ -
౧౨ గలుప ౭౪ - ౧౨ మందస్ఫటగతికంటె నధికమై ఋణమగుగాన ౭౪-౧౨-
గి 2 - ౮ = ౨౨ - ౪ వక్రగతి గురుశిఘ్రాంతరం $30 \div$
 $3 = ౧0 - 0$ మందస్ఫటగతికంటె నధికమై ఋణముగాన ౧0 - 0 - గి - ౨౪ =
౪ - 3౬ వక్రగతి ॥ శుక్రునకు అంతిమాంకమగుటచేత ముందుచెప్పబోవు స్లోకము
నందు వ్రాయబడును. శనిశిఘ్రాంతరము $౪ \times ౨ \div గి = ౧ - 3౬$ ఋణము
౧ - ౪2 మందస్ఫటగతి యందులో తివచ 0 - ౧౧ ఋణగతి వక్రము వదలి ఋ
ణగతికి వచ్చినది॥ 13.

కుజ బుధ శుక్రాశాం గతివిశేష మాహ.

స్లో॥ కుజబుధ భృగుజానాం చేచ్ఛలాంకోంతిమస్సాన్య ద్దేశహత
పరిశేషాంశా నగాద్ర్యగ్నిభక్తాః । ఫల మిషుదహనైత్యున్న
స్తగోభి ప్రైబానై ర్భవతి గతిఫలం తత్ స్వాత్తదా నైవ
పూర్వమ్॥ 14.

టీ॥ కుజబుధ భృగుజానాంచేత్ = కుజ బుధ శుక్రలకన్ననో - చలాంకః =
ద్వితీయ శిఘ్రాంతము (యదా=ఎప్పుడూ) అంతిమస్సాన్యత్ = కడపటిదయిన ౧౧వ
దియగునో - లదా = అప్పుడు - దశహత పరిశేషాంశా - దశహత = ౧౦ చే గుణిం

పఁబడిన - పరిశేషాంశాః = అంకశేషభాగలు (క్రమేణ = వరుసగా) నగాద్ర్యన్ని
 భక్తాః - నగ = కుజానకు 2 చేతను - అద్రి = బుధునకు 2 చేతను - అన్ని = శుక్ర
 నకు 3 చేతను - భక్తాః = భాగింపఁబడినవై - ఫలం = విభక్తము (వరుసగా) ఇహ
 దహనైః = కుజానకు 3గి చేతను - సప్తగోభిః = బుధునకు 72 చేతను - త్రిభాజైః =
 శుక్రనకు 36 చేతను - యుక్ = కలుపఁబడవలెను. తత్ = ఆమొత్తము - గతి
 ఫలం = గ్రహముయొక్క శీఘ్రస్థితిగతిఫలము - స్యాత్ = అగును - పూర్వోపవ =
 ముందురీతివలెనే - న = కాదు. 14.

తా॥ కుజబుధశుక్రలకు అంతిమాంకము వచ్చినప్పుడు అంకశేష భాగలను
 ౧౦ చే బెంచి కుజానకు 2 చేతను, బుధునకు 2 చేతను, శుక్రనకు 3 చేతను విభ
 జింప విభక్తమగు లిప్తాదిలో కుజబుధ శుక్రలకు వరుసగా 36 - 72 - 36 గలు
 ప శీఘ్రగతి ఫలమగును. దీనిని మందస్థితిలో ఋణాధనములనెఱిగి సంస్కరింప
 స్థితిగతియగునుగాని మొదటఁజెప్పిన రీతికాదు. 14.

ఉదాహరణము॥ శుక్రనకు అంతిమాంకమువచ్చినందున శుక్రగతిచేయువిధము
 గతాంకశేషభాగలు ౧ - 33 - ౪౬ X ౧౦ ÷ 3 = ౧౫ - ౧౨ + ౧3 - ౦ =
 ౧౫ - ౧౨ ఋణముగాన మందస్థితిగతి ౧౫ - ౪౪ - లో తివచగా ౦ - 3౨
 ఋణగతి॥ 14.

అత్ర గణితోదాహరణమ్.

గ్రహముల స్థానం	మధ్య గ్రహములు.	స్ఫుటగ్రహములు.	కేంద్రములు.	స్ఫుటగతి.	గ్రహము.
రవి, చంద్రుడు, రాశి, శుక్ర, కుజుడు, బుధుడు, గురుడు, శని	గ-౨౦-గ-౩౦ గ-౧౬-౧-౨ గ-౧౩-గ-౨౬ గ-౧౩-గ-౨౬ ౯-౦-గ-౩౫ ౨-౧-౩౮-౩౮ గ-౧-౪౩-౨౮ ౬-౧౧-గ-౫ ౯-౧౯-గ-౩౮	గ-౧౮-౪౫-౧౦ గ-౧౧-౪౨-గ-౪ గ-౧౩-గ-౨౬ గ-౧౩-గ-౨౬ ౨-౧౯-౧౯-గ-౪ గ-౮-౪౯-౪౫ ౧౦-౨౩-గ-౫౦ ౪-౧౯-౪౪-గ-౪ ౯-౨-గ-౪౪	౮-౨౨-౪-౩౦ ౧౦-౧-౩౪-౨ ౮-౨౮-౪౫-౪౯ ౬-౨౮-౪౬-౩౨ ౬-౨౧-గ-౨౪ ౬-౧౩-౨౬-౧౪ ౮-౨-౨౫-౫౩	గ-౧౪ ౨౫-౧౦ ౩-౧౧ ౩-౧౧ ౪౪-౧౪ ౨౨-౪ (వ) ౪-౩౬ (వ) ౦-౩౨ (బు) ౦-౧౧ (బు)	శోభిక్వతు సం॥ ర ఆశ్వ యుజ శు గగి మంగళా రం గ్రహము. ప్రతి పద్మమునకు గ్రహ ముల నీరీతి వ్రాసికొనినప్ర వేశ, వక్రములు మొదలయి నవి సులభ ముగాఁ జెలి యును.

౧౩

కుజాదిపంచస్థులూధికారము.

అధనక్షత్రపాద ధృవకానాహ.

శ్లో॥ రామాఃఖమశ్వ రసశూన్య యుగాభ్యచందో
విశ్వాఃఖపక్ష నృపశూన్య కృతాభ్య నేత్రే ।
రామాశ్వఖాక్షీ రసనేత్ర ఖవారిత్రింశ
న్నక్షత్రపాద గ్రహచార ధృవాః వింద్యాః॥

టీ॥ రామాః ఖమశ్వరసశూన్య యుగాభ్యచంద్రః । రామాః = ౩ ఖమశ్వ = ౨౦ (౩ - ౨౦) రస = ౬ శూన్యయుగ = ౪౦ (౬ - ౪౦) అధనచంద్రః = ౧౦-౦ విశ్వాః ఖ పక్షనృపశూన్యకృతా భ్రనేత్రే విశ్వాః = ౧౩ ఖపక్ష = ౨౦ (౧౩ - ౨౦) నృప = ౧౬ శూన్యకృత = ౪౦ (౧౬ - ౪౦) అభ్రనేత్రే = ౨౦ - ౦ రామాశ్వఖాక్షీరసనేత్ర ఖవారిత్రింశత్ । రామాశ్వ = ౨౩ ఖాక్షీ = ౨౦ (౨౩ - ౨౦) రసనేత్ర = ౨౬ ఖవారి = ౪౦ (౨౬-౪౦) త్రింశత్ = ౩౦-౦ (ఏతే = ఇవి) నక్షత్ర పాదగ్రహచారధృవాః । నక్షత్రముయొక్క - పాద = పాదములయందు - గ్రహసంచార = గ్రహసంచారములుగల- ధృవాః=ధృవములు (అని)వింద్యాః = తెలియవలెను.

తా॥ రాశి ౧కి ౯ పాదములు గనుక అశ్విని ౪ భరణి ౪ కృత్తిక ౧ కలిసి ౯ పాదము లయ్యెను. పాదప్రవేశములకు ౯ పాదములకు వరుసగా ధృవకము లేర్పడెను. అవియెట్లనగా ౧ పాదమునకు భాగాది ౩ - ౨౦ ఐడవ పాదమునకు ౬-౪౦ మూడవ పాదమునకు ౧౦ - ౦ నాల్గవ పాదమునకు ౧౩ - ౨౦ అయిదవ పాదమునకు ౧౬ - ౪౦ ఆఱవ పాదమునకు ౨౦ - ౦ ఏడవ పాదమునకు ౨౩-౨౦ ఎనిమిదవ పాదమునకు ౨౬ - ౪౦ తొమ్మిదవ పాదమునకు ౩౦ - ౦

క్షత్రరాశ్యాదిధువాః.

నక్షత్రములు.	పాదములు.	రాసులు.	భాగలు.	లిప్తలు.	న.	పా.	రా.	భా.	లి.
అశ్వి	౧	-	౩	౨౦	పున	౪	౩	౩	౨౦
	౨	-	౬	౪౦	పుష్య	౧	౩	౬	౪౦
	౩	-	౧౦	౬౦		౨	౩	౧౦	౬౦
	౪	-	౧౩	౮౦		౩	౩	౧౩	౮౦
భ	౧	-	౧౬	౧౦౦		౪	౩	౧౬	౧౦౦
	౨	-	౨౦	౧౨౦	క్రిశ్ణ	౧	౩	౨౦	౧౨౦
	౩	-	౨౩	౧౪౦		౨	౩	౨౩	౧౪౦
	౪	-	౨౬	౧౬౦		౩	౩	౨౬	౧౬౦
కృ	౧	౧	౩౦	౧౮౦		౪	౪	౩౦	౧౮౦
	౨	౧	౩౩	౨౦౦	మఖ	౧	౪	౩౩	౨౦౦
	౩	౧	౩౬	౨౨౦		౨	౪	౩౬	౨౨౦
	౪	౧	౪౦	౨౪౦		౩	౪	౪౦	౨౪౦
రో	౧	౧	౪౩	౨౬౦		౪	౪	౪౩	౨౬౦
	౨	౧	౪౬	౨౮౦	పుబ్బ	౧	౪	౪౬	౨౮౦
	౩	౧	౫౦	౩౦౦		౨	౪	౫౦	౩౦౦
	౪	౧	౫౩	౩౨౦		౩	౪	౫౩	౩౨౦
మృ	౧	౧	౫౬	౩౪౦		౪	౪	౫౬	౩౪౦
	౨	౨	౬౦	౩౬౦	ఆ	౧	౫	౬౦	౩౬౦
	౩	౨	౬౩	౩౮౦		౨	౫	౬౩	౩౮౦
	౪	౨	౬౬	౪౦౦		౩	౫	౬౬	౪౦౦
ఆద్ర	౧	౨	౭౦	౪౨౦		౪	౫	౭౦	౪౨౦
	౨	౨	౭౩	౪౪౦	జ్య	౧	౫	౭౩	౪౪౦
	౩	౨	౭౬	౪౬౦		౨	౫	౭౬	౪౬౦
	౪	౨	౮౦	౪౮౦		౩	౫	౮౦	౪౮౦
పున	౧	౩	౮౩	౫౦౦	ఆ	౧	౬	౮౩	౫౦౦
	౨	౩	౮౬	౫౨౦		౨	౬	౮౬	౫౨౦
	౩	౩	౯౦	౫౪౦		౩	౬	౯౦	౫౪౦
	౪	౩	౯౩	౫౬౦		౪	౬	౯౩	౫౬౦

ఈ ధువమువలన స్థూటగ్రహమును జూచియేరాశిలో యేనక్షత్రములో యేపాదములోనున్నదినులభముగాఁ దెలిసికొనఁదగును.

నక్షత్ర రాశ్యాది ధ్రువాః.

న	షా	రా	భా	లి	న	షా	రా	భా	లి
చి	౩	౬	౩	౨౦	ఉ-షా	౨	౩	౩	౨౦
	౪	౬	౬	౪౦		౩	౩	౬	౪౦
	౧	౬	౧౦	...		౪	౩	౧౦	...
	౨	౬	౧౩	౨౦		౧	౩	౧౩	౨౦
	౩	౬	౧౬	౪౦		౨	౩	౧౬	౪౦
విశా	౪	౬	౨౦	...	ధని	౩	౩	౨౦	...
	౧	౬	౨౩	౨౦		౪	౩	౨౩	౨౦
	౨	౬	౨౬	౪౦		౧	౩	౨౬	౪౦
ఆనా	౩	౭	శత	౨	౧౦
	౪	౭	౩	౨౦		౩	౧౦	౩	౨౦
	౧	౭	౬	౪౦		౪	౧౦	౬	౪౦
జ్యేష్ఠ	౨	౭	౧౦	...	పూ-భా	౧	౧౦	౧౦	...
	౩	౭	౧౩	౨౦		౨	౧౦	౧౩	౨౦
	౪	౭	౧౬	౪౦		౩	౧౦	౧౬	౪౦
	౧	౭	౨౦	...		౪	౧౦	౨౦	...
	౨	౭	౨౩	౨౦		౧	౧౦	౨౩	౨౦
మూల	౩	౭	౨౬	౪౦	ఉ-భా	౨	౧౦	౨౬	౪౦
	౪	౮		౩	౧౧
	౧	౮	౩	౨౦		౪	౧౧	౩	౨౦
	౨	౮	౬	౪౦		౧	౧౧	౬	౪౦
	౩	౮	౧౦	...		౨	౧౧	౧౦	...
పూ-షా	౪	౮	౧౩	౨౦	రేవతి.	౩	౧౧	౧౩	౨౦
	౧	౮	౧౬	౪౦		౪	౧౧	౧౬	౪౦
	౨	౮	౨౦	...		౧	౧౧	౨౦	...
	౩	౮	౨౩	౨౦		౨	౧౧	౨౩	౨౦
	౪	౮	౨౬	౪౦		౩	౧౧	౨౬	౪౦
ఉ-షా	౧	౯	౪	౧౨

ఈ ధ్రువమువలన స్ఫుటగ్రహమును జూచి యే రాశిలో యేనక్షత్రములో యేపాదములోనున్నది సులభముగాఁ దెలిసికొనఁదగును.

అథ పాదప్రవేశానయన మాహ.

శ్లో॥ గ్రహభాగాదికం హీనం నక్షత్రద్రువకే తతః ।

గత్యాప్తా చ ఫలం యుక్తం దినాదీన్ స్ఫుటవాసరే॥

టీ॥ నక్షత్రద్రువకే = నక్షత్రపాదద్రువకములలోనుంచి - గ్రహభాగాదికం = గ్రహముముక్కు భాగాదిని = హీనం = తివచవలెను - తతః = పిమ్మట - గత్యాప్తా = గతిచేత భాగింపగా వచ్చిన - ఫలం = దినాదిఫలమును - స్ఫుటవాసరే = స్ఫుటపర్వ దినముతో - దినాదీన్ = దిన, గడియ, విగడియలను = యుక్తం = కలుపవలెను.

తా॥ నక్షత్రద్రువకములలోనుండి గ్రహభాగాదులను తివచి ఆ గ్రహస్ఫుటగతి చేత భాగింపగా వచ్చిన దిన, గడియ, విగడియలను స్ఫుటదినమందలి వారముతో గలుప ప్రవేశవారగడియాదులు వచ్చును.

ఉదాహరణము॥ స్ఫుటకుజుండు ౭ - ౧౯ - ౧౯ - ౧౪ స్ఫుటగతి ౪౪ - ౧౪ చక్రరీత్యా జ్యేష్ఠాప్రథమపాదములలో నుండెను. ద్రువకం ౨౦ - ౦ - ౦ గ్రహభాగాది ౧౯ - ౧౯ - ౧౪ తివచంగా ౦ - ౪౦ - ౬ విలిప్తలు ౨౪౦౬ గతి విలిప్తలు ౨౬౧౪ చే భాగింప వారం ౦ గడి ౧౪ విగ ౨౩ ఆశ్వయుజశుక్ల ౧౧మం గళవారము గాన, వారసంఖ్య - ౩ కలుప ౩ - ౧౪ - ౨౩ అనగా మూడవదియైన మంగళవారము దినమున గడి ౧౪ - ౨౩ (ఈ దినముననే) ౧౪-౨౩లకు జ్యే ౨ కుజు అని ప్రవేశము వేసికొనవలెను. ఇదివిష్యప్రవేశము, గతిప్రవేశమున కుదాహరణముస్ఫుటకుజుండు ౭-౧౯ - ౧౯ - ౧౪ ద్రువకము భాగాది ౧౬ - ౪౦ - ౦ తివచ ౨ - ౩౯ - ౧౪ విలిప్తలు ౯౧౪౪ ÷ గతివిలిప్తలు ౨౬౧౪ = వారాది ౩ - ౩౬ - ౧౩ దీనిని స్ఫుటపర్వవారము ౩ - ౦ - ౦ లో నుండి తీసివేయగా వారాది ౬ - ౨౩ - ౭ ఆశ్వయుజ కు ౧౧ కుక్రవారము. జ్యే ౧ కుజు ౨౩ - ౭ అని వెనుకకు జేయవలెను. ఇట్లు అన్ని గ్రహములకు ప్రవేశములు వేసికొనివలయును. పంచాంగము చేయువారలు ప్రతిదినమును గ్రహస్ఫుటమును జేయుఁ బూనినచో మిగులగవ్యతరం బగును గాన ప్రతిపూర్ణిమ-అమావాశ్యపర్వములకు ముందు జెప్పబోవు పక్షమధ్యగతులను ఆ యా మధ్యగ్రహములకుఁ గలిపి స్ఫుటముఁ జేసి ప్రవేశమునకు పర్వాంతరచాలనము చేసిన కులభసాధ్యం బగును.

అథ పర్వాంతర చాలనానయన మాహ.

శ్లో॥ స్ఫుటద్వయోన్యంతరంచలిప్తాః పక్షాదిన్యైర్భజేత్ ।

శేషంనాడ్యాదికంకార్యం పక్షభుక్తిర్విధీయతే॥

పక్షభుక్తివినిష్ఠైశ్చ భపాదధ్రువకంభజేత్ ।

వారనాడ్యాదికం యుక్తం ప్రవేశే గతపర్వకే॥

టీ॥ స్ఫుటవ్యయోః = గతైశ్చ పర్వముల స్ఫుటగ్రహములయొక్క - అంతరః = అంతరమగు - లిప్తాక్షా = లిప్తలను - పక్షుదినైః = ఆ పర్వపక్ష దినములచేత - భజేత్ - విభజింపవలెను. శేషం = మిగిలినదానిని - నాడ్యాదికం = విగడియల సంఖ్యయు = కార్యం = చేయవలెను. పక్షభుక్తిః = పక్షగతి - విధీయతే = నిర్ణయింపఁ బడుచు న్నుది - భపాదధ్రువకం = నక్షత్రపాదధ్రువకము - పక్షభుక్తివినిష్ఠైశ్చ = పక్షగతి వినిడికలచేత - భజేత్ = భాగింపవలెను. గతపర్వకే = గతపర్వమందలి - ప్రవేశే = ప్రవేశదినాదికముతో - వారనాడ్యాదికం = వారము, గడియ, విగడియలు, యుక్తం = కలుపవలెను॥

తా॥ గతైశ్చ పర్వముల అంతర్లిప్తలను పక్షుదినములచే విభజింప పక్షగతి యగును - నక్షత్రపాదధ్రువక మగు ౧౨౦౦౦ విలిప్తలను పక్షగతి విలిప్తలచేత భాగింప దినములు. గడియలు - విగడియలు వచ్చును. ఈలభ్యమును మొదటి ప్రవేశమునకు పాదసంఖ్యల ప్రకారము కలుపుకొనుచుండిన పర్వాంతర ప్రవేశములు వచ్చును॥

ఉదాహరణము॥ ఆశ్వయుజ, శు ౧గి మంగళవారము మధ్యకుజుడు ౯-౦ ౧గి-౩గి ఈ బ ౩౦ మంగళవారము ఇందలి పక్షుదినములు ౧౪ కి కుజునిమధ్యగతి ౦-౨-౨౦-౪ మధ్యవని పక్షగతి సహితరాశ్యాది ౬-౪-౪౩-౨౨-చాలితకుజః ౯-౮-౧గి-౩౯-స్ఫుటకుజః ౨-౨౯-౩౨-౪గి-స్ఫుటగతి ౪౧-౧౯ కి ప్రవేశము అమావాస్యమంగళవారము గ ౩౨-౧౮ లకు మూలా ౧కుజః ఇప్పుడు పూర్ణిమామావాస్యలకు మధ్యప్రవేశములు వేయవలెను పూర్ణిమాదినమున గ ౧గి ౨౩ లకు జ్యే ౨ కుజః అని యుండినందున నిక ౩-౪ పాదముల ప్రవేశములు వేయువిధము.....బ ౩౦ మంగళవారము స్ఫుటకుజుడు ౨-౨౯-౩౨-౪గి- శు ౧గి మంగళవారము స్ఫుటకుజుడు ౨-౧౯-౧౯-౧గి- స్ఫుటాంతరము ౦-౧౦-౧౨-గి-దీనిలిప్తలు ౬౧౨ ÷ పక్షుదినములు ౧౪-౪౪-౨- పక్షగతి దీనివిగడియలు ౨౬౪౨- పాదప్రమాణ విగడియలు ౧౨౦౦౦ లను భాగింప వారాది ౪-౩౨-౦-శు ౧గి మంగళవారము వారాద్విప్రవేశము ౩-౧గి-౨౩-జ్యే ౨ కుజః దీనికి ౪-౩౨-౦-కలుప ౧-౨౬-౨౩-అనగా బ. ఆదివారము జ్యే ౩ కుజః ౨౬-౨౩-తిరిగి ౪-౩౨-౦ కలుప ౧గి-౧౮-౨౩- అనగా బ ౯ గురువారం జ్యే ౪ కుజః పిమ్మట బ ౩౦ మంగళవారము మూ ౧ కుజః అయియున్నది.

ప్రకారములు	౧౩ దినములు.	౧౪ దినములు.	౧౫ దినములు.	౧౬ దినములు.
సో	౦-౧౨-౪౮-౪౪	౦-౧౩-౪౭-౫౨	౦-౧౪-౪౭-౦	౦-౧౫-౪౬-౮
కు	౦-౬-౪౮-౩౮	౦-౭-౪౦-౪	౦-౭-౫౧-౩౦	౦-౮-౪౨-౫౬
బు	౧-౧౦-౪౩-౧౨	౧-౧౩-౨౯-౩౬	౧-౧౬-౩౬-౦	౧-౧౯-౪౨-౨౪
గు	౦-౧-౫-౦	౦-౧-౧౦-౦	౦-౧-౧౫-౦	౦-౧-౨౦-౦
ళు	౦-౮-౧-౦	౦-౮-౩౮-౦	౦-౯-౧౫-౦	౦-౯-౫౨-౦
శే	౦-౦-౨౬-౦	౦-౦-౨౮-౦	౦-౦-౩౦-౦	౦-౦-౩౨-౦
లూ	౦-౦-౪౧-౨౩	౦-౦-౪౪-౩౪	౦-౦-౪౭-౪౫	౦-౦-౫౦-౫౬

అన్ని గ్రహములకు ఋతుమధ్య గ్రహములతో ఈపక్షధృష్టకములను గలుపుకొనవలయును.
 ధాన్యపువ్వులో నూడి తీసివేయవలయును, పుష్క గ్రహములగును.

అథ వక్ర వక్రత్యాగ జ్ఞానాం కేంద్రభాగా నానా.

శ్లో॥ త్రిన్మవైః శరజ్ఞభిశ్శరార్థైర్విగభూపై త్రిభవైః క్రమాత్కుజాద్యైః | చలకేంద్రలవైః ప్రయాంతి వక్రం భగణావైః పతితైర్విజుతి మాగ్మ్ ॥ 15.

టీ॥ కుజాద్యైః = కుజుడు మొదలగు గ్రహములు - క్రమాత్ = వరుసగా - త్రిన్మవైః = ౧౬౩ అయినటువంటియు - శరజ్ఞభిః = ౧౮గి శరార్థైః = ౧౨గి - నగభూపై = ౧౬౨ త్రిభవైః = ౧౮౩ అయినటువంటియు - చలకేంద్రలవైః = ద్వి తీయ శీఘ్రకేంద్రభాగలవైత - వక్రం = వక్రమును - ప్రయాంతి = పొందుదురు (తథా = ఆప్రకారము) భగణాత్ = భగణభాగలగు ౩౬౦ నుంచి - పతితైః = తివచబడిన - వైః = ఆభాగలవైత - మాగ్మ్ = ఋజుగతిని - ప్రసంతి = పొందుదురు. 15.

ఉపపత్తిః॥ గ్రహస్య వక్రారంభే మాగ్మ్రంభే చ గతిః శూన్యా య దోచ్చగ తిసమా కేంద్రగతి స్తదైవ అత్ర గ్రహణాం శీఘ్రోచ్చగతిః జ్ఞాతైః వా ౨ స్థితయా ౨౨ వై కేంద్రగతితుల్యమాభవితవ్యం ఆత్మోహపరణార్థం భామస్య శీఘ్రోచ్చగతిః గో. ౮ తథా తస్య సుఖ్యమాతిః ౩౧-౨౬ కేంద్రగతిః ౨౭-౪౨ ఇయం తథా శీఘ్రఫల కోటిజ్ఞయా గుణ్యా శీఘ్రకల్పేన భాజ్యా యథా ఉచ్చగతే సమా స్యాత్ చచ్చిస్రఫలం కస్మాత్కేంద్రాత్ నిష్కృతీతి విహోమేన శీఘ్రకేంద్రంబాయనే అతస్తే శీఘ్రకే. గ్రాంథాః సిరా ఉక్తాః లిపివ చక్రశుద్ధాః మాగ్మ్ స్యుః యత శ్చక్రశుద్ధ్యే ద్వివారం గతే రభావః ॥ 15.

తా॥ ద్వితీయ శీఘ్రకేంద్రభాగాలు కుజునికి ౧౬౩ బుధునకు ౧౮గి గురునకు ౧౨గి శుక్రునకు ౧౬౨ శనికి ౧౮౩ అయినప్పుడు వక్రములు కలుగును. చక్రభాగ లగు ౩౬౦ లో నుండి యీవక్రభాగలను తివచగా కుజుమలకు వరుసగావచ్చిన ౧౮౭ - ౨౧గి - ౨౩గి - ౧౮౩ - ౨౪౭ భాగలగునప్పుడు వక్రము వదలి ఋజుగ తిం పొందుదురు. బుధశుక్రశనిలకు నిందలి స్థాపకాలయనకు ౨౦౮- ౧౮౩-౨౪౭- కేంద్రభాగాలు వచ్చినందున వక్రత్యాగ గణితముం జేయవలసియుండెను. ప్రవేశ్య శివ ము ౧౮ వ శ్లోకములో నుండినందున నీ యుదాహరణము ఆ శ్లోకమువద్ద వ్రాయుఁ బడెను. 15-

అథ కుజగురు శసినాముదయాస్తమయ భాగనిర్ణయ మాహ.

శ్లో॥ షీతిజోఽప్తయమైరుదేతి పూర్వే గురు రిందై రవిజస్తు
సప్తచంద్రైః । స్వస్వోదయభాగ సంవిహీనై ర్భగణాంశై రపరత్ర
యాంతి చాస్తమ్॥ 16.

టీ॥ షీతిజః = అంగానకుడు - అప్తయమైః = ౨౮ భాగలచేతను - గురుః =
బృహస్పతి - ఇంద్రైః = ౧౮ భాగలచేతను - గవిజస్తు = శనిమైర సప్తచంద్రైః =
౧౭ భాగలచేతను - పూర్వే = తూర్వాదిశయము - ఉదేతి = ఉదయమును బొందు
దురు. స్వస్వోదయభాగసంవిహీనైః - స్వస్వ = తమతమ - ఉదయభాగ = ఉదయ
భాగలచేత - సంవిహీనైః = తమచంద్రుడి నటువంటి - భగణాంశైః = భగణభాగలగు
౩౬౦ చేత - అపరత్ర = పశ్చిమదిశయందు - అస్తం = అస్తమయమును - యాంతి =
పొందుదురు. 16.

ఉపపత్తిః ॥ పూర్వవత్క్రమేనానీచ్ఛచ్ఛత్తప్రతిమండలాని వినిర్దిశేత్ - భా
మగురుశసినా రవిః శిఖాఽచ్చ - బుధశుక్రయో రవి సాధిత మస్తి - అతోరవేః
సమనూత్రస్థో యదా గ్రహా భవతి - తదా పర మోఽస్తమయః - యదాద్యంతో
లాంశౌ భవతః - అత ఏవోదయాస్తమయే గవే రస్తమానానంతరం గ్రహా నదృశ్యతే -
శీఘ్రత్వాత్ - రవి రస్త మాసాదయతి - తేన పశ్చా దస్తం - ఉదయే శీఘ్రత్వాత్ -
రవే రుదయాత్ ప్రథమం దృశ్యతే - తస్మా త్స్మిగురుయ ఇత్యుపపన్నం - బుధకు
క్రాతు వక్రిణౌ పశ్చా దస్తం ప్రజతః - తయో ర్విభాగగతిత్వా ద్రవేః స్రాగతిత్వా
చ్చ - అత ఏవ వక్రిణోః స్రాగుదయః - తయో రపరగతిత్వా ద్రవేః స్రాగతి
త్వాత్ - య దాధికగతి భవత స్తదా శీఘ్రత్వాత్ రవి నూసాదయతః - తస్మా
త్పూర్వాస్తా తా నేవ శీఘ్రగతిత్వాత్ నూన్యం త్యక్త్వా అగ్రహో గచ్ఛతః - అత ఏ
వాస్తంగతేఽర్కే పశ్చిమాయాం తయోరుదయః - ఉదయాస్తాధ్యాయే యే కాలాం
శాః ఉక్తాః స్మస్తార్కా త్తదంతరితే గ్రహే ఉదయోఽస్తోవాస్యాత్ సథాలః -
ఇహ యచ్ఛీఘ్రకేంద్ర ముక్తం తన్మందస్పష్టమధ్యార్కాంతరం స్యాత్ - యథా
భావ స్యాప్తావంతిభాగైః ఏకాదశభాగాః ఫలం తైరధిరో భామోఽర్కా ద్యావ
చ్ఛీఘ్రతే తావత్సప్తదశ ౧౭ భాగా భవంతి - అతస్తావత్ కేంద్ర ఉదయః ఏభిశ్చ
క్రతుద్వై రస్తస్యాత్ - యతో తైర్భిర్భాగైః ౩౩౨ ఫల మేకాదశభాగాః తైర
ధిరోఽర్కా ద్యావచ్ఛీఘ్రతే తావత్సప్తదశభాగాంతరంస్యాత్ ఏవంసర్వేషాం. 16

తా॥ ద్వితీయ శీఘ్రకేంద్ర భాగము కుజునికి ౨౮ గురునకు ౧౪ శనికి ౧౭ అయినప్పుడు తూర్పున ఉదయించెదరు. ఈ యవయభాగలను ౩౬౦ భాగలలోనుండి తీవచగా వచ్చిన ౩౩౨ - ౩౪౬ - ౩౪౩ చేత కుజగురు శనులు పడమట న్నన్యించును. 16,

అథ బుధశుక్రయో రుదయాస్తమయభాగా నాహ.

శ్లో॥ భశరైశ్చ జనైః పరేజ్ఞ భృగ్వీరుదయోఽస్తౌఽక్షదినై ర్ను
గాదిభూభిః । ఉదయోఽక్షనఖై స్త్ర్యహిందుభిః ప్రాగస్తౌ దిగ్భూ
నై శ్చ పట్నురైస్సాన్యత్ ॥ 17.

టీ॥ జ్ఞభృగ్వీః = బుధశుక్రలకు (చరునగా) భశరైః = ౫౦ భాగలచేతను -
జనైః = ౨౪ భాగలచేతను - పరే = పడమటనిశయందు - ఉదయశ్చ = ఉదయము
ను - అక్షదినైః = ౧౫౫ భాగలచేతను - నగాదిభూభిః = ౧౭౭ భాగలచేతను -
(పరే = పశ్చిమనిశయ) అస్తౌ = అస్తమయమును = సాన్యత్ = అగును - అక్షనఖైః =
౨౦౫ భాగలచేతను - త్ర్యహిందుభిః = ౧౮౩ భాగలచేతను - ప్రాక్ = తూర్పునిశయందు -
ఉదయశ్చ = ఉదయమును - దిగ్భూనైః = ౩౧౦ భాగలచేతను - పట్నురైః = ౩౩౬
భాగలచేతను - ప్రాక్ = తూర్పున = అస్తౌ = అస్తమయమును - సాన్యత్ = అగును -
ఉపపత్తిః పూర్వమేవోక్తా ॥ 17.

తా॥ బుధుడు ౫౦ భాగలచేతను శుక్రుడు ౨౪ భాగలచేతను పడమట నుం
యించెదరు. బుధుడు ౧౫౫ భాగలచేతను శుక్రుడు ౧౭౭ భాగలచేతను పడమట
అస్తమించెదరు. బుధుడు ౨౦౫ భాగలచేతను శుక్రుడు ౧౮౩ భాగలచేతను తూ
ర్పున ఉదయమును బుధుడు ౩౧౦ భాగలచేతను శుక్రుడు ౩౩౬ భాగలచేతను
అస్తమయమును బొందుదురు ॥ 17.

అథ వక్రవక్రత్యాగోదయా స్తమయభాగజ్ఞానచక్రము.

గ్రహములు.	వక్రభాగలు.	వక్రత్యాగభాగలు.	పూర్వోదయభాగలు.	పశ్చిమాస్తమయభాగలు.	పూర్వాస్తమయభాగలు.	పశ్చిమోదయభాగలు.
కు	౧౬౩	౧౯౭	౨౮	౩౩౨
బు	౧౪౫	౨౧౫	౨౦౫	౧౫౫	౫౦	౩౧౦
గు	౧౨౫	౨౩౫	౧౪	౩౪౬
శు	౧౬౭	౧౯౩	౧౮౩	౧౭౭	౨౪	౩౩౬
శ	౧౧౩	౨౪౭	౧౭	౩౪౩

అథ వక్రవక్రత్యాగాది దినజ్ఞానానయన మాహా.

శ్లో॥ వక్రోదయాదిగదితాం శకతోఽధికాల్పాః కేంద్రాంశకాః
క్షితిసుతాద్విగుణాస్త్రిభక్తాః | సాంకాంశకాదశహతాంగవృత్తాః
కుభక్తావక్రద్యవాప్తదివసైః క్రమశోగతైష్యమ్॥ 18.

టీ॥ వక్రోదయాదిగదితాంశకః | వక్ర = వక్రమునకును - ఉదయాది = ఉదయము మొదలగువానికిని - గదిత = చెప్పబడిన - అంశకః = భాగలనుంచి - కేంద్రాంశకాః = కేంద్రభాగలు - అధికాల్పాః = ఎక్కువతక్కువలుగలవి (స్యః = అగును - తదా = అప్పుడు) క్షితిసుతాత్ = అంగారకునుంచి - ద్విగుణాః = కుజునికి భృవకశేషమును ౨ చే బంచవలెను - త్రిభక్తాః = బుధునకు ౩ చేత భాగింపవలెను. సాంకాంశకాః = గురునకు ౯ వ భాగము గలంపవలెను - దశహతాంగవృత్తాః = శుక్రనకు ౧౦ చేతబంచి ౬ చే భాగింపవలెను. కుభక్తాః = శనికి ౧ చే విభజింపవలెను. ఉప్తదివసైః = ఇట్లుభాగింపఁగావచ్చినదివాదికముచేత - క్రమశః = వరుసగా - వక్రద్యం = వక్ర = వక్రత్యాగోదయా స్తమయములు - గతైష్యం = గతైష్య దినగదియాది - స్యాత్ = అగును॥ 18.

ఉపపత్తిః॥ ఉత్తశీఘ్రకేంద్రశుల్బం యదాశీఘ్రకేంద్రం స్యాత్ - తత్కాలే ఉదయాస్తాద్యం స్యా దేవ ఊనాధిలోఽనుపాతః - యది శీఘ్రకేంద్రగతికలాభి రేకం

దినం తదాంతరభాగకలాభిః క్రిమతోఽంతరభాగానాం కలాధం సర్వత్ర వప్తిగుణః
స్వకేంద్రగతిర్హరః త్రైతాచార్యేణ లాఘవాధం స్వల్పాంతరత్వాత్ - శీఘ్రకేంద్రగ
తయో మధ్యమా ఏవగృహీతాః - తత్ర భౌమస్య శీఘ్రకేంద్రగతిః ౨౭ - ౪౨ అత్ర గు
ణహరా హరే జాపవర్త్య జాతో గుణః ౨ బుధశీఘ్రకేంద్రగతిః ౧౮౬ - ౨౪ గుణ
హరా గుణే నాపవర్త్య జాతో హరః ౩ గుణో గౌర గుణహరా వడ్డిః రపవర్తి
తో గుణః ౧౦ హరః ౯ యోరాశిగ్రహేభ్యున్యతే నవభిచ్ఛిన్యతే సస్వనవమాంశాధిక
ఏవ భవతి - ఏవం శుక్రస్య శీఘ్రకేంద్రగతిః ౩౭ అత్ర గుణహరా వడ్డిరపవర్త్య గు
ణః ౧౦ హరః ౬ అతో దశహతాంగహృతాః - ఏవం శనో శీఘ్రకేంద్రగతిః ౫౭-
౮ - గుణహరయోః సామ్యోత్ కుభక్తా ఇతిల్లభ్యైర్నినై ర్వక్రార్థ్యం గతైవ్యం స్యా
దిత్యుపపన్నమ్॥ 18.

తా॥ వక్ర వక్రత్యాగోదయా సమయములు గ్రహములయొక్క ద్విత్వీయశీఘ్ర
కేంద్ర భాగలను బట్టి చెప్పబడియున్నందున ఆ ధృవకములకంటె కేంద్రభాగ లెక్కు
వగా నుండునపుడు ధృవకమును తివిచి శేషమును గతముగాను - లెక్కువగానుండు
నపుడు ధృవకములోనుండి తివిచి ఏవ్యముగాను జేయవలెను. ఎట్లనగా శేషభాగా
గాదిని కుజునకు ౨ చే గుణింపవలెను. బుధునకు ౩ చే భాగింపవలెను - గురునకు
౪ వ భాగము గలుపవలెను - శుక్రనకు ౧౦ చే బెంచి ౬ చే విభజింపవలెను - శ
నికి ౧ చే భాగింపవలెను. ఇందువలన వక్రము మొదలగువాని ప్రవేశముయొక్క దినము
గడియలు - విగడియలు వచ్చును - గతైవ్యముల నెఱిగి పర్వస్థితివారములో బుధ
ధనములు చేయవలెను॥ 18.

ఉదాహరణము ॥ బుధవక్రత్యాగమునకు - ధృవకము భాగాది ౨౧గి - ౦ -
౦ - శీఘ్రకేంద్రభాగాలు ౨౦౮ - ౪౬ - ౩౨=౬ - ౧౩ - ౨౮÷౨ - ౪ - ౨౯
దినాది పూర్ణిమా మంగళవారము పర్వము గలుప - వారాది ౩ - ౦ - ౦=గి- ౪-
౨౯ అయిదవవారము గురువారము ఆశ్వయుజ బ ౨ గురువారముగాన ఆదినమున
గడి ౪ విగ ౨౯ కి బుధవక్రత్యాగము - ఇది ఏవ్యప్రవేశము - శుక్రకేంద్ర భాగాది
౧౯౩ - ౨౬ - ౧౪ - వక్రత్యాగ ధృవకము ౧౯౩ - ౦ - ౦ శేషము ౦ - ౨౬ -
౧౪ X ౧౦ ÷ ౦ - ౪౩ - ౪౩ గతప్రవేశము గాన పూర్ణిమా మంగళవారము ౩-౦-౦

లోనుండి తివచంగా వారాది ౨ - ౧౬ - ౧౭ రెండవది సోమవారము గాన పూర్ణిమకు లోగడ శుక్ల ౧౪ సోమవారము గడి ౧౬విగ ౧౭ కి శుక్రవక్రత్యగము. బుధోదయమునకు - పూర్వోదయభాగలు ౨౦గి కంటే శిఖ్యకేంద్రభాగలధికముగాన గతముగాఁ జేయవలెను. కేంద్రభాగాది ౨౦౮-౪౬ - ౩౨—ధృవకభాగాది ౨౦గి-౦ - ౦ శేషము ౩ - ౪౬ - ౩౨ ÷ ౩ = ౧ - ౧గి - ౩౦ మంగళవారములో తివచంగా ౧ - ౪౪ - ౩౦ ఆశ్వయుజ శుక్ల ౧౩ ఆదివారము ప్రాగుదయంబుధాగడి ౪౪ - ౩౦ శని శిఖ్యకేంద్రము ౨౪౭-౨గి - ౪౩—వక్రత్యగ ధృవకము ౨౪౭-౦ - ౦ తివచంగా ౦ - ౨గి - ౪౩ ÷ ౧ = ౦ - ౨గి - ౪౩ గతముగాన మంగళ వారములో తివచంగా ౨ - ౩౪ - ౭ కి శుక్ల ౧౪ సోమవారము ౩౪ - ౭ కి శనివక్రత్యగము వక్రత్యమయములకు స్థైర్యూహింపవలెను॥ 18.

అథ భౌమగురు శనీనాం పశ్చాదంతాది దినప్రమాణానాహ.

శ్లో॥ భౌమస్యాస్తా దుదయకుటిలర్జత్వమాఘ్యం క్రమాత్సాస్యాస్తా నై ర్వేదై రధదశమిదై లోచనాభ్యాం చ దిగ్భిః । జీవస్యాస్వాస్యసచ రణయుగైః సాగరైః సాంఘ్యేపేదైః సాంఘ్యైశ్చ కేన త్రియుగదహనై రర్థయుక్తైస్తథాశ్మైః॥ 19.

టీ॥ భౌమస్య = అంగారకునిక - అస్తాత్ = అస్తమయము మొదలుకొని = వేదైః = ౪ అయినటువంటియు - అథ = పిమ్మట - దశమితైః = ౧౦ అయినటువంటియు - లోచనాభ్యాం = ౨ అయినటువంటియు - దిగ్భిశ్చ = ౧౦ అయినటువంటియు - మాపైః = మాసములచేత - క్రమాత్ = మరుసగా - ఉదయకుటిలర్జత్వ మాఘ్యం = ఉదయము - వక్రము - బుజుత్వము - అస్తమయమును - స్యాత్ = అగును - జీవస్య = బృహస్పతికి - ఉర్వాస్య = ౧ అయినటువంటియు - సచరణయుగైః = ౪ - ౧ (౪) అయినటువంటియు - సాగరైః = ౪ అయిన సముద్రములు - సాంఘ్యేపేదైః ౪ - ౧ (౪) అయినటువంటియు - మాపైః = మాసములచేత -

క్రమాత్ = మరుసగా - ఉదయకుటిలర్జత్వమాఘ్యం = ఉదయము - వక్రము - బుజుత్వము - అస్తమయము - స్యాత్ = అగును - తథా = అప్రకారమే - అశ్మైః =

శనికి - అస్తాత్ = అస్తమయము మొదలుకొని - సాంఘైక్యకేన = ౧ - $\frac{౧}{౪}$ అయి
 నటువంటియు, అర్థయుక్తైః = సగముతోఁగూడిన - త్రియుగదహనైః = ౩-౪- 3
 అయినటువంటియు - మానైః = మాసములచేత - క్రమాత్ = వరుసగా - ఉదయకుటి
 లగ్నత్వమాన్యం = ఉదయము - వక్రము - ఋజుత్వము - అస్తమయమును-సాత్ =
 అగును. 19.

ఉపపత్తి ముందుశ్లోకములో వాయించును.

తా|| కుజునకు పశ్చాద్ధస్తము మొదలు ౪ మాసములకు ఉదయమును - ఉద
 యము మొదలు ౧౦ మాసములకు వక్రమును - వక్రము మొదలు ౨ మాసములకు ఋజు
 త్వమును - ఋజుత్వము మొదలు ౧౦ మాసములకు పశ్చాద్ధస్తమయమును గలుగును-
 గురునకు ౧ - ౪ - ౧ || ౪ - ౪ - ౧ మాసములును- శనికి ౧ - $\frac{౧}{౪}$ || 3 - $\frac{౧}{౪}$
 ౪ - $\frac{౧}{౨}$ || 3 - $\frac{౧}{౨}$ మాసములకును కుజునివలెనే ఉదయాదులకు వరుసగా ప్ర
 మాణము లగును 19.

అథ బుధశుక్రయోః పూర్వాస్తాది దినప్రమాణా నాహ.

శ్లో|| పూర్వాస్తాదుదయః పరేఽన్యజగతి స్తోయాస్తమైః ద్రవ్యగ్
 మో | మార్గాస్తోఽత్రచ దంతదంతదహనా స్త్యజ్యాశదంతైః |
 చాంద్రే స్తత్పరతత్పరం త్వభగ్నో స్తద్వద్విమాన్యాతతోఽ | స్థాభి
 ర్వ్యంఘ్రి భువాంఘ్రిణా విచరణైకే నాప్తమానైః క్రమాత్ || 20.

టీ|| దంతదంతదహనా స్త్యజ్యాశదంతైః - దంత = 3౨- దంత 3౨ దహన= 3 - అప్తి ౧౬ ఆజ్యాశ = 3 - దంతైః = 3౨ - అయినటువంటి-ది-నైః = దినములచేత-
 చాంద్రే = బుధునకు - క్రమాత్ = వరుసగా - పూర్వాస్తాత్ = తూర్పున అస్తమయము
 మొదలుకొని - పరేఽన్యజగతి = ఉదయః = ఉదయము - అన్యజగతిః = వక్రత్వము-
 తోయాస్తం = పశ్చిమాస్తమయము - విద్రవ్యద్దమః = పూర్వాదయము - మాన్యః =
 ఋజుత్వము - అస్తః = పూర్వాస్తమయము - తత్పరతత్పరం = ఒకదానివిమృత నొకటి

వరుసగా - స్యాత్ = అగును, భృగోః = శుక్రునకు - క్రమాత్ = వరుసగా - ద్విమా
 స్యా = ౨ మాసములచేతను - తతః = పిమ్మట - అష్టాభిః = ౮ మాసములచేతను - వ్యం
 ఘ్నిభువా = పాదరహితమైన = ౧ - మాసము (౨౨౪ దినములు) చేతను - అంఘ్రిణా = మా
 సములోని = ౧ - పాదము (౭౪ దినములు) చేతను - విచరణైకేనచ = పాదోనమాస
 ము (౨౨౪ దినములు) చేతను - అష్టమాసైః = ౮ - మాసములచేతను - తద్వత్ = బుధు
 నకువలెనే పూర్వాస్తాది దినప్రమాణములు - స్యాత్ = అగును॥ 20.

ఉపపత్తిః॥ పూర్వాస్తశీఘ్రకేంద్రాంశాః పశ్చిమోదయశీఘ్రకేంద్రాంశకేభ్యో
 యావదంతరితో స్తావదంశానాం కలాః కేంద్రగతిభక్తాః దినాని స్యుః - ఏవం వక్ర
 మార్గాదీనా మపి తత్తత్కేంద్రాంతరా ద్దినాని స్యుః రిక్త్యుపపన్నమ్॥ 20.

తా॥ బుధశుక్రలకు వరుసగా పూర్వాస్తమయము మొదలుకొని - 3౨-౬౦
 దినములకు పశ్చాదుదయమును - పశ్చాదుదయము మొదలుకొని - 3౨ - ౨౪౦ - దిన
 ములకు వక్రత్వమును వక్రత్వమును మొదలుకొని - 3 - ౨౨౪ దినములకు పశ్చాదస్తమ
 యమును - పశ్చాదస్తమయము మొదలుకొని - ౧౬ - ౭౪ దినములకు ప్రాగుదయ
 మును - ప్రాగుదయము మొదలుకొని - 3 - ౨౨౪ దినములకు ఋజుత్వమును-ఋజు
 త్వము మొదలుకొని - 3౨ - ౨౪౦ దినములకు ప్రాగస్తమయమును గలుగును॥ 20.

పశ్చాదస్తాదిపూర్వార్థ సమయపర్యంతం దినప్రమాణచక్రము.

గ్రహములు.	పశ్చాదస్తా ప్రహరుడ యం.	ప్రహరుడ యార్థ చక్ర త్యం.	ప్రహరుడ యార్థ బు జుత్వం.	బుజుత్వ ప్రహరుడ యార్థ చక్ర త్యం.	పూర్వార్థ ప్రహరుడ యార్థ చక్ర త్యం.	పూర్వార్థ ప్రహరుడ యార్థ చక్ర త్యం.	పూర్వార్థ ప్రహరుడ యార్థ చక్ర త్యం.	పూర్వార్థ ప్రహరుడ యార్థ చక్ర త్యం.	పూర్వార్థ ప్రహరుడ యార్థ చక్ర త్యం.
కు	మా ౪	మా ౧౦	మా ౨	మా ౧౦	మా ౩౩	మా ౩౩	మా ౩౩	మా ౩౩	మా ౩౩
బు	ది ౧౬	ది ౩౩	ది ౩౩	ది ౩౩	ది ౩౩	ది ౩౩
గు	మా ౧	మా ౪	మా ౪	మా ౪
కు	ది ౨౪	మా ౨	మా ౨	మా ౨	మా ౨	మా ౨
శ	మా ౧	మా ౩౪	మా ౪	మా ౩౪

ప్రకాదిదినప్రమాణచక్రము.

గ్రహము.	చక్రప్రమా ణదినాని.	ప్రహరుడ యార్థ చక్ర త్యం.	ప్రహరుడ యార్థ చక్ర త్యం.	ప్రహరుడ యార్థ చక్ర త్యం.	ప్రహరుడ యార్థ చక్ర త్యం.	ప్రహరుడ యార్థ చక్ర త్యం.	ప్రహరుడ యార్థ చక్ర త్యం.	ప్రహరుడ యార్థ చక్ర త్యం.	ప్రహరుడ యార్థ చక్ర త్యం.
కు	ది ౬౬	ది ౬౬౦	ది ౬౬౦	ది ౬౬౦	ది ౬౬౦	ది ౬౬౦	ది ౬౬౦	ది ౬౬౦	ది ౬౬౦
బు	౨౧	౩౨	౩౨	౩౨	౩౨	౩౨	౩౨	౩౨	౩౨
గు	౧౨౦	౩౨౨	౩౨౨	౩౨౨	౩౨౨	౩౨౨	౩౨౨	౩౨౨	౩౨౨
కు	౫౨	౨౫౧	౨౫౧	౨౫౧	౨౫౧	౨౫౧	౨౫౧	౨౫౧	౨౫౧
శ	౧౩౫	౩౪౨	౩౪౨	౩౪౨	౩౪౨	౩౪౨	౩౪౨	౩౪౨	౩౪౨

ఇతి శ్రీ లక్ష్మీ సుబ్రహ్మణ్య పురాణము - కుబాదిపంచగ్రహస్థూధికార స్తోత్రము.

శ్రీ రస్తు.

త్రి ప్ర శ్నా ధి కా రః.

అథ మేషాదీనాం స్వోదయా నాహ.

శ్లో॥ లంకోదయా విఘటికా గజభాని గోంకదస్రా ప్రిపక్షదహ
నాః క్రమ గోత్కమస్థాః । హీనాన్వితా శ్చరదలైః క్రమగోత్క
మస్థై ర్మేషాదితో ధటత ఉత్క్రమత స్త్విమేన్యః॥ 1.

టీ॥ గజభాని=౨౭౮ - గోంకదస్రాః = ౨౯౯ - త్రిపక్షదహనాః = ౩౨౩ -
ఏతే = ఇవి - క్రమస్థాః=వరుసగానుంచబడినవై (మేషాదిత్రయాణాం=మేషవృషభ
మిథునములకు) లంకోదయాః = లంకాలగ్నప్రమాణములగు - విఘటికాః= విగడియ
లు - న్యః = అగును - ఏతే = ఇవి - ఉత్క్రమస్థాః = తుదనుండి మొదటికి నుంచ
బడినవై (కర్కాదిత్రయాణాం = కర్కాటకము మొదలు ౩ రాసులకు - లంకో
దయాః = లంకాలగ్నప్రమాణములు - న్యః = అగును) ఇమే = ఇవి - క్రమగోత్క్ర
మస్థాః - క్రమగః=ఈ యాంబురాసుల ప్రతులుపైని వరుసప్రకారముగాను-ఉత్క్ర
మస్థాః = చివరనుండి మొదటికి నుంచబడినవై లంకాలగ్నప్రమాణము లగును - క్రమ
గోత్క్రమస్థైః = క్రమముగాను ఉత్క్రమముగా నుంచబడిన చరదలైః = చరఖం
డములచేత - హీనాన్వితాః - హీన=తివచబడి - అన్వితాః = కలుపబడినవి యయి
(క్రమతః = వరుసగా నుంచబడినవి) మేషాదితః = మేషము మొదలుకొనియు -
ధటతః = తులమొదలుకొనియు - ఉత్క్రమతః = చివరనుండి మొదటి నుంచబడి
నవి - న్యః=అగును. 1.

ఉపపత్తిః॥ క్రాంతివృత్తే తేత్రవిభాగేన ద్వాదశరాశయ స్తుల్యప్రమాణా ఏవ
భవంతి - నాడీవృత్తే కాలాంశవిభాగేన సర్వరాశయః ఉదయంతి - నిరతే తన్నా
డీవృత్తం సమం పూర్వాపరం సమమండలవద్భిమతి - క్రాంతిమండలం చ దక్షిణో
త్తరత స్తిరశ్చీన ముదేతి - క్రాంతివృత్తస్థో మేషో యవత్తిరశ్చీన ఉదేతి - తావ
దిభువద్వృత్తే ఽస్టావింశతిభాగాః కించిన్నూనాః - ఏవం - సర్వేఽపి సాధనోపా
దాయథానిధ్ధాంతోక్త బృహజ్య యైన మేషాదీనాం త్రయాణాం స్వక్రాంత్య

గ్రేషు త్రిణి స్వాహారాత్రపుత్రాని విషువత్ ఉత్తరతో బద్ధియాత్ తథా తులా
 దికానాం విషువద్వృత్తతో దక్షిణత త్రిణి స్వాహారాత్రపుత్రాని స్వక్రాంత్యగ్రే
 షు బద్ధియాత్ - తత్కాగ్నిమండలే మేషంతే సూత్ర ప్ర్యేకం అగ్రం బద్ధ్యా
 ద్వితీయ మగ్రం మినాదౌ బద్ధియాత్ - ఏవం వృషమిశునాంతయోః సూత్రాగ్రే
 బద్ధ్యా - తయో ర్ద్వితీయగ్రకే కుంభమకరాదౌ బద్ధియాత్ - తేషాం సూత్రా
 నాం యా న్యధాని తాని క్రమేణ మేషవృషమిశునాంతనాం జీవాన్తు ఏవ మివ
 కుంభమకరాణాం తత స్తాభిః కర్కటసూత్రా ద్విషువత్కల్పనం మధ్యే త్రిణిపుత్రాని
 కృత్వా నిష్పదయేత్ - తత్ర స్వజీవాకర్ణః స్వక్రాంతిజ్యా యామ్యోత్తరా భుజః -
 కోటి రూర్ధ్వాధరా న జ్ఞాయతే - మేషవృషయోః మిశునజ్యయా యద్వృత్త
 ముత్పద్యతే - త ద్యామ్యోత్తరపుత్త మేవ భవతి = త త్రైవోర్ధ్వాధరాకోటిః స్వా
 హారాత్రవ్యాసార్ధతుల్యా భవతి - మేషవృషయో రూర్ధ్వా కోటిః స్వాహారా
 త్రేన జ్ఞాయతే - తత్పక్షిణానా యాన్తుపాతద్వయం - త ద్యథా - యది మిశునజ్యా
 త్రిజ్యా కర్ణస్య మిశునస్వాహారాత్రపుత్తవ్యాసార్ధతుల్యోర్ధ్వాధరాకోటి స్తదా మే
 షజ్యాకర్ణేన కేతి - తతో వ్యాసార్ధపుత్తపరిణామాయ ద్వితీయం త్రైరాకం - యది
 మేషస్య స్వాహారాత్రపుత్తే ఏతావతి కోటి స్తదా త్రిజ్యాపుత్తే కి మితి - ఏవం
 ప్రథమంత్రిజ్యాగుణోనంతరం పారస్తుల్యత్వాత్తయోర్నా కే కృతేమిశునస్వాహారాత్ర
 వ్యాసార్ధస్య మేషజ్యాగుణః - మేషః స్వాహారాత్రపుత్తవ్యాసార్ధం హరః ఫలం
 మేషస్య పుత్తే వ్యాసార్ధే ఊర్ధ్వా కోటిః - ఏవం వృషమిశునయోః కోటి సాధ్యే-
 కోటిఫలానాం జ్యూరూపాణాం ధనూంషి కర్తవ్యాని - యతో పుత్తగత్యా క్రాంతి
 మండల ముదేతి - అతో ధనుఃకరణం మిశునకోట్యా ఉదయంత్యా మేషవృషా వ
 పున్యదయతః - అతో వృషచాపం మిశునచాపా ద్విశోధ్యతే - మిశునోదయప్రాణాః
 స్యుః - మేషోదయప్రాణా యథా గతా ఏవ తే వైతే మేషే - ౧౬౭౦ - పృషే-
 ౧౭౯౫ - మిశునే - ౧౮౩౫ - ఏతే వడ్భక్తాః ఫలాని స్యుః - యతః వడ్భి రసుభి
 రేకం ఫలం - ఏవం జాతా గజభౌ నీత్యాదయః - మేషజ్యాకర్ణః సన్నిహితత్వా
 న్నేషకోట్యా ఉదేతి - వృషజ్యాకర్ణః కించి ద్విప్రకృప్తత్వాత్ మహత్యా వృష
 కోట్యా ఉదేతి - మిశునజ్యాకర్ణః విషువన్మండలా దతిదురే స్థితత్వాత్ తిర్య
 క్తే నాతిమహత్యా మిశునకోట్యా ఉదేతి - తతో మిశునాంతాదిభ్యాం కర్కటా

ద్యంతా సమావతో మిధు నోదయప్రాణాః కర్కోదయః స్యాత్ - ఏవం వృష
మేషాంతాదిభ్యాం సింహకన్యాద్యంతా సమా అతో వృషమేషసమా సింహకర్కా-
ద్వితీయమండలార్థస్య విషవతో దక్షిణేన స్థితత్వాత్ - మేషాద్యుదయానా ము
త్క్రమే ణోదయప్రాణా స్తులాదిషు భవంతి - ఏవం నిరక్షదేశే - అన్యథా యది
విషవద్వృత్తే రాశయః స్యు స్తదా పంచఖండికా రాశ్యుదయాః స్యుః - రాశయ
శ్చపంచండలే తస్మా ద్భిన్నప్రాణా రాశ్యుదయా నిరక్షే స్యుః- ఏత త్స్వే యథా
స్థితే నిరక్షగోశే దర్శయేత్ - అథ స్వదేశోదయోపపత్తిః - అతవశా ద్విషవవృత్తే
మపి తిగ్ర్య గృహంతి - తద్వశా నేషాదీనాం స్వాహారాత్రా ణ్యపి తిగ్ర్య గృహంతి -
అతో మేషాదయః స్వచరాధై ర్వియుజ్యంతే - మేషాదయ స్త్రిర్యక్రర్ణరూపాః
కర్ణాచ్చకోటి రల్పా స్యాత్ - క్రమా చ్చరదశహీనాః స్వదేశోదయాః స్యుః-అతో
విషవన్మండలపాదేన చరదశహీనే నాయ మపవృత్తపాదః ప్రథమః ఉదేతి కర్కా-
దయః వృత్తైః చరదశై ర్యుక్తైః క్రియతే యత స్తేషాం విపరీతం తిగ్ర్య క్త్వం తే
ఉత్క్రమచరఖండయుక్తాః - కర్కాదీనాం త్రయాణా ముదయాః స్యురితి - అతః
క్రాంతివృత్తపాదో ద్వితీయ శ్చరదశయుక్తేన విషవద్వృత్తపాదే నోదే తీతు్యపప
న్నం - ద్వితీయపాదవ త్తృతీయః - ప్రథమవత్ చతు ర్థోపి - వృత్తపాద ఉదేతి-
ఉక్తం చ భాస్కరీయే సిద్ధాంతే॥ శ్లో॥ మేషాదే ర్మిధునాంతా న్నాడీభి స్థిథిమి
తాభి రుద్వలయే - లగతికుజే త దధఃస్థే ప్రథమం తాభి శ్చరో నాభిః॥ 1 “కన్యాం
తా ద్ధనుషేంత స్థిథిమితనాడేభి రుద్వృత్తే లగతి కుజే చోర్ధ్వస్థే పశ్చాత్తాభి శ్చ
రాధ్యాభిః॥, 2 ఏవ మత్ర సంక్షిప్తోదయోపపత్తి ర్విస్తరభయా దుక్తా॥ 1

తా॥ లంకాలగ్నప్రమాణము లగు ౨౭౮-౨౯౯-౩౨౩-౩౨౩-౨౯౯-౨౭౮-
౨౭౮-౨౯౯-౩౨౩ - ౩౨౩ - ౨౯౯ - ౨౭౮ - విషుటికాప్రమాణములలో రవిచంద్ర
స్ఫూటాధ్యాయములలో జెప్పబడిన స్వదేశచరఖండముల మూడింటిని క్రమముగాను,
ఉత్క్రమముగాను ఋణధనములు చేయ స్వదేశలగ్నప్రమాణము లగును॥ 1.

ఉదాహరణము॥ రాజమండ్రికి చరఖండములు 32-30-౧౨.

౨౭౮	౨౯౯	౩౨౩	౩౨౩	౨౯౯	౨౭౮
32	30	౧౨	౧౨	30	32
౨౪౧	౨౬౯	౩౧౧	౩౩౫	౩౨౯	౩౧౫
౨౭౮	౨౯౯	౩౨౩	౩౨౩	౨౯౯	౨౭౮
32	30	౧౨	౧౨	30	32
౩౧౫	౩౨౯	౩౩౫	౩౧౧	౨౬౯	౨౪౧

అథ లగ్న స్ఫుటసాధన మాహ.

శ్లో॥ తత్కాలార్కః సాయనః స్వోదయఘ్న భోగ్యాంశాఃఖ
త్ర్యుద్భృతా భోగ్యకాలః। ఏవం యాతాంతై ర్భవే ద్యాతకాలో భో
గ్యః శో ధ్యోభీష్టనాడే పలేభ్యః॥ 2.

శ్లో॥ తదను జహీహి గృహాదయాం శ్చ కేవం గగనగుణ
ఘ్న మశుద్ధహృల్లవాద్యం । సహిత మజాదిగృహౌ రశుద్ధపూర్వై
ర్భవతి విలగ్న మథోఽయనాంశహీనం॥ ౩.

టీ॥ (యస్మిన్కాలే లగ్నంసాధ్యతే = జననకాలమునకుఁగాని పర్యాంతమున
కుఁగాని యెప్పటికి లగ్న స్ఫుటము కావలయునో ఆ కాలమునకు) తత్కాలార్కః =
తత్కాలిక స్ఫుటగూర్వణఁడు- సాయనః - అయనాంశ సహితం - భోగ్యాంశాః=
భోగ్యభాగలు (ఏవ్యభాగలు) అనఁగా 30 భాగలలో తివచబడి స్వోదయఘ్నః=
అప్పుడు రవియుండు లగ్నప్రమాణముచే బెంచబడి - ఖత్ర్యుద్భృతాః = 30 చే
భాగింపబడఁగా - భోగ్యకాలః = ఏవ్యకాలము - స్వాత్ = అగును - ఏవం = ఈ
ప్రకారముగా - యాతాంతైః = గతభాగలచేత - యాతకాలః = గతకాలము- భవేత్ =
అగును - భోగ్యః = భోగ్యకాలము - అభీష్టనాడీపలేభ్యః = ఇష్టఘటికలనుండి- శో
ధ్యః = తివచబడవలెను. తదను = పిమ్మట (తస్మాత్ = దానినుండి) గృహోద
యాంశ్చ = సాయన రవియుండులగ్నమునకుఁ బిమ్మట లగ్నములప్రమాణము తెన్ని

పోవునో అన్నియును - జహీహి = తివిచి - శేషం = మిగిలినదానిని - గగనగుణ
 ఘ్నం = 30 చేత గుణించి - అశుద్ధపూర్వ = పిమ్మటనుండు లగ్న ప్రమాణముచే వి
 భజింప - లవాద్యం = భాగాది (స్యాత్ = అగును) తత్ = అది - అజాదిగృహైః =
 మేషము మొదలుకొనియైన - అశుద్ధపూర్వైః = తివచలడిన లగ్నముల సంఖ్యచేత-
 సహితం = రాశిస్థానములలో గలుపబడినదై - అధ = పిమ్మట - అయనాంశ హీనం =
 అయనాంశలు తివచలడినదై - విలగ్నం = స్ఫుటలగ్నము - భవతి = అగుచున్నది॥ 2, 3.

ఉపపత్తిః॥ అభీష్టకాలే యః క్రాంతిమండలప్రదేశః ఊతిజే లగ్నస్తలఘ్న
 మిత్తుచ్యతే - ఉక్తం చ సిద్ధాంతే ॥ యత్ర లగ్న మపమండలం కుజే తద్గృహాద్య మి
 చాలగ్నముచ్యతే ॥ తచ్చలగ్న మవధేః సాధ్యం - అపి స్తు రవిః - తస్యమండలే స్థి
 తత్వాత్ - సదైవ రవ్యుదయే రవి కేవలగ్నం తస్య పూర్వగతిత్వేన తాత్కాలికం
 క్రియతే - ప్రసహాక్షిప్త మపమండలే ఇప్తఘటీషు ప్రత్య కృపితం - తదా ఊతి జే
 పమండల ప్రదేశో లగ్న స్తజ్ఞానా యోషాయః - సాయనార్కేణ యదోగ్యం -
 తత్రకాలః సాధ్యతే - యది త్రింశద్భాగైః - 30 రవ్యాక్రాంతోదయఫలాని లభ్యం
 తే - తదా భోగ్యభాగైః కి మితి - ఏవం సత్ భోగ్యఫలాని ఇప్తఘటీషలేభ్యః శో
 ధ్యాని - తతో యచ్ఛేషం తస్మాదుదయా శోధ్యాః యావంతః శుభ్యంతి - తావం
 తః రాశయః రవో యోజ్యాః - యతో రవిరాశి తోఽగ్రే లగ్నవై యతావంతోరాశ
 యోజాతాః - తేతు అశుద్ధపూర్వామేషాదయోరాశయ ఏవభవంతి - శుద్ధకేవపరే
 భోగ్యంకానయన వాసనాఽను పాతా ద్యథా - యది అశుద్ధోదయపలై స్త్రింశ
 ద్భాగాః లభ్యంతే - తదా శేషపలైః కి మితి - ఫలం భాగాదితదశుద్ధపూర్వమేషాది
 రాశియుక్తం లగ్నం స్యా దేవ - తత్రాయనాంశహీనాః కార్యాః - యతః పూర్వం
 యోజితాః సంతి పూర్వ సుదయగ్రహణార్థం అయనాంశా యోజ్యా ఏవ యతః స
 ర్వాణి విషువాయనచిహ్నాని సాయనా న్యేవ॥ 2, 3.

తా॥ తాను స్ఫుటముచేయు గడియలవఱకు తాత్కాలిక రవిని స్ఫుటముచేసి
 అయనాంశలు గలిపి భాగాదిమాత్రము 30 భాగలలో తివచ ఏవ్యభాగలగును - సా
 యనరవియుండి లగ్నప్రమాణవిఘటికలచే భాగాదిని బెంచి 30 చేత విభజింప భోగ్య
 కాల మగును. ఇట్లే యాతాంశలచేత యాతకాలమును సాధింపవలెను - అభీష్టవిగడి
 యలనుండి భోగ్యకాలము తివిచి పిమ్మట సాయనరవి యుండులగ్నము తరువాతలగ్న
 ముమొదలుకొని యెన్నిలగ్నప్రమాణములు పోవునో అన్నియు తివిచి మిగిలినదానిని

30 చే గుణించి త్రోయబడని లగ్నప్రమాణముచే విభజింప భౌగాది యగును - మే
షాది యెన్నిలగ్నములు తివచబడునో అన్నిసంఖ్యలు రాశిస్థానమందుఁ గలిపి అయ
నాంశలు తివచగా స్ఫుటలగ్న మగును. 2, 3.

ఉదాహరణము॥ శోభకృతు సం॥ ర ఫాల్గుణ బ 30 గురువారము ౧౦ - ౪౮
పూ-భౌ ౮ = ౧౨ మూల్యపర్వావలోకనార్థం లగ్నస్థూటానయనమాహ.

పంచాంగస్థితిధ్యంత సమకలగ్రహములు ఉదయాది ఘటికాః ౧౦ - ౪౮ కి
రవి ౧౧ - 3 - ౫౦ - ౫౨ గతి గో - ౮ చంద్రుడు ౧౧ - 3 - 3౫ - ౫౫ గతి
2౨౨ - ౨౮ లంబనం ధనం ౧ - ౨౧ లంబనం సంస్కృత తిధ్యంతః ౧౨- ౯ కి చా
లి సమకలగ్రహములు రవి ౧౧ - 3 - ౫౨ - ౧౦ చంద్రుడు ౧౧-3-౫౨-౧౦
రాహువు ౫ - ౫ - ౨౦ - ౨2 రవి ౧౧ = 3 - ౫౨ - ౧౦ ÷
అయనాంశలు ౦ - ౨3 - ౨ - ౦ = ౧౧ - ౨౬ - ౫౪ - ౧౦ సాయన రవి
భౌగాది 3౦-౦-౦ లో సాయనరవి భౌగాది ౨౬-౫౪-౧౦ తివచగా 3-౫-౫౦
ఏవ్యకాలము మీసస్వోదయం ౨౪౧=2౪౬ - ౨౫ - ౫౦ ÷ 3౦ = ౨౫ భోగ్య
కాలము అభీష్ట ఘటికలు ౧౨ - ౯ పీని విగడియలు 2౨౯—భోగ్యకాలము ౨౫=
2౦౪ దీని మీసస్వోదయము ౨౪౧ వృషభోదయము ౨౬౯ తివచగా - గృహో
దయక్షేపము ౧౯౪ X 3౦=౫౮౨౦ ÷ మిథు నప్రమాణము 3౧౧=౧౮ - ౪౨-౪౯-
శోధిత లగ్నములు ౨-౦-౦-౦ గలుపరాశ్యాది ౨-౧౮-౪౨-౪౯ — అయనాంశలు
౦-౨3-౨-౦=౧౨౫-౪౦-౪౯ స్ఫుటలగ్నము.

యాతకాలమునకు సాయనరవిభౌగాదిని 3౦ లో నుండి తివచ నక్కరలేదు.
సాయనరవి ౧౧-౨౬-౫౪-౧౦ X మీసోదయము ౨౪౧=౬౪౮3 - 3౪- ౧౦ ÷
3౦ = ౨౧౬ (యాతకాలము అనగా గతకాలము.) 2, 3.

అథ భోగ్యకాలాదల్పే ఇష్టకాలసహిత లగ్న సాధనం
లగ్నాదిష్ట కాలజ్ఞానం చాహ.

శ్లో॥ భోగ్య తో ౨ల్పేష్టకాలాత్ ఖరామాహతా తోస్వోదయా
స్తాంతయుగ్భాస్కరః స్యా త్తనుః । అర్కభోగ్య స్తనో ర్భుక్తకాలా
న్వితో య క్తమధ్యోద యో ౨భీష్టకాలో భవేత్ ॥ 4.

టీ|| భోగ్యతః = భోగ్యకాలముకంటె - అల్పేష్టకాలాత్ - అల్పతక్కువది
యగు - ఇష్టకాలాత్ - ఇష్టకాలమునుబట్టి - ఖరామాహతాత్ = 30 చేగుణించుట
వలన - స్వోదయాప్రాంతయక్-స్వోదయ = తత్కాలసాయనవియుండు లగ్నప్ర
మాణముచేత - ఆప్త = భోగింపబడగా వచ్చిన - అంశ = భాగాదిని - యక్ =
కలుపబడిన - భాస్కరః = నూర్యుడు - తనుః = లగ్నము - స్వాత్ = అగును -
అర్కభోగ్యః = రవిభోగ్యకాలము - తనోః = లగ్నముయొక్క - భుక్తకాలాన్వితః =
లగ్నశోభ్యశేషము కలుపబడినదై - యుక్తమభ్యోదయః - యుక్త = కలుపబడిన
మభ్యోదయః = సాయననూర్యసాయన లగ్నములమధ్యలగ్నముయొక్క ప్రమాణము
గలదై - అభీష్టకాలః = కోరినకాలము - భవేత్ = అగును|| 4.

ఉపపత్తిః|| ఇష్టకాలే నూర్యా దుదయపర్యంతం ఇష్టకాలో వర్తతే - రవి
భోగ్యభాగానాం కాల స్తదగ్రతో రాశ్యుదయా త్తత్తదను భుక్తకాలే తేషాం
యోగ ఇష్టకాలో భవ తీతి సుగమం - ప్రత్యక్షం గోశే చ దృశ్యతే|| 4.

తా|| భోగ్యకాలముకంటె ఇష్టకాలము తక్కువగా నున్నప్పుడు ఇష్టకాల
మును - 30 చే గుణించి సాయనవియుండు స్వోదయముచే విభజించి భాగాదిని
స్ఫుటనూర్యనిలాః గలుప స్ఫుటలగ్నమగును - అర్కభోగ్యకాలమును లగ్నశోభ్య
శేషమును గలిపి సాయననూర్యసాయనలగ్నములమధ్య నుండలగ్నప్రమాణముల గలు
ప ఇష్టకాలము వచ్చును|| 4.

ఉదాహరణము|| నూర్యోదయాది ఇష్టకాలః గడి - 0 - ౧౦ - భోగ్యకాలః -
౨౫ - సాయనరవి - ౧౧-౨౬-౪౨-౧౨ “స్ఫుటలగ్న సాధనం” ఇష్టకాలః-0-౧౦ X
30 = 30౦ ÷ ౨౪౧ = ౧-౧౪-౪౧ + స్ఫుటరవి-౧౧-3-౪౦-౧౨ గలుప. ౧౧-౪ -
౫౪-౫3 స్ఫుటలగ్నము... ఇష్టకాలసాధనం=ఇష్టకాలలగ్నం-౧-౨3-౧౧-౨౦ +
అయనాంశలు=౨-౧౬-౧3-౨౦ సాయనలగ్నము - గతభాగలు ౧౬-౧3-౨౦ X వి
ధునస్వోదయం 3౧౧ = ౫౦౪౫-౬-౪౦ ÷ 3౦=౧౬౮ తనోర్భుక్తకాలము + అర్క-
భోగ్యకాలము ౨౫ = ౧౮3 + మేషం ౨౪౧ + వృషభం ౨౬౯ = 2౦3 ÷ ౬౦ =
౧౧ - ౪3 ఇష్టకాలము|| 4.

అథ సాయనలగ్నాశ్చా ఏకరాశౌ యది తదా

ఇష్టకాలసాధన మాహ.

శ్లో॥ యదితనుదిననాథా వేకరాశౌ తదంతరాంతరహత ఉదయః
స్యాత్సాగ్నిహృత్విష్టకాలః । ఇనత ఉదయ ఉదాన శ్చే త్సశోభోఽ
ద్యురాత్రాన్నిశి తు సరసభార్గూ తస్యైత్తనూ రిష్టకాలే॥ ౧.

టీ॥ తనుదిననాథా = లగ్నసూర్యులు - ఏకరాశౌ యది = ఒకేరాశియందుండు-
నప్పుడు తదంతరాంతరహతః - తత్ = అలగ్న సూర్యులయొక్క - అంతరా = భాగలయొక్క -
అంతర = అంతరముచేత - హతః = గుణింపబడిన - ఉదయః = లగ్నము - ఖాగ్నిహృత్ =
౩౦ చేత భాగింపబడినదై - ఇష్టకాలః = ఇష్టకాలము - స్యాత్ = అగును (దీనిని
౬౦ చే విభజింపవలెను) యదా సూర్యాత్ లగ్న మూనం - తదా ఇష్టకాల సాధనం)
చేత్ = ఒకప్పుడు - ఉదయః = సాయనలగ్నము - ఇనతః = సూర్యునికంటె - ఉదానశ్చేత్ =
తక్కువగా నున్నప్పుడు - సః = ఆ యిష్టకాలము - ద్యురాత్రాత్ = ౬౦ గడియలనుంచి-
శోభ్యః = శోభింపబడవలెను - నిశితు = రాత్రియందైతే - సరసభార్గూత్ = వద్రాశి
యుక్తమయినరవినుండి - ఇష్టకాలే = ఇష్టకాలమందలి - తనూ = లగ్నము - స్యాత్ =
అగును॥ ౧.

ఉపపత్తిః॥ యది త్రింశద్భి ర్భాగైః సూర్యాధిష్ఠితోదయఫలాని - తదా త
యో రంతరాంత్రైః కి మితి - ఫల మిష్టకాలః స్యాత్ - సూర్యా ల్లగ్నే ఉదాన
సూర్యోదయా త్పూర్వ మేవ భవిష్యతి - అతః స కాలః షష్ఠిశుద్ధ ఇ త్యుక్తం -
రాత్రౌ లగ్నసాధనార్థం రవిః సవడ్భిః కార్య ఏవ యతః ప్రాగపరత్ర పీఠిజ యో
రంతరం వద్రాశయ ఏవ భవంతి - అత ఉదయలగ్నవద్రాశియుక్తం అస్తలగ్నం
భవతి - యత్ “సిద్ధాంతే” యోఽభ్యదేతి సమయేన యేన త త్సప్త మోఽస్తముప
యాతి తేన చ॥ ౧.

తా॥ లగ్నము, సూర్యుడు ఒకేరాశియందె యుండగా ఆ యంతరాంతరాలను
రవియుండు లగ్నప్రమాణముచే గుణించి - ౩౦ - చే భాగింప ఇష్టకాలము వచ్చును-

దీనిని - ౬౦ చే భాగింప ఇష్టకాలఘటికాది వచ్చును॥ (1) సూర్యనికంటె లగ్నము తక్కువగా నున్నప్పుడు రవిలోనుండి భాగాదిలగ్నము తివిచి రవియుండులగ్నప్రమాణముచే బెంచి - 3౦ - చే భాగింపవలెను - రాత్రి యిష్టకాలమన్ననో - ౬౦ - నుండి తివచవలెను - ఇష్టకాల మగును॥ (2) రాత్రి యిష్టకాలమయినప్పుడు రవిలో ౬ రాసులు కలిపి యుంచి యిష్టకాలగడియలలో దినప్రమాణము తివచ అస్తమయాదియిష్టకాల మగును - దానిని ౬౦ చే బెంచి యిష్టఘటికలు తివిచి పుడ్రాశియుక్తుఁ డగురవియున్న రాశికిఁ బిమ్మట రాశి నుంచి లగ్నప్రమాణముల అయిదింటి మొత్తమును పైదానిలో తివిచి - 3౦ - చే గుణించి రవియుండు రాశిప్రమాణవిఘటికలచే భాగింప భాగాది వచ్చును - పిమ్మట రవియుండులగ్నము - రాశిసానమందుంచి అయనాంశలు తివచ స్ఫుటలగ్న మగును॥ (3) 5.

ఉదాహరణము॥ “(1) సాయనరవి-౧౧-౨౬-౪౧-౧౨-సాయనలగ్న-౦-౧౧-౨౭-౫౬-౫౩-అంతరం-౦-౧-౧౫-౪౧ మినోదయం-౨౪౧ చే బెంచ - 3౦3-౫౯-౪౧ ÷ 3౦ = ౧౦ విగడియ ఇష్టకాలము॥” “(2) పూర్వదినే ఉదయాదీప్తకాలః-౫౮-౦-కి సాయనరవి-౧౧-౨౬-3౯-౪ సాయనలగ్న-౦-౧౧-౧౫-౫౩ అంతరం ౧౪-౪౨-౧౧ మినోదయేనగుణితలబ్ధం - 3౫౪3 - ౨౬-౧౧ ÷ ౧౧౮ అహోరాత్రప్రమాణము ౬౦ తివచ - ౫౮-౦ - ఇష్టకాలము - రాత్రిశేషం - ౨ - ౦ - గడియలు” “(3) ఉదయాది యిష్టకాలము ౫౮-౦-కి రాత్రిలగ్న స్ఫుటానయనము॥ సాయనరవి-౧౧-౨౬-3౯-౪ - అయిరాసులు తివచగా ౫-౨౬-3౯-౪ కన్యాలగ్నములో నుండెను - ఇష్టకాలము ౫౮-౦-దినప్రమాణము ౨౯-౫౪ నుతివచ ౨౮-౬ అస్తమయాది ఇష్టకాలము, దీని విగడియలు ౧౬౮౬ ఇష్టకాలమును తివచగా-౧౬౨౮ - దీనిలో నుండి తుల - పుచ్చికధను-ర్యకర - కుంభముల మొత్తం ౧౫3౫ ను తివచగా - ౯3-దీనిని 3౦ చే బెంచ - ౨౭౯౦ ÷ మినోదయము - ౨౪౧ = ౦-౧౧-3౪-3౬ రవియుండు రాశిమీనముగాన దీనిలో పదకొండురాసులు గలుప ౧౧-౧౧-3౪-3౬ అయనాంశలు-౨3-౨-౦-తివచగా-౧౦-౧౮-3౨-3౬ స్ఫుటలగ్నమయ్యెను” 5.

అథ గోళాయనదినరాత్ర్యరతథాంశజ్ఞానంచాహ

శ్లో॥ గోళౌ స్తః సౌమ్యయామ్యా క్రియధటరసభే భేచ రేఽథాయనే తే సక్రాత్కర్కాచ్చ వడ్భేఽథచరపలయుతో నాస్తు పం

చేదునాడ్యః । ఘస్సార్థం గోళయోః స్యాత్తదయుతఖగుణాః స్యాన్నిశార్థం త్వథాక్షచ్ఛాయేషు ఘ్నక్షచాయాః కృతిదశమలవోనా యమాశాపలాంశాః॥ 6.

టీ॥ ఖేచరే = గ్రహములు క్రియధటరసభే, క్రియ = మేషశు, ధట = తుల (మొదలు) రసభే = అరురాసులను బొందిన వారగుచుండేగా సౌమ్యయామ్యా = ఉత్తరదక్షిణములయిన - గోళా = గోళములు - స్తః = అగును - అధ = పిమ్మట - సక్రాత్ = మకరరాశినుంచియు - కర్కాత్ = కర్కటరాశినుంచియు - మడ్ఘే = అటు రాసుల (వంతున) అయినే ఉత్తరాయణ దక్షిణాయనములు - స్తః = అగును - అధ = పిదప - పంచేదునాడ్యః ౧౫ గడియలు - గోళయోః = ఉత్తర దక్షిణగోళములయందు - చరపలయుతోనాః - చరపల = చరపలలుగు విలిప్తలు - యుతః = కలుపబడినవియు - ఊనాః = తివచబడినవియు (అయి) ఘస్సార్థం = దినార్థము - స్యాత్ = అగును - తదయుతఖగుణాః = తత్ = ఆదినార్థము - ఖగుణాః = ౩౦ లో అయంత = తివచబడినదై - నిశార్థం = రాత్ర్యర్థము - స్యాత్ = అగును - అధ = పిమ్మట - అక్షచ్ఛాయేషు - అక్షచ్ఛాయ = విషవచ్ఛాయ - ఇషుషు = గోచే గుణింపబడినదై - అక్షచాయాః = విషవచ్ఛాయయొక్క - కృతిదశమలవోనా - కృతి = వర్ణయొక్క - దశమలవః = ౧౦ యవ భాగము - ఊనాః = తివచబడినదై - యమాశాపలాంశాః - యమాశా = దక్షిణదిక్కుయొక్క - పలాంశాః = అక్షాంశలు - స్యుః = అగును॥ 6.

ఉపపత్తిః ॥ గోళాయనవిషయే ॥ క్రాంత్యభావో యత్ర సగోళాదిః క్రాంత్యభావః - సాయనభజాభావే భజాభావో మేషాదా తులాదా - అతస్తాగోళసంధి మేషాది మద్రాశయః భవక్రే ఉత్తరాధే సంత్యత ఉత్తరగోళః - తులాదయో దక్షిణార్ధతః సదక్షిణగోళ ఇతి యత్ర పరమకాంతిస్తు భజపరమత్వే - భజపరమత్వంచకర్తాదౌ మకరాదౌ చ భవత్యతస్తాపయసంధి (1) దినరాత్రివిషయే నిరక్షచేతే అహోరాత్రపుత్రే ఉన్యండలాత్ - క్షయామ్యోత్తర పృథ్వీసంపాతం 'యావత్సదా పంచదశ ఘటికా భవతి. క్షితితోన్యండలయో రేకత్వాత్ - తథా ప్రవహాక్షిప్తచక్రస్య సమ

పూర్వాపరభ్రమణత్వాత్ - అన్యదేశే షీతిజోన్మండలయో భిన్నత్వాత్ - తదంతర
 వినాదీభిః ఊనాదికాః పంచదశఘటికాః సంభవంతి - ఉన్మండలషీతిజయోరంతరం
 చరం - ఉక్తంచ భాస్కరాచార్యేణ “ఉన్మండలక్షాంతలయాంతరాశే ద్యురాత్రవ్య
 త్తే చరఖండకాల” ఇతి ఉత్తరగోళే ఉన్మండలాదధః షీతిజం స్థితం - తస్మాచ్ఛరే
 ణాధికాః పంచదశఘటికాః క్రియంతే - తద్దినార్థం స్యాత్ - యామ్యేతు ఉన్మండ
 లా దూర్ధ్వం షీతిజం తస్మాత్తదూనా ఏవ దినదళం స్యాత్ - తత్ స్త్రింశత్ శుద్ధం
 రాత్రిదళం స్యా దేవ - తే ద్విగుణో దినరాత్రిమాసే షీతిజాదస్తషీతిజం- యావత్
 అచకోగ్రతప్తత్యే యావంత్యో ఘటికాస్తావద్దినం షీతిజాదా విభాగా దస్తషీతిజప
 ర్యంతం రాత్రిమాసం - తత్సర్వం గోళోపరి దర్శయేత్ - వాసనామాత్రముక్తం “(2)అ
 ష్టాంశవిషయే” యదిపలకన్లే పలభౌ భుజః - తదా త్రిజ్యాకన్లే కః - ఫలమక్షజ్యాత
 ధ్ధను రష్టాంశాః జాతాః - ధనురాయనవాసనా పూర్వోక్తైవ - అత్రై కాంగుళాం
 పలభాం ప్రకల్ప్యఅష్టాంశాః సాధితాః-ర-గోళ-య ద్యేకాంగుళయా పలభయా ఏతే
 తదేన్ద్రయా కఇతి - ఏభిః పలాంశాః గుణ్యా ఇత్య త్రైపాం పంచైవ గృహీతాః -
 అతః పంచగుణ పలభౌపలాంశాఇతి - అధికం ఖండం గృహీత మిదం - ౦ - ౬ ఇ
 దం పలభౌవర్గస్య దశమాంశేన సమం - అత స్తదూ నా ఏవ కార్యాః - అధికస్య
 గృహీతత్వాత్ తే సదా దక్షిణా ఏవ - యతో లంకా తః ఉత్తరే సమమండలా
 న్నాడికామండలం దక్షిణత ఏవ సదా వర్తతే - లంకాఽతో దక్షిణే మనుష్య సం
 చార ఏవ నాస్తి - అత స్తే నోక్తాః ॥ (౩) 6.

తా॥ రవి మేషాదివట్కములయం దుండునప్పుడు ఉత్తరగోళమనియు తులా
 దివట్కములో నుండునపుడు దక్షిణగోళమనియు - మకరాదివట్కములో నుండు
 నపుడు ఉత్తరాయణమనియు కర్కాశ్చదివట్కములోనుండునపుడు దక్షిణాయనమని
 యుజ్జెప్పబడును॥ లంకాదినార్థయగు ౧గో గడియలలో మేషాదివట్కసమయ చర
 పలము ధనుమును తులాదివట్కసమయచరపలము ఋణమును జేయ స్వదేశావార్దళ
 మగును - 3౦ గడియలలో అవార్థను తివచంగా రాత్ర్యర్ధ యగును -విషువచ్ఛాయ
 ను గో చే బెంచి విషువచ్ఛాయ యొక్కవర్ధులో ౧౦ వ భాగమును తివచంగా అ
 ష్టాంశ లగును - ఇవి సదాదక్షిణాష్టాంశ లని చెప్పబడును॥ 6.

ఉదాహరణము॥ స్ఫుటరవి ౧౧ - ౩ - ౪౦ - ౧౨ ఇపుడు ౧౧ రాసులు
గతించి పండ్లెండవ రాశితో (మీనములో) నున్నందున మీనము తులాదిపట్కము
గుటచే దక్షిణగోళమనియు మకరాదిపట్కముగుటచే ఉత్తరాయణ మనియుఁ దెలి
యవలెను ॥ లంకాదినార్థ గణి - ౦ చరవిలిప్తలు - ౦ - ౧గి ఋణముచేయ ౧౪ -
౪గి దినార్థము - ౩౦ - ౦ - ౧౪ - ౪గి = ౧గి - ౧గి రాత్ర్యర్థము ॥ విషవచ్చా
య ౩ - ౪౩ X గి = ౧౨ - ౩గి ॥ ౩ - ౪౩ X ౩ - ౪౩ = ౧౩ - ౪౨ వర్గః
౧౦ = ౧ - ౨౨ ను ౧౨ - ౩గితో తివచఁగా ౧౩ - ౧౨ అక్షాంశలు వర్గగణితవిధి

$$\begin{array}{r} 3 - 43 \quad \quad 3 - 43 \\ 3 - 3 \quad \quad 43 - 43 \\ \hline ౯ - ౧౨౯ - ౧౨౯) ౬౦ (౧౨౪౯ \end{array}$$

౧౨౯

౩౦

౩౦

౬౦

౨౨౨

౪ - ౪౨

౯

౧౩ - ౪౨ వర్గ.

అథ సత్యోన్నత సంజ్ఞా - అక్షకర్ణజ్ఞానం చాహా.

శ్లో॥ యాతః శేషః స్యాక్ పరత్యోన్నతం స్యాత్కాల స్తేనోనం
ద్యుఖండం నతం స్యాత్ । అక్షచ్ఛాయావర్గతత్వాంశయుక్తా మా
ర్తండాః స్యా దంగుళా ద్యోఽక్షకర్ణః॥ 7.

టీ॥ ప్రాక్ = నూర్వోదయాది దినార్థ పర్యంతం - యాతః = గతకాలము -
ఉన్నతా = పూర్వోన్నతము - స్యాత్ = అగును - పరత్ర = దినార్థాత్పరము - శేషః =
మిగిలినకాలము - ఉన్నతం = పశ్చిమోన్నతము - స్యాత్ = అగును - తేన = ఆ
యున్నతముచేత - ఉం = తివచఁబడిన - ద్యుఖండం = దినార్థము - నతం = నత
ము - స్యాత్ = అగును - అక్షచ్ఛాయా వర్గతత్వాంశయుక్తాః - అక్షచ్ఛాయా =

విషవచ్చాయయొక్క - వర్గ = వర్గయొక్క - తత్వాంశం = ౨౫-వ వంతు-యొక్కా = కలుపబడినటువంటి - మార్తండాః = ౧౨ అంగుళాద్యః = అంగుళవియంగుళ ములుగల - అక్షకర్ణః = అక్షకర్ణము - స్వాత్ = అగును॥ 7.

ఉపపత్తిః॥ దినకరకనిహితమసో నధసో వృత్తాకార తైవ ప్రతిభాసతే తస్య యామ్యోత్తరవృత్త మవధిం కృత్వా ద్వీకపాలే పరికల్పితే - తత్ర యత్రస్థో రవిరుదయం యాతి - తత్పూర్వకపాలం యత్రాస్త మపయాతి - తత్పశ్చిమకపాలం - యతో రవి రేవ పూర్వాది దిగభివ్యంజకః - తతః పూర్వక్షితిజాద్యాన తాభీష్టకాలేన రవిరున్నత స్తావా నున్నతకాల ఇత్యభిధేయతే - అపరకపాలే స్తక్షితిజా ద్యావాక్ శేషకాలః - స ఉన్నతకాలః స్వాత్ - ఉన్నతం కాలది నార్థా దపాస్య - యా శేషకాలః తేనరవి ర్మధ్యాహ్న తోనతో భవతి - అపరకపాలే రవిదనార్థయో రంతరే యః కాలః స ఏవ నతో భవతి - మధ్యాహ్న ద్రవే స్తావతాకాలేన సతత్వా దితి॥ (1) అక్షకర్ణవిషయే ॥ పలభా భుజః ద్వాదశాంగుళశంఖః కోటిః - పలకర్ణః కర్ణ ఏవం పలభావగ్లో ద్వాదశకర్ణ యుక్తిః - తస్య మూలం పలకర్ణః స్వాత్-అత్రై కాంగుళపలభాయాం జాతః పలకర్ణః - ౧౨-౨-౨ర అస్మా ద్ద్వాదశవిశోధ్య శేషం ౦-౨-౨ర ఇదం పలభోవర్గతత్వాంశతుల్యం - అత స్తద్యుక్తాః - ద్వాదశపలకర్ణాః స్వా దితు్యపపన్నం॥ (2) 7.

తా॥ నూనోద్దయాది దినార్ధపర్యంతము పూర్వకపాల మనియు-మధ్యాహ్న ప్రభృతి నూర్యాస్తమయపర్యంతము పశ్చిమకపాల మనియుఁజెప్పబడును - ప్రాక్కపాలమందు నూనోద్దయాదీప్తకాలపర్యంతము గతఘటికలు ఉన్నత మనియు-పశ్చిమకపాలమందు పశ్చిమోన్నత మనియుఁజెప్పబడును - ఉన్నతమును దినార్ధములో నుండి తివచఁగా నత మగును - విషవచ్చాయను వర్గించి దాని ౨౫-వ భాగము ౧౨-౨-౨ గలప అంగుళాద్యక్షకర్ణ మగును॥ 7.

ఉదాహరణము॥ దినార్ధము ౧౨-౨౫ ఇప్తకాలము ౧౧-౨౩ ను తివచఁగా- ౩-౨ పూర్వసతము పూర్వకపాల మగుటచే ఉన్నతమనబడును - అక్షచ్చాయ ౩ - ౨౩ వర్గ ౧౩-౨౪ దీని ౨౫ వంతు - ౦ - ౩౩ ఇందుఁ జేర్చఁగా - ౧౨ - ౩౩ అంగుళాద్యక్షకర్ణము॥ 7.

అథ హారానయన మాహ.

శ్లో॥ వేదేశాః శరహృచ్చరాశ్యరహితాః సామ్యా నుదగ్రోశ్చ
యో । హ్యారోఽధో ఘటికార్థయుగ్నతకృతే ద్వ్యంశః సమాఖ్యః
స్మృతః । చే త్సార్థత్రిమతౌ నతం య దధికం వేదాహతం తద్వి
యక్ స్పష్టోఽసౌ తదయుక్ హర స్వభిమతః స్యాద్దక్షిణ
ద్భుతః॥ ౮.

టీ॥ వేదేశాః=౧౦౮ సామ్యానుదగ్రోశ్చయోః=ఉత్తరదక్షిణగోళములయందు
శరహృచ్చరాశ్యరహితాః - శరహృత్=గోచే భాగింపబడిన - చర=చరవిలిప్తలు -
అఖ్యః=ఉత్తరగోళములోఁ గలుపబడినవిన్ని - రహితాః=దక్షిణగోళములోనుండి
తివచబడినవిన్ని అయి - హారః=హారము-స్యాత్=అగును - అథ-విమృట - ఘటికార్థ
యక్=౩౦ విగడియలు కలుపబడిన - నతకృతేః=నతవర్ణయొక్క - ద్వ్యంశః =
౨-వ వంతు - సమాఖ్యః=సమాఖ్యయని - స్మృతః=చెప్పబడును - చేత్=ఒకప్పు
డు - నతం=నతము - యత్ = ఎప్పుడు - సార్థత్రిమతః=౧౩౪ పదమునున్నర గడి
యలకంటె - అధికం = ఎక్కువ (స్యాత్ = అగునో - తదా = అప్పుడు - సార్థత్రయో
దశపీనం = ౧౩-౩౦ తివచబడిన దానినిగా - కృత్వా = చేసి) వేదాహతం = ౪
చే గుణింపబడినదై = తద్వియక్ = అది, మధ్యాహారములోఁ గలుపబడి - అసౌ =
ఇది - స్ఫుటః = స్పష్టమయినది - స్యాత్=అగును - తదయుక్ = అది ౧౩-౩౦ కంటె
తక్కువగా నున్నప్పుడు సమాఖ్యచే తివచబడిన - హారః = మధ్యాహారము - అక్ష
కర్ణోద్భుతః = అక్షకర్ణముచేత భాగింపబడినదై - అభిమతః = ఇష్టాహారము-స్యాత్ =
అగును॥ ౮.

ఉపపత్తిః॥ అత్ర గోళే ఆహారోత్తవృత్తే షీతిజనంపాతయో ర్భుద్ధం మా
త్రం - త దుదయాస్తనూత్రం ఏవ ముస్మండలసంపాతయో ర్భుద్ధం తదహారోత్త
వ్యాసనూత్రం తదుయాస్తనూత్రయోః అంతరం టజై స్త్రివ - అథ యామ్యోత్తగవృత్తే
సామ్యా త్రయో ర్భుద్ధం = తస్మిత్తం తస్య వ్యాసనూత్రం - తయోర్వ్యాసనూత్రయో
ర్యో సంపాత స్తస్మా దుపరితనం ఖండం ద్యుభ్యా - సా ఉత్తరగోళే అథస్తనూ

కుజ్యనూ యుతా యాతత్ క్రియతే తా నన్దిసార్థే అగ్గోదయాస్తమాత్రయో రం
 చరం స్యాత్ - దక్షిణే తు కుజ్యనూ హీనా యుతః - అగ్గోదయాస్తమాత్రా దధః
 కుజ్యా య దగ్గోదయాస్తమాత్రయో రంశరం సాత్ర హృతి రిత్కుప్యతే - ఏవ
 మంత్రాపి చరణ్యనూ త్రిజ్యాయతోనాదినాధాంత్యా స్యాత్ - అహోరాత్రవ్యా
 సాగ్ధం త్రిజ్యతుల్యై రంక్షై రంశ్యతే తావ త్రిజ్యతుల్యం భవతి - తై రంక్షై
 ర్యావత్ కుజ్యా గుణ్యతే - తావ చ్చరజ్యా తుల్యా భవతి - అత భృరజ్యయా త్రి
 జ్యా - యతోనాంత్యా సంజ్ఞా భవతి - నాంత్యాహృత్యోః క్షేత్రసంస్థానభేదః -
 కిం తుం అంకానాం గురులఘుత్వాత్ కేవలః సంఖ్యాకృత్యో భేద ఇత్కుప్యన్నం -
 తక్ర తావత్ అంత్యాగ్ధం చరజ్యా సాధ్యా - సా యధా - చరపలాని వప్తిభక్తాని
 నాద్యః స్వ్యః - తాః వద్దుతాం భాగాః స్వ్యః - తే ద్విగుణాః జీవా - అత్ర చరపలా
 నాం వారః - ౬౦ - గుణద్వయఘాతో గుణః - ౧౨ - గుణహారయోః గుణోనావ
 వత్తిలయోః లభ్యాః పంచ - అత ఉక్తం శరహృచ్చరేణి - శరహృచ్చరం చరజ్యా
 జాతా తయా త్రిజ్యా సౌమ్యయామ్యగోశయోః క్రమేణ యుతో నా కార్యా -
 అత్రాచార్యేణ త్రిజ్యా వేదేశమితా ఛృణా - అతో వేదేశా ఇతి - ఏవం జాతా
 దినాధాంత్యా శస్త్వాః హారసంజ్ఞా కృతా - ఇయం దినాధాంత్యానతోత్క్రమజ్యయా
 హీనా సతి స్థాంత్యాగ్ధత ఏవ మత్ర సతోత్క్రమజ్యా ఘటికార్థయుక్తస్య నతస్య
 వర్గేణ దలితేన తుల్యా భవతి - అత్ర ప్రతిత్వగ్ధం కల్పితం నతం - ౧ - ఇదం వక్ష్యే
 మంశః - ౩౦ - ఏనాం ఖాల్కే - ౧౨౦ - మితే వ్యాసార్థే ఉత్క్రమజ్యా - ౧౬ -
 యది ఖాల్కే మితే వ్యాసార్థే ఇయం తదా వేదేశతుల్యే తేతి జాతాః = ౧౫-౧౨
 ఘటికార్థ సంయుక్తం నతం - ౧=౩౦-అస్య వర్గః - ౩౦-౧౫-అవర్గం - ౧౫-౨-ఏవం
 స్వల్పాంతరా జాతానోత్క్రమజ్యై ర - తస్యాః సుమసంజ్ఞా కృతా - చే న్నతం
 సార్థత్రయోదశాధికం స్యా తదా తత్సార్థత్రయోదశహేసం కృత్వా య దధికం త
 ద్యేదై శ్చతుర్భిః ఆహతం గుణితం తేన వియుక్తహేసః సుమాఖ్యః స్ఫుటః స్యాత్ -
 తేన సుమాఖ్యేన అయుక్తహేసః హారః అక్షకర్తేన ఉద్భవతో భక్తః ఇష్టహరః స్యా
 దిత్త్యర్థః 1 అత్ర సుమాధిధాయనతోత్క్రమసాధితా సా సార్థత్రయోదశసత
 పగ్యంతం భవతి - శతః పరం సాంతరా - అత్ర కల్పితం నతం - ౧౮ - ౩౦ అస్య

తస్య వేదేశతుల్యా ఇతి - ౧౧౮ - త్రిజ్యాయా ముత్క్రమజ్యా - ౧౦౮-౩౦-ఘటి
కార్థయు క్తనతస్య ౧౧౧ వర్గోద్వ్యస్తః - ౧౨-౩౦ - అత్రానయో రంతరం చత్వా
౪-౮ - తదంతర మేకఘటికాయాం చతుర్వితం - తత్రా౭నుపాతః - య ద్యేకఘటి
కాయాం చత్వారోంతరం - తదేషేన సార్థప్రయోదశాధికేన నతేన కి మితి - ఫలం
హీనం కార్యం అధికభూతత్వాత్ - తత స్తేన హీనో హర ఇష్టహరః స్యాత్ -
యతో నతోత్క్రమజ్యాహీనాదిసాధ్యాంత్యా ఇష్టాంత్యా భవతి-సా ఇష్టహరసంజ్ఞా -
అత్రాక్షకర్ణభజనే యుక్తి స్త్వనుపద మేవ సుష్టికరివ్యతే॥ 8.

తా॥ రవి ఉత్తరగోళమందుండునపుడు చరవిలిప్తలను గీచే భాగించి విభక్త
ము ౧౧౮ లోఁ గలుపవలెను - దక్షిణగోళ మైనప్పుడు తివచవలెను. మధ్యాహ్న
మగును - పిమ్మట - ౧-౦-౩౦ లో నతముఁ గలిపి వర్గచేయ దానియొక్క రెండవ
వంతు సమాఖ్య యనఁబడును - హారములో సమాఖ్యను తివిచి అక్షకర్ణముచే భా
గింప ఇష్టాహర మగును - నతము ౧౩-౩౦-కంటె నధికముగానున్నప్పుడు దానిలో
౧౩-౩౦ తివిచి ౮-చేఁ బెంచ సమాఖ్య యగును - దీనిని మధ్యాహ్నరములోఁ గలిపి
అక్షకర్ణముచే భాగింప అభిమతాహర మగును॥ 8.

ఉదాహరణము॥ చరవిలిప్తలు ౧౮ దీనిని గీచే భాగింప - ౨ - ౮౮ ఇది
౧౧౮-లో నుంచి తివచఁగా ౧౧౧-౧౨ మధ్యాహ్నరము - నతం - ౩-౨ ఇందులో -
౦-౩౦ కలుప-౩-౩౨ దీనివర్గ ౧౨-౨౯ రెండవవంతు-౬-౧౮-ఇదిసమాఖ్య - మధ్యా
హ్నరములోనుండి తివచ-౧౦౮-గీ౮-అక్షకర్ణము - ౧౨-౩౩ చే భాగింప-౮-౨౧ ఇష్టా
హరము.....౧౮-౨౦ నత మయినప్పుడు దీనిలోనుండి ౧౩ - ౩౦ తివచఁ
గా - ౦-౧౦ X ౮ = ౩-౨౦ మధ్యాహ్నరము + ౧౧౧-౧౨=౧౧౮-౩౨ దీనిని అక్ష
కర్ణముచే భాగింప - ౯-౭ ఇష్టాహర మగును॥ 8.

అథభాజ్య - ఇష్టకర్ణ - ఛాయాజ్ఞానంచాహ.

శ్లో॥ దిఘ్నాక్షభాహృతచరం స్వగుణం ద్వినిఘ్నం స్వేష్యంశ
యుగ్యుగభవాన్విత మత్రభాజ్యః । కర్ణోంగుళాదికఇహేష్టహారాప్త
భాజ్యః కర్ణార్కవర్గవివరా త్పదమిష్టభా స్యాత్ ॥ 9.

టీ॥ దిఘ్నాక్షభావృతచరం - దిక్=౧౦ చేత - ఘ్న=గుణింపబడినటువంటి -
 అక్షభా=విషవచ్చాయచేత - వృత్=భాగింపబడిన - చరం=చరవిత్తలు - స్వగుణం=
 వర్గింపబడినవై - ద్వినిఘ్నం=౨ చే గుణింపబడి - స్వేష్వంశయుక్= దాని యయి
 దవవంతు కలుపబడి - యుగభవాన్వితం = ౧౧౪ చే గలుపబడినవై - అత్ర=యి
 చ్చట - భాజ్యః=భాజ్యము - స్యాత్=అగును - ఇప్తవారాప్తభాజ్యః = ఇప్తాహారము
 చేత భాగింపబడినభాజ్యము - ఇహ=ఇక్కడ - అంగుళాదికః = అంగుళవియంగుళ
 ములుగల - కర్ణః=కర్ణము - స్యాత్=అగును - కర్ణార్కవర్గవివరాత్ - కర్ణ=కర్ణము
 యొక్కయు - అర్క=౧౨ యొక్కయు = వర్గ = వర్గముల - వివరాత్ = అంతరము
 వల్లనంది - పదం=వచ్చినమూలము - ఇప్తభా=ఇప్తచ్ఛాయ - స్యాత్=అగును॥ 9.

ఉపపత్తిః॥ ఇప్తహరసంక్షేప్తాంత్యాజ్ఞాతాస్తీ - తస్యాః హృతికరణా యను
 పాతః - త్రిజ్యావృత్తే ఇయ మంత్యా తదా ద్యజ్యా వృత్తే కేతి - జాతేష్టివృత్తిః -
 పరకర్ణే ద్వాదశకోటి స్తదేష్టిహృతికర్ణే కేతి - జాతా ఇప్తశంఖః - శంఖకోటా కర్ణ
 త్రిజ్యా తదా ద్వాదశకోటా క ఇతి - జాత ఇప్తకర్ణః - ఏవ మత్ర త్రిజ్యావర్గస్య
 పలకర్ణో గుణః - ద్యుజ్జేష్టాంత్యాహూతో హరః తేన త్రిజ్యావర్గో ద్యుజ్యాభక్తః -
 ఫలస్య భాజ్యసంఖ్నా కృతా - తత్ర పరమాల్పద్యుజ్యయా - ౧౦౮ - ౪౦ - త్రిజ్యావర్గే
 భక్తే జాతఃపరమా భాజ్యః - ౩౧ - ౨౦ సార్కమితే వ్యాసా ధేయం తదా
 వేదేశమితే క ఇతి - జాతో భాజ్యః-౧౨౪-౪౫ - సభాజ్యఫలకర్ణగుణా ఇప్తాంత్యా
 భక్తః కార్యః - తత్ర పలకర్ణగుణేన గుణహరాపవర్జితా - ఏవం పలకర్ణే భక్తేష్టాం
 త్రి వేష్టహరసంఖ్నా కృతా-అత ఇప్తవారాప్తభాజ్యఇప్తకర్ణః స్యా దిక్కుపపన్నం -
 అస్య సాధనప్రక్రియా ద్యుజ్యాక్రాంతిజ్యా వినా నసిగ్ధతి - తత్ ప్రక్రియాగౌరవ
 మతోఽనుకలేపన దిఘ్నాక్షము యేత్యాదినా భాజ్యో జ్ఞాతః - అనుకల్పః స యథా
 ఏకాంగుళపలభాయాం ఖండత్రయయోగః పరమం చరం - ౨౧-౨౦ ఇదం దశగుణ
 పలభా భక్తం - ౨-౮ వర్గితం - ౪-౩౩ - ద్విగుణం-౯-౬-ఇదం స్వపంచాంశయు
 తం-౧౦-౫గి వేదేశయుతం స ఏవ భాజ్యఇతి ప్రతీతః - అయం భాజ్యో హరహ
 తోఽభీష్టకర్ణో భవతి - ఇతి యుక్తిః పూర్వమేవేక్తా కర్ణార్కవర్గద్వాదశః
 గ్ధాంతరా నూలం - ఇప్తభా ఇప్తఛాయా స్యాత్ - అస్యోపపత్తిః - ఛాయాభుజః
 ద్వాదశాంగుళశంఖః - కోటిః ఛాయాకర్ణః-అతః కోటికర్ణయో ర్వర్ధాంతరమూ
 ఛాయా భవతీ తుల్యపన్నం॥ 9.

తా॥ విషవచ్చాయను ౧౦ చేఁ బెంచి దానిచేత చరవిలిప్తలభాగించి వచ్చిన దానిని వర్గించి ౨.చే గుణించి దాని అయిదవవంతును గలిపి - ౧౧౪ గలుప భాజ్య మగు ఈభాజ్యమును ఇస్తాహారముచే భాగింప అంగుళాదికర్ణ మగును - ఈ కర్ణము యొక్కయు ౧౨ యొక్కయు వర్గలయంతరము వల్లనుంచి వచ్చుమూలము ఇప్తచ్ఛాయ యగును॥ 9.

ఉదాహరణము॥ విషవచ్చాయ-3-౪3 X ౧౦=32-౧౦ చేత చరవిలిప్తలగు ౧౪ ను భాగింప - ౦ - ౨౨ దీనివర్గ-౦.౮-ద్విగుణింప-౦-౧౬ అయిదవవంతుగలుప - ౦-౧౯ దీనిలో - ౧౧౪ గలుప - ౧౧౪ - ౧౯ ఇది భాజ్యము - దీనిని ఇస్తాహార మగు - ౮-౨౧ చే విభజింప-౧3-౪౧ ఇది యిప్తకర్ణము - దీనివర్గ-౧౮౭-౧౪ ను ౧౨ యొక్కవర్గ ౧౪౪ ను వీని అంతరము - ౪3 - ౧౪ దీని మూలము ౬ - 3౬ ఇది ఇప్తచ్ఛాయ యగును॥ 9.

అథ ఉప్తచ్ఛాయయాకర్ణ - సతజ్ఞాన మానా.

శ్లో॥ కర్ణ స్సాస్య త్పదమర్కభాకృతియుతే స్రద్భక్తభాజ్యో హ రోఽభీష్ట స్రత్ఫలకర్ణ ఘాతరహితో మధ్యో హరో ద్వ్యాస్యహతః । చేద్వేదాంకధరాధికః సృగతో వేదాంకభూనా గ్నాప్తాస్యాస్త్ర స్య పదం ఘటీముఖసతం స్యాదగ్ధనాడీ వియుక్త్॥ 10.

టీ॥ అర్కభాకృతియుతే - అర్క = ౧౨ యొక్కయు - భా = ఇప్తచ్ఛాయయొక్కయు - కృతి = వర్గలు - యుతే = కలిపినదానియొక్క - పదం = మూలము - కర్ణః = కర్ణము - స్యాత్ = అగును - తద్భక్తభాజ్యః - తత్ = ఆకర్ణముచేత - భక్త = భాగింపఁబడిన - భాజ్యః = భాజ్యము - అభీష్టః = ఇష్టమయిన టావంటి - హరః = హారము - స్యాత్ = అగును - తత్ఫలకర్ణ ఘాతరహితః - తత్ఫల = ఆహారమగుఫలము - కర్ణ = కర్ణముచేత - ఘాత = గుణింపఁబడినదై - రహితః = తీవరఁబడినటువంటి - మధ్యః = మధ్యమమయిన - హరః = హారము - ద్వ్యాస్యహతః = రెండుచే గుణింపఁబడియున్న - వేదాంకధరాధికశ్చేత్ = ౧౯౪ కంటె నెక్కువదైనైవపుడు - పృథక్ = ప్రతిగానుంచఁబడి - అతః = దానినుండి - వేదాంకభూనాత్ = ౧౯౪ ను తీనిచిన దానినుంచి - గుణాప్తాస్యః = 3 చేత భాగింపఁ

బడినదై - ఆశ్శః = ప్రతిగానుంచిన దానితోఁ కలుపబడినదై - తస్య = దానియొక్క - పదం = మూలము - అర్థ నాడీవియుక్ = 3౦ విగడియలు తివుడుటచేతను సతము ౧3 - 3౦ కంటె సధికముగా నున్నప్పుడు కలుపుటచేతను - ఘటిముఖన తం = గడియలు మొదలు గాగల సతము - స్యాత్ = అగును॥ 10.

(ఉపపత్తిః విలోమవిధినా ప్రసిద్ధిః ॥ 10.)

తా॥ ౧౨ యొక్కయు ఇప్తచ్ఛాయయొక్కయు వర్గలను గలిపి మూలముచేయ కర్తృ మగును - ఆ కణముచేత భౌజ్యమును భాగింప అభీష్టహార మగును. అ హారము కణముచే గుణింపబడి మధ్యాహారముగా తివచఁబడి ౨ చే గుణింపబడిన గానిమూలములొనుండి 3౦ విగడియలు తివచఁబడుటచేత గడియలాదిగా సతము వచ్చును. మధ్యాహారములొనుండి తివిచి రెట్టించినపిమ్మట ౧౯౮ కంటె సధికముగా నున్నప్పుడు ౨ స్రతులు పెట్టి రెండవప్రతిలో ౧౯౮ తీసివేసి శేషమును 3 చే భాగింపఁగా వచ్చిన విభక్తమును మొదటిప్రతితో గలిపి మూలముఁ గనుగొని 3౦ విగడియలు తివచఁగా సత మగును॥ సతము ౧3 - 3౦ కంటె సధికముగా నుండునపుడు 3౦ విగడియలు సతముతోఁ గలిపి వర్గచేసి ౨ చే భాగింప సమాఖ్య యగును. పిమ్మట సతములో ౧3 - 3౦ తివిచి ర చేఁ బెంచి సమాఖ్యలో తివిచి మధ్యాహారములో తివిచి అక్షకణముచే భాగింప అభిమతాహార మగును. భౌజ్యమును అభిమతాహారముచే విభజింప ఇప్తకణముగును. దీనియొక్కయు ౧౨ యొక్కయు వర్గల, అంతరమునకు మూలముచేయ ఇప్తచ్ఛాయ యగును॥ 10.

ఉదాహరణము॥ సతవిషయే ॥ ౧౨ యొక్కవర్గ ౧౮౮ ఇప్తచ్ఛాయ ౬-3౬ దీనివర్గ ౮3 - 33 గలవ ౧౮2 - 33 దీనిమూలము ౧3 - ౮౨ ఇది ఇప్తకణము-భౌజ్యము ౧౧౮ - ౧౯ దీనిని ఇప్తకణముచే విభజింప ౮ - ౨౦ అభీష్టహారము-దీనిచేత అక్షకణముగు ౧౨ - 33 ను గుణింప ౧౦౮ - 3౫ మధ్యాహారము ౧౧౧ - ౧౨ లో తివచ ౬ - 3౭ దీనిని రెట్టించ ౧3 - ౧౮ దీనిమూలము 3-3౬ ఇందులో 3౦ విగడియలు తివచ 3 - ౬ సతకాలము ॥ (1) మధ్యాహారములో తివిచి రెట్టించిన పిమ్మట ౧౯౮ కంటె సధికమయినప్పుడు ౧౯2 - ౯ కల్పితము-

దీనిలో ౧౯౪ తివచ ౩ - ౯ దీనిని ౩ చే విభజింప ౧ - ౩ దీనిగలుప ౧౯౮-౧౨ దీనిమూలము ౧౪ - ౪ దీనిలోనుండి ౩౦ విగడియలు తివచ ౧౩ - ౩౪ నతము (2)...నతము ౧౩ - ౩౦ కంటె నధికమయినప్పుడు చేయవలసిన ఇష్టచ్ఛాయవిధి || నతము ౧౫ - ౧౦ దీనితో ౩౦ విగడియలు కలుప ౧౫ - ౪౦ దీనివద్ద ౨౪౫ - ౨౬ ÷ ౨ = ౧౨౨ - ౪౩ సమాఖ్య - నతం ౧౫ - ౧౦ లో ౧౩ - ౩౦ తివచ ౧ - ౪౦ X ౪ = ౬ - ౪౦ ఇది సమాఖ్యలోనుండి తివచంగా ౧౧౬ - ౩ ఇది స్ఫుటసమాఖ్య - హారమగు ౧౩౨ - ౩౬ లో తివచ ౧౬ - ౩౩ దీనిని అక్షకర్ణమగు ౧౩ - ౧౯ చే భాగింప ౧ - ౧౪ అభిమతాహారము - దీనిచే భాజ్యమగు ౧౨౦ - ౧౪ ను భాగింప ౯౭ - ౨౯ ఇది ఇష్టకణము - దీనివద్ద ౯౭౦౩ ను ౧౨ యొక్క వర్గ ౧౪౪ ను పీని అంతరము ౯౫౫ దీని మూలము ౯౭ - ౩౦ ఇది ఇష్టచ్ఛాయ దీనినిబట్టి చేయగా ౧౫ - ౧౦ నతము వచ్చును || 10.

అథ క్రాంతిసాధన మాహా.

శ్లో॥ చత్వారింశ దశేతి రద్రికు భువః క్వక్షేందవో భూధృతీ ।
వట్ ఖాక్షీణి జినాశ్వి నోఽంగవికృతీ । ఖాబ్యశ్వినుః సాయనాత్ ।
ఖేటాన్దోర్లవదిగ్లవప్రమగతోఽంకోఽసా తదూనాగతా ఛేషఘ్న
దశలబ్ధియు దశహృతోఽంశా ద్యోఽపమః న్యా త్స్వదిక్ || 11.

టీ॥ సాయనాత్ = అయనాంశయుక్తమయినటువంటి - ఖేటాత్ = రవిగ్రహమువల్ల - దోర్లవదిగ్లవప్రమగతః - దోః - భుజయొక్క - లవ = భాగలు - దిక్ = ౧౦ చేత - లవ = భాగింపబడినదై - ప్రమగతః = గతించినటువంటి - అంకోః = అంకము - స్యాత్ = అగును - అసా = ఇది - తదూనాగతాత్ - తత్ = ఏష్యంకము నుంచి - ఊనాగతాత్ = గతాంకము తివచబడినదై - శేషఘ్నాత్ = అంకశేషము గుణించుటవల్ల నుంచి - దశలబ్ధియుక్ - దశలబ్ధి = ౧౦ చేత భాగింపబడిన వి భక్తమందు - యుక్ = గతాంకమును గలుపవలెను (తతః - పిమ్మట) దశహృతః = ౧౦ చేత భాగింపబడినదై - అంశాద్యః = భాగాది - స్వదిక్ = సాయనరవి దిక్కుగల - అపమః = క్రాంతి - స్యాత్ = అగును - అథ = అటుపిమ్మట - చత్వారిం

శత్రు = ౨౪ ఆశీర్వాద = ౨౦ అదిమధువ = ౧౧౭ కృషేందమః = ౧౧౧ భూభృతః = ౧౦౧ మట్ భాషీణి = ౨౦౬ జినాన్వయః = ౨౨౪ అంగవికృతీ = ౨౩౬ భాభ్య శ్విసః = ౨౪౦ (ఏతే = ఇవి) నవ = తొమ్మిదియు - అంకాః = అంకములు - స్వయః = అగును. 11.

ఉపపత్తిః॥ గ్రహో యోర్భాగై ర్విషువద్వృత్తాద్దక్షిణో త్తరగమనం కరోతి - తే క్రాంత్యంకాః - క్రమణం క్రాంతిః - తస్య అంశా ఇత్యన్వర్తం నామ విషువద్వృత్తం య ద్వర్తతే - తన్నిరక్షే సమం భూర్వాపర మిన్ద్రః. మేషతులాదిస్థోగ్రహ స్తస్మిక్ వృత్తే తిప్తక భ్రమతి - మేషదయః మట్ తస్యోత్తరాధే తులాదికా దక్షిణా ఏవ నతు మేషాదివద్రాశయః - ఉత్తరత దైచ్చకత్రావతిష్ఠంతో భ్రమం తీతి - కిం తు మేషాదిరాశిత్రయం యావత్ ప్రతిక్షణ ముత్తరతః - క్రమేణ చతుర్విం శత్యంకాక్ - యావదహారాత్రవృత్తే పరిభ్రమక్ గచ్ఛతి - తతః పరావర్త్యరాశి త్రయం కన్యాంతం యావత్తేనైవ మార్గేణ పున స్తదేవ విషువద్వృత్త ముశ్రయాని - ఏవం తులా దేర్దక్షిణత ఏవ రాశిత్రయంగత్వా పున స్తేనైవ యథాపరావర్త్య తదేవ విషువ ద్వృత్తం మేషాదిస్థ ఏవాశ్రయతి - ఏవం భగోశే తద్దిక్ స్థక్రాంతి రితి పరిభాషా - ఏ వం నూర్యన్య ఆనోన్యం గ్రహనక్షత్రాణాం స్వస్వవిమండలా నూగతత్వాత్ - గోశా ర్థయో రైవపరీత్య సంభవః - స్యా దితి - తద్భూతా విషువద్వృత్తా త్కాంతివృత్తం తిరశ్చినం వర్తతే తయో ర్మేషతులాదౌసంపాతద్వయం = తత్ర క్రాంత్యభావః - మకరకర్కటాదౌ పరమం దక్షిణోత్తరం చతుర్వింశత్యంశాంతరం తత్ర క్రాంతేః పర మత్వం ఏవం తిరశ్చినాత్ క్రాంతిమండలా దపి గ్రహమండలం తిరశ్చినం వర్తతే - త యోః స్వక్షేపపాతే సమద్భే చ సంపాతౌ - తస్మాత్త్రిభేదంతరే పరమం విక్షేపాం శతుల్యం దక్షిణోత్తర మంతరం విక్షేపః - ఏవం పృథక్ గ్రహనక్షత్రాణాం విమండ లాని తిరశ్చినాని వర్తంతే - తత్ క్షేపవశాత్ గోశాన్వృత్త్యసంభవః స్యాదిత్యుపపత్తి - తదుక్తం సిద్ధాంతశిరోమణి ॥ నాడికామండలా తిర్యగేవాపమః క్రాంతివృత్తా వధిః క్రాంతివృత్తా చ్ఛరః - క్షేపవృత్తావధి స్తిర్యగేనం స్ఫుటో నాడికావృత్తభేటాంతరా భోపమః ॥ అతః శరసంస్కృతా స్పష్టా క్రాంతిః స్యా దిత్త్యగే ఆచార్యేణాపున్యక్త మస్తి - అత్ర గుణకభాజకోపపత్తి ర్యథా - యది త్రిజాన్వితబృహజన్మయా పరమ

క్రాంతిజ్యోతిషోద్వయాయా కి మితి- ఫలం క్రాంతిజ్యోతిషోద్వయాయా క్రాంతిః స్యాత్ -
అత్రానాచ్యేణ లాఘవాద్ధం దశభుజగానాం అనేనైవ విధిగా క్రాంత్యంశాః సాధి-
తాః - తే సావయవా జాతాః - అతో దశగుణాః - కృత్వా పరితాః- తతోంతరే ౭
నుపాతః - యది దశభిర్భాగై రేకో లభ్యతే - తదేష్టాంతైః కి మితి - ఫలమితోగ-
తాంకః స్యాత్ - శేష దప్యనుపాతః - యది దశభిర్భాగై ర్గతైస్యాంతరం లభ్యతే
తదా శేషాంతైః కి మితి - ఫలం గతాంకే యుక్తం కార్యం సా క్రాంతిః స్యాత్ -
పరం దశగుణా స్తతో దశభక్తే త్యుపపన్నం॥ 11.

తా॥ సాయనరవి భుజభాగలను ౧౦ చే విభజింప విభక్తయు గతాంక మగు
ను - శేషభాగాదులను ఏష్యగతాంకముల యంతరముచే పెంచి ౧౦ చే భాగించి గ-
తాంకసంఖ్య గలిపి ౧౦ చే భాగింప భాగాది సాయనరవి గోళముగల క్రాంతి
యగును॥ 11.

క్రాంతియంకముల చక్రము.

ఖండముల సంఖ్య.	౦	౧	౨	౩	౪	౫	౬	౭	౮	౯
ఖండములు.	౦	౪౦	౮౦	౧౧౭	౧౫౧	౧౮౧	౨౦౬	౨౨౪	౨౩౬	౨౪౦
అంతరములు.	౪౦	౪౦	౩౭	౩౪	౩౦	౨౫	౧౮	౧౨	౪	౦

ఉదాహరణము॥ సాయనరవి ౧౧ - ౨౬ - ౫౪ - ౧౦ భుజ - ౦ - ౩ -
౫ - ౫౦ ÷ ౧౦ = ౫ గాన గతాంకములు లేవు - శేష భాగాదులు ౩ - ౫ -
౫౦ × గతైస్యాంతరం ౪౦ = ౧౨౩ - ౫౩ - ౨౦ ÷ ౧౦ = ౧౨ - ౨౩ - ౨౦
గతాంకము లేనందున గలుపలేదు. దీని దశభక్తఫలం ౧ - ౧౪ - ౨౦ ఇది చక్షు-
ణాక్రాంతి॥ 11.

అప్రకారాంతరేణ క్రాంతిసాధనమాహ.

శ్లో॥ స్వః ఖండాని ఖవాగ్ధయోంబరకృతాః శైలాగ్నయోద్భవ్య
గ్నయః । స్త్రింశ త్తత్పథ్యతీనవారినిధయ స్తైః సాయనాంశగ్రహాత్ ।
బాహ్యంశాభ్రకుభాగసంఖ్యకయుతిః శేషేష్యఘాతా ద్దశాప్త్య
భ్యా దిగ్భి హృతా లవాది రపమ స్తద్విక్ స్వగోళా భవేత్॥ 12.

టీ॥ భవార్థయః=౪౦-అంబరకృతాః=౪౦-తైలగ్నయః= ౩౭-అబ్ధిగ్నయః= ౩౪-త్రింశత్=౩౦-తత్త్వ=౨౫-స్థితి = ౧౮-ఇన=౧౨-వారిసయః=౪ - (ఏతాని=ఇవి) ఖండాని=ఖండములు - స్యుః=అగును- తైః=అఖండములచేత - సాయనాంశగ్రహణ్= అయనాంశయుక్త గ్రహమువల్లనుంచి - బాహ్యంశాద్రకుభాగసంఖ్యకయుతిశ్చ - బాహ్యంశ = భుజభాగలయొక్క - అద్రకుభాగ=పదియవభాగమందు - సంఖ్యకయుతిశ్చ=గతఖండసంఖ్యలు కలుపబడినదియు - శేషైష్యఘాతాత్ - శేష = అద్రకుభాగశేషాలు- ఏష్య-మిగిలిన ఖండముచేత - ఘాతాత్ = గుణింపగా వచ్చినదాని నుంచి - దశాష్టాధ్యాయ - దశ=౧౦ చేత - ఆప్త=భాగింపబడి- ఆధ్యాయ=గతఖండయోగము కలుపబడినదై - దిగ్విస్తృతా = ౧౦ చేత భాగింపబడినటువంటిదై - స్వగోళాత్=గ్రహముండను గోళమునుంచి - తద్విక్=అదిక్కుగల - లవాదః=భాగాది - అపయః=క్రాంతి - స్థాన్=అగును॥ 12.

తా॥ సాయనరవియొక్క భుజభాగలనుమాత్రము ౧౦ చే భాగింపగా విభక్తము గతఖండము లగును - మిగిలినభాగాదిని ఏష్యఖండముచేఁ బెంచి ౧౦ చే విభజింపగా వచ్చిన విభక్తముగుప్రథమగానిలో గతఖండములమొత్తమును గణిపి ౧౦ చే సాయనాంశగా వచ్చినది భాగాదిగా గ్రహముండుగోళముయొక్క దిక్కుగల క్రాంతి యగును॥ 12.....క్రాంతియంకములు - ౧ మొదలు ౪౦ - ౪౦- ౩౭-౩౪-౩౦-౨౫-౧౮-౧౨-౪ ఇచ్చేఖండములు॥

ఉదాహరణము॥ సాయనగవి- ౧౧-౨౬-౫౪-౧౦ భుజభాగలు - ౩-౫-౫౦ ఇదలి భాగలనుమాత్రము ౧౦ చే విభజింపవిభక్తము-౦-కావునగతఖండములచేపు - ఏష్యఖండము మొదటిదిగాన శేషభాగాదులు ౩-౫- ౫౦ X ౪౦ ÷ ౧౦ = ౧౨ - ౨౩ - ౨౦ గతఖండయోగములేదు దీని ౧౦ వభాగము ౧ - ౧౪ - ౨౦ సాయనరవి దక్షిణగోళమగుటచే దక్షిణాక్రాంతి ౧ - ౧౪ - ౨౦ ॥ 12.

అథ ప్రకారాంతరేణస్థూలక్రాంతిసాధన మాహ.

శ్లో॥ షట్షడిషూదధివృక్కుభి రర్థైః ఫలభుజాంశదిసాంశమితై క్యం 1 శేషహతైష్యదిసాంశయుతం వాశాద్యపయః సుఖసంవ్యవహృత్యై ॥ 13

టీ|| వా = ఈవఱకుఁజెప్పినవిగాక పట్పడిపూదధివృక్షభిః పట్ = ౬
 పట్ = ౬ ఇమ = గి ఉదధి = ర దృక్ = ౨ కుభిః = ౧ అగు అర్థః = ఖండము
 లచేత ఖేటభుజాంశదిసాంశమితైక్యం ఖేట = గ్రహముముక్క భుజాంశ = భుజభా
 గలను దిసాంశం ౧గి చే భాగింప గావచ్చినదానిని (గతఖండములకును) ఇతైక్యం =
 గతఖండములతోకలుపవలెను, శేషహితైవ్యదిసాంశయంతం = ఏవ్యఖండముచేత గుణిం
 పఁబడినశేషము ౧గి చే భాగింపఁబడి గతఖండముల మొత్తముతోఁ గలుపఁబడవలెను
 అంశాద్యవముః = భాగాదిక్రాంతి సుఖసంవ్యవహృతైవ = సులభగణితముకొఱకు
 స్యాత్ = అగును॥ 13.

ఉపపత్తిః|| అత్ర తు పంచదశభాగానాం క్రాంతయో భాగాధికాః సాధితాః
 తత్రానుపాతః యది పంచదశభాగాః రేకం ఖండం తదా భుజభాగాః కిమితి లబ్ధం గత
 ఖండానాం యోగమితా క్రాంతిః అత్ర తు పంచదశభాగానాం క్రాంతిభోగ్యఖండం
 లభ్యతే తదాశేషంశైః కి మితి ఫలం గతఖండయోగే యోగ్యా క్రాంతిః స్యాత్ ప
 రం సా స్థూలా ఖండభాగోనాధికకలాపరిత్యాగా దిత్తువపన్నం॥ 13

తా|| సాయనరవిభుజభాగలను ౧గి చే భాగింప విభక్తము గతఖండము లగు
 ను - శేషభాగాదిని ఏవ్యఖండముచేఁ బెంచి ౧గి చే విభజించి వచ్చినభాగాదియం
 దు గతఖండములను గలుప భాగాదిక్రాంతి యగును - ఇది మిగుల సుకరము- ఖండ
 ములు- ౬-౬-౬-౪-౨-౧.

ఉదాహరణము|| సాయనరవిభుజభాగలు - 3-గి-గిం ÷ ౧గి = గతాంకములు
 లేవు - శేషభాగాది - 3-గి-గిం ని ఏవ్యఖండముగు ౬ చే గుణింప-౧౨-3గి-౦ ÷
 ౧గి=౧-౧౪-౨౦-క్రాంతి గతఖండములులేనందునఁ గలుపలేదు॥ 13.

అథ స్థూలక్రాంతినా భుజాంశసాధన మాహ.

శ్లో|| తతో దశాని శోధయే త్తిథిఘ్న శేష మేవ్యహృత్ । తిథి
 ఘ్నశుద్ధసంఖ్యయా యుతం భవంతి దోర్లవాః॥ 14.

టీ|| తథః=పిమ్మట - దశాని=ఖండములను - శోధయేత్ = తివచవలెను - తిథి
 ఘ్నశేషం=౧గి చే గుణింపఁబడినశేషము - ఏవ్యహృత్ = ఏవ్యఖండముచే భాగింప

వలెను (తతః=పిదప) తిథిస్తు శుద్ధసంఖ్యాయా=౧౫ చే గుణింపబడిన శుద్ధఖండసంఖ్య చేత - యుతం=ఏవ్యఖండహృతవిభక్తమును గలుపవలెను- దోర్ల వాః=భుజభాగలు - భవంతి = అగుచున్నవి॥ 14.

తా॥ క్రాంతిభాగాదిలో లఘుఖండము లెన్ని పోవునో యన్నియు తివిచి శేషమును ౧౫ చేఁ బెంచి ఏవ్యఖండముచే భాగించి శోధితఖండసంఖ్యలను ౧౫ చేఁ బెంచి ఏవ్యఖండహృతవిభక్తమును గలుప భుజాంశలగును॥ ఇవి విశోమగణితము॥ 14

ఉదాహరణము॥ క్రాంతిభాగాలు-౧-౧౪-౨౦ X ౧౫=౧౮-3౫-౦ ÷ ఏవ్య ఖండము ౬=3-౫-౫౦ శోధితసంఖ్యలు లేనందున ఇవే భుజభాగాలు॥ 14.

అథ దినార్ధాత్ స్థూలక్రాంతిసాధన మామా.

శ్లో॥ ద్యుదళతిథివియోగ స్తద్వివాద్య శ్చరం స్యా దధనిజగజ భాగోపేత మక్షప్రభాప్తమ్ । దినకృదపమభాగా స్తత్వలిప్తాయుతాః స్యు ర్ద్యుదళకృతపృథుత్వే తే క్రమా ద్యామ్యసామ్యాః॥ 15.

టీ॥ ద్యుదళతిథివియోగః=అహర్దళము ౧౫ చే తివచఁబడినదై - వినాడ్యః = విగడియలు - చరం=చరవిలిప్తలు - స్యాత్=అగును - అథ=అటుపిమ్మట - తత్ = ఆ చరముయొక్క - నిజగజభాగోపేతం - నిజ=స్వకీయమైన - గజభాగ=౮-వ వంతు - ఉపేతం=కలుపబడవలెను - తతః=పిమ్మట - అక్షప్రభాప్తం=విషువచ్ఛాయచేత భాగింపబడవలెను - (తే=అవి) దినకృదపమభాగాః=సూర్యునియొక్క క్రాంతిభాగాలు - స్యుః=అగును - తే=అవి - లత్వలిప్తాయుతాః - ౨౫ లిప్తలు కలుపఁబడి - ద్యుదళ కృతపృథుత్వే - ద్యుదళ=అహర్దళము (౧౫ కంటె) కృతపృథుత్వే = అల్పాధికములు కలుగుచుండఁగా - క్రమాత్=వరుసగా - యామ్యసామ్యాః=దక్షిణోత్తరక్రాంతలు - స్యుః=అగును॥ 15.

ఉపపత్తిః॥ దినార్ధపంచదశానంతరం పరీకృతం చరఫలాని మ్యః - ఏవం చర ఫలాని పంచభక్తాని - చరజ్యేతి యుక్తిః పూర్వం ప్రతిపాదితాన్తి - తత స్త్విజ్యా వృత్తే ఇయం చరజ్యా తదా ద్యుజ్యావృత్తే కా - లభం కుజ్యా - అత్ర ద్యుజ్యా

స్థూలత్వాత్ - సార్థద్వాదశాధికశతమితా ధృతా-ఏవం పలభా భుజే ద్వాదశకోటిః
తదా కుజ్యా కుజే కా కోటి రితి-జాతా క్రాంతిజ్యా తద్ధనుకరణార్థం ద్వో మోకా -
స్థూలత్వా దంగీకృతౌ - ఏవం చరఫలానాం జాతో గుణఘాతో గుణః - ౧౩౫౦-
హాఘాతో హరః - ౧౨౦౦ - పలభాహర స్తు వర్తతేవ గుణహకా ఖితిఖిభి-౧౫౦
రపవర్తితౌ గుణస్థానే జాతౌ - ౯ - హాగస్థానే ౭ స్థై-౮-యా రాశి గ్నవభి ద్భుజ్య
తే - అప్తభి ర్భుజ్యతే సః స్వాస్తాంశయుక్త ఏవం భవతి - అత ఉక్తం॥ “చరం
నిజగజభోగోపేత మక్షప్రభాప్త మితి” సా స్థూలక్రాంతిరసం పంచవింశతికలాయుక్తా
సతీ సూక్ష్మసన్నా దృష్టా - దక్షిణోత్తరోపపత్తి ర్యథా - దినదశం దక్షిణగోళే
పంచదశఘటికాభ్యో న్యూన మస్తి - అతః కృశే యామ్యుః - ఉత్తరగోళే దినదశం
పంచదశాధికం - అతః పృథుత్వే సామ్యా ఇత్యుపపన్నం॥ 15.

తా॥ అహర్దశముయొక్కయు ౧౫ యొక్కయు అంతరముచరమగును-దాని
౮-వ భాగము భాగాదిచేసి కలుపవలెను - దానిని విభవచ్ఛాయచే భాగించి ఓలిస్తల
యందు ౨౫ కలుపఁగా క్రాంతిభాగ లగును - అహర్దశము ౧౫ కంటె రెండువగా
నున్నప్పుడు దక్షిణాక్రాంతియునియు ఎక్కువగా నున్నప్పుడు ఉత్తరాక్రాంతి
యలియుఁ జెప్పవలెను॥ 15.

ఉదాహరణము॥ అహర్దశము ౧౪-౫౭ దీనిని ౧౫ లో తివచ-౦-౩ భాగాగ
దీని ౮-వ వంతు - భాగాది - ౦-౨౨-౩౦-దీనిలో ౩-౫లుప - ౩ - ౨౨ - ౩౦ వీని
విలిస్తలు - ౧౨౧౫౦ ని విభవచ్ఛాయ - ౩-౪౩-దీనివిలిస్తలు - ౧౩౩౮౦ చే విభ
జింప-౦-౫౪-౨౯ దీనిలో ౨౫ లిస్తలులుప ౧-౧౯-౨౯-దక్షిణాక్రాంతియగును॥

అథనతాంశోన్నతాంశ, పరాఖ్యసాధనమాహ.

శ్లో॥ క్రాంత్యక్షజసంస్కృతి ర్నతాంశా స్తద్ధీనా నవతిః స్యు రున్న
తాంశాః । దినమధ్యభవా స్తతోఽపి యే స్యుః క్రాంత్యంశా లఘు
ఖండైః పరాఖ్యః॥ 16.

టీ॥ క్రాంత్యక్షజసంస్కృతిః - క్రాంతి = క్రాంతిభాగలయందు - అక్షజః =
అక్షాంశలు - సంస్కృతిః = సంస్కరించబడినవై - నతాంశాః = నతాంశలు, స్యుః =

అగును - తద్దీనానవతిః తత్=అనతాంశలచేత - హీనా=తివచఃబడిన - నవతిః =
౯౦ భాగలు - దినమధ్యభవాః - దినమధ్య=పగలురెండుజాములప్పుడు - భవాః=
కలిగినటువంటి - ఉన్నతాంశాః = ఉన్నతాంశలు - స్యుః=అగును - తతః=పిమ్మట-
లఘుఖండకైరపి = లఘుఖండములచేతనే - యే = యేవి - క్రాంత్యంశాః = క్రాంతి
భాగలు-స్యుః=అగుచున్నవో - తే=అవి - పరాఖ్యైః=పరాఖ్య - స్యుః=అగును॥ 16

ఉపపత్తిః॥ విమవద్వృత్తా దక్షిణోత్తరతః పరతః పరమక్రాంత్యంతైః క్రాంతి
పుత్రం భవతి - రహ క్రాంతిపుత్రే భ్రమతి సతి ద్యురాత్రపుత్రం దక్షిణోత్తరపుత్రే
ద్విసార్థే యత్ర లగ్నం తస్మాత్ ప్రదేశాత్ ఖస్వస్తికవ్యంతం నతాంశాః - ఖస్వస్తి
కాస్తై రాభ్యగై ద్విసార్థే సూర్యో వర్తత ఏవేభ్యః - దక్షిణోత్తర పుత్రక్షితిజనం
యోగా ద్విసార్థే యై రాభ్యగై రున్నత స్తే ఉన్నతాంశాః - స్వద్యురాత్రపుత్రవిషు-
వస్మండలమధ్యే క్రాంత్యంశాః - ఖస్వస్తికాత్ ద్యురాత్రపుత్రవ్యంతం నతాంశాః -
దక్షిణగోళే క్రాంత్యక్షాంశయోగే కృతే సతి ఖస్వస్తికా ద్యురాత్రపుత్రవ్యంతం
దక్షిణసతాంశాః - ఉత్తరగోళే క్రాంత్యక్షజయోగంతరే కృతే సతి ఉత్తరా దక్షి-
ణా వా నతాంశాః - యదోత్తరక్రాంతిరక్షాంశేభ్యో న్యూనా తదాక్షాంశేభ్యః క్రాం-
తా శోధితాయాం దక్షిణతో ద్యురాత్రపుత్రం నతం స్యాత్ - తదా దక్షిణా నతాం-
శా యదాధికా స్తదా క్రాంత్యంశేభ్యో = అక్షాంశేషు శోధితేషు ఖస్వస్తికా దుత్త-
రతో ద్యురాత్రపుత్రం నతం స్యాత్ తద్దోత్తరా నతాంశాః స్యుః - అత ఉక్తం క్రాం-
త్యక్షజసంస్కృతి రితి - అత్రోన్నతాంశజీవాయాః ఉపయోగోఽస్తి - ఇప్రకర్ణ
సాధనార్థం- అతోఽత్రాచార్యేణ త్రిజ్యా చతుర్వింశతిమితా ధృతా - తతఃపంచదశ
భాగానాం ఖండా స్యుత్వాపి తాని తు క్రాంతే ర్లఘుఖండా న్యేవ - అత ఉన్న-
తాంశానాం క్రాంతిః కార్యే త్యుక్తం - తస్యాః పరసంజ్ఞా కృతా॥ 16.

తా॥ క్రాంతిభాగలయందు అక్షాంశలను సంస్కరింప నతాంశ అగును - అన-
గా దక్షిణాక్రాంతి దక్షిణసతము అయినయెడలఁ గలుపవలెను - దిశి భేదమయిన
యెడల తివచవలెను - ఆ నతాంశలను ౯౦ భాగలలో తివచగా మధ్యాహ్న ఉన్న
తాంశ లగును - వానిని లఘుఖండములచేత క్రాంతినిచేయఁగా అదే పరాఖ్య
యగును॥ 16.

ఉదాహరణము॥ దక్షిణాక్రాంతి ౧-౧౪-౨౦ దక్షిణఅక్షాంశలు ౧౭-౧౩-౦
ఏకదిగ్విద్యై సందునఁ గలుపఁగా ౧౮-౨౭-౨౦ దక్షిణసంఖ్యలు - వీనిని ౯౦ లో లివచ
౭౧-౩౨-౪౦ ఉన్నతాంశలు - దీనిని లఘుఖండములచేత క్రాంతిచేయ - ౨౨ - ౩౨ -
౨౦ ఇదే పరాఖ్య॥ 16.

అథ ఉన్నతకాలేన అభ్యుత్థకర్ణ సాధన మాహ.

శ్లో॥ నవతి గుణితమిష్ట మున్నతం ద్యుదళహృతం లఘలభాగతో
౭పమః । కధితపరగుణ స్తదుద్ధృతా రవినవషట్ భ్రవణో౭ధ
వాభవేత్ ॥ 17.

టీ॥ ఇష్టం = ఇష్టమయినటువంటి - ఉన్నతం = ఉన్నతకాలము - నవతిగుణ
తం = ౯౦ చేత గుణింపబడినదై - తతః = పిమ్మట - ద్యుదళహృతం = అహర్దళ
ముచేత భాగింపబడవలెను. తదా = అప్పుడు - ఫలభాగతః = ఫలభాగలనుండి - అ
పమః = క్రాంతి - కధితపరగుణః - కధిత = ఇదివఱకు చెప్పబడిన - పర = పరాఖ్య
చేత - గుణః = గుణింపబడినదై - తదుద్ధృతాః = దానిచేత భాగింపబడిన - రవిన
వషట్ = ౬౯౧౨ భాజ్యము గలదై - అథవా = రెండవవిధమైన - శ్రవణః = కర్ణ
ము - భవేత్ = అగును॥ 17.

ఉపపత్తిః॥ ఉన్నతఘటికానాం భాగకర్ణార్థ మనుపాతః - యది ద్యుదళహృ
టీభి ర్నవత్యంశాః తద్దేష్టోన్నతఘటిభిః కిమితి - జాతాః భాగాః తేషాం జ్యా కా
ర్యా - అతో౭పమః కార్య ఇతి - ఆత్రజ్యాకాగ్రితితుల్యైవ ధృతాస్తి - తతో౭
న్యోమపాతః - యది పరసంఖ్యోన్నతాంశ జ్యాకోటౌ త్రిజ్యా అర కర్ణః - తదా ద్వా
దశకోటౌ కః కర్ణః - ఏవం ద్వాదశ సిద్ధిమాతో భాజ్యా అ౮౮ పరాభ్యో హారః -
ఏవం జాతో దినార్ధ కర్ణః - అన్యోపయోమపాతః - యది త్రిజ్యాతుల్యయా ఉన్నతఘటి
జ్యాయా అర అయందినాథకణః స్తద్దేష్టోన్నతఘటిజ్యాయా కిమితి - ఏవం లబ్ధమి
ష్టకర్ణః - ఆత్ర వ్యస్తతైర్వాణికం - యథా సర్వదా దినార్ధ కర్ణా దిష్టకర్ణే నాధిక్షేప్తే
వ భవితవ్యం - అత శ్చతుర్వింశతిగుణాః - ఏవం భాజ్యాంశేచతుర్వింశతి గుణే చాత్ర
సిద్ధో భాజ్యాంకః ౬౯౧౨ అన్య పరాఖ్యః - ఉన్నతఘటికాతో౭పమశ్చ ౩ అ
తో౭పమః పరగుణః - తదుద్ధృతా రవినవషట్ తుల్యపవన్నం॥ 17.

తా|| ఇష్టమగు ఉన్నతకాలమును ౯౦ చేరి బెంచి అహర్దశముచేత విభజించి ఆ విభక్తమునుండి లఘుగుండములచేత క్రాంతి సాధించి పరాఖ్యచేత బెంచగా వచ్చిన దానిచే ౬౯౧౨ ను భాగింప ఇష్టకణము వచ్చును || 17.

ఉదాహరణము|| ఉన్నతకాలము ౧౧ - ౪౩ X ౯౦ = ౧౦౫౪ - ౩౦ ÷ అహర్దశము ౧౪ - ౫౭ = ౭౦ - ౩౨ - ౬ దీని క్రాంతి ౨౨ - ౨౪ - ౧౭ X పరాఖ్య ౨౨ - ౩౨ - ౧౬ = ౪౯౬ - ౫౭ - ౯ దీనిచే ౬౯౧౨ ను భాగింప ౧౩ ౫౪ - ౩౧ ఇది ఇష్టకర్ణము || 17.

అథ ఇష్టకర్ణేన ఉన్నతకాల సాధన మాయా.

శ్లో|| తరణినవరసా శ్రవోద్భృతాః పరవిహృతా అపమోభ వే త్తతః | దినదళగుశితా భుజూకా నవతిహృతా అథ వ్యే మున్నతం || 18.

టీ|| అథవా=మఱియొకవిధముచేత - తరణినవరసాః = ౬౯౧౨ - శ్రవోద్భృతాః = కర్ణముచేత భాగింపబడినదై - తతః=పిమ్మట - పరవిహృతాః = పరాఖ్యచే భాగింపబడినదై - ఫలం=విభక్తము - అపమః=క్రాంతి - భవేత్=అగును - తతః = మ్మట - భుజూకాః = క్రాంతిసాధనకాలభుజభాగాలు - దినదళగుశితాః = అహర్దశముచే గుణింపబడినవై - ఇష్టం = ఇష్టకాలమయిన - ఉన్నతం = ఉన్నతః (స్వాత్=అగును) || 18.

ఉపపత్తిః|| విలోమవిధిగణితమగుటచే ఉపపత్తి లేదు || 18.

తా|| ౬౯౧౨ ను కర్ణముచేత భాగించి వచ్చినదానిని పరాఖ్యచే భాగి క్రాంతి యగును-పిమ్మట క్రాంతిసాధనభుజభాగాలను అహర్దశముచే బెంచి ౯౦ భాగింపగా ఇష్టకాలోన్నతము వచ్చును || 18.

ఉదాహరణము|| ౬౯౧౨ ÷ కర్ణము ౧౩-౫౪-౩౧=౪౯౬-౫౭-౯ ÷ ప ఖ్య ౨౨-౩౨-౧౬=౭౦ - ౩౨-౬ క్రాంతిభుజభాగాలు X అహర్దశము ౧౪-౫౭ ౧౦౫౪-౨౯-౫౪ ÷ ౯౦=౧౧-౪౩ ఇది ఇష్టోన్నతకాలము || 18.

అథ ఉన్నతకాలేన యంత్రజోన్నతాంశసాధన మాహ.

శ్లో॥ భాంకఘ్నోన్నతఘటికా దినార్ధభక్తా భాగాఃస్య స్తదవమ
బాంశకాః పరఘ్నాః । సిద్ధాంతా నిగదితవ త్తతో భుజాంశా స్తత్కా-
లేస్యరితి చ యంత్రజోన్నతాంశాః॥ 19.

టీ॥ భాంకఘ్నోన్నతఘటికాః = ౯౦ చే గుణింపబడిన ఉన్నతకాలగడియలు -
దినార్ధభక్తాః = అచార్యశ్రమచే భాగింపబడినవై - భాగాః = భాగలు - స్యః = అగు
చున్నవి - తదవమబాంశకాః - తత్ = దానియొక్క - అవమజా = కొంతిక్లగలిగిన -
అంశకాః = భాగలు - పరఘ్నాః = పరాఖ్యచే గుణింపబడినవై (తతః = పిమ్మట) సిద్ధాంతా =
అర్ తేత భాగింపబడినవై - తతః = పిమ్మట - నిగదితవత్ = చెప్పబడినట్లు - భుజాం
శాః = భుజభాగలు - తత్కాలే = తత్కాలమందలి - యంత్రజోన్నతాంశాః = యంత్ర
మునుండి కలిగిన ఉన్నతాంశలు - స్యః = అగుచున్నవి॥ 19.

ఉపపత్తిః సుగమా.

తా॥ ఉన్నతకాలగడియలను ౯౦ చే బెంచిదినార్ధముచే భాగింపగా
భాగాదివిభక్తము వచ్చును - దీనికొంతిభాగాదిని పరాఖ్యచే బెంచి - అర్ తే
విభజించి భుజభాగలు చేయ తత్కాలయంత్రజోన్నతాంశ లగును॥ 19.

ఉదాహరణము॥ ఉన్నతకాలము-౧౧-౪౩ X ౯౦ = ౧౦౪౩-౩౦ ÷ అచార్య
ము ౧౪-౪౭ = ౭౦-౩౨-౬ దీనికొంతి ౨౨-౧౪-౧౭ పరాఖ్య ౨౨-౩౨-౧౬ చే
గుణింప ౪౯౬-౪౭-౯ ÷ ౨౪ = ౨౦-౪౨-౨౩ దీని భుజభాగలు - ౪౮-౪౩ - ౪౩ -
ఇవి యంత్రజోన్నతాంశలు॥ 19.

అథ ఇప్తయంత్రజోన్నతేన ఉన్నతకాలసాధన మాహ.

శ్లో॥ అభిమతయంత్రలవా స్తతో౭ప మో౭సా జననిఘ్నః పర
న్మో త్తతో భుజాంశాః । ద్యుదశఘ్నాః ఖనవోద్భృతాః కసాలే ప్రా
కృత్యాద్భటికాః క్రమాద్గతైః॥ 20.

టీ॥ అభిమతియంత్రలహః=ఇష్టమగుయంత్రజోన్నతభాగలు - తతః=దానినుంచి -
(యః=యే) అపమః=కాంతి - భవతి=కలుగునో - అసా=కలతాంతి- జననిఘ్నః =
తర చే గుణింపఃబడినవై - పశ్చాత్=పశ్చాత్ భాగింపఃబడి - తతః=దానినుంచి -
భుజాంశాః = భుజభాగలు (స్వః=అగునో-లే=అని) ద్యువశఘ్నః = అహర్దశముచే
గుణింపఃబడినవై - ఖనవోద్భృతః=ఁ చేత భాగింపఃబడి - ప్రాప్త్యాప్తపాలే=
తూర్పు పడమర దిశలయందు - క్రమాత్=వరుసగా - గతైష్యః = గతైష్యములు గలిసి
నటువంటి - ఘటికాః=గడియలు - స్వః=అగుచున్నవి॥ ౨౦.

ఉపపత్తిః॥ అప్ర యంత్రాంశాసా మదేయః పరాభ్యవ్యాసాధాంతః స్థితోఽ
స్త్రీ - ధయః కరణార్థం త్రిజ్యాన్యాసార్థస్థానీయః కాన్యః - అతోఽనుపారః - య
ది పరాభ్యే వ్యాసార్థే అయం యంత్రాం శాపయ త్తదా చతుర్వింశతిమిత్రజ్యావ్యా
సార్థే తః - అతో జననిఘ్నః పరహృనితీ - తతో ధయః కరణార్థం భుజాంశా ఇతి
ఘటికాసార్థ మనుసారః - యది సవతిభావై సవతిభావై ఘటికాః తదైభావై
నాః కి మితి - అతో ద్యువశఘ్నః - ఖనవోద్భృతా ఇతి - యవ్యా పడపర్యయ
దిసార్థ కంకునా జనతుల్యోన్నత ఘటికాలగ్రతే - తదేష్టయంత్రాపమసమేష్ట శంఖ
నా కి మితి - ఇద్దోన్నతనాకీజన్యభాగజ్యా భవతి - తచ్చాప్త మిద్దోన్నతనాకీజన్యభా
గాః - తతో ఘటికాశంతు ద్యువశానుసారే నేతీ సర్వ మవదాతం॥ ౨౦.

టీ॥ ఇష్టమయనయంత్రజోన్నతభాగలనుంచి కాంతిదెచ్చి దానిని తరచే
దెంచి పశ్చాత్ విధించి దానిని భుజభాగలు చేసి దానిని అహర్దశముచే దెంచి
ఁచే భాగింపఃగా తూర్పుదిశ యయిన గతముగాను పడమరయయిన వీర్యముగాను
ఉన్నతకాల గడియలు వచ్చును॥ ౨౦.

ఉదాహరణము ॥ యంత్రజోన్నత భాగలు గే३ - గే३ = గే६ వీన్త్రకాంతి
౨౦ - ౪౨ - ౪౩ X ౨౪ = ౪౯౬ - గే२ = ౯ ÷ పరాభ్య ౨౨ - ౩౩ - ౧౬ =
౨౨ - ౨౪ - ౧౨ వీనిభుజాంశాలు ౨౦ - ౩౨ - ౬ X అహర్దశము ౧౪౪౩ =
౧౪౪౩ - ౩౦ ÷ ౯౦ = ౧౧ - ౪౩ గతోన్నతకాలము॥ ౨౦.

అథ యంత్రాంత్రేభ్యః ఇష్టకర్ణసాధన మిష్టకణా
ద్యంత్రాంత్రా సాధనం చాహ.

శ్లో॥ యంత్రలవోద్ధక్రాంతిలవాస్తా వస్విభదస్రాః స్యా దిహకర్ణః
కర్ణహృతాస్తే స్యా దపమోఽహ బాహులవా స్స్వ ర్యంత్రల
వావా॥ 21.

టీ॥ యంత్రలవోద్ధక్రాంతిలవాస్తా - యంత్రలవోద్ధ = యంత్రజోన్నతాంశల
చేతః గలిగిన - క్రాంతిలవా = క్రాంతిభాగలచేత - ఆస్తాః = భాగింపఁబడినటువంటి
వస్విభదస్రాః = ౨౮౮ ఇహ = ఇక్కడ - కర్ణః = కర్ణము - స్యాత్ = అగును -
తే = ఆ ౨౮౮ కణకహృతాః = కణకముచే భాగింపఁబడినదై - అపమః = క్రాం
తి - స్యాత్ = అగును - అతః = దానినుండి - బాహులవాః = భుజభాగలు - వా =
లేక - యంత్రలవాః = యంత్రజోన్నతాంశలు - స్యుః = అగును॥ 21.

ఉపపత్తిః॥ పరమక్రాంతిభాగాః ౨౮ పరమాల్పేన ద్వాదశశతులేన శేష్టకర్ణేన
గుణితాః - జాతో భాగ్యః ౨౨౮ సభాగ్యః పరమక్రాంత్యా యావత్ భగ్యతే - తా
వ త్వరమాల్పేష్టకర్ణో భవతి - ఏవ మిష్టయంత్రభాగాక్రాంత్యా భాజ్యమానే ఇష్టకర్ణో
భవత్యేవేతి - అథకర్ణేనహృతా వస్విభదస్రా అపమః క్రాంతిః స్యాత్ - అతోఽ
స్యాత్ క్రాంతే గృహుభాగాః - తే వా ప్రకారాంతరేణ యంత్రభాగాః స్యు రిన్ద్ర
గోః - అత్ర వ్యస్తవిధి రేవ వాసనా॥ 21.

తా॥ యంత్రజోన్నతాంశలయొక్క క్రాంతిచేత ౨౮౮ ని భాగింపఁగా అం
గురొది కణకమగును - ౨౮౮ ని కణకముచేత విభజింప క్రాంతియగును - దాని
నుండి భుజభాగలుచేయ యంత్రజోన్నతాంశలు లేక భుజభాగలు అగును॥ 21.

ఉదాహరణము॥ యంత్రజోన్నతాంశక్రాంతి - ౨౦ - ౪౨ - ౪౩ దీనిచేత
౨౮౮ ని సవర్ణించి భాగింప అంగురొది ౧౩ - ౧౪ - ౧౭ ఇష్టకణక మయెను॥
౨౮౮ ని కణకమగు ౧౩ - ౧౪ - ౧౭ చే సవర్ణించి భాగింప ౨౦ - ౪౨ - ౪౩
క్రాంతి యగును - దీని భుజాంశలు ౧౪ - ౧౩-౧౬ ఇవేయంత్రజోన్నతాంశలు॥ 21.

అథ సలికాబుధ - కుండమండ పరిధివాదికాగ్నానమాహ.

శ్లో॥ వృత్తే సమభూగతే తు కేంద్రస్థితశంకోః క్రమకో విశ త్య
వైతి చ్చాయాగ్ర మిహపరా చ పూర్వా తాభ్యాం సిద్ధతిమే రుదచ్చ
యామ్యా॥ 22.

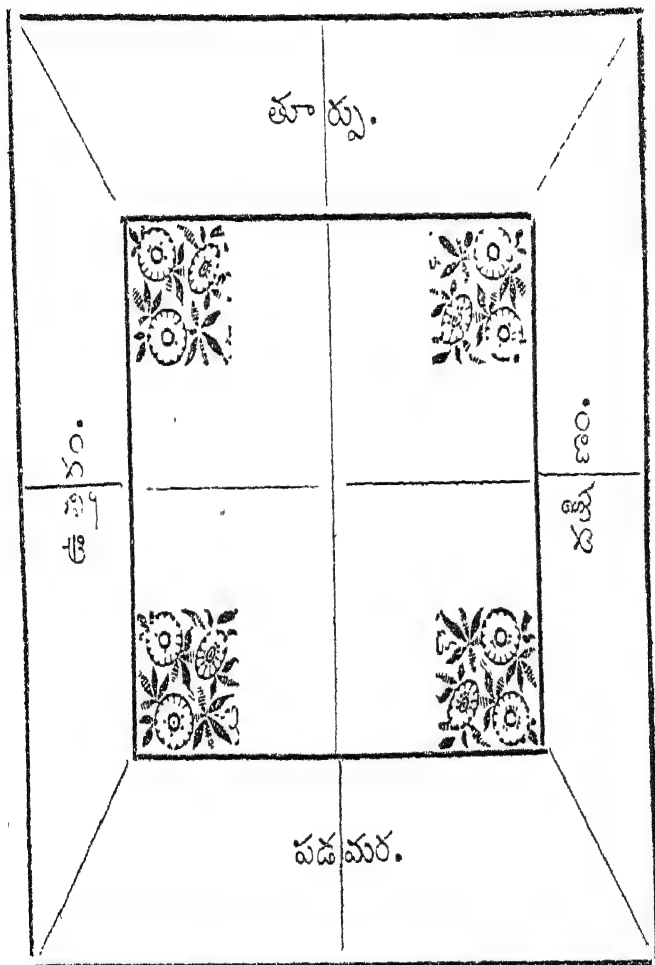
టీ॥ సమభూగతే = నీటిచుట్టముచే శోధింపబడిన సమభూమిని పొందినటువం
టి - వృత్తే = వర్తూకార ప్రదేశమునందు - కేంద్రస్థితశంకోః = మధ్యప్రదేశము నం
దుంచబడిన ద్వాదశాంగుళ శంకుయొక్క - చ్చాయాగ్రం = నీడచివర - క్రమశః =
వరుసగా (యత్రవృత్తే = వృత్తమందెచ్చట) పాక్కపాలే = పూర్వాహ్లామందు -
విశతి = వ్యాపించునో (తత్ర = అచ్చట - చిహ్నం = గుర్తును - కార్యం = చేయ
దగ్గది) ఇహ = ఇక్కడ - అపరా = పశ్చిమదిశ - స్యాత్ = అగును - అపరాహ్లా =
మధ్యాహ్నమునకు పరమందు (యత్రవృత్తే = వృత్తమందెచ్చట) అవైతి = పొం
దునో (తత్ర = అచ్చట) పూర్వా = తూర్పుదిక్కు - స్యాత్ = అగును - తాభ్యాం =
ఈ పూర్వాపరదిశలచేత - సిద్ధతిమే - సిద్ధ = పుట్టినటువంటి - తిమే - మత్స్య
మువల్ల - ఉదక్ = ఉత్తరమును - యామ్యాచ = దక్షిణమును - స్యాత్ = అగును॥ 22.

ఉపపత్తిః॥ అత్రదిశ స్త ప్రతిదేశం భిన్నా న తు ప్రతికాలం తాసాం భిన్న
త్వే హేతు రుచ్యతే - యస్మిన్ స్థానే నూర్యోఽస్తి - త దృఙ్ముగ్రోహి పూర్వా
పరా - త త్సాధనోపాయో యథా - మధ్యసూత్రోదయాస్త నూత్రయోర్య దంత
రం జ్యోరూపం సా అగ్రా - తతః అగ్రాత్ శంకుమూలపర్యంతం యదంతరం తత్
శంకుతలం - ఏవ మగ్రాశం కుతలయో ర్యోగాంతరం భుజః - స భుజో మధ్యనూత్రా
ద్యధా దిశి దేవః - సా వై యామ్యాత్తరాదిక్ తస్మాత్ స్యా త్పూర్వాపరేతి
అత్ర నాడికామండలస్థో గ్రహో య ద్దివస ఏవ దినే భవతి త ద్దివస ఏవ దిక్ సాగసం
యుక్త మస్తి - అతోఽత్ర నాడికామండలస్థే గ్రహే చరజ్యాక్రాంతిజ్యాగ్రాణామ
భావః - అగ్రాభావాత్ శంకుతలతుల్య ఏవ భుజః - స మధ్యనూత్రాద్దేయ ఇతి యత్ర

ఛాయాప్రవేశ నిర్ణయస్థానం తత్తైక భవతి - యతో హి లఘుత్వే శంకురలం పట
భాతుల్యం - తద్యథా ద్వాదశకోటోపలభాభుజ స్తదా శంకుకోటో క ఇతి - బాలం
శంకుతలం తన్మహా శంకుస్థానియం లఘూనిచ్ఛాయాత్మేతే ద్వాదశశు బైత్రికోటిః
తత్రత్యక్రణా యానుపాతః - మహాశంకుకోటా విదం శంకురలం తదా ద్వాదశకోటో
క మితి - ఏవం శంకుతుల్యయో ద్వాదశశతుల్యయో ధ్వుణహరయో ర్వా కే బాలా పట
బైవ- అతో హి ఛాయాప్రవేశనిర్ణయస్థానే పూర్వాపరే లక్ష్మణాన్ని ద్విషోత్తరే
ఇతి శోభనము త్తం 22.

తా॥ నీటిపట్టముచేత సమానముచేయబడిన భూమియొక్క శస్త్రుల ప్రదేశముల
దు మధ్యగా నుంచబడిన ద్వాదశాంగుళ శంకుయొక్క నీడచివర పూర్వాంశముం దె
చ్చటికి వ్యాపించునో అక్కడ నొకబిందువు గుర్తుగా నుంచవలెను. మధ్యాహ్నార్ధ
గమం దెంతవఱకు నీడపోవునో యచ్చటను=గూడ నొకగుర్తు నుంచుగా భూంస్వప
దిక్కు లగును, ఈ రెండుబిందువులను బట్టి రెండుమత్స్యములుగా వ్రాయ వలెను.
పిమ్మట పూర్వాపరదిశల కొకనూత్రము బట్టి మధ్యప్రదేశములు గుర్తునెట్టి మత్స్య
కారములువ్రాయ మత్స్యచతుష్టయ మగును - ఇందువలన నుత్తరదక్షిణములు పొంద
నేర్పడును॥ 22.

ది క్షాధ న య త్ర ము.

విషువచ్ఛాయ అక్షాంశ చరఖండములు.

సంఖ్య	పట్టణములు.	విషువచ్ఛాయ		అక్షాంశలు		చరఖండములు		
౧	అవంతి	గో	గోగో	౨౬	౬	గో	౪౭	౧౯
౨	అహమ్మదు నగరం	౪	౩౦	౨౦	౨౯	౪గో	౩౬	౧గో
౩	అగ్రా	౬	౭	౨౬	గో౪	౬౧	౪౯	౨౦
౪	అక్బరు	౨	౪౭	౧౩	౯	౨౮	౨౨	౯
గో	అవా	౪	గో౨	౨౧	౩గో	౪౮	౩౯	౧౬
౬	ఉజ్జయిని	గో	౬	౨౨	గో౪	గో౧	౪౦	౧౭
౭	ఓరైక్కుబ్దు	౧౧	౨౭	గో౩	౪గో	౧౧౬	౯౩	౩౯
౮	కడప	౩	౧౦	౧౪	౪౬	౩౧	౨గో	౧౦
౯	కన్యాకుమారి (అ)	౧	౪౮	౮	౪౦	౧౮	౧౪	౬
౧౦	కర్నూలు	౩	౨౯	౧౬	౧౨	౩౪	౨౭	౧౧
౧౧	కలకత్తా	౪	గో౨	౨౧	గో౮	౪౮	౩౯	౧౬
౧౨	కలహస్త్	౧	౨౨	౬	౨౦	౧౩	౧౧	౪
౧౩	కల్కికోట	౨	౨౪	౧౧	౨౬	౨౪	౧౯	౮
౧౪	కాకినాడ	౩	౩౯	౧౬	గోగో	౩౬	౨౯	౧౨
౧గో	కాంచీపురం	౨	౪౮	౧౩	౧౩	౨౮	౨౨	౯
౧౬	కాబూలు	౭	గో౭	౩౬	గో౦	౭౯	౬౩	౨౬
౧౭	కాశీ	గో	గో౪	౨౬	౨	గో౯	౪౭	౧౯
౧౮	కాశ్మీరము	౭	గో౪	౩౩	౧౬	౭౯	౬౩	౨౬
౧౯	కాశీహస్త్రి	౩	౪	౧౪	౨౪	౩౦	౨౪	౧౦
౨౦	కీలట్	౬	౩౪	౨౮	౩౦	౬గో	గో౨	౨౧
౨౧	కేరటపుణ్	౮	౧౨	౩౮	౦	౮౨	౬గో	౨౭
౨౨	కైలా	౯	౭	౪౨	౧౬	౯౧	౭౨	౩౦
౨౩	కొచ్చి	౨	౯	౧౦	౧౮	౨౧	౧౭	౭
౨౪	కొండపల్లి	౩	౩౬	౧౬	౪౩	౩౬	౨౯	౧౨
౨గో	కొల్హాపురం	౩	౩౦	౧౬	౧౬	౩గో	౨౮	౧౧
౨౬	కొళంబు	౧	౨౮	౭	౭	౧౪	౧౧	గో
౨౭	కోయంబుత్తూరు	౨	౨౩	౧౧	౨౧	౨౩	౧౯	౮
౨౮	గంజాం	౪	౧౧	౧౯	౧౦	౪౨	౩౩	౧౪

వానినాని లగ్నప్రమాణములు.

మీనమేషములు	వృషభ కేంధ్రములు.	మిథున మకరములు	కర్కటకు సుస్సులు	సింహాశ్విన్ కములు	కన్యాకు లలు
౩-౩౯	౪-౧౨	గీ-౪	గీ-౪౨	గీ-౪౬	గీ-౩౭
౩-గీ౩	౪-౨౩	గీ-౮	గీ-౩౮	గీ-౩గీ	గీ-౨౩
౩-౩౭	౪-౧౦	గీ-౩	గీ-౪౩	గీ-౪౮	గీ-౩౯
౪-౧౦	౪-౩౭	గీ-౧౪	౪-౩౨	గీ-౨౧	గీ-౬
౩-గీ౦	౪-౨౦	గీ-౭	గీ-౩౯	గీ-౩౮	గీ-౨౬
౩-౪౭	౪-౧౯	గీ-౬	గీ-౪౦	గీ-౩౯	గీ-౨౯
౨-౪౨	౩-౨౬	౪-౪౪	౬-౨	౬-౩౨	౬-౩౪
౪-౭	౪-౩౪	గీ-౧౩	గీ-౩౩	గీ-౨౪	గీ-౯
౪-౨౦	౪-౪గీ	గీ-౧౭	గీ-౨౯	గీ-౧౩	౪-గీ౬
౪-౪	౪-౩౨	గీ-౧౨	గీ-౩౪	గీ-౨౬	గీ-౧౨
౩-గీ౦	౪-౨౦	గీ-౭	గీ-౩౯	గీ-౩౮	గీ-౨౬
౪-౨గీ	౪-౪౮	గీ-౧౯	గీ-౨౭	గీ-౧౦	౪-గీ౧
౪-౧౪	౪-౪౦	గీ-౧గీ	గీ-౩౧	గీ-౧౮	గీ-౨
౪-౨	౪-౩౦	గీ-౧౧	గీ-౩గీ	గీ-౨౮	గీ-౧౪
౪-౧౦	౪-౩౭	గీ-౧౪	గీ-౩౨	గీ-౨౧	గీ-౬
౩-౧౯	౩-గీ౬	౪-గీ౭	గీ-౪౯	౬-౨	గీ-గీ౭
౩-౩౯	౪-౧౨	గీ-౪	గీ-౪౨	గీ-౪౬	గీ-౩౭
౩-౨౦	౩-గీ౬	౪-గీ౭	గీ-౪౯	౬-౨	గీ-గీ౭
౪-౮	౪-౩గీ	గీ-౧౩	గీ-౩౩	గీ-౨౩	గీ-౮
౩-౩౩	౪-౭	గీ-౨	గీ-౪౪	గీ-గీ౧	గీ-౪౩
౩-౧౬	౩-గీ౪	౪-గీ౬	గీ-గీ౦	౬-౪	౬-౦
౩-౭	౩-౪౭	౪-గీ౩	గీ-గీ౩	౬-౧౧	౬-౯
౪-౧౭	౪-౪౨	గీ-౧౬	గీ-౩౦	గీ-౧౬	౪-గీ౯
౪-౨	౪-౩౦	గీ-౧౧	గీ-౩గీ	గీ-౨౮	గీ-౧౪
౪-౩	౪-౩౧	గీ-౧౨	గీ-౩౪	గీ-౨౭	గీ-౧౩
౪-౨౪	౪-౪౮	గీ-౧౮	గీ-౨౮	గీ-౧౦	౪-గీ౨
౪-౧గీ	౪-౪౦	గీ-౧గీ	గీ-౩౧	గీ-౧౮	గీ-౧
౩-గీ౬	౪-౨౬	గీ-౯	గీ-౩౭	గీ-౩౨	గీ-౨౦

విషువచ్ఛాయ అక్షాంశ చరఖండములు.

స్థానము	పట్టణములు	విషువచ్ఛాయ		అక్షాంశలు		చరఖండములు.		
౨౯	గార్వలీయర్	గి	గిర	౨౬	౨	గి	౪౨	౧౯
౩౦	గిల్ బెరట్ (ద్వీ)	౦	౨౨	౨	౬	౪	౩	౧
౩౧	గ్రీన్	౧	౪౦	౪౪	గి౦	౯౬	౭౭	౩౧
౩౨	గుడుపూపు (అ)	౪	౨౬	౩౯	౪	౮౪	౬౭	౨౮
౩౩	గుంటూరు	౩	౩౬	౧౬	౪౩	౭౬	౨౯	౧౨
౩౪	గోలకొండ	౩	౪౭	౧౭	౨౯	౩౭	౩౦	౧౨
౩౫	ఘాట్	౧	౪౭	౮	౩౬	౧౭	౧౪	౬
౩౬	చెన్నపట్టణము	౨	౪౮	౧౩	౧౩	౨౮	౨౨	౧
౩౭	జహాన్	౧౨	గి	గి౬	౦	౧౨౦	౯౬	౪౦
౩౮	జున్నెకో	౪	గి౦	౪౧	౬	౮౮	౬౬	౨౯
౩౯	క్లిల్లి	౬	౩౪	౨౪	౩౨	౬గి	గి౨	౨౧
౪౦	శంశాపూరు	౨	౧౭	౧౦	గిర	౨౨	౧౮	౭
౪౧	తిరుచనాపల్లి	౨	౨౦	౧౧	౧	౨౩	౧౮	౭
౪౨	తిరుపతి	౨	గిగి	౧౩	౪౪	౨౯	౨౩	౧
౪౩	తిరువనంతపురం	౧	గి౦	౮	గి౦	౧౮	౧౪	౬
౪౪	తిరుణల్వేలి	౧	గి౮	౯	౨౭	౨౦	౧౬	౭
౪౫	తెనాలి	౩	౨౯	౧౬	౧౨	౩౪	౨౭	౧౧
౪౬	తోబాట్ల	౧౨	౪గి	గి౯	౬	౧౨౭	౧౦౨	౪౨
౪౭	నానమ్మ	౪	౨౩	౧౯	గి౯	౪౩	౩గి	౧౪
౪౮	నాగపూర్	౪	౩౮	౨౧	౨	౪౬	౩౭	౧గి
౪౯	న్యాయూర్ (ద్వీ)	౧	౩౦	౭	౨౦	౧గి	౧౨	గి
గి౦	నెల్లూరు	౩	౯	౧౪	౪౬	౩౧	౨గి	౧౦
గి౧	ప్రయాగ	గి	౪౨	౨గి	౧గి	గి౭	౪గి	౧౯
గి౨	పికింగ్	౧౦	౮	౪౭	౦	౧౦౧	౮౧	౩౪
గి౩	పూనా	౪	౦	౧౮	౨౪	౪౦	౩౨	౧౩
గి౪	పుదుచ్చేరి	౨	౩౪	౧౨	౧౧	౨గి	౨౦	౮
గి౫	పూనా	౪	౭	౧౯	౦	౪౧	౩౩	౧౩
గి౬	బకారా	౪	గి౩	౪౧	౧౦	౮౮	౭౧	౩౦

వానివాని లగ్నప్రమాణములు.

మీనమేషములు	వృషభ కంఠములు	మిథున మకర్తములు	కర్కటభ సుస్సులు	సింహవృశ్చ కములు	కన్యాకులలు.
3-3౯	౪-౧౨	గి-౪	గి-౪౨	గి-౪౬	గి-3౭
౪-3౪	౪-గి౬	గి-౨౨	గి-౨౪	గి-౨	౪-౪౨
3-౨	3-౪౨	౪-గి౧	గి-గిగి	౬-౧౬	౬-౧౪
3-౧౪	3 గి౨	౪-గిగి	గి-గి౧	౬-౬	౬-౨
౪-౨	౪-3౦	గి-౧౧	గి-3గి	గి-౨౮	గి-౧౪
౪-౦	౪-౨౯	గి-౧౧	గి-3గి	గి-౨౯	గి-౧గి
౪-౨౧	౪-౪గి	గి-౧౭	గి-౨౯	గి-౧3	౪-గిగి
౪-౧౦	౪-3౭	గి-౧౪	గి-3౨	గి-౨౧	గి-౬
౨-3౮	3-౨3	౪-౪3	౬-3	౬-3గి	౬-3౮
3-౧౦	3-గి3	౪-గి౪	గి-గి౧	౬-గి	౬-౬
3-3౪	౪-౭	గి-౨	గి-౪౪	గి-గి౧	గి-౪3
౪-౧౬	౪-౪౧	గి-౧౬	గి-3౦	గి-౧౭	గి-౦
౪-౧గి	౪-౪౧	గి-౧౬	గి-3౦	గి-౧౭	గి-౧
౪-౯	౪-3౬	గి-౧౪	గి-3౨	గి-౨౨	గి-౭
౪-౨౦	౪-౪గి	గి-౧౭	గి-౨౯	గి-౧3	౪-గి౬
౪-౧౯	౪-౪౪	గి-౧౭	గి-౨౯	గి-౧౪	౪-గి౭
౪-౪	౪-3౨	గి-౧౨	గి-3౪	గి-౨౭	గి-౧౨
౨-3౧	3-౧౭	౪-౪౧	౬-గి	౬-౪౧	౬-౪గి
3-గిగి	౪-౨౪	గి-౯	గి-3౭	గి-3౪	గి-౨౧
3-గి౨	౪-౨౨	గి-౮	గి-3౮	గి-3౬	గి-౨౪
౪-౨3	౪-౪౭	గి-౧౮	గి-౨౮	గి-౧౧	౪-గి3
౪-౭	౪-3౪	గి-౧3	గి-33	గి-౨౪	గి-౯
3-౪౧	౪-౧౪	గి-౪	గి-౪౨	గి-౪౪	గి-3గి
౨-గి౭	3-3౮	౪-౪౯	గి-గి౭	౬-౨౦	౬-౧౯
3-గి౮	౪-౨౭	గి-౧౦	గి-3౬	గి-3౧	గి-౧౮
౪-౧3	౪-3౯	గి-౧గి	గి-3౧	గి-౧౯	గి-3
3-గి౭	౪-౨౬	గి-౧౦	గి-3౬	గి-3౨	గి-౧౯
3-౧౦	3-౪౮	౪-గి3	గి-గి3	౬-౧౦	౬-౬

విషువచ్ఛాయ అక్షాంశలు చరఖండములు.

సంఖ్య	పట్టణములు	విషువచ్ఛాయ		అక్షాంశలు		చరఖండములు.		
౧౭	బందరు	౩	౩౪	౧౬	౩౪	౩౫	౨౮	౧౨
౧౮	బళ్ళారి	౩	౧౬	౧౫	౧౬	౩౨	౨౬	౧౧
౧౯	బరోడా	౪	౫౪	౨౨	౬	౪౯	౩౯	౧౬
౨౦	బెంగళూరు	౨	౪౬	౧౩	౪	౨౭	౨౨	౯
౨౧	బేర్హా	౯	౪౦	౪౪	౫౦	౯౬	౭౭	౩౨
౨౨	బొంబాయి	౪	౭	౧౮	౫౩	౪౧	౩౨	౧౩
౨౩	బోగోషా	౧	౮	౫	౧౬	౧౧	౯	౪
౨౪	మధుర	౨	౭	౧౦	౯	౨౧	౧౭	౭
౨౫	మంగళూరు	౨	౪౪	౧౨	౫౬	౨౭	౨౧	౯
౨౬	మాస్కా	౧౨	౧౮	౫౭	౦	౧౨౩	౯౮	౪౧
౨౭	మెక్సికో	౪	౨౦	౨౦	౫	౪౩	౩౪	౧౪
౨౮	మెల్బోర్న్	౧౧	౩౦	౫౩	౪౦	౧౧౫	౯౨	౩౮
౨౯	మైసూరు	౨	౩౯	౧౨	౩౩	౨౬	౨౧	౯
౩౦	మొక్కా	౩	౯	౧౪	౪౫	౩౧	౨౫	౧౦
౩౧	రంగూన్	౩	౪౦	౧౬	౫౦	౩౬	౨౯	౧౨
౩౨	రాజమండ్రి	౩	౪౩	౧౭	౧౩	౩౭	౩౦	౧౨
౩౩	రామేశ్వరం	౨	౦	౯	౩౬	౨౦	౧౬	౭
౩౪	లంక
౩౫	లండను	౧౫	౬	౫౨	౪౨	౧౫౧	౧౨౦	౫౦
౩౬	లాసా	౭	౨౩	౩౧	౨౮	౭౩	౫౯	౨౪
౩౭	లాహోరు	౭	౨౩	౩౧	౨౮	౭౩	౫౯	౨౪
౩౮	వంగ్ లు	౩	౨౪	౧౬	౩౪	౩౫	౨౮	౧౨
౩౯	వనపర్తి	౩	౩౧	౧౬	౨౧	౩౫	౨౮	౧౧
౪౦	విజయనగరం	౩	౫౩	౧౭	౫౫	౩౮	౩౧	౧౩
౪౧	విక్టోరియా	౫	౪౧	౨౬	౨౧	౫౬	౪౫	౧౯
౪౨	విశాఖపట్టణం	౩	౪౯	౧౭	౩౮	౩౮	౩౦	౧౩
౪౩	వీయనా	౧౧	౫౬	౫౫	౨౦	౧౧౯	౯౫	౩౯
౪౪	సతారా	౩	౫౦	౧౭	౪౨	౩౮	౩౦	౧౩

వానివాని లగ్నప్రమాణములు.

మీనమేషములు	వృషభ కుంభములు.	మిథున మకరములు	కర్కటధనుస్సులు	సింహవృశ్చికములు	కన్యాతులలు.
౪-౩	౪-౩౧	గీ-౧౧	గీ-౩గీ	గీ-౨౭	గీ-౧౩
౪-౬	౪-౩౩	గీ-౧౨	గీ-౩౪	గీ-౨గీ	గీ-౧౦
౩-౪౯	౪-౨౦	గీ-౭	గీ-౩౯	గీ-౩౮	గీ-౨౭
౪-౧౧	౪-౩౭	గీ-౧౪	గీ-౩౨	గీ-౨౧	గీ-గీ
౩-౨	౩-౪౨	౪-గీ౧	గీ-గీగీ	౬-౧౬	౬-౧౪
౩-గీ౭	౪-౨౭	గీ-౧౦	గీ-౩౬	గీ-౩౧	గీ-౧౯
౪-౨౭	౪-గీ౦	గీ-౧౯	గీ-౨౭	గీ-౮	౪-౪౯
౪-౧౭	౪-౪౨	గీ-౧౬	గీ-౩౦	గీ-౧౬	౪-గీ౯
౪-౧౧	౪-౩౮	గీ-౧౪	గీ-౩౨	గీ-౨౦	గీ-గీ
౨-౩గీ	౩-౨౧	౪-౪౨	౬-౪	౬-౩౭	౬-౪౧
౩-గీగీ	౪-౨గీ	గీ-౯	గీ-౩౭	గీ-౩౩	గీ-౨౧
౨-౪౩	౩-౨౭	౪-౪గీ	౬-౧	౬-౩౧	౬-౩౩
౪-౧౧	౪-౩౮	గీ-౧౪	గీ-౩౨	గీ-౨౦	గీ-౪
౪-౭	౪-౩౪	గీ-౧౩	గీ-౩౩	గీ-౨౪	గీ-౯
౪-౨	౪-౩౦	గీ-౧౧	గీ-౩గీ	గీ-౨౮	గీ-౧౪
౪-౧	౪-౨౯	గీ-౧౧	గీ-౩గీ	గీ-౨౯	గీ-౧గీ
౪-౧౮	౪-౪౩	గీ-౧౬	గీ-౩౦	గీ-౧గీ	౪-గీ౮
౪-౩౮	౪-గీ౯	గీ-౨౩	గీ-౨౩	౪-గీ౯	౪-౩౮
౨-౭	౨-గీ౯	౪-౩౩	౬-౧౩	౬-గీ౯	౭-౯
౩-౨౬	౪-౦	౪-గీ౯	గీ-౪౭	గీ-గీ౮	గీ-గీ౧
౩-౨౬	౪-౦	౪-గీ౯	గీ-౪౭	గీ-గీ౮	గీ-గీ౧
౪-౩	౪-౩౧	గీ-౧౨	గీ-౩౪	గీ-౨౭	గీ-౧౩
౪-౩	౪-౩౧	గీ-౧౨	గీ-౩౪	గీ-౨౭	గీ-౧౩
౪-౦	౪-౨౮	గీ-౧౦	గీ-౩౬	గీ-౩౦	గీ-౧౬
౩-౪౨	౪-౧౪	గీ-౪	గీ-౪౨	గీ-౪	గీ-౩౪
౪-౦	౪-౨౯	గీ-౧౦	గీ-౩౬	గీ-౨౯	గీ-౧౬
౨-౩౯	౩-౨౪	౪-౪౪	౬-౨	౬-౩౪	౬-౩౭
౪-౦	౪-౨౯	గీ-౧౦	గీ-౩౬	గీ-౨౯	గీ-౧౬

విషువచ్ఛాయ అక్షాంశ చరఖండములు.

సంఖ్య.	పట్టణములు.	విషువచ్ఛాయ	అక్షాంశలు	చరఖండములు				
౮౫	సేక్రమటో	౮	౫౪	౪౧	౧౫	౮౮	౭౧	౩౦
౮౬	స్విట్సుబర్లెను	౧౮	౧౩	౮౪	౨౬	౧౮౨	౧౪౫	౬౦
౮౭	సిన్ధుహైదరాబాదు	౫	౪౧	౨౫	౧౧	౫౬	౪౫	౧౯
౮౮	నూరతు	౪	౩౯	౨౧	౬	౪౬	౩౭	౧౫
౮౯	సేలం	౨	౩౧	౧౧	౫౭	౨౫	౨౦	౮
౯౦	హీరట్	౭	౫౪	౩౩	౨౦	౭౯	౬౩	౨౬

అథ ప్రకారాంతరేణ దిక్సాధన భుజసాధనం చాహ.

శ్లో॥ వార్కక్రాంతిలవాక్షకర్ణనిహతి ర్భాకర్ణనిఘ్నీ సభోః త్సా
గ్నాన్యస్తా రవిదిగ్భజోయమదిశ ద్విఘ్నాక్షభాసంస్కృతః । కేంద్రే
భోద్ధవృత్తౌ స పూర్ణగుణవద్భాగ్రాత్ప్రదేయో భవే । ద్యాయోద
క్సభుజ్యాకేంద్రనిహితౌ రజ్జుర్న పూర్వాపరా॥ ౭౩.

టీ॥ నా = ఒకప్పడు - అర్కక్రాంతిలవాక్షకర్ణనిహతిః - అర్క = నూ
ర్యునియొక్క - క్రాంతిలవా = క్రాంతిభాగాదులు - అక్షకర్ణ = అక్షకర్ణము
చేత - నిహతిః = గుణింపబడినదై - భాకర్ణనిఘ్నీ = చ్చాయాకర్ణముచేత గు
ణింపబడినదై - సభోత్సాగ్నాన్యస్తా = ౩౫౦ చేత భాగింపబడినదై -
రవి దిగ్భజః = సాయన రవి దిక్కుగలభుజ (అంగుళాది) స్యాత్ =
అగును (సః = అది) యమదిశ ద్విఘ్నాక్షభాసంస్కృతః - యమదిశ = సాయనరవి
దక్షిణదిక్కు అయినప్పడు - ద్విఘ్న = రెండుచే గుణింపబడినటువంటి - అక్షభా =
విషువచ్ఛాయచేత - సంస్కృతః = సంస్కరించవలెను (ఉత్తరగోళమందుండిన అం
తరముచేయవలెను) దక్షిణాక్షచ్ఛాయలగుటచే సదాదక్షిణభుజ యగును - సః = అ
ది - కేంద్రేభోద్ధవృత్తౌ - కేంద్రే = సమభుజికేంద్రమందు - భా = ఇష్టచ్ఛాయయొ
క్క - ఇద్ధ = పరిమితముగల నూత్రముచేతఁ గలిగిన - వృత్తౌ = వృత్తమందు - పూ

వాని వాని లగ్నప్రమాణములు.

మీనమేషములు	వృషభతుంభములు	మిథుననుకరములు	కర్కటధనుస్సులు	సింహవృశ్చికములు	కన్యాతులలు.
౩-౧౦	౩-౪౮	౪-౫౩	౫-౫౩	౬-౧౦	౬-౬
౧-౩౬	౨-౩౪	౪-౨౩	౬-౨౩	౭-౨౪	౭-౪౦
౩-౪౨	౪-౧౪	౫-౪	౫-౪౨	౫-౪౪	౫-౩౪
౩-౫౨	౪-౨౨	౫-౮	౫-౩౮	౫-౩౬	౫-౨౪
౪-౧౩	౪-౩౮	౫-౧౫	౫-౩౧	౫-౧౮	౫-౩
౩-౧౮	౩-౫౬	౪-౫౭	౫-౪౮	౬-౨	౫-౫౭

కణపత్ = సంపూర్ణజ్యోతిశే - భాగ్రాత్ = ఛాయాకొననుండి - ప్రదేయః = ఇ
య్యవలెను- సః = అది - యామ్యాదక్ = దక్షిణోత్తరములుగలది- భవేత్ - అగును-
భుజార్థ కేంద్రనిహితా - భుజార్థ = భుజార్థ మొదలు - కేంద్ర = కేంద్రమునకు -
నిహితా = ఉంచబడిన - రజ్జుస్తు = సూత్రమన్ననో - పూర్వాపరా - తూర్పుపడమ
రలు - స్యాత్ = అగును॥ ౭౩.

ఉపపత్తిః॥ అత్ర భుజలక్షణం తు పూర్వ మేషప్రతిపాదితం - తత్సాధనం
యథా - తత్రాదా వగ్రా సాధ్యతే - తుభ్యా భుజః క్రాంతిభ్యా కోటిః - అగ్రా
కణః ఇతి త్యక్తం తేత్రం తథా చ పలభా భుజః ద్వాదశకోటిః పలకణః కణః
ఇతి అస్మాత్సాధ్యతే - తత్రాఽనుపాతః - యది ద్వాదశకోటి పలకణః - తదా
క్రాంతిభ్యాకోటి కః కణః ఇతి - అగ్రా స్యాత్ - క్రాంతిః కించిదధికేన ద్వయేన
గుణితా క్రాంతిభ్యా సాపలకర్ణగుణా ద్వాదశభక్తా అగ్రా సా త్రిభ్యా వ్యాసార్థే
తతోఽనుపాతః - యది త్రిభ్యవృత్తే ఇయం అగ్రా తదా ఛాయా కణః పృథ్వీకా
అతః ఛాయాకర్ణో గుణః త్రిభ్య హరః - తత్ ఇయ మగ్రా ద్విగుణా కార్యా - య
తః సంపూర్ణజీవావత్ వృత్తమధ్యే భుజో దేయోఽస్తి - ఏవం క్రాంతిః పలకణ
గుణా కార్యా తతః సిద్ధో గుణద్వయమాతో గుణః ౪ - ౪ హరమాతో హరః
౧౦౪౦ గుణహరా గుణే నాపవర్తితౌ - లభ్యా హరస్థానే ౩౫౦ అత ఉక్తకర్మ

కాంతిలవాక్షకణానిహతి రితి సాగ్రాశం కుతలేన సంస్కార్యా - తత్ర లఘుత్వే
త్రే శంకుతలం పలభౌ తుల్యం - త ద్రాగ్రాయాం సంస్కార్యం - అగ్రయా ద్విగుణిత
త్వాత్ - ఇద మపి ద్విగుణం కార్యం - అత ఉక్తం - యమదిశాద్విహ్నుక్షభౌ సం
స్కృత ఇతి - స భుజః భాగ్రాద్ధత్తో యామ్యోదక్ స్యాత్ - భుజస్య ద్విగుణత్వా
త్ - భుజమధ్యకేంద్రోపరి నీయమానా రజ్జుః పూర్వాపరే త్యర్థ త ఏవ సిద్ధమ్॥ 23.

తా॥ రవికాంతిభాగాదిని అక్షకణముచేతఁ దెంచి వచ్చినలభ్యమును ఛా
యాకణముచేఁ దెంచి 3గిం చేత భాగింప విధక్తము అంగుళాదిసాయనరవిదిక్కు
గల భుజ యగును - ఆ భుజదక్షిణదిక్కు అయినప్పుడు విషువచ్ఛాయను రెట్టించి భు
జలోఁ గలుపవలెను - ఉత్తరదిక్కు సాయనరవి యయినప్పుడు భుజకును ద్విగుణిత
విషువచ్ఛాయకును అంతరముచేయ వలెను - ఇదియు దక్షిణభుజ యగును - సమభువి
కేంద్రమందు ఇష్టచ్ఛాయయొక్క పరిమితిగల నూత్రముచేత గలిగినవృత్తమందు సం
పూర్ణజ్యోతిరనే శంకుచ్ఛాయకొననుండి గుర్తులుంచవలెను - అవి దక్షిణోత్తరము
లగును - భుజార్థ మొదలు కేంద్రమువఱకు నుంచఁబడిన నూత్రము తూర్పు పడమర
లగును॥ 23.

ఉదాహరణము॥ ఇష్టకాలము ౧౧ - ౪౩ తత్కాలస్ఫుటసాయనరవి ౧౧ -
౨౬ - ౫౨ - ౪౨ క్రాంతి ౧ - ౧౪ - ౨౦ అక్షకణము ౧౨ - 33 = ౧౫ -
3౨ - ౫3 దీని ఛాయాకణమగు ౧3 - ౪౨ చే గుణింప ౨౧3 - ౦ - 3౦ ÷
3గిం = అంగుళాది ౦ - 3౬ ఇది దక్షిణభుజ - విషువచ్ఛాయ 3 - ౪3 X
౨ = 2 - ౨౬ భుజను గలుప ౮ - ౨ ఇది దక్షిణభుజ॥ 23.

అథ ప్రకారాంతరేణ దిక్సాధనార్థం

దిగంశసాధన మాహ.

శ్లో॥ ద్యుమానఖగుణాంతరం శివగుణం దినేఽల్పాధికే హ్యపా
గుద గథానుద గృవతియంత్రభాగాపమః । వసు ఘ్నుభయసం
స్కృతి ర్నవతియంత్రభాగాంతరోద్భవాపమహృతా తతో భుజలవా
దిగంశాస్సృతాః॥ 24.

టీ॥ శివగుణం = ౧౧ చేత గుణింపబడినటువంటి - ద్యుమానఖగుణాంతరం -
 ద్యుమాన=అహస్సుయొక్కయు - ఖగుణ=౩౦ యొక్కయు - అంతరం=అంతరము -
 దినె=అహస్సు - అల్పాధికేహి=తక్కువయెక్కువ దగుచుండగా - ఆపాక్ = దక్షి
 ణము - ఉదక్ = ఉత్తరము - భవతి=అగుచున్నది - ఆధ=పిమ్మట - యంత్రభాగా
 పమ=యంత్రభాగలవల్ల గలిగినక్రాంతి - సదా=వల్లప్పుడు - అనుదక్ = దక్షిణదిశ
 గలది - భవతి=అగుచున్నది - ఉభయసంస్కృతిః - ఉభయ=ద్యుమానఖగుణాంతర
 మును ౧౧ చేత గుణింపగా వచ్చినలభమును - యంత్రభాగజక్రాంతియు - సంస్కృ
 తిః=సంస్కరింపబడినదై (ఏకదిశయోగము - భిన్నదిశయోగము) వసస్థి = ౮ చేత
 గుణింపబడినదై - తతః=పిమ్మట - నవతియంత్రభాగాంతరో ద్భవాపమహృతాః -
 నవతి=౯౦ యొక్కయు - యంత్రభాగ=యంత్రభాగలయొక్కయు - అంతరం=అంతరము
 చేత - ఉచ్చవ=కలిగిన - అపయ=క్రాంతిచేత - హృతాః=భాగింపబడి - తతః=వాని
 నుంచి కలిగినదై - యే=ఏవి - భుజలవాః=భుజభాగలగునో - తే=అవి - దిగంతాః =
 దిగాగలు (అని) స్మృతాః=చెప్పబడును॥ 21.

ఉపపత్తిః॥ అత్ర స్వక్షితిజే చక్రాశాః అంశ్యాః-తతః పూర్వస్వస్తి కేలప్త
 దిక్ వివరే యే భాగాః - తే దిగంతా స్తస్మాదైక్యా - ఏవం పశ్చిమస్వస్తి కేలపి -
 త త్సాగ్రం యథా - అగ్రా కర్ణవృత్తీ యా కార్యా - సా పలభయా సంస్కా
 ర్యాసా భుజః స్యాత్ - తతః స త్రిజ్యావృత్తీ యః కార్యః - సా దిగ్ జ్యా భవతి -
 త త్రాదా వగ్రా సాధ్యతే - ద్యుమానఖగుణాంతరం దళితం చరఖుటికాః । తతః
 పశ్చిమగుణాః పలాని తత స్త చ్చరం సమగుణం పలభాభక్తం అప్తభక్తం కార్మిత్వంశా
 ఇతి యుక్తిః పూర్వ ముక్తాస్తి - ఏవం ద్యుమానఖగుణాంతరస్య సిద్ధౌ గుణఘాతో
 గుణః - ౨౭౦ - అష్టౌ పలభౌ చహరః సా కార్మితిఘాయాకర్ణగుణా పలకర్ణగుణా
 ఖభాద్రిధక్త భుజో భవతి ఇత్యగ్రే వక్ష్యతి - స భుజః త్రిజ్యయా గుణ్యః ఛాయ
 యా భక్తః - దిగ్ జ్యా భవతి - ఏవ మత్ర ఛాయాకర్ణపలకర్ణౌ పపి గుణౌ ఖభాద్రీనా
 మస్తానాం చ ఘాతో హరః ౫౬౦౦ చతుర్వింశతిమిత్రత్రిజ్యా గుణఘాతగుణా జ్యా
 ఘాతో గుణః-౬౪౦౦-అత్ర ఛాయాకర్ణఛాయే సాధ్యే - యది శంకుకోటౌ త్రిజ్యా
 కర్ణః । తదా ద్వాదశకోటౌ కః కర్ణ ఇతి - తథా చ ద్యుగ్ జ్యా భుజో యది శంకు

కోటొ తదా ద్వాదశకోటొ క ఇతి - బాతా ఛాయా - ఏవ మత్ర ఛాయయా భజ్య
 మానే ఛాయాకర్ణేన గుణ్యమానే భేదాంశవిపర్యాసే శంకుతుల్యయో స్తథా ద్వా
 దశతుల్యయో ద్గుణహరయో ర్నాశే కృతే పూర్వప్రిజ్యాగుణో నతాంశజ్యాహరః -
 అత్ర పల కర్ణోగుణః పలభౌ హో-౭-స్తి - అత్రపలభౌ చతుర్విత్తా కల్పితా స్వ
 ల్పాంతరత్వాత్ - త్రిపంచపలభౌయా మపి స్యాత్ - అన్యత్ర గ్రంథసంచారాసంభ
 వః - లాఘవేన యుక్తిదర్శనార్థం స్థూలచుగ్గీకృత మశో న దోషాయ - ఏవం చతు
 ర్విత్తాయాం పలభౌయాం పలకర్ణః - ౧౨-౩౯-అయం పలభౌయా స మడంశత్రయ -
 ౩-౧౦-గుణితయా తుల్యో భవతి - తతః పలకర్ణపలభౌయో ద్గుణహరయోః నాశే
 తస్య స మడంశత్రయం గుణః-౩-౧౦-ఏవం స మడంశత్రయ చతుర్వింశతిమితప్రిజ్యా
 ఘాతేన-౭౬-గుణితః పూర్వగుణఘాతో గుణః-౪౯-౨౪-౮౦-అయం హరః-౪౬౦౦
 గుణహరా హరేణాపవర్త్య జాతో గుణః-౮౮-అతో-౭త్రద్యుమానఖగుణాంతరం
 గుణేనా నేన గుణ్యం - నతాంశాపమేన భాజ్యం - ఏవ మత్ర ద్యుమానఖగుణాంతరం
 శివగుణితం కృతం - అన్యగుణస్య త్యాగః - యతో-౭ గ్రిహఫలస్య శంకుతలాఖ్యస్య
 చ అష్టే గుణో-౭-స్తి నతాంశాపమ ఏవ హరః - అతః ఫలసంస్కాగ ఏవాష్టగుణో
 నతాంశాపమధక్త ఇతి వదిష్యతి - తద్వధౌ - ఆ త్రాస్యా మగ్రాయాం శంకుతల
 మపి ప్రిజ్యాగుణితం ఛాయయా భక్తం సంస్కాప్యం దిగ్ జ్యా స్యాత్ - త్రిత్రశంకు
 తలం పలభౌ-౪-ఛాయాభాజ్య మిశ్యతాపి ఛాయా సాధ్యా - శంకుకోటొ దిగ్
 జ్యాఘజుః ద్వాదశకోటొ క ఇతి । బాతా ఛాయా - అనయా భజ్యమానే భేదాంశ
 విపర్యాసే దిగ్ జ్యా ద్వాదశ చ హరః శంకోః పలభౌ చతుర్వింశతిమితప్రిజ్యా చ
 గుణః అతో గుణఘాతో గుణః-౯౬-గుణహరయో ద్గుణే నాపవర్తితయో ధ్వాతో
 గుణః-౮-నతాంశాపమా హరః - ఇదం ఫలం సదా దక్షిణం - పలభౌయాః దక్షి
 ణత్వాత్ - అతో-౭త్ర యంత్రాంశాపమ ఏవ ద్యుమానఖగుణాంతరేణ శంకుత్వః -
 యతః స్తస్యాపి తో గుణహరా వర్తేతే - అతః ఫలసంస్కృతి రేవాష్టభి ద్గుణ్యా
 నతాంశాపమేన భాజ్యే త్యుపపన్నం-యంత్రాంశపీననవత్వంశాపమ ఏవ నతాంశాపమ
 ఇతి ప్రత్యక్షం సిద్ధం-అత్ర పూర్వఫల స్యాగ్రాసంజ్ఞ స్యోత్తరదక్షిణోపపత్తి ర్యథా-
 దక్షిణగోళే-౭ గ్రా దక్షిణా తద్దినం త్రింశ దల్పం తథోత్తరగోళే ఉత్తరాగ్రా తత్ర
 దినం త్రింశదధికం - అతో దినే-౭ల్పాధికే ఇతి అపాగుదగి త్యుపపన్నం - ఏవ
 ముద్రోత్పన్నా దిగ్ జ్యా తస్యాః ధనుః దిగంశాః స్యు రతో హి తతో భుజలవా ది
 గంశ ఇత్యుక్తం॥ 24.

తా॥ అహస్సుయొక్కయు ౩౦ యొక్కయు అంతరమును-౧౧ చేర బెంచ
వలెను - అహస్సు ౩౦ కంటె లెక్కవగా నున్నప్పుడు దక్షిణమును ఎక్కువగా
నున్నప్పుడు ఉత్తరమును అరుదు - యంత్రభౌగలనుండి క్రాంతి సాధింపవలెను-ఇది
సదాదక్షిణక్రాంతి యగును - అహస్సునకును - ౩౦ కిని యుండుభేదమును ౧౧ చే
గుణింపబడినలబ్ధమునందు యంత్రభౌగజక్రాంతి సంస్కరించి - ౮ చే గుణించి-౯౦
యొక్కయు యంత్రభౌగలయొక్కయు అంతరములన గలిగినక్రాంతిచేత భాగింపఁగా
వచ్చినదానినుండి భుజభౌగలు బేయవలెను - ఇదే దిగంశము॥ ౭౩.

ఉదాహరణము॥ అహస్సునకు ౩౦ కి గల అంతరము-౦-౬ X ౧౧=౧ - ౬
ఇది దక్షిణముగును - యంత్రభౌగలు ౧౮-౧౩-౧౬ వీనిక్రాంతి-౨౦-౪౨-౪౩ ఇది
దక్షిణాక్రాంతి - ఇందులో ౧-౬ సంస్కరింపఁగా ౨౧-౪౮-౪౩ X ౮=౧౭౪-౨౯-
౪౪-తోఁబదియొక్కయు యంత్రభౌగలయొక్కయు అంతరము-౩౧-౬-౪ దీనిక్రాం
తి-౧౨-౨౨-౧ దీనిని సుశ్చించినదానిచే-౧౭౪-౨౯-౪౪ ను సుశ్చించి భాగింప-౧౪-
౬-౩౧ వీని భుజభౌగలు-౩-౬-౧౯-౪౧ ఇదే దిగంశము॥ ౭౩.

అథ దిగంశేనదిక్పాతన మాహా.

శ్లో॥ సమభువీనిహితే తురీయయంత్రే స్పృశతి యథా చ దిగం
శకాగ్రకేంద్రే । అవతాంబవిభోధకేంద్రసం స్థేకా భాథ దిశోఽత్ర
యంత్రగా స్ఫుటా॥ ౭౪.

టీ॥ సమభువీ=అంబుసంశ్చయమైన భూమియందు - తురీయయంత్రే = ముఖ్యోణ
యంత్రము - నిహితే=ఉంచబడినదగుచుండఁగా - దిగంశకాగ్రే = దిగంశలనుండి
గణింపఁగా చిహ్నభౌగమగు కేంద్రమందు - అవతాంబవిభోధకేంద్రసంస్థేకా=అవతాంబు =
వృక్షులవలెడినదానియొక్క - విభా=భాగముచేత - ఉద్ధ=వ్యాప్తమయి - కేంద్రసంస్థే
కేంద్రమందుండిన - ఇషీకాభా=ఛాయ - యథా=విప్రకారము - స్పృశతి=స్పృశించు
నో - తథా=అప్రకారము - యంత్రే=యంత్రము - సాధితే = సాధింపఁబడ్గది - అక్ష
ఇచ్చట - యంత్రగా=యంత్రమును బొందినటువలెటి - దిశః=పూర్వాపరదిక్కులు =
సుప్తః=అగుచున్నవి॥ ౭౪.

తా॥ నీటిమట్టముచేత సమముచేయఁబడిన భూమియందు తురీయయంత్ర ముం
చఁబడినదగుచుండఁగా సిగంశే లెంతవఱకు వ్యాపించునో ఆ చివర నొకగుర్తు వేయ
కేంద్రమగును - ఆ కేంద్రమునం దుండఁబడిన దానిఛాయవలన గలిగినకేంద్రమం దుం
డినదానియొక్క నీడ ఏలాగు స్పృశించునో అట్లుయంత్రమందు సాధింపఁబడినదై
తురీయయంత్రదిగంశగల అగ్రకేంద్రమునకు పై భాగమందుండఁబడిన యే నూత్రము
గలదో అది పూర్వాపరదిక్కుగల దగును - ఆ మత్స్యమునుండి దక్షిణోత్తరములు
గలుగును - అందువలన ఇదివఱకుఁ జెప్పఁబడినయంత్రమును బొందినదిశి యగు
చున్నది॥ 25.

అథ నలికాబంధనార్థం భుజకోటిసాధన మాహా.

శ్లో॥ క్రాంతి స్ఫుటాభిమతకర్ణగుణాక్షకర్ణనిఘ్నీ ఖభాద్రిహృద
పక్రమదిగ్భుజ స్సన్యాత్ । సంస్కారితో యమదిశాక్షభయాస్ఫు
టోఽసౌ తద్వర్గభాకృతివియోగపదం చ కోటిః॥ 26.

టీ॥ ఏ గ్రహమునకునలికాబంధము చేయఁబడునో ఆ గ్రహము ముందుచెప్పఁ
బోవుదిధిని దృక్కర్మ (శరసంస్కృతమైనదై) స్ఫుటా=స్ఫుటమయినటువంటి-క్రాంతిః=
క్రాంతి - అభిమతకర్ణగుణాక్షకర్ణనిఘ్నీ - అభిమత = ఇష్టమయినటువంటి - కర్ణ =
కర్ణముచేత - గుణ=గుణింపఁబడినలబ్ధము - అక్షకర్ణ=అక్షకర్ణముచేత-నిఘ్నీ=గుణింపఁ
బడినదై - తతః=పిమ్మట - ఖభాద్రిహృత్=200-చేత భాగింపఁబడవలెను - తదా =
అప్పుడు - అపక్రమదిగ్భుజః=అంగుళాదిమధ్యమభుజ - స్సన్యాత్=అగును - అసౌ=ఇది -
యమదిశా = దక్షిణదిశనుగలిగిన - అక్షభా=దక్షిణఛాయచేత - సంస్కారితః=సంస్క-
రించుటవల్ల - స్ఫుటః=స్ఫుటము - భవతి=అగుచున్నది - తద్వర్గభాకృతివియోగపదం -
తత్=దానియొక్క - వర్గ=వర్గయొక్కయు - భాకృతిః = ఛాయావర్గయొక్కయు -
వియోగ = అంతరముయొక్కయు - పదం=మూలము - కోటిః = కోటి - స్సన్యాత్ =
అగును॥ 26.

ఉపపత్తిః॥ అత్ర భుజ సోప్రపత్తిః పూర్వ మేవ ప్రతిపాదితాస్తి - తత్ర
ద్విగుణః కృతోఽస్తి - అత్రైకగుణోఽతః హఠో ద్విగుణః పతితః ఏకగుణాన్య

పలభయా సంస్కార్యః - అథ కోటి రుపపత్తిః - దక్షిణోత్తరో భుజః - ఛాయైవ కర్ణః - యతో హి భుజః - ఛాయావృత్తస్థః - అతో దోః కర్ణవర్గయో ర్వివరా న్మూలం కోటి రితి॥ 26.

తా॥ ఏగ్రహమునకు నలికాబంధము కావలయునో ఆగ్రహమునకు ఉదయా స్తాధికారమందుఁ జెప్పబోవురీతిని దృక్కర్మశరసంస్కృతముచేయ స్ఫటక్రాంతి య గును - ఈక్రాంతిని ఇప్తకర్ణముచేఁ బెంచి వచ్చినట్లునును అక్షకర్ణముచే గుణించి 200 చే భాగింపఁగా అంగుళాదిమధ్యమభుజ యగును - ఇది దక్షిణదిక్కునఁగల దక్షిణఛాయలచేత సంస్కరించుటచేత స్ఫటభుజ యగును - దానివర్గయొక్కయు ఛాయావర్గయొక్కయు అంతరముయొక్క మూలము కోటి యగును - ఈ శ్లోరీతి నే ఉదాహరణము వ్రాయఁబడెను గాని దృక్సంస్కారము చేయఁబడలేదు॥ 26.

ఉదాహరణము॥ రవిక్రాంతి-౧-౧౪-౨౦ X కర్ణము ౧౩-గిర-౧౭=౧౭-౧౩-3గి X అక్షకర్ణము ౧౨-3౩=౨౧౬-౧౧-౨౨ ÷ 200=అంగుళాది- ౦-౧౨ + ఛాయ 3-౪౩=౪-౧ ఇది స్ఫటభుజ - దీనివర్గ-౧౬-౪-౦ కర్ణం ౧౩-గిర దీనివర్గ - ౧౯౩-౧౨ అర్కవర్గ - ౧౪౪ వీనిఅంతరము - ౪౯ దీనిమూలము - ౭ - ౦ ఇది ఇప్త ఛాయ - దీనివర్గ-౪౯-భుజవర్గ-౧౬-౪ వీని అంతరము-3౨-గి౬ దీనిమూలము-గి-౪గి ఇదే కోటి॥ 26.

అథ నలికాబంధన మామా.

శ్లో॥ జ్ఞాత్వాశాః పరభేచరే పరముఖం ప్రాక్భేచరే ప్రాజ్ఞు ఖం । బిందోః కోటిమితో భుజం స్వదిశి తస్యధ్యే ప్రభాం విన్య సేత్ । బిందో ర్భాగ్రగళంకుమస్తకగతే సూత్రేన లేఖే ఖగం । కే బిందుస్థనరాగ్రభాగ్రగళతే సూత్రే నలే లోకయేత్ ॥ 27.

టీ॥ ఆశాః=దిక్కులు - జ్ఞాత్వా = తెలిసికొని - బిందోః = బిందువుయొక్క - పరభేచరే = పశ్చిమకపాలస్థితగ్రహమందు - పరముఖం=పశ్చిమాభి ముఖముగలదిగాను ప్రాక్భేచరే = తూర్వకపాలస్థితగ్రహమందు - ప్రాజ్ఞుఖం = ప్రాగభిముఖముగలది గాను - కోటిః = కోటి-విన్యసేత్=ఉంచవలెను - అతః=దానినుంచి - స్వదిశి=భుజ

దిక్కునందు - భుజు = భుజను - విన్యసేత్ = ఉంచవలెను - తస్మద్ధ్యే = భుజకోటి
 మధ్యమందు - ప్రభౌ = ఛాయను - విన్యసేత్ = ఉంచవలెను - బిందోః = బిందున
 నందు - భౌగ్రగశంకుమస్తకగతే - భౌగ్రగ - ఛాయాగ్రనుబొందిన - శంకు = ద్వా
 దశాంగుళ శంకుయొక్క - మస్తక = అగ్రభాగమును = గతే = బొందినటువంటి - ను
 త్రే = నూత్రము - నలే = నలికయందై నటువంటి - ఖే = ఆకాశమునందు - ఖగం
 గ్రహమును - లోకయేత్ = చూడవలెను - బిందుస్థరాగ్రగగతే - బిందుస్థ = బిందున
 యున్నటువంటి - సరాగ్ర = శంకుయొక్క చివరను - గతే = బొందినటువంటి - ను
 త్రే = నూత్రమునందు = నలే = నలికయందై నటువంటి - కే = జలమునందు - ఖగం = గ్రహ
 మును - లోకయేత్ = చూడవలెను॥ 27.

ఉపపత్తిః॥ ప్రత్యక్షసిద్ధార్థత ఏవ జ్ఞాయతే ఇదం దిక్సాధన సలికా బంధా
 నాన్యకరణే వృత్తి - ఆచార్యేణ రాజ్ఞాం చమత్కార దర్శనార్థం స్వకృతగ్రహ
 టనార్థం కృత మితి॥ 27.

తా॥ అంబుసంశుద్ధధూమియందు దిక్కులు తెలిసికొని వృత్తమధ్యమం
 బిందువునకు పట్టమయిన గ్రహమున్నయెడల పట్టమముఖము గలదిగాను ప్రా
 యందై న ప్రాజ్ఞుఖముగలదిగాను తోటినివేయవలెను - దానినుంచి భుజదిక్కున
 భుజను వేయవలెను - భుజకోటులయొక్క మధ్యమందు ఛాయను వేయవలెను -
 దువునందు ఛాయాగ్రమును బొందిన ద్వాదశాంగుళ శంకుయొక్క అగ్రభాగన
 బొందినటువంటియు - నూత్రమును బొందినటువంటియు నలికయందలి ఆకాశమున
 హమును చూడవలెను - బిందువునందున్నటువంటి శంకుయొక్క అగ్రమందున్న
 త్రమును బొందినటువంటి నలికయందలి జలమునందు గ్రహమును గనవలెను॥ 27.

ఇతి శ్రీగణేశదైవజ్ఞ విరచిత గ్రహలాఘవే
 త్రిప్రక్షాధికార శ్చతుర్థః.

శ్రీగణేశాయనమః.

అథ చంద్రగ్రహణాధి కారః,

అథ తాత్కాలికీ కరణానయనమాహ.

శ్లో॥ గతగమ్యదినాహతద్యభుక్తేః ఖరసాప్తాం వియగ్భుతో గ్రహస్సాస్యత్ । తత్కాలభవ స్తథాఘటిఘ్నాన్యః ఖరస్సైర్బభకలోనసంయుతస్సాస్యత్ ॥ 1.

టీ॥ గతగమ్యదినాహతద్యభుక్తే - గత = గతమయినటువంటిన్ని - గమ్య = ఏమ్యమయినటువంటిన్ని - దినా = దినగడియలచేత - హత = గుణింపబడిన - ద్యభుక్తే = గ్రహగతియొక్క - ఖరసాప్తాంశవియక్ - ఖరస = ౬౦ చేత - ఆప్త = భాగింపగా వచ్చిన - ఆంశ = భాగాది - వియక్ = గతమైనప్పుడు తివచబడినదిగాను - యుతః = ఏమ్యదినమయినప్పుడు కలుపబడినదిగాను - గ్రహః = గ్రహము - కార్యః = చేయవలెను - సః = ఆ గ్రహము - తత్కాలభవః = తత్కాలమందైన - గ్రహః = గ్రహము - సాస్యత్ = అగును - తథా = ఆ ప్రకారము - ఘటిఘ్నాన్యః = గడియలచేత గుణింపబడినదై - ఖరస్సైః = ౬౦ చేత - లభకలోనసంయుతః - లభ = భాగింపగావచ్చిన విధక్తము - కల = కలాది - ఊన = గతమయినప్పుడు తివచబడినదియు - సంయుతః = ఏమ్యమయినప్పుడు కలుపబడినదియు అయినదై - గ్రహః = గ్రహము - కార్యః = చేయవలెనది - సః = ఆ గ్రహము - తత్కాలభవః = తత్కాలమందైన - గ్రహః = గ్రహము - సాస్యత్ = అగును॥ 1.

ఉపపత్తిః॥ యది సావనాభిః పప్తిఘటిభిః గతికలాః- గ్రహః పూర్వగత్వా క్రామతి- తదా ఇప్తఘటిభిః కతికలా - ఏవందినగుణితాయాం గతో కలాః స్యుః - మన్యా భాజ్యాః భాగార్థం అత ఉక్తం గతగమ్యేత్యాది - అతోఽనుపాతః - ధనశ్లోపపత్తిః - ప్రత్యక్ష తోఽతిసుగమా॥ 1.

తా॥ గతదినమునకుఁ గాని ఏష్యదినమునకుఁ గాని తాత్కాలికము చేయకల
సిన గ్రహముయొక్క భుక్తిని ఎన్నిదినముల యెన్నిగడియలకుఁ గావలయునో ఆ దిన
గడియ విగడియలచేఁ బెంచి ౬౦ చే విభజించి భాగాది గతమయినయెడల గ్రహము
లోనుండి తివచవలెను - ఏష్యమయినయెడలఁ గలుపవలెను - ఇట్లే గతగమ్య గడియల
కును తాత్కాలికము చేసికొనవలయును గాని దీనిలో కలదిగా సంస్కరింపవలెను-
రాహు కేతువులకు వ్యతిరేకముగా సంస్కరింపవలెను-తాత్కాలికగ్రహములగును॥1.

ఉదాహరణము॥ గతశకం ౧౮౨గో శోభకృషుసంవత్సర ఆశ్వయుజ శు ౧గో
భామవాసరే ౩౭ - ౪౬ ఉభా ౨౩ - ౮ అస్మిక్తాదిసే చంద్రపర్వావ లోకనార్థం
గ్రహాణాం తాత్కాలికేకరణాయన మాహ.....ప్రాతఃకాలస్ఫుటరవి గో -
౧౮ - ౪గో - ౧౦ స్ఫుటగతి గో - ౧౪ చంద్రుడు ౧౧ - ౧౧ - ౪౨ - గోర
స్ఫుటగతి ౭గో - ౧౦ రాహువు గో - ౧౩ - గో - ౨౬ గతి ౩ - ౧౧ తిథ్యం
తం ౩౭ - ౪౬ కిచాలనం - రవిగతి గో - ౧౪ X ౩౭ - ౪౬ ÷ ౬౦ = ౩౭ -
౧౭ ఏష్యముగాన రవిలో గలుప గో - ౧౮ - ౨౨ - ౨౭ తాత్కాలిక స్ఫుటరవి -
చంద్రస్ఫుటగతి ౭గో - ౧౦ X ౩౭ - ౪౬ ÷ ౬౦ = భాగాది ౭ - గోగో - గో౭
చంద్రునిలోఁ గలుప ౧౧ - ౧౮ - ౩౮ - గోగ తాత్కాలిక చంద్రుడు - రాహు
వుయొక్క గతి ౩ - ౧౧ X ౩౭ - ౪౬ ÷ ౬౦ = లిప్తాది ౨ - ౦ రాహువు
లో నుండి తివచగా గో - ౧౩ - గో౭ - ౨౬ తాత్కాలికరాహువు
సమకలగ్రహములకు - భక్త్యావ్యక్తేతి శ్లోకరీతిని-చంద్రునిలోనుండి రవిని తివచగా
౬-౦-౧౬-౨౪ వ్యక్తేందు - పూర్ణిమతిథిగతగడియలు - ౧ - ౨౩ రవిగతిని చాల
నముచేయు-౧-౨౪ ఫలము దీనిని రవిలో తివచ-గో-౧౮-౨౧-౪ పర్వాంతరవి॥ చంద్ర
చాలనము లిప్తాది-౧౭-౩౮ తివచ-౧౧-౧౮-౨౧-౧౩-రాహువునకు చాలనము ౪ -
విలిప్తలు గలుప గో-౧౩-గో౭-౩౦ రవిచంద్రులకు స్వల్పభేదము వచ్చినందున నీక
మార్పు నవసరము లేదు॥ రవి గో-౧౮-౨౧-౩ చంద్రుడు ౧౧-౧౮-౨౧-౩ రాహువు
గో-౧౩-గో౭-౩౦ ఇవి సమభాగాదిగ్రహములు అనఁగా పూర్ణిమ అంతమునకు రవి
చంద్రులు సమభాగాదియై చంద్రుడు ౬ రాహు లెక్కువగా నుండును. అమావాస్య
యొక్క అంతమునకు రాశ్యాది సమముగా నుండును - గ్రహాణవిషయ చింత్యతే=

నను కిన్నామ గ్రహణం - గృహ్య తేఽనే నేతి గ్రహణం - యః యం గృహీతు
 మిచ్ఛతి స తంప్రతి యదాగచ్ఛే త్తదైవగ్రహణం-అతో గ్రాహ్యగ్రాహకయో ర్వ్యోగో
 గ్రహణం - యోగోనా మాంతరాభావః - అతో గ్రాహ్యగ్రాహకయోరంతరో భావో
 గ్రహణ మితి - అస్తిగ్రహణాంగతిః యోడా పూర్వాపరా యామ్యోత్తరోద్ధ్వాధరా
 చేతి - తత్ర కిం పూర్వాపరయామ్యోత్తరోద్ధ్వాధరాంతరాణా మభావో గ్రహణం -
 కిం వా పూర్వాపరయామ్యోత్తరాంతరాభావోగ్రహణం - కిం వా పూర్వాపరోద్ధ్వా
 ధరాంతరాభావో గ్రహణం - కిం వా పూర్వాపరాంతరాభావో గ్రహణం - ఉత్తర
 యామ్యోత్తరాంతరాభావో గ్రహణం - కి ముత ఉద్ధ్వాధరాభావోగ్రహణం-అతో
 చ్యుతే - గ్రహకక్షయో ర్మహదంతరస్య విద్యమానత్వాత్ గ్రాహ్యగ్రాహకయో
 రూద్ధ్వాధరాంతరాభావః కల్పాంతేపిఽ న స్యాత్ - అతః ప్రథమపుత్రీయవస్తాః
 పక్షా నయందరాః - అథ వక్తవ్యం పూర్వాపరయామ్యోత్తరాంతరాభావో గ్రహణ
 మితి - తదపి సంజ్ఞా నఘటితే - యతో హి విద్యమానే తరతుల్యే దక్షిణోత్తరాం
 తరే గ్రహణం ధవ త్యేన - అనేన హేతునా ద్వితీయపంచమపక్షా న శోధనా -
 అథ వక్తవ్యం పూర్వాపరాంతరాభావో గ్రహణం-తత్ర ప్రతిపర్యణి గ్రాహ్యగ్రాహ
 కయోః పూర్వాపరాంతరాభావోఽస్తేన - న ప్రతిపర్యణి గ్రహణం ధవతి - అథ
 మాసి చతుర్థః పక్షః శోధనః - తత్ర కింనామ గ్రహణ మితి మందమత యోఽత్ర
 ముహ్యంతి - అశ్రోచ్యతే - పూర్వాపరాంతరాభావే మానైక్యఖండా దానే తరే
 గ్రహణం - మానైక్యఖండతుల్యే తరే బింబప్రాంతయోః సంయోగమాత్రం ధవతి -
 యథా యథా మానైక్యఖండా చ్ఛగో న్యూశో ధవతి-తథా తథా గ్రాహ్యబింబం
 గ్రాహకబింబే ప్రవిశతి - తావా నేవ గ్రాహః - ఏవం సప్తపి ఉద్ధ్వాధరాంతరే గ్ర
 హణం - లత్ర హేతుః అస్మదాదివృష్టే రావరణీభూతత్వం తావత్ గ్రహణకర్తు
 త్వం - న తు గ్రాహ్యగ్రాహకయోః బింబసంయోగః - అహాః ఆస్తాం తావ దనేన
 వినారణ - యతః ప్రథమం నూర్యచంద్రయోః గ్రాహ్యగ్రాహకయోః కో వా
 గ్రాహకఇతి న జ్ఞాయతే - అశ్రోచ్యతే - అత్రమూర్యచంద్రగ్రహణే రాహు రేవ
 కారణీభూతః - యతో రాహుపాతః - పాతవశా చ్ఛరః శరవశా దేవగ్రహణం -
 అతో వశ్యంగ్రహణేరాహుః హేతుర్భూతః - అత్ర గ్రహణే” “కమలాసనానుభావా
 ద్రాహుగ్రస్తే దివాకరే - నిరాకరే” చేతి స్మృతివాక్యపర్యాలోచనేన చ రాహు

రేవ నూన్యచంద్రగ్రహే గ్రాహక ఇతి పూర్వః పక్షః - అత్ర వయం తు బ్రూమః -
 నను రాహుగ్రహణకర్తృత్వే ప్రోక్తమానే రాహుణా నూన్యచంద్రతుల్యేన భవి
 త్యంతం యతః - పూర్వాపరాంతరాభావం విహ గ్రహణం వత్తం న శక్యతే - నాత్ర
 గ్రహణే రాహుణా సహ పూర్వాపరాంతరాభావో దృశ్యతే - నాతో గ్రహణే
 రాహుః గ్రాహకత్వ మితి సిద్ధాంతః - నను పూర్వపక్షే త్యాశంకతే-అహో భవ
 ద్భి గ్రహణే గ్రాహ్యగ్రాహకయోః పూర్వాపరాంతరాభావ ఏవోచ్యతే - త
 దోక్తం - యథా గ్రహణా మస్తే భవంతః - కాలాంశాంతరితే సూర్యాత్ గ్రహే
 సతి గ్రహేస్తాది రితి మన్యంతే - తత్రై వాస్మాఖిః సప్తభి ద్వాదశభిః కాలాంశైః
 నూన్యచంద్రాభ్యాం యథాక్రమ మంతరితే రాహు గ్రహణాదిబింబసంయోగమాత్రం
 మన్యతే - కాలాంశాంతరాభావే పరమం గ్రహణం - యథాసూర్యగ్రహేంతరాభావే
 పరమాస్తమయ ఉచ్యతే - ఏతే కాలాంశాః రాహువశే నైవ మానైః క్షిభిండతుల్య
 శరా దుత్పన్నాః యుక్తియుక్తా ఏవ సంతి - అతో రాహుణా గ్రాహకేణ కాలాం
 శాంతరితేన నూన్యచంద్రా గ్రహ్యతే - ఇతి యుక్తిః కథం భవచ్ఛేతో న సహతే -
 ఏవంచే త్తదా అస్తేఽపి సూర్యగ్రహయోః పూర్వాపరాంతరాభావ మేవ వదంతు
 భవంతః - న కాలాంశాంతరే చేత్తత్ర కాలాంశాంతర మంగీక్రియతే తర్హి కి మనే
 నాశరాగ్ధ మితి - గ్రహే ప్రతిబంధరాహు రేవ గ్రహణేకారణమితియుక్తం-సత్యం-
 అహో భవతు రాహు గ్రహణేకారణం పరం తస్య రాహుః గ్రాహకస్య బింబసిద్ధిః
 కర్తవ్యా - త ద్బింబం గగనే నావలోక్యతే అత్ర తు ఋజుత్రిజ్యామితశలకాభ్యాం
 బింబప్రాంతౌ వేద్యా - తస్మద్దేయః కలాః తాః బింబకలాః-అన యైవ యుక్తాన్య
 సర్వేషాం బింబాని సాధితాని - అనేన విధి నాన్యప్రకారేణ రాహుః బ్లింబం భూతుం
 నైవశక్యతే - అదర్శనా దేవ - అతః సతి కుడ్యే చిత్ర మితి న్యాయాత్ రాహుః
 గ్రాహకత్వం నైవపన తీతి సిద్ధాంతః - అత్రోచ్యతే - అహో భవద్భిః రాహుబింబ
 సాధనోపాయాదర్శనాత్ న తస్య గ్రాహకత్వ ముచ్యతే - తత్ర బింబం సాధ్యతే - త
 ద్యథారాహు శ్చంద్రకక్షాయాం క్రాంతిమండలవిమండలసంపా తేఽస్తి - తత్రసూర్య
 గ్రహణే నూన్యచంద్రా సమకరౌ - సూర్యా త్సప్తాదేష్టుకాలాంశాంతర ఏవ రాహుః
 స పుచ్చాదియతః పక్షాకారో వర్తతే - తస్య ముఖం తు క్రాంతిమండలవిమండల
 సంపాతే నాస్తేన “అమృతాస్వాదవేదాయాం చిన్న శ్చక్రేణ విష్ణునే” తి.

స్ఫుటివాక్యబలేన రాహుముఖం సంపాతాత్ కాలాంశాంతరమ స్తీతి కల్పనీయ
 మేవ - యతో య దాకాశే దృశ్యతే - త దేవగణితేన సిన్ధ్య తీతి రాహు
 ముఖభావాత్ రాహుముఖస్థానాజ్ఞానా త్తస్య ముఖహీనశరీరస్య సంపాతసంక్షం
 ప్థాన మంగీకృతం - తస్మిన్ స్తత్ సంపాతాజ్ కాలాం శాంతరే రాహు శీషణం
 సంపాతా త్కాలాంతరే చంద్ర శ్చ నూన్య శ్చంద్రతుల్యః - అతః నూన్య
 స్య గ్రాహ్యస్య రాహుణా గ్రాహకేణ సహ పూర్వాపరాంతరా భావోఽ
 ప్యస్తి - రాహుశీషణం తు చంద్రబింబోపరి తర్హమాన మేవ ఏకకక్షత్వా త్తత్తుల్య
 త్వా చ్చ యచ్చంద్రబింబం శ్యామం తదేవ నూన్యగ్రహణే నూన్య స్యావరణేభూతం -
 తథా చంద్రగ్రహణే చంద్రః దుష్కాంభోరచ నూన్యాత్ - భూభాయాపి షడ్భాంత
 రేణ - చంద్రభూభాయే సమానే చంద్రాత్ పుర్త్యసంపాతః - ఇష్టకాలాంశాంతరే
 సంపాతాత్ రాహుశీషణ మపి కాలాంశాంతరే - అతః రాహుశీషణం భూభాయా
 తుల్యం - అత ఏవ చంద్రకక్షాయాయావతీ భూభాయాపి స్పృతిః - తా వదేవ రా
 హుబింబం - అత శ్చంద్రగ్రహణేఽపి రాహుబింబం భూభాతుల్యం చంద్ర స్యావరణే
 భూతం - తస్మాః పూర్వాపరాంతరాభావో ప్యస్తి - అతో బింబసిద్ధి రపివ ద్రవ్యతీ
 యుక్తిబలాత్ ఆగమసౌమియాశ్చ రాహురే వావశ్యం గ్రహణద్వయేపి కారణే
 భూతో వక్తవ్య ఇతి సిద్ధం - నను నూన్యగ్రహణే చంద్రబింబతుల్యం రాహుబింబం
 భవద్భి రదృశ్యతే - చంద్రగ్రహణే భూభాయా తుల్యం రాహుబింబం ఇదం న ఘట
 తే యతః ఏకకక్షాస్థిత్వస్య రాహోఽపింబం కథమహంతరితం - చంద్రబింబాత్ భూ
 భాయా తు త్రిగుణితాసన్నా దూరస్థే గృహే బింబం - లఘుగతి శ్చ లఘ్వే సమీ
 పస్థే గృహే బింబం పునుగతి శ్చ పృథ్వీ తత్ర రాహో గతిః సదా సమైవ - అతో
 బింబలఘుమహత్త్వం న స్యా దేవ - ఆధ వక్తవ్యం - చంద్రకక్షాయాం రాహుః - య
 థా చంద్రసౌన్ధ్యధరగమనేన బింబలఘుమహత్త్వం - తిష్ఠైవరాహో రితి - తదవ్య
 యుక్తం - యతః చంద్రబింబోధ్యధరగమనశ్చే నైవ యదాస్య బింబోనాధిక్యంస్యా
 త్తదా సవ్వదా నూన్యచంద్రగ్రహణేఽపి చంద్రబింబతుల్య మేవ రాహుబింబంనా
 ధికం స్యాత్ - కథం చంద్రగ్రహణే భూభాయాతుల్యం రాహుబింబం ముచ్యతే -
 అత స్తదనత్ - యది గ్రహణద్వయేఽపి చంద్రబింబతుల్య మేవ రాహుబింబం వక్త
 వ్యం - తదా చంద్రగ్రహణే స్థితి స్మృతా - నూన్యగ్రహణే స్థితి గ్లఘ్వే - ఏవేతి కథం

స్యాత్ - సిద్ధిలఘుమహత్వం తు ప్రత్యక్షం గ్రహణే దృశ్యతే - అతః చంద్రబింబతు
 ల్య రామబింబం సర్వదా కల్ప్య మి త్యేత ద ప్యసత్ - అన్యశ్చ సూర్యగ్రహణేఽ
 ర్థగ్రాస సూర్యబింబశృంగే తీక్షణే చంద్రగ్రహణే శృంగయోః కుండలతా దృశ్యతే -
 అతో హి చాఛదకః గ్రహణద్వయే భిన్న ఏవ కల్ప్యః - అతోఽపి రామం గ్నచ్చా
 దకః- పూర్వం భవద్భిః కాలాంశాంతరే అస్తప్రతిబంధాగ్రహ మితి య దుక్తిం తద
 ప్యసత్ - యతః సూర్యేణ స్వతేజసా కాలాంశాంతరేఽపి గ్రహా నిష్ప్రభః క్రియతే-
 అస్తప్రతివ తస్మాస్త ఇతి యుక్తిం - అత్ర రామః అంధకారయావః - అంధకాగో
 నామ తేజోహనిః - తేజోహన్యాయా కాలాంశాంతరేణ సూర్యచంద్రా వాఛాన్యతే-
 ఇదం సర్వ థాఽల్పసంబంధం- ఏవం సతి గుణితయుక్తివలన ప్రత్యక్షదర్శనతయా చ
 రాహోద్గ్రహణే గాఢాకత్వం సంభవత్యే వేతి సిద్ధాంతః - స క్షేపం చే త్తహి
 వేదాప్రామాణ్యప్రసంగః స్యాత్ - అత్రోచ్యతే-సూర్యగ్రహణే చంద్రశ్చాదకః - చంద్ర
 గ్రహణే భూఛాయా ఛాదినీ-త త్రామాయాం చంద్రబింబం శ్యామం-రామబింబమ
 పిశ్యామంయద్యపి తత్రసకాలాంశాంతరేవ త్రసంపాతేఽస్తి-తథాపి బ్రహ్మవదానాత్
 గ్రహణకాలే తత్ర గచ్ఛతీతి కల్ప్యతే - ఏవం చంద్రగ్రహణేఽపి భూఛాయా శ్యా
 మతీ - రామబింబ మపి తథా - యద్యపి త త్రత్రనాస్తి - కాలాంశాంతరేకృత
 సంపాతేఽస్తి - తథాపి వరచశాత్ గ్రహణే భూఛాయాంతర్వర్తీ రామం దృవతీతి
 కల్ప్యతే - అగమభయత్ - ఉక్తంచ భాస్కరాచార్యైః సిద్ధాంతకీగోమయో
 దిద్దేశకాలావరణాదిభేదై గ్న చ్చాదకో రామం రితి బ్రువంతి - యన్మానినః కేవల
 గోళవిద్యా స్తత్సంహితా వేదపురాణవాహ్యం॥ ౧ ॥ శ్లో॥ రామఃకుభామండలగ
 శ్శకాంకం కశాంకగ శ్చాదయతీ న బింబం - తమోమయ శృంభువప్రదానా త్సర్వాగ
 మానా మవిరుద్ధ మేతత్ ॥ ౨॥ ఏవమత్రముఖ్యతయా సూర్యస్య చంద్రశ్చాదకః-చంద్ర
 స్య భూఛాయా ఛాది నీతి సిద్ధం - అహో భవద్భిః రాహోద్గ్రహణకర్తుత్వం
 కృతం చే త్తదా సూర్యగ్రహణే సూర్యబింబస్య పశ్చిమే స్వర్యః - చంద్రగ్రహణే
 చంద్రబింబస్య పూర్వే స్వర్యః - భూమేః ఛాయాం ప్రవిశతి ఇతి కః - అథ ప్రకృతం
 గ్రహణసాధనం తదర్థంపర్యంతకాలీనా చంద్రసూర్యా కార్యా వేవ రామం రపి
 కార్యః - యతో రామం వినా శరసిద్ధి ర్న - అతః పంచాంగేయావధిసిత్తగ్రహణాం
 త ద్దినకరణార్థం నూల మేవ తదవధిసిత్తం గతిం తద్దినాంతరే సమాస మే వాంగీ

కృత్య గ్రహణాం చాలసం వదతి - స త్వల్పాంతరం స్యాత్ అతో న బోషాయ
ధివతీతి॥ 1.

అథ గ్రహణ సంభవజ్ఞానంశరసాధనం చాహ.

శ్లో॥ ఏవం పర్వాంతే విరాహ్వర్కబాహూ రింద్రాలృంశాః
సంభవ శ్చే ద్గ్రహస్య । తేఽంతా నిఘ్నాః శంకరైః శైలభక్తా వ్య
గ్వర్కాశః స్యా త్పుష త్కోఽంగుళాదిః॥ 2.

టీ॥ ఏవం = మైనిజెప్పిన రీతిని - పర్వాంతే = పర్వాంతమందలి - విరాహ్వ
ర్కబాహూః - విరాహ్వర్క = రాహువుచేత తివరబడిన రవియొక్క - బా
హూః = భుజూ - ఇంద్రాలృంశశ్చేత్ - ఇంద్ర = ౧౪ కంటె - అల్ప = తక్కువ
యగు - అంశశ్చేత్ = భాగలంబడినట్టియన - తదా = అప్పుడు - గ్రహస్య = గ్రహ
మునకు - సంభవః = గ్రహణము గలుగును - తే = ఆ - అంశాః = భాగలు - శంక
రైః = ౧౧ చేత - నిఘ్నాః = గుణింపబడినవై - శైలభక్తాః = ౭ చేత భాగింపం
బడినవై - అంగుళాదిః = అంగుళవియంగుళములు గలిగినటువంటి - పుషత్కాః =
శరము - వ్యగ్వర్కాశః = విరాహ్వర్కుని దిశనుబట్టి - స్యాత్ = అగును॥ 2.

ఉపపత్తిః॥ అపవృత్తే య ద్రాశా భాగే కలాయాం చంద్రపాతో వర్తతే-
తం తు విలోమం దత్వా తత్ర విమండలాప మండలయోః సంపాతో ద్వితీయః - మ
గ్భాంతరేంద్వయోః సంపాతయోః త్రిభేదంతరే పరమవిక్షేపతుల్యైః రాభిగై రప
వృత్తాద్యం విమండలాధ్యర్థం ఉదక్ విదద్యాత్-తథాద్వితీయం దక్షిణేన- ఏవం స్థితే
చంద్రపాతా వప ద్వా- మేషాదితః పూర్వగతౌ ప్రవృత్తచంద్రః శీఘ్రత్వా దగ్రతో
యాతి - తత్ర యదాపాతసమ శ్చంద్రో భవతి - అత్ర విక్షేపాభావః - అతో విగత
రాహు శ్చంద్రః - చంద్రశరార్థం కేంద్రం - అత్ర తు నూర్యగ్రహణే చంద్రనూర్య
యోః సమత్వాత్ రాహుణా నూర్య ఏవ హీనః కృతః - చంద్రగ్రహణేఽపి నూర్య
చంద్రయోః మగ్భాంతరాత్ - విరాహుచంద్ర విరాహు నూర్యయో ర్భుజసామ్య
మేవ పర మత్ర గోభాన్యత్వాత్ - శరోఽన్యదిక్ స ఏవ పరిలేఖే॥ పయోజకః - అత
ఏవాచార్యేణ చంద్రగ్రహే వ్యస్తదిక్ శర ఇతి ప్రోక్తం - తత్ర త్రిభే పరమః శరః -

అతోఽనుపాతః - యది త్రిభాజితల్యయా ౧౨౦ విరాహ్యర్క భూజ్యయా మహా నవత్యంగుశతుల్యః శరః ౯౦ తదేష్టదోగ్జ్యయా కిమితి - అత్ర భుజభాగాః సప్తమితాః ప్రకల్పితాః - తేభ్యః సాధితశరః ౧౧ తతోఽనుపాతః - యది సప్తభి ర్భుజభావై ర్భవతుల్యః శరః తదేష్టైః కిమితి - అత ఉక్తం - తేఽంశా నిఘ్నాః శంకరైః తైలధిక్తా ఇతి - గోళవశా ద్భిగ్భవ తీత్యగ్ధ త ఏవ సిద్ధం - అథ పూర్వాగ్ధో పపత్తిః - మానైక్య ఖండాధికే శరే గ్రహవాభావః - అత శ్చంద్రభూభావించే పర మగతి ప్రమాణేన కృత్వా - తయో గోళగార్థం మానైక్యఖండం కృతం ౨౦ - ౩౭ ఏతావాక్ శర స్తు చతుర్థశతుల్య భుజభాగేభ్య ఏవ భవతి - అత ఇంద్రాలాంశాః యదా తదా గ్రహణ మి త్యుపపన్నం॥ 2.

తా॥ పర్వాంతసమకలగ్రహమగు రవిలో రాహువును తివిచి భుజచేయగా నా భుజభాగలు ౧౮ కంటె తక్కువగా నున్నయెడల గ్రహణము కలుగును - ఆ భాగాదిని ౧౧ చే బెంచి ౭ చే విభజింప అంగుళాది శరమగును - విరాహ్యర్కం డు ఉత్తరగోళమయిన ఉత్తరశరమనియు - దక్షిణగోళమయిన దక్షిణశర మనియు జెప్పబడును॥ 2.

ఉదాహరణము॥ రవి ౧౯ - ౧౯ - ౨౧ - ౩ రాహువు ౧౯ - ౧౩ - ౧౭ - ౩౦ తీవచంగా ౦ - ౧౯ - ౨౩ - ౩౩ ఇదే భుజగాన ౧౮ కంటె భాగలు తక్కువగా నుండెను. ఈ పద్ధతునకు చంద్రగ్రహణము కలుగును - భాగాదిగి - ౨౩ - ౩౩ X ౧౧ ÷ ౭ = అంగుళాది ౮ - ౨౮ విరాహ్యర్కం డుత్తరగోళ మగుటచే నుత్తర శరము॥ 2.

అథ రవిచంద్ర బింబప్రమాణ మాహ.

శ్లో॥ వ్యసుశరగతీవ్వంశో దిగ్యుగ్ భవే ద్వపు రుష్ణగో రథ సితరు భో బింబా భుక్తి ర్యుగాచలభాజితా । తదపి హిమగో బింబా త్రి ఘ్నం నిజేశలవాన్వితా వివసు భవతి త్స్మృభాబింబః కి లాంగుళపూ ర్వకమ్॥ ౩.

టీ॥ వ్యసుశరగతీవ్వంశః = వ్యసుశర = ౧౯ అయిన - గతి = గతియొక్క - ఋష్ణంశః = ౧౯ వ భాగమగువియంగుళాది, దిగ్యుగ్ = ౧౦ చేత అంగుళస్థానమందు

గలుపబడినదై - ఉష్ణగోః = రవియొక్క - వపుః = బింబము - భవేత్ = అగును -
అథ = పిమ్మట - సితరుచః = చంద్రునియొక్క - భుక్తిః = గతి - యుగాచ్చజైః =
౭౨ చేత - భాజితా = భాగింపబడినదై - చంద్రబింబంస్యాత్ - చంద్రబింబమగును.
తదపి = మఱియును - హిమగోబింబం = చంద్రబింబము - త్రిఘ్నం = ౩ చే గుణిం
పబడినదై - తతః = పిమ్మట - నిజేశలవాన్వితం - నిజ = స్వకీయమయిన - ఈశలవా
౧౧ వ భాగము - అన్వితం = కలుపబడినదై - వివసు = ౮ చేత తివచబడి - ష్టా
భాబింబం = భూఛాయాబింబము - కిల = సర్వత్ర - అంగుళపూర్వకం = అంగుళాది-
స్యాత్ = అగును! ౩.

ఉపపత్తిః॥ ఉచ్చస్థిత గ్రహస్య బింబం లఘుగతి శ్చ లఘీ- తథానీచసమస్య
గ్రహస్య బింబంపుష్పగతి ర్మహతీ - యథా యథా గతి ర్నర్ధతే తథా బింబ మపి
వర్ధతే - యథా హీయతే త ధాపచీయతే - అతో గతే ద్వింభానయనం కర్తుంయు
జ్యతే - తద్యథా - యది దినగతియోజనైః గతికలాః - తదా బింబయోజనైః కిమితి-
కలాదీని బిం భానిస్యః - తావిత్రిభక్తాన్యంగుళాని - యతోత్రాంగుళంత్రికలమేవ
కల్పితమస్తి - అతా)నార్యేణ లాఘువార్ధం సూర్యగతిం పంచపంచాశనితాం ప్రక
ల్బ్య సూర్యబింబ మంగుళాద్యం సాధితం - స తథా దినగతియోజనాని పాదోన్యగో
క్షుచ్ఛతిభూమితాని ౧౦౮౫ ఏభిః పంచపంచాశనితాయాం గతో భాజితాయాం
ఏభిః సూర్యబింబయోజనైః ౬౫౨౨ గుణితాఃయాజాతం కలాద్యమర్కబింబం ౩౦
ఇదంత్రిభక్తజాత మంగుళాద్యం ౧౦ అథ పంచపంచాశదధికస్య గతేః ఖండస్య బిం
బం సాధ్యం - త దత్ర యోజ్యం బింబం స్యాత్ - అత్ర గత్యర్ధసార్ధ పంచభాగోభవతి-
గతిఖండస్యాల్పత్వాత్ పంచమాంశ ఏవాంగీకృతః - అతో వ్యసుశరగతి వ్యంశో ది
గ్యుగి త్యుపశన్నం - ఏవ మేవ చంద్రస్య మధ్యగతిప్రమాణే నాంగుళాద్యం చంద్ర
బింబం సాధితం ౧౦ - ౪౦ చంద్రబింబయోజనాని ౪౦౦ అతో ౭సు పాతః - యది
మధ్యగత్యాం ౭౮౦ ఇదం చంద్రబింబం తదా స్పష్టగత్యాం కి మితి - స్పష్టగతేః
బింబం గుణః - మధ్యగతిః హరః - గుణహరా గుణేనాపవర్తితౌ - హరస్థానే జా
తాః ౭౨ అతః సితరుచోబింబం భుక్తిర్యుగాచలభాజితే త్యుపపన్నం - అథ భూ
ఛాయోపపత్తిః - అత్రార్కబింబం భూవ్యాసాంతరయోజనానాం రవి కక్షాయాం
కలాకరణాగ్ధ మనుపాతః - యది దినగతియోజనైః ౧౦౮౫ గతికలాః లభ్యంతే -

గో - ర తదార్కబింబయోజనభూవ్యాసాంతరయోజనైః రగరగ కి మితి. అతో
 లాఘవాన్ధం మధ్యగతే రే వానీతాః కలాః ౨౪ ఏతా స్త్రిభక్తాః ర జాతాని గవి
 గతిసంబంధీని అంగుళాని ర అధభూవ్యాసస్య చంద్రకక్షాయాం కలాకరణాయాను
 సాతః - యది గతియోజనైః ౧౧౦గో చంద్రగతికలా లభ్యంతే - తదా భూవ్యా
 సయోజనైః ౧౫౦గ కి మితి - అంగుళార్థం ప్రీణి హరః ౩ చంద్రగతే స్థణః -
 ౧౫౦గ హరభూతో హరోజాతః ౩౫౫౨౨ గుణహరా సార్థప్రివేదై రపవర్తితౌ-
 ౪౩౩౦ జాతం గుణస్థానే ౩౬ హరస్థానే ౮౧౨ అత్ర ఖండగుణం విహితం- పృ
 థమస్థానే ఏకాదశభి ద్దణహరాపవర్తితౌ ౩౨౪ అత్ర వేదాద్రిభక్తా చంద్రగతిః
 చంద్రబింబం భవతి - అత శ్చంద్రబింబం త్రిగుణం పృథక్ స్థాప్యం - ద్వితీయ స్థానీ
 యోహరః చతుస్సప్తత్యా భక్తః చంద్రబింబస్య గృహీతత్వాత్ - అతో జాతో ద్వి
 తీయహరః ౧౧ గుణకత్రిమిత ఏ వోభయత్ర - అత ఏవ హిమగో ర్వింబు త్రిఘ్నం
 నిజేశలవాన్విత మితి - తత్సూర్యగతిసంబంధిభి రంగుతైః స్వల్పాంతరైః ర హీనం
 కాశ్యం - యతో భూవ్యాసాత్ - యావ ద్రవింబ మధికం తావత్ ప్రమాణే నోప
 ర్యపరి గచ్ఛంత్యా భూఛాయాః విస్తృతి రపచయినీ వ్యాత్ - యథా పృథుదీఘే
 ౨ల్పవస్తున శ్చాయా అగ్రో ఆపచీయమానా నూచ్యగ్యా భవతి - అల్పేదీపే పృథువ
 స్తు వోగ్రే ఉచచీయమానా స్థూలా భవతి - అతో భూవ్యాసాద్యానతాధికం తేన
 భూవ్యాసో హీనః కృత ఇతి॥ ౩.

తా॥ ౫౫ యొక్క ౫ వ భాగము వియంగుళములగును. దీనిని అంగుళ స్థాన
 మందుఁ జేర్పఁగా రవిబింబ మగును = చంద్రగతిని ౨౪ చే విభజింప చంద్రబింబ మ
 గును - చంద్రబింబమును ౩ చేఁ బంచి ౧౧ వ భాగము కలిపి ర తివచఁగా భూ
 భాదింబ మగును॥ ౩.

ఉదాహరణము॥ ౫౫ ÷ ౫ = ౧౧ వి. అం॥ ÷ ౧౦ అం = ౧౦ - ౧౧
 అంగుళాదిరవిబింబము - చంద్రగతి ౨౫౬ - ౧౦ ÷ ౨౪ = ౧౦ - ౧౩ అంగుళాది
 చంద్రబింబము ౨౫౬ - ౧౦ × ౩ ÷ ౧౧ విభక్తముఁ గలిపి ర తివచఁగా ౨౫-౨౬
 అంగుళాదిభూభాదింబము॥ ౩.

అథ ప్రకారాంతరేణ బింబసాధన మాహ.

శ్లో॥ గతి ద్వి ఘ్నతాస్తాంగుళముఖతనుః స్యా త్థరచుః విధో
ర్యక్తీ త్వేదాద్రిభి రపహృతా బింబ ముదితం । నృపాశ్చోనా చాం
ద్రీ గతి రపహృతా లోచనకరై రదాధ్యా భూభా స్యా దినగతిన
గాంశేన రహితా॥ ౩.

టీ: ఖరచుః=చూర్ణయొక్క - గతి=స్థితి - ద్విఘ్న=౨ చే గుణింపఁ
బడినదై - ఈశాస్త్ర=౧౧ చేత భాగింపఁబడినదై - అంగుళముఖతనుః = అంగుళాది
బింబము - స్యాత్=అగును - ఘ్నో=చంద్రునియొక్క - భుక్తిః = స్థితి - తేదా
ద్రీభిః=౨ర చేత - అపహృతా=భాగింపఁబడినదై - బింబం=చంద్రబింబము - ఉదితం =
కలుగుచున్నది - చాంద్రీగతిః=చంద్రగతి-పుష్కలీనా=౨౧౬ చేత తివచఁబడినదై -
లోచనకరైః=౨౨ చేత - అపహృతా=భాగింపఁబడినదై - రదాధ్యా=౩౨-కలుపఁబడి -
ఇనగతినగాంశేన=రవిగతియొక్క - ౨-వ భాగముచేత - రహితా = తివచఁబడినదై -
భూభా=భూభాయాబింబము - స్యాత్=అగును॥ ౩.

తా॥ రవిగతిని తెట్టించి ౧౧ చే పాలుకొనఁగా అంగుళాదిరవిబింబ మగును -
చంద్రగతిని ౨ర చే భాగింప అంగుళాదిచంద్రబింబ మగును - చంద్రగతిలో ౨౧౬
తివిది ౨౨ చే విభజించి విభక్తములో ౩౨ గలిపి రవిగతియొక్క-౨-వ వంతు తివ
చఁగా భూభాబింబ మగును॥ ౩.

ఉదాహరణము॥ రవిగతి ౧౧-౧౪ X ౨÷౧౧=అంగుళాది ౧౦-౪౬ రవి
బింబము - చంద్రగతి ౨౧౬-౧౦÷౨౪=౧౦-౧౩ చంద్రబింబము-చంద్రగతి ౨౧౬-
౧౦—౨౧౬-౦=౪౦-౧౦÷౨౨ = ౧-౪౯ + ౩౨ = ౩౩-౪౯—రవిగతియొక్క
యేడవవంతు ౪-౨౪=౨౧-౨౧ భూభాబింబము॥ ౩.

అథ మానైక్య ఖండగ్రాసప్రమాణసాధన మాహ.

శ్లో॥ ఛాదయ త్యర్కమిందు ద్విధుం భూమిభౌ చ్ఛాదకచ్ఛా
ద్యమానైక్యఖండం కురు । త చ్ఛరోసంభవే చ్ఛన్న మేత ద్యదా
గ్రాహ్యహీనాఽవశిష్టం తు ఖచ్చనకమ్॥ 4.

టీ॥ ఇంటిఁ=చంద్రుఁడు - అర్కం=సూర్యుని - ఛాదయతి=కప్పను - భూమి
భా=భూఛాయ - విఘ్నం=చంద్రుని - ఛాదయతి = కప్పను - ఛాదకఛాద్యమానైక్య
ఖండం-ఛాదకఛాద్యమాన = కప్పబడునట్టియు కప్పనట్టియు గ్రహములగతిని-విశ్యం=
కలిపి - ఖండం=సగముగా - కురు=చేయుము - తత్=అమానైక్యఖండము - శరోనం=
శరముచేత లివచబడినదై - ఛన్నం=గ్రాసము - భవేత్ = అగును - ఏతత్ = ఈ
గ్రాసము - యదా=ఎప్పుడు - గ్రాహ్యహీనావశిష్టంతు = కప్పబడుబింబములోనుండి
తివచబడఁగా తేమము మిగులునో (అనఁగా గ్రాసమెక్కువగా నుండునపుడు) త
దా=అప్పుడు - ఖచ్చన్నం=ఖగ్రాసము - భవేత్=అగును॥ 4.

ఉపపత్తిః॥ రవే ర్భార్యంతరే క్రాంతివృత్తే భూభావ్రమతి । రవే ర్భార్యం
తరే చంద్రశ్చ - అతః పార్శ్వమాస్యాంతే భూభావంద్రా సమా భవతః - అత శ్చం
ద్రస్య భూఛాయా ఛాదనీ స్యాత్ - దర్శారంతే చంద్రా దూర్భవం రవిః సప్తమః -
అతః రవే శ్చంద్రమా శ్చాదకో భవతి - అథ గ్రాసోపపత్తిః - చంద్రవిమండలాప
సృత్తయోః సంపాత శ్చంద్రసాతః - తథా తస్మాత్ షడ్భార్యంతరేఽపి ఏవం స్థాన
ద్వయే శరాభావః - తత స్త్రిభేంతరే పరమః శరః ఏవం కృత్ చంద్రబింబమధ్య
కేంద్రం విమంహతే సదైవ వర్తతే - సూర్యస్య మండలకేంద్రం క్రాంతిమండలే తస్మా
త్ షడ్భార్యంతరే భూఛాయాయాః కేంద్ర మపి క్రాంతిమండల ఏవ-యదా చంద్రస్య
శరాభావః - తదా చంద్రః క్రాంతివృత్తి మాశ్రయతి - ఏవ ముభయో రేకమాగ్నా
శ్రితత్వాత్ మండలభేదః స్యాత్ - తదా చంద్రమండలం భూఛాయాం ప్రవిశ్య పూ
ర్వతో నిఃస్పృత్య గచ్ఛతి - తదా సగ్రహణం భవతి - స్వల్పే శరే గ్రాసాదికస్య
సంభవః - ఉభయో ర్మండలయో ర్యోగాధాధికే శరే గ్రహణాభావః - ఏవ మత్ర
రాహుః రేవకారణం పరిదృశ్యతే - ఉక్తంచ॥ దిగ్దేశకాలావరణాదిభేదై ర్న చ్ఛాదక
ఇతి - కిం తు సుహితాదిషు రాహుకృతం గ్రహణ మితి ప్రసిద్ధిః - తత్కారణం
లల్లే నోక్తం - గ్రహణే కమలాసనానుభావా దిత్యాది ఛాద్యచ్ఛాదకయోః మండల
మధ్యకేంద్రయోః విమండలాపమండలస్థయో ర్మే మిస్పర్శ ఉభయో ర్ద్వమండలార్థ
ఏవ యోగాంతరం భవతి - తేవతి శరే మండలస్పర్శ ఏవ - తదూనే యావా నుభ
యోః సంయోగ స్తాహాజ్ గ్రాస ఇతి - అధికే మండలయోః సంపర్కో న భవ
త్యేవ తస్మా ద్గ్రహణాభావః - ఛాద్యతుల్యం ఛన్నే పూర్ణగ్రహణం తస్మా చ్ఛా
ద్యోనే చ్ఛన్నే చాకాశగ్రాసః ఖచ్చన్నే సంజ్ఞా ఇతి॥ 4.

తా॥ సూర్యగ్రహణమందు చంద్రుడును-చంద్రగ్రహణమందు భూభాయయాఁగి
గష్టము - కష్టబడునట్టియు కష్టనట్టియు బింబముల గలిపి సగముచేయ మానైక్య
ఖండ మగును - దానిలోనుండి శరము తివచఁగా గ్రాస మగును - మానైక్యఖండము
కంటె శర మధికముగా నున్నయెడల ఇంద్రాల్పాంశ మైనను గ్రహణము కలుగదు -
కష్టబడు బింబముకంటె గ్రాస మెక్కువగా నున్నప్పుడు బింబాధికగ్రాసమే
ఖగ్రాస మగును. ఇదే ఖచ్చన్నగ్రహణము లేక పూర్ణగ్రహణమగును॥ 4.

ఉదాహరణము॥ చంద్రబింబము ౧౦-౧ భూభావింబము ౨౫ - ౨౧ దీనిఁ
గలిపి సగముచేయ ౧౭-౪౧ శరము-౮-౨౭ తివచఁగా-౯-౧౪ గ్రాసము చంద్రబింబ
ము ౧౦-౧ గాన గ్రాసము తక్కువగుటచే నిదిఖగ్రాసము కాదు - ఖచ్చన్నమున
మదాహరణము. శోభకృతు సంగ్రహిత్ర శుక్ల ౧౫ స్థిరహసరే వ్యగుభుజాంశలు ౮
శ్యాది-౦-౫-౧౩-౫౭ X ౧౧ ÷ ౭=౮-౧౩ ఇది దక్షిణశరము చంద్రబింబము ౧౦ -
౪౫ భూభావింబము - ౨౭-౧౪ మానైక్యఖండము-౧౮-౫౯ శరము-౮-౧౩ గ్రాస
ము-౧౦-౪౩ బింబాధికగ్రాసము-౦-౧ గాన నిది ఖచ్చన్నము॥ 4.

అథ గ్రహణమధ్యస్థిత గ్రాసమర్హతం చాహ.

శ్లో॥ మానైక్యఖండమిషణౌ సహితం దశఘ్నం ఛన్నాహతం
పద మతస్త్వరసాంశహీనం । క్లాబింబహృత్ స్థితి రియం ఘటికాది
కా న్యా న్నర్హం తథా తనుదళాంతరఖగ్రహభ్యాం॥ 5.

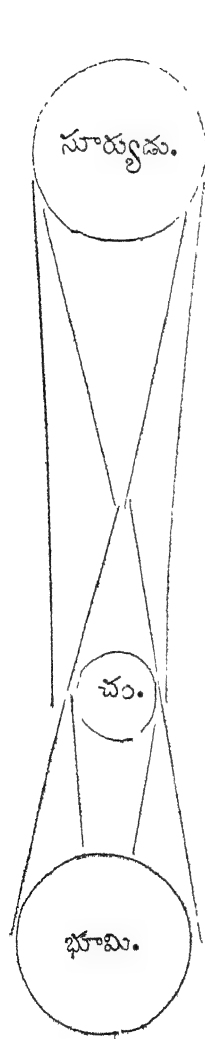
టీ॥ ఇషణౌ = శరముచేత - సహితం = కలుపఁబడినటువంటి - మానైక్యఖం
డం = గ్రాహ్యగ్రాహకబింబార్థము - దశఘ్నం = ౧౦ చేఁబెంచఁబడి - ఛన్నాహ
తం = గ్రాసముచేత గుణింపఁబడినదై - ఆతః = దానినుండి (వచ్చిన) పదం = మూ
లము - స్వరసాంశహీనం = దానియొకవంతు తివచఁబడి - క్లాబింబహృత్ = చంద్ర
బింబముచేత విభజింపఁబడినదై - ఇయం = ఇది-స్థితికాదికాః = క్షడియలు విగడియఁగల-
స్థితిః = స్థితి - హృత్ = తగును - తథా = అప్రకారము - తనుదళాంతరఖగ్రహ
భ్యాం = ఖచ్చన్నగ్రాహ్యగ్రాహకబింబముల మంతరమునుబట్టి - మర్హం = మర్హము =
స్థాత్ = అగును॥ 5.

ఉపపత్తిః॥ సమాయాం భువి అభీప్తవ్యాసార్ధేన వృత్త మాలిఖ్య దిగంకం కృ
 త్వా యా పూర్వాపరావృత్తరేఖా - తతః స్వదిశి మధ్యగ్రహణికం శరం ప్రసాన్య
 తదగ్రే బిందుః కార్యః తత స్తదగ్రనూత్రస్పృక్ పూర్వాపరాయతా రేఖా కార్య
 సా విమండలరేఖా - తతోఽపవృత్తరేఖామధ్యేమధ్యం కృత్వా భూభాం వ్యాసార్ధేన
 య ద్వృత్త ముత్పద్యతే - తద్భూభావృత్తం - తతో విజేహగ్రే బిందుమధ్యే కృ
 త్వా గ్రాహ్యబింసార్ధేన య ద్వృత్త ముత్పద్యతే త చ్చంద్రవృత్తం - త చ్చంద్రభూ
 భావృత్తాంతయోః పరస్పర మనుప్రవేశో గ్రాసః - అత్ర స్పర్శావృత్తగ్రహణం యా
 వ ద్యేన మార్గేణ ఛాదకో గచ్ఛతి - తస్య ఛాదకమార్గస్య ప్రమాణం జ్ఞాతుం త్రిభు
 జకల్పనా కృతా - సా యథా గ్రాహ్య గ్రాహకయోః అనశ్యం మానై క్యాధ్యం తు
 ల్యం అంతరం స ఏవ కర్ణః - మధ్యగ్రహణకాలికః శరం కోటిః - కోటికృతం కర్ణకృ
 తే ర్వికోభ్య మూలం పూర్వాపరో భుజో భవతి - అత్ర వర్గాంతరం యోగాంతర
 భూతసమ మతో మానై క్యఖండశరయో ర్యోగః - మానై క్యఖండశరాంతరేణ గుణోన్య
 వర్గాంతరం భవతి - మానై క్యఖండశరాంతరం గ్రాస ఏవ - అతో మానై క్యఖండ మి
 మ్మణా సహితం ఛన్నాహత మితి సిద్ధం - తత స్తదంగురౌత్మకం జాతం - కలీకర
 జాగ్ధం గుణః - ౩ - తతో ఘటికరజాగ్ధ మనుపాతః - యది గత్యంతర కలాభిః మ
 ప్రిఘటికాః తదా ఆభి ర్భుజకలాభిః కి మితి - ఫలం స్థిత్యర్థఘటికా - ఏవం మానై
 క్యఖండం శరయోగస్య గ్రాసగుణస్య పూర్వం గుణః ౩ - ఇదానీం మప్తిగుణః ఏవం
 జాతో గుణఘాతో గుణః ౧౦౦౦ గత్యంతరం హరః - గుణహరౌ అప్తమస్థ్యా ౬౦
 అపవర్తితం జాతం గుణస్థానే సావయవం ౨ - ౩౦ - ౨౦ హరో గత్యంతరం యా
 వత్ అప్తమస్థ్యాభాజ్యతే - తావచ్చంద్రబింబ మేవ భవతి - అత శ్చంద్రబింబమేవ
 హరః - అత్ర ఖండగుణసార్థం సమడంశత్రయ మితో గుణో ధృతః - అత్ర మూలం
 గృహీత్వా అనేన గుణ్యం - అత్రాచార్యే జాన్యగుణస్య ౩ - ౧౦ వర్గ ౧౦౦ కృ
 త్వా అనేన వర్గ ఏవ ప్రథమం గుణిత స్తతో మూలం గృహీతం తుల్యమేవభవిష్యతి -
 యతో వర్గేణ వర్గం గుణయే దిత్యాది ఉ క్తమితి - అతోదశఘ్నం తతో మూల మి

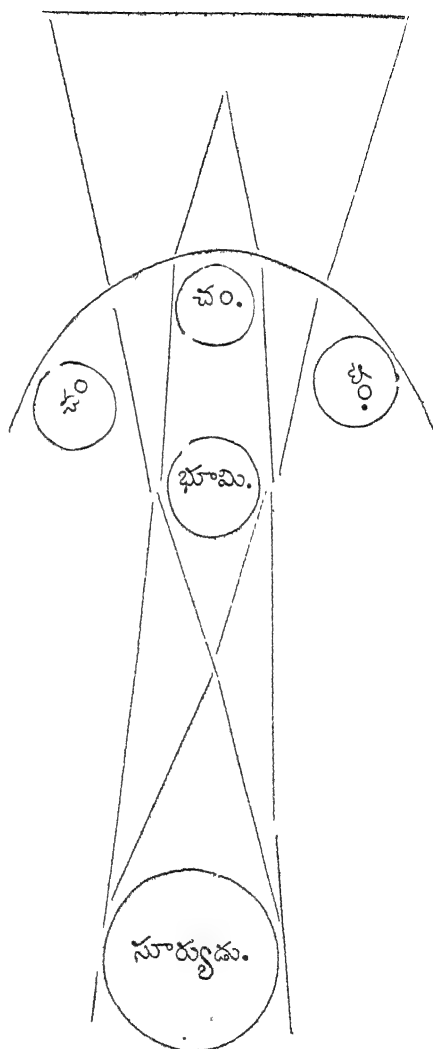
త్యక్తం - పూర్వగుణ ఖండస్థానే ఏతావ దధికం గృహీతం ౦ - ౩౧ - ౪౦ ఇదం
 షడ్భిః సవణితం జాతం ౩ - ౧౦ ఇదం పూర్వగుణతుల్యం జాతం - అతః స్వర
 సాంశహీన మితి - చంద్రబింబం హో ౭ స్థి తహ్ స్థాబింబహృ దితి - ఏవం స్థితి
 ఘటికాః స్యు రితువపన్నం - అథ మద్దానయనే యక్తః - తత్ర సంమీలనకారేబిం
 బాంతరార్థతుల్యం మధ్యే గ్రహకేంద్రయోరంతరం భవతి - సచ కర్ణః మధ్యశరః కో
 టిః - అనయో ద్వగ్గాంతరాత్ స్థితి వస్త్రద్విదిద్ధి ద్భవ తీర్తి - అనుపాతసాదృశ్యాత్ -
 అత ఉక్తం - తనుదభాంతరభగ్రహభ్యాం మర్ద మితి ఏతేకృతే స్థితిమర్దయోః ఖం
 డేన సకలే యతః స్పర్శాన్మధ్యపన్యంతం ఏకం స్థితిఖండమధ్యాస్మక్తపన్యంత మేకం
 స్థితిఖండం తత్రైవ మర్దమపి - మర్దఖండం తు భగ్రాససంఘవే నాన్య కేత్యర్థత
 ఏవ సిద్ధం॥ ౪.

తా॥ గ్రాహ్యగ్రహకబిందార్థముల మొత్తముతో శరముగలిపి ౧౦ చేరబెం
 చి లభ్యమును గ్రాసముచే గుణించి దానిమూలముయొక్క ౬ వ భాగము తినిచి చం
 ద్రబింబముచేత విభజించిన ఘటికాద స్థితి యగును - ఖచ్చన్నగ్రహణమందు మానై
 క్యఖండార్థముయొక్క అంతరమునుంచి స్థితివలెనే మర్దము చేయవలెను॥ ౪.

ఉదాహరణము॥ మానై క్యఖండం ౧౭ - ౪౧ శరం ౮ - ౨౭ కలుపగా
 ౨౬ - ౮ X ౧౦ = ౨౬౧ - ౨౦ X గ్రాసము = ౨౪౧౨ - ౫౮ దీనిపదము ౪౯ -
 ౮ ÷ ౬ = ౮ - ౧౧ యిది తివచగా ౪౦ - ౪౭ ÷ స్థాబింబము = ౪ - ౫ ఘటికా
 దిస్థితి “ఖగ్రాసమునకు” మానై క్యఖండము ౧౮ - ౫౯ + శరము = ౨౭ - ౧౨ X
 ౧౦ = ౨౭౨, ౦ X గ్రాసము = ౨౯౨౮ - ౩౨ దీనిపదము ౫౪ - ౭ ÷ ౬ = ౯ - ౧
 తివచగా ౪౫ - ౧ ÷ స్థాబింబము = ౪ - ౧౧ స్థితి “మర్దగణితము” మానై క్యఖం
 డార్థము ౮ - ౧౫ + శరము ౮ - ౧౩ = ౧౬ - ౨౮ X ౧౦ = ౧౬౪ - ౪౦ X
 గ్రాసము = ౧౭౭౨ - ౫౪ దీనిపదము ౪౨ - ౬ ÷ ౬ = ౭ - ౧ తివచగా ౩౫ -
 ౫ ÷ స్థాబింబము = ౩ - ౧౫ మర్దము॥ ౪.

సూర్యగ్రహణము.

చంద్రగ్రహణము.

అథ స్వర్ణమోక్షస్థితి మర్దానయన మాహ.

శ్లో॥ యుగ్మాహతై ర్యగుభుజాంశసమైః పల్లై స్సద్విష్టాస్థితి
ద్విరహితా సహితార్కషడ్భాత్ ఊనే వ్యగా వితరథాభ్యధి కేస్థి
స్తః స్పర్మాంతిమే క్రమగతే చ తథైవ మద్దే॥ 6.

టీ॥ సా = ఆ - ద్విష్టా = రెండవప్రతులుగా నుంచబడిన - స్థితిః = స్థితి -
వ్యగా = విరాహ్యర్కడు - అర్కషడ్భాత్ - అర్క = ౧౨ - షడ్భాత్ = ౬
రాసులకంటె - ఊనేనతి = తక్కువగుచు నుండేగా - యుగ్మాహతైః = ౨ చే
గుణింపబడినటువంటి - వ్యగుభుజాంశసమైః - వ్యగుభుజ = విరాహ్యర్కనిభుజయె
క్క - అంశసమైః = భాగాదులవల్ల గలిగిన - పల్లైః = విగడియలచేత - విరహితాచ-
తిపురుటయును - సహితాచ = కలుపుటయును - కార్యా = చేయదగ్గది - ఆభ్యధి
కేసతి ౧౨ " ౬ రాసులకంటె నెక్కువగా నున్న దగుచుండేగా - ఇతరథా =
వ్యతిరేకమయిన - విరహితా = రుణమును - సహితా = ధనమును - కార్యా = చేయ
వలెను - తదా = అప్పుడు - కృచుగతే - క్రమమయిన, స్పర్మాంతిమే = స్వర్ణమో
క్షములయందలి - స్థితి = స్థితులు = స్తః = అగును - తథైవ = అప్రకారముగానే
మద్దేచ = స్వర్ణమోక్షమర్దములును - సాధ్యే = సాధింపదగ్గవి ॥ 6.

ఉపపత్తిః॥ అత్ర తు ఆసక్యత్ ప్రకారేణ స్థితిఖండే సాధ్యే తే - యథా స్థితి
ఖండేన గతి ర్దుశ్యా వప్త్యా భాజ్యా ఫలం స్పర్మార్థం గ్రహేషు మీనం మోక్షార్థం
యుక్తం తేభ్యః పునః శరాదికం విధాయ పృథక్ స్థితిఖండే సాధ్యే - తతః పున స్తా
భ్యాం స్థితిఖండాభ్యాం రవిరాహూ చాలయిత్వా శరా వాసయిత్వా స్థితి కాశ్యే-
షమం ఆసక్యత్సమే భవతః - ఇదం జడకర్మ దృష్ట్వా - ఆచార్యే జేతృ మనుక లాప్య
౭౦గీకృతః - ద్విగుణితవ్యగుభుజభౌగతుల్యాని పలాని మధ్యస్వర్ణ స్థిత్యంతరాశేమధ్య
మోక్షస్థిత్యంతరాశే చ స్వల్పాంతరత్వాత్ తుల్యా న్యేవ దృష్ట్వాని - అతో ద్విగుణిత
వ్యగుభుజభౌగతుల్యైః పల్లైః సా స్థితి ర్ద్వియతో నా మోక్ష స్వర్ణస్థితిఖండే భవత
ఇత్యుపపన్నం - యతోవిత స్త్యుపపత్తి ర్యథా - షడ్భార్కభాసే వ్యగా సతి స్ప
ర్మకాలార్థ మృణచాలనం దత్వా మధ్య కాలీనాత్ న్యునే సతి భుజవృద్ధి రతః శర

వృద్ధిః శరవృద్ధౌ స్థితే రల్పత్వం - అతః విరహితే సతి మోక్షార్థం ధనచాలనే వత్తే
వ్యగో రాధిక్యం - తత్ర భుజశరాల్పత్వాత్ స్థితే రాధిక్యం - అతః సహితేతి - అ
ర్కషడ్భాత్ అధికే వ్యగో అగో భుజవృద్ధిః - పూర్వం భుజహ్రాసః - అతో విపరీత
మితి - ఏకక్షేత్రములత్వాత్ స్థిత్యర్థవ స్మద్దార్థే అపి కార్య ఇత్యుపపన్నం || 6.

తా|| విరాహ్వర్కాంశలు ద్విగుణించి - రెండవప్రతులుగా నుంచబడిన స్థితి
యందు అర్కషడ్భాగిక మయనప్పుడు మొదటిప్రతిలో ధనమును రెండవప్రతిలో
ఋణమును - అర్కషడ్భాగలకంటె నూనమయినప్పుడు నైదానికి వ్యతిరేకముగాను
జేయవలెను (విరాహ్వర్కండు రాగే భా ౧౬ లు మొదలు ౬ రాసులవఱకు
షడ్భాగలకంటె దక్కువనియు ౬ రాసులు మొదలు రా ౬ భా ౧౮ ల వఱకు
షడ్భాగిక మనియు - రా ౧౧ భా ౧౬ మొదలు రా ౧౨ ల వఱకు అర్కునికంటె
దక్కువనియు - రా ౧౨ మొదలురా-౦ భా ౧౮ లవఱకు (అర్కాధికమనియుఁదెలి
యఁదగ్గది) స్పర్శమోక్షస్థితి లగును - స్పర్శమోక్షమర్దములు నిట్లే చేయవగును || 6.

ఉదాహరణము|| వ్యగుభుజాంశలు-గీ-౨౩-౩౩ వీనిని చెట్టించిన పలులు ౧౦
స్థితి-ర-గీ అర్కాధికమగుటచే మొదటిప్రతిలోఁ గలుప-ర-౧గీ స్పర్శస్థితి - రెండవ
ప్రతిలోనుండి తీవచ ౩-గీగీ మోక్షస్థితి = ఖచ్చన్నగ్రహణోదాహరణము = వ్యగు
భుజాంశలు గీ-౧౩-గీ ౨ X ౨=౧౦ పలులు - స్థితి-ర-౧౧ + ౧౦=ర-౨౧ స్పర్శస్థితి-
రెండవప్రతిలో తీవచగా - ర-౧ మోక్షస్థితి - మర్దము-౩-౧గీలో ఈ పలులు ౧౦
గలుప-౩-౨గీ స్పర్శమర్దము - రెండవప్రతిలో తీవచ-౩-గీ మోక్షమర్దము || 6.

(అథ మధ్యపూర్ణగ్రహణస్పర్శమోక్ష సంమిాలనోన్మీలన)

కాలనిర్ణయ మాహ.

శ్లో|| తిథివిరతి రయం గ్రహస్య మధ్య స్స చ రహిత స్సహితో
నిజస్థితిభ్యామ్ | గ్రహణముఖవిరామయో స్తు కాలా వితి విహితా
పిహితే స్వమర్దకాభ్యామ్ || 7.

టీ|| తిథివిరతిః = తిథ్యంతగడియలు - అయంగ్రహస్య = ఈగ్రహణమునకు -
మధ్యః=మధ్యకాలము - భవతి=అగుచున్నది - సచ=అతిధ్యంతమును - నిజస్థితిభ్యామ్=

స్ఫుటమయినస్థితులవల్లనుంచి - ఏకత్ర=ఒకస్థానమందు - రహితః = తివచబడవలెను - అన్యత్ర=రెండవస్థలమందు - సహితః=కలుపబడవలెను - గ్రహణముఖవిరామయోః - గ్రహణ=గ్రహణముయొక్క- ముఖ=స్పర్శకాలముయొక్కయు- విరామయోః=మోక్ష కాలముయొక్కయు - కాలే=కాలములు - స్తః=అగును - ఇతి=ఈ ప్రకారము-స్వ మద్గకాభ్యాం=స్వకీయమైన మద్గములనుంచి - పితౌపితౌ= సంమీలనోన్మీలనము లు - స్తః=అగును॥ 7.

ఉపపత్తిః॥ మోక్షకాలస్తు మధ్యాత్ అగ్రతో మోక్షస్థితిర్ధ్వేన భవన్యతో మోక్షస్థితియుక్తో మధ్యో మోక్షో భవతీ త్యుపపన్నం - తచైవ మధ్యాత్ మద్గార్థ తుల్యకాలాభ్యాం సంమీలనోన్మీలనయోః కాదౌ పూర్వాప్రకారే భవత ఏవ॥ 7.

తా॥ తిధ్యంతగడియలు గ్రహణముయొక్కమధ్యకాల మగును-తిధ్యంతములో నుండి స్థితిని తివచగా స్పర్శకాలమును గలుపఁగా మోక్షకాల మగును-ఇట్లే స్పర్శ మద్గమును తిధ్యంతములోనుండి తివచగా సంమీలనమును మోక్షమద్గమును గలుప ఁనీలనమును గలుగును - స్పర్శ మనఁగా గ్రహణారంభము - మోక్ష మనఁగా అంత ము-సంమీలనమనగా సర్వబింబగ్రాసము- ఉన్మీలన మనగా బింబమువిడుచుటకు ప్రారంభము - ఉన్మీలనసంమీలనాంతరకాలము బింబాదర్శనకాల మగును॥ 7.

ఉదాహరణము॥ పంచాంగసత్తిథి ౩౭-౪౬-లంబనంబుణం-౧-౨౨ చేయఁగా ౩౬-౨౪ సమకలాసమయతిధ్యంతము దీనిలోనుండి స్పర్శస్థితి-౪-౧గో తివచఁగా- ౩౨ ౨౭ నూర్వోదయాదిస్పర్శకాలము-తిధ్యంతం- ౩౬-౨౪ ఇదే గ్రహణమధ్యకాలము - మోక్షస్థితి-౩-౧గో తిధ్యంతములోఁగలుప-౪౦-౧౯ ఇది మోక్షకాలము॥ ఖచ్చన్న గ్రహణోదాహరణము॥ లంబనసంస్కృతతిధ్యంతము - ౧౪-౧౪ దీనిలోనుండి స్పర్శ స్థితి తివచఁగా (౪-౨౧)=౧౩-౧౩ ఇది స్పర్శకాలము - మధ్యకాలము ౧౪-౧౪ X మోక్షస్థితి-౪-౧=౬౨-౧౧ మోక్షకాలము-౧౪-౧౪ లో స్పర్శమద్గము-౩-౨గో తివచ- ౧౪-౪ సంమీలనకాలము - మోక్షమద్గము-౩-౧గో గలుప-౬౧-౧౯ ఉన్మీలనకాల ము-౬౦ కి వైఁగానున్న గడియలు పఠదినమందు వర్తించును - ఇదే గ్రహణము పఠదినమందు ౫ ౨-౧గో కు మోక్షకాలము॥ 7.

అథ ఇష్టగ్రాసానయన మాహ.

శ్లో॥ షిహితహతేష్టం స్థితివిహృతం తత్ సచరణభూయగ్రసన
మభీష్టమ్॥ ౮.

టీ॥ షిహితహతేష్టం=గ్రాసముచేతగుణింపబడిన యిష్టగడియాది - స్థితివిహృ
తం=స్వర్గస్థితిచేత భాగింపబడినదై - తత్=అది - సచరణభూయగ్ర=పాదసహితమైన
౪ అంగుళము (౧-౧గి) కలుపబడి - అభీష్టం=ఇష్టకాలసంబంధమైనటువంటి - గ్ర
సనం=గ్రాసము-భవతి=అగుచున్నది॥ ౮.

ఉపపత్తిః॥ అతేష్టకర్ణం ప్రసాధ్య తదూనం మానేక్యఖండం కృత్వా య
చ్ఛేపం తత్ ఇష్టకాలే ఛన్నం స్యాత్ - ఇష్టకర్ణానయనే ప్రయాసోఽస్తి - అతో
లాఘవార్థ మనువాతః - కల్ప్యః - యది స్థితి ఘటిభిః యధాగతోగ్రాస స్తదేష్ట
ఘటిభిః కి మితి - అతః షిహితహతేష్టం స్థితివిహృత మితి - అత్రానుపాత స్యాసంభ
వః - వృత్తజ్యేష్ఠపరిధ్యాశ్రితత్వాత్ - అప్రాప్తా వపి ప్రాప్తిః కృతా - అతో
మహదంతరం స్యాత్ - అత్రానుకల్పే నేత్ర మంగీకృతం - సచరణభూయగ్ర సూక్ష్మా
సన్నం భవతి॥ ౮.

తా॥ ఇష్టఘటికలను గ్రాసముచే బెంచి స్వర్గస్థితిచే విభజింప స్వర్గగ్రాస
మును మోక్షస్థితిచే విభజింప మోక్షగ్రాసమును అగును॥ ౮.

ఉదాహరణము॥ గ్రాసము ౯-౧౪ X ఇష్టగడియలు ౩ ÷ స్వర్గస్థితి ౪-౧గి=
౬-౩౧ గ్రాసము + ౧-౧గి=౭-౪౬ ఇష్టకాలగ్రాసము-౪-౧గి కి ౯-౧౪ అయిన
౩ గడియలకు సెంత అనుత్రైరాశికవిధిని జేయవలెను॥ ౮.

అథ అమన వలనసాధన మాహ.

శ్లో॥ త్రిభయోనరవిః స్వవిధుగ్రహేఽ యనలపాఘ్య ఇత
శ్చరవ ద్దళైః । నగశరేందుమితై ర్వలనం భవే త్స్వరవిధిక్ త్వధ
మధ్యనతా చ్చ యత్॥ ౯.

టీ|| స్వవిభుగ్రహే - స్వరవియోక్తయ - విభు = చంద్రునియొక్కయ -
గ్రహే=గ్రహణములయందు - త్రిభయుతోనరవి - త్రిభ=రే రాసులు-యంతః=కలుపఁ
బడినటువంటియు - ఊన = తివచబడినటువంటియు - రవిః = సూర్యుడు - ఆయనల
వాక్యః=అయినాంశలకలుపబడినవాడై - ఇతః=ఇందునుంచి - నగశరేందుమితైః =
రే-గ-౧-ప్రమాణములుగల - దత్తైః=ఖండములచేత - చరవత్ = చరఖండములవలెనే -
స్వరవిదిక్ = త్రిభోనరవి యే గోళమందుండనో ఆ దిక్కుగల - వలనం=వలనము - భ
జేత్ = అగును॥ 9.

ఉపపత్తి|| వలనం సాధ్యం - అహో కింనామ వలనం - కస్యా త్క్రిం వలతీ
త్యుచ్యతే - సమమండలప్రాచ్యాః సకాశాత్ నాడికామండలప్రాచీ యావ తాంర
రేణ వలతి తదాశువలనం అన్వర్థనామ - యతో నాడికామండలసమమండలయో
రంతర మత్రాంశా ఏవ - తద్దైవ నాడిమండలప్రాచ్యాః క్రాంతిమండలప్రాచీ యావ
తాంతరేణ వలతి తత్ - ఆయనం వలనం - ఆయనసంబధిత్యా దాయనం-త దాదౌ
సాధ్యతే - గోళసంఖా తు యన్వపినాడికామండలక్రాంతి మండలయోగోఽస్తి -
తథాపి ప్రాచీఋజుమార్గేణ పరమ మంతరం - పరమక్రాంతిపుత్రనాడిపుత్రయో
గ్యద్యపి పరమ మంతరం - తథాపి ఋజుమార్గాత్ ప్రాచ్యాంతరభావః - అహోఽ
యనసంధావలనాభావః - గోళసంధాపరమం - గోళసంధాగ్రహస్య దోష్ట్యాభావా
త్ కోటిజ్యాపరమా - అయినసంధా దోష్ట్యాపరమత్వాత్ కోటిజ్యాభావః - యత్ర
కోటిజ్యాపరమత్వం తత్రాయనవలనస్య పరమత్వం - యత్ర కోటిజ్యాభావ స్తత్రా
యనవలనాభావః- కోటిజ్యాతో వలనం సాధ్యం తత్ర గ్రహః సత్త్రిభిః తస్య భుజజ్యా
కోటిజ్యైర్వివ ప్రత్యక్షం భవతి - ఏవం సూర్యగ్రహణే సూర్యః త్రిభయుక్త ఇతి-ఏవం
చంద్రగ్రహణే చంద్రస్యాపి త్రిభం యోజ్యం - తత్ర సూర్యచంద్రయోః మధ్యాంతర
త్వాత్ భుజతుల్యత్వం - అతో రవావేవ త్రిభం దేయం - పర మత్ర త్రిభం హీనం
కార్యం - గోళాన్యత్వసద్భావాత్ - తథా సాయనః కార్య ఏవ - అయనసంబధి
త్వాత్ - తథా త్రిభయుతోనసాయనరవిదోష్ట్యాతో వలనసాధ నేనససాతో య
థా - యది త్రిజ్యా ౧౨౦ తుల్యమాదోష్ట్యాపరమక్రాంతిజ్యాతుల్యయాఽయనం
వలనం-ర౧-రగే త గేష్టయా కి మితి - అనోన్మసాతః - యది ద్యుజ్యాపుత్రే ఇదం
తదా త్రిజ్యాపుత్రే కిం - ఏవం జాతాయనవలనజ్యా అస్యాః ధనుః ఆయనం వలనం

స్వాత్మతేదం గురుకర్మ దృష్ట్యా - అచార్యేణ రాశిత్రయమధ్యే ప్రతిరాశివలనాని ప్రసాధ్య తాన్యథోఽథో విశోధ్య ఖండాని కృతాని-౨-గీ-౧-ఏవం తాని వలనాని అన్యత్ర సంపూర్ణ జ్యోతిరద్యులనప్రదానార్థం ద్విగుణాని కృతాని సంతి - ఏవ మేభిః ఖండై శ్చరప ద్వలనం సాధ్యం - యత శ్చరఖండా న్యపి రాశిత్రయమధ్యే త్రీణ్యేవ సంతి - అతో భుజ్జ్వ సంఖ్యాచరార్థయోగ ఇత్యాది సమమేవ - ఏవమాయనం వలనం ప్రసాధ్యేదానీ మాక్షుజం వలనం సాధయతి మధ్యనతా చ్చ యత్ || 9.

తా|| సూర్యగ్రహణమునకు త్రిభయతరవిని, చంద్రగ్రహణమునకు త్రిభోసర విని బెట్టి అయనాంశలు గలిపి దానినుండి-౨-గీ-౧ ధృవకములు గల ఖండములచేత చరఖండములవలెనే వలనము సాధింపవలెను - త్రిభయతత్త్రిభోసరవియొక్క గోళ ములనుబట్టి దిక్కులగును || 9.

ఉదాహరణము|| చంద్రగ్రహణమందు రవి-గీ-౧౯-౨౧-౩ దీనిలోనుండి ౩ రాసులు తీవచ-౨-౧౯-౨౧-౩ అయనాంశలు-౨౩-౨-౦ గలుపఁగా-౩-౧౨-౪౧-౩ దీనిభుజ-౨-౧౨-౧౮ = గీ-౨-గతఖండములు-౨ - భోగ్యఖండమగు-౧-చేఁ బెంచఁగా-౧౨-౧౮-గీ-౨ ÷ ౩ = ౦-౩-గీ-౨-గతఖండములమొత్తము-౧౨-౧౮-౧౨-౩-గీ-౨-అయనవలనము - త్రిభోసరవి ఉత్తరగోళమగుటచేత సుత్తరవలన మాయెను “సూర్యగ్రహణోదాహరణము” రవి-౧౧-౨౮-౩౬-౨౨-త్రిభయత మనఁగా-౩-రాసులు గలుప-౨-౨౮-౩౬-౨౨ - అయనాంశలు గలుప-౩-౨౧-౩౮-౨౨ దీనిభుజ-౨-౮-౨౧-౩౮ భోగ్య ఖండమగు-౧-చేఁ బెంచ - ౮-౨౧-౩౮ ÷ ౩ = ౦-౧౬-యాతఖండములమొత్తం-౧౨-౧౮-౧౬-వలనము - రవిఉత్తరగోళమగుటచే సుత్తరాయనవలనము “మధ్యనతసాధన” యాతః శేషః ప్రాకృత త్రోన్నత మిత్యాదిప్రశ్నాధికారే సప్తమశ్లోకవిధినా మధ్యనతం సాధ్యం కార్యం || 9.

ఉదాహరణము|| చంద్రగ్రహణమధ్యకాలః - ౩౬-౨౪ దినమానం-౨౯-౩౯-శేషం ౬-౪గీ రాత్ర్యర్థము ౧గీ-౧౦ లో తీవచఁగా-౮-౨గీ పూర్వనతం || 9.

అథ గ్రస్తాదయగ్రస్తాస్తే మధ్యనతసాధన మాహ.

శ్లో|| స్పర్శాదికం యదివిధోద్ధివసస్య శేషే యాతేఽథవా

ద్యుదళతద్వివరం వే స్తు రాత్రే స్తమానితనిశాశకలం క్రమాత్స్యా
త్పాక్ష్మిమం నత మిదం వలనస్య సిద్ధ్యై॥ 10.

టీ॥ విధోః=చంద్రనకు - స్పర్శాదికం యది=స్పర్శమోక్షము లన్ననో - దివ
సస్య=పగటిభాగముయొక్క - శేషే=శేషముగాని - అధవా=అటుగాక - యాతే=
గతముగాని (అయినప్పుడు) ద్యుదళతద్వివరం - ద్యుదళ=అహర్దళముయొక్కయూ -
తత్=ఆ స్పర్శాదిగడియలయొక్కయు - వివరం=అంతరము - మధ్యనతం=మధ్యనతము -
స్యాత్=అగును-ర వేస్తు యది=సూర్యనకయిన - రాత్రేః=రాత్రియొక్క (శేషే=శేషము
గాని - యాతే=గతముగాని స్పర్శాదిక మయినప్పుడు) తమానితనిశాశకలం-తత్=ఆ
స్పర్శాదికముచేత - ఊనిత=తివచబడిన - నిశాశకలం=రాత్ర్యర్థము (కార్యం.=చేయ
వలెను) ఇదం=ఇది - వలనస్య=వలనముయొక్క - సిద్ధ్యై=సాధనముకొఱకు - క్రమా
త్=వరుసగా - ప్రాక్=తూర్పు - పశ్చిమం = పడమరగల - నతం=నతము - స్యాత్ =
అగును - గతశేషములకు క్రమముగా పశ్చిమప్రాప్త్యతము లగును॥ 10.

తా॥ చంద్రనకు గ్రస్తోదయగ్రస్తాస్తమయములు కలిగినప్పుడు - అహరర్థములో
నుండి స్పర్శాదిగడియలు తివచగా మధ్యనత మగును - రవికి రాత్రియైన రాత్ర్యర్థ
ములో తివచవలెను. నతమగును - వలనసాధనకొఱకు పూర్వాపరనతములు గలుగును-
చంద్రరవులకు గ్రస్తాస్తమయ మైనప్పుడు పశ్చిమనతము - స్పర్శమోక్షములు కలుగు
ను - గ్రస్తోదయ మయినప్పుడు పూర్వనతము గలుగును॥ 10.

ఉ దాహరణము॥ ఖచ్చన్నగ్రస్తాస్తమయ చంద్రగ్రహణమునకు తిథ్యంతము
గౌర - ౧౪ దినప్రమాణము ౩౦ - ౧౧ తివచగా ౨౭ - ౨౨ రాత్ర్యర్థము ౧౪-
౩౪ తివచగా ౧౨ - ౪౮ పశ్చిమనతము - అహరర్థము ౧౧ - ౨౬ మోక్షకాలం
౨ - ౧౧ తివచగా ౧౩ - ౧౧ పూర్వనతము॥ 10.

అథ వలన - నతసంస్కృత- తదఘ్నిం చాహ.

శ్లో॥ విషయలబ్ధగృహో దిత ఉక్తవద్వలన మక్షహృతం పలభా
హతమ్ । ఉద గహ గిహ పూర్వపరే క్రమా ద్రసహృతో భయసం
స్కృతి రంఘ్రియః॥ 11.

టీ|| అధఃఅటుపిమ్మట - మధ్యనతాత్యత్ = ఏది మధ్యఃతముగఁదో - తతః = దానినుండి - విమంజలభగ్నహానితః - విమయ = గోచేత - లభః = భాగింపఁగావచ్చిన- గృహానితః = రాశ్యాదినుంచి - ఉక్తవత్ = ఇదివఱకుఁ జెప్పినీతిని (అచఃగా నగతః) రేందుమితై రిత్యాదినా) వలనం = వలనము - సాధ్యం = సాధించవలెను - తతః = పిమ్మట - ఫలభౌహతం = విషువచ్ఛాయచే గుఱింపవలెను. తతః = పిమ్మట - అక్షహృతం = గోచేత భాగింపవలెను - అక్షవలనం స్యాత్ = అక్షవలన మగును - ఇహ = ఇప్పుడు - పూర్వపరే = ముందు పడమర నతములును - క్రమాత్ = వరుసగా - ఉదక్ = ఉత్తరము - అపాక్ = దక్షిణముగలవలనములు - స్యాత్ = అగును - ఉభయసంస్కృతిః = అక్షవలనములును - త్రిభయతేత్యాది స్లోక యునవలనములు ఏక దిగ్మయోనః గలుపవలెను - భిన్న దిగ్మయైన అంతరముచేయవలెను (పిమ్మట) రచ్యతా సతీ = ౨ చే భాగింపఁబడిన వగుచు - అంభుయః = వలనాంఘ్రిలు - స్యుః = అగుచున్నవి 11.

ఉపపత్తిః|| షీలితే యద్యపి నాదీమండల సమమండలయోః సంపాతః - తథాపి ప్రాచీనీ ఋజుమార్గ ర్నాస్త్ర పరమ మంతరం అక్షజ్యాతుల్యం ఖమధ్యే నాడి కామండల సమండలయో ర్యద్యపి పర మంతర మస్తి - తథాపి ఋజుమార్గారంభాత్ ప్రాచ్యో రంతరాభావః - ఉదయే పర మక్షజ్యాతుల్యం అక్షం వలనం - తత్ర సతతుపి పరమం ఖమధ్యే అక్షవలనాభావః - తత్ర సతస్యాభావః - అతో నతా ద్వలనం సాధ్యం - అతో నమపాతో యథా - సతఃకుటీనాం పంచమాంశో రాశయః స్యుః - యతః పంచదశకుటీనాం మధ్యే రాశిత్రయం - ఏవం సతస్య పంచాంశస్య దోష్ట్యాతో వలనం సాధ్యం - త ద్యథా యది త్రిజ్యా ౧౨౦ తుల్యయా సతజ్యయా అక్షజ్యాతుల్యం పరమం వలనం తదేష్టనతదోష్ట్యయా ౩ మితి - అతో ద్యజ్యాకృత్యే ఇదంతదాత్రిజ్యా వృత్తే ౩ మితి - అత్ర లాఘవాగ్ధం పంచమితాం పలభౌం ప్రకల్ప్య - సార్ధ న్నావింశతి ౨౨-౩౦ మితాః అక్షాంశాః కృత్వా పంచకుటీనాం త్రిణివలనాని పృథక్ ప్రసాధ్య-తాస్యోర్ధ్వో విశోధ్య తతోర్ధ్వని కృత్వా - వలనఖండాని క్రియంతే - తానితు పూర్వాన్యాయకతుల్యా స్థేన ధవంతి - అత్యై రేవ వలన మితి - పర మే తద్వలనం పంచపల భౌప్రమాణేన జాతం స్వదేశీయకరణార్థ మనుపాతః - యది పంచపలభౌప్రమాణే నే ద్వితదేష్టాక్షధయా ౩ మితి - అతో లక్షహృతం పలభౌహత మితి - పూర్వాపరేనతే

క్షిణోత్తర మితి - అన్యోపపత్తి గ్లోబోపరి ప్రత్యక్షతో దృశ్యతే - అథ రసహృతే
 గ్రహాన్యోపపత్తిః - అత్రేదం వలనం భాగాద్యం వృత్తిపరిధౌ జేయం - అగ్ర ఏకమహా
 క్షమధ్యే అష్టా చరణాః కృతాః - తతోఽనుపాతః - యది చక్రాంతైః ద్వాత్రింశ
 యైవేషం చరణాః ౩౨ లభ్యంతే - తదేష్టవలనాంతైః కి మితి - గుణహరయో ర్ద్వ
 యో నాపవర్తితయోః లఘౌ హరిస్థానే ౧౧ - ౧గీ అత్రవలనార్థం కృత మన్యోతో
 నారార్థం కృతం గీ - ౩౭ అతో రసహృతేత్యుక్తం స్వల్పాంతరత్వాత్ ॥ 11.

తా॥ మధ్యనతమును గీ చే భాగించి రాశ్యాదిగాణేసి వలనము సాధించి దా
 ని విభవచ్ఛాయచేత గుణించి గీ చే భాగించి అక్షవలన మగును - తూర్పునతమైన
 ఉత్తరవలనమును పడమర నతమయిన దక్షిణవలనమును అగును - ఇదే అక్షవలనము
 అక్షవలనము - అయనవలనము లెండును ఏకదిక్పైనుం గలుపవలెను. భిన్నదిగ్దైవ
 అంతరము చేయవలెను - పిమ్మట ౬ చే భాగించి వలనాంఘ్రి లగును-వలనములదిమ్మ
 భేదించినప్పుడు అయనవలన మే దిమ్మ అగునో ఆదిమ్మవలనాంఘ్రిలగును ॥ 11.

ఉదాహరణము॥ మధ్యనతం ౮ - ౨గీ ÷ గీ = రాశ్యాది ౧ - ౨౩ - ౦-౦
 ఏనిని సగశరేందుమితశ్లోకవిధినా గీ చేత భాగాదిని బెంచి ౩౦చే విభజించి ౩-గీ౦-౦
 తఖండము ౭ గలుప ౧౦ - గీ౦ విభవచ్ఛాయ యగు ౩-౪౩ చే గుణించి ౪౦ -
 ౧౬ ÷ గీ = ౮ - ౩ ఉత్తర అక్షవలన మయ్యెను - ఉత్తరాయనవలనము ౧౨- ౩గీ
 గలుప ౨౦ - ౩౮ ÷ ౬ = ౩ - ౨౬ ఉత్తరవలనాంఘ్రిలు - ఖచ్చన్న గ్రహణోదా
 హరణము “నతం ౧౨ - ౪౮ దీనివలనము ౧౩ - ౭ X విభవచ్ఛాయ ౩- ౪౩ ÷
 గీ = ౯ - ౪గీ ఉత్తరాయనవలనము ౧౨ - ౧౬ దీనియంతరము ౨ - ౩౬ ÷ ౬ =
 ౦ - ౨గీ ఇవి ఉత్తరవలనాంఘ్రిలు” ॥ 11.

అథ ఛన్నఖచ్చన్నాంఘ్రిక్ గ్రహణదిక్ జ్ఞానంచాహ.

శ్లో॥ మానై క్యార్థహృతా త్తషడ్ఘ్నుపిహితా న్ములం తదాశాం
 ఘ్రియః । ఖచ్చన్నం సదతై కయుక్త గతితాః ఖచ్చన్నజాశాంఘ్రి
 యః । సవ్యాసవ్యమపాగుదగ్ధలనజాశాంఘ్రిక్ ప్రదద్యా చ్చరాశా
 యాః । స్వాద్రోహమధ్వ మన్వదిశి ఖగ్రాసోఽథవా శేషకమ్ ॥ 12.

టీ॥ మానై క్యాధఃపృథాత్ = మానై క్యభండముచేత భాగింపఁబడినటువంటి
య - ఖషడ్ఘ్ను పిహితాత్ = ౬౦ చేత గుణింపఁబడినటువంటియు గ్రాసమునుంచి-
మూలం = మూలము - గ్రాహ్యం = తెలిసికొనవలెను - తత్ = ఆ గ్రాసముయొక్క -
ఆశాంఘ్రియః = దిగంఘ్రిలు - స్యుః = అగుచున్నవి - సదశై కయుక్ = సగముతోఁ
గూడుకొనిన - ఏకం యుక్ = కలుపఁబడిన - ఖచ్చన్నం = ఖగ్రాసము - ఖచ్చన్న
జాశాంఘ్రియః = ఖగ్రాసమువల్లఁ బుట్టినదిగంఘ్రిలు (అని) గదితాః = చెప్పఁబడు
చున్నవి. శరాశాయాః = శరదిమ్మయొక్క - అపాగుదగ్వలనజాశాంఘ్రియః = దక్షి
ణోత్తరవలనములువల్లఁ గలిగిన దిగంఘ్రిలచేత - సవ్యాసవ్యం = సవ్యాసవ్యము - ప్ర
దద్యాత్ = చేయవలెను - తత్ర = ఆ దిశయందు - గ్రహమధ్యం = మధ్య గ్రహణము -
స్యాత్ = అగును - అన్యదిశి = ఇతరదిమ్మందు - ఖగ్రాసః = ఖగ్రాసము - అధవా =
అటుగాకపోయిన - శేషకం = గ్రహణశేషము - స్యాత్ = అగును॥ 12.

ఉపపత్తిః॥ యది మానై క్య భండతుల్యగ్రాసేన దిగఃఖ్యి ౮ వర్గః కల్పంత
రః షష్టితుల్యో వధాతే - త దేష్టేన కి మితి - తన్మాత్రం గ్రాసా ద్దికచ్ఛణా ఇత్యు
పపన్నం - ఏవం ఖచ్చన్నాంఘ్రియోఽపి సాధ్యా స్తత్రాచార్యేణ సాధై కయుక్
ఇత్యుపలభ్యా స్వల్పాంతరాః సాధితాః - శేషోపపత్తిః స్పష్టా॥ 12.

తా॥ గ్రాసమును ౬౦ చేఁ బెంచి మానై క్యభండముచేఁ పాలుగొని దానిమూ
లము కనుగొన అంగుళాది దిగంఘ్రి లగును- ఖగ్రాసమునకు ౧ - 3౦ గలుప ఖగ్రా
సదిగంఘ్రి లగును - శరముయొక్క దక్షిణోత్తర దిగంఘ్రిలచేత సవ్యాసవ్యములను
దెలిసికొనవలెను - ఆ దిశయందే గ్రహణమధ్యకాల మగును - ఇతర దిశలయందు ఖ
గ్రాసము కలుగును - అటుగాని యెడల గ్రహణశేషమగును- ఉత్తరశరమయినప్పుడు
అపసవ్య గ్రహణ మనియు దక్షిణశర మయినప్పుడు సవ్యగ్రహణ మనియుఁ జెప్పఁ
బడును॥ 12.

ఉదాహరణము॥ గ్రాసము ౯ - ౧౪ X ౬౦ ÷ మానై క్యభండము = 3౧ -
౧౯ దీని మూలము ౫ - 3౬ గ్రాసాంఘ్రిలు- ఖచ్చన్నమున కుదాహరణము “ఖగ్రా
సము ౦ - ౧ + ౧ - 3౦ = ౧-3౧ ఖగ్రాస దిగంఘ్రిలు” అశ్వయజ శుక్ల ౧౫

గ్రహణము ఉత్తరశరము గాన అపసవ్యగ్రహణము-వైత్ర ఘట్ట ౧౧ గ్రహణము దక్షిణ శరమగుటచేత సవ్యగ్రహణము॥ 12.

అథ స్పర్శమోక్షసంమీలనోన్మీలనదిక్ జ్ఞాన మాహ.

శ్లో॥ మధ్యా చ్చన్నాశాంఘ్రిభిః ప్రాశ్న పశ్చాదిందో ర్వ్యస్తం
తూష్ణగోః స్పర్శమోక్షౌ । ఖగ్రస్తాత్ ఖచ్చన్నపాదైః పరే ప్రాగ్
దక్షైః ందో ర్మీలనోన్మీలనే స్తః॥ 13.

టీ॥ మధ్యాత్=మధ్యగ్రహణదిశనుండి - ప్రాక్=తూర్పు - పశ్చాత్=పడమర (దిశలు) దక్షైః=పాండవడినటువంటి - చన్నాశాంఘ్రిభిః = గ్రాసదిగంఘ్రిలచేత - ఇందో=చంద్రునకు - స్పర్శమోక్షౌ=స్పర్శమోక్షములు - స్తః=కలుగుచున్నవి - ఉత్తరగోస్తు=నూర్పునకైన - వ్యస్తం=వ్యతిరేకమగును - ఖగ్రాసాత్=ఖగ్రాసమువల్ల - పరే=పడమర-ప్రాక్=తూర్పు (దిశలు) దక్షైః=పాండవడిన - ఖచ్చన్నపాదైః=ఖగ్రాసాంఘ్రిలచేత - ఇందో=చంద్రునకు - మీలనోన్మీలనే=సంమీలనోన్మీలనములు - స్తః = అగుచున్నవి - రవేస్తు=నూర్పునకైన - వ్యస్తం=వ్యతిరేక మని - జ్ఞేయం = తెలియఁ దగ్గది॥ 13.

ఉపపత్తిః॥ చంద్రగ్రహణే తు గ్రాసస్య చంద్రస్య పూర్వకతే రాష్ట్రహుశ్యాత్ - ఆశ్రేసరణ్యః పూర్వదిశి గ్రాహకత్వేన వర్తమానాయాః భూభాయాయాః బింబాంతశ్చంద్రమాః ప్రవిశతి - అత శ్చంద్రబింబస్య పూర్వదిశి ప్రథమం గ్రాహకబింబే లగ్నత్వాత్ తత్రస్పర్శః - ఏవం గ్రహణం కృత్వా పూర్వగతిబాహుశ్యాత్ చంద్ర మాః భూభాయాయాం పశ్చిమతః స్త్రోత్వా గతః - అతో నిఃసరణే గ్రాహ్యబింబస్య పశ్చిమదిశి సంయోగః - అత స్తత్ర మోక్షః - ఉక్తం చ సిద్ధాంతశిరోమణౌ “పూర్వాభిముఖో గచ్ఛత్ భూభాయాంతః శశీ విశతి” తేన (ప్రాగ్) గ్రహణం పశ్చాన్మోక్షోన్మీలనోన్మీలనః - నూర్వగ్రహణే హి నూర్వస్య గ్రాహ్యస్య పూర్వకతే రవేక్షయా చంద్రస్య గ్రాహకస్య పూర్వగతిబాహుశ్యాత్ - గ్రాహకేణ పశ్చిమస్థేన పూర్వ దిశ్చంద్రమానస్య గ్రాహ్యస్య స్పర్శః కృతః-అతో గ్రాహ్యబింబస్య పశ్చిమదిశిస్పర్శః -

నిఃసరణవేశాయాం గ్రాహ్యబింబస్య పూర్వదిశి గ్రాహకబింబలగ్నం అతోఽత్ర మోక్షః - అన యైవ యుక్త్యా సంమీలనోన్మీలనదిశో రుపపత్తి ర్జ్ఞాతవ్యా॥ 13.

తా॥ చంద్రునకు మధ్యగ్రహణదిశనుండి తూర్వదిశకు స్పర్శయును పడమరకు మోక్షమును గలుగును - సూర్యునకు మధ్యగ్రహణదిశనుండి పడమరదిశకు స్పర్శయును తూర్వదిశకు మోక్షమును గలుగును - అంశులనుబట్టి లెక్కింపవలెను - చంద్రునకు భిగ్రాసమునుండి భిగ్రాసచిహ్నమువరకు బద్ధన్నాంశులచేత పడమరకు లెక్కింపసంమీలన మగును - తూర్పునకు లెక్కింప ఉన్మీలన మగును - సూర్యునకు వ్యతిరేక మగును - అనగా పూర్వదిశి సంమీలనము పశ్చిమదిశి ఉన్మీలనము అగును॥ 13.

లఘుమానసే॥ చంద్రస్య గ్రహణే సౌమ్య శరా ద్దక్షిణగోళతః - నిమీలనం తు వాయవ్యా విశాఖన్యోన్మీలనం భవేత్ - సర్వగ్రాసే విధో ర్భాగ్యశర శ్చేత్సామ్యగోళతః - నైఋత్యాం మీలనం వహ్నేర్ది శ్శున్మీలన మేవ హి - బింబ శ్శ్రిందోః పూర్వభాగే స్పర్శః పశ్చాద్విమోచనం - సూర్యస్య పశ్చిమే స్పర్శః ప్రాచ్యాం మోక్ష స్సదా భవేత్॥ ఉదాహరణము॥

ఆశ్వయుజ శుక్ల గిగ్రహణం యీశాన్యస్పర్శః - వాయవ్యదిశోన్మీలనః - సూర్యాస్తమయాదిస్పర్శకాలః - ౨-గిం మధ్యకాలః - ౨-గి-మోక్షకాలః ౧౧-౦=చైత్ర శుక్ల గిగ్రహణం - యీశాన్యస్పర్శః - నైఋతీసంమీలనం ఆజ్ఞేయోన్మీలనం - వాయవ్యదిశోన్మీలనః - సూర్యాస్తమయాదిస్పర్శకాలః - ౨౩-౧ సంమీలనకాలః - ౨౩-గి౨-మధ్యకాలః-౨౨-౨౨ - నిమీలనకాలః - పరదినేనార్యోదయాది-౧-౯ మోక్షకాలః-౨-గి ఆద్యంతపుణ్యకాలః ౮-౨౨-బింషాదర్శనకాలః-౨-గి౬.

ఇతి శ్రీగణేశదేవజ్ఞ విరచిత గ్రహలాభువే

చంద్రగ్రహణాధికారః పంచమః.

శ్రీ గురుభ్యోనమః.

అథ సూర్యగ్రహణాధికారము.

అథ హరి లంబనసంస్కృతతిథిసాధనం చాహ.

శ్లో॥ లగ్నం దర్శ్యంతే త్రిభోనం పృథక్ స్థం తత్కాంత్యం తైః
సంస్కృత్యోఽఙ్గో నతాంశాః । తద్విద్వ్యంశో వగ్త తే ద్వికో
ద్ధోఽఙ్గోఽశా ద్వాద్యసః ఖండిత స్తద్యుతః సః॥ 1.

శ్లో॥ సార్యో హరిః స్యా త్రిభో నోదయార్కవిశ్లేషాంశా
శాంశహీనఘ్నశక్రాః । హరాప్తాః స్యా ల్లంబనం నాడికాద్యం
తిథ్యాం స్వస్థం విత్రి ఖేఽర్కాధికోనే॥ 2.

టీ॥ దర్శ్యంతే=అమావాస్యంతమందలి - లగ్నం=స్థూటలగ్నము - త్రిభోనం=తే రాసులు తివచబడి - పృథక్ స్థం = ప్రతిగానుంచబడినదిగా (కార్యం=చేయవలెను) తత్కాంత్యం తైః = ఆ త్రిభోనలగ్నముయొక్క క్రాంతిభాగలచేత - సంస్కృత్యః = సంస్కరింపబడిన - అఙ్గః = దక్షిణాక్షాంశలు - నతాంశాః=నతభాగాలు - స్యుః = అగుచున్నవి - తద్విద్వ్యంశః = ఆనతాంశలయొక్క అతివ భాగము - వగ్త తే=వర్ణించబడిన దగుచు - ద్వికోర్ధ్వశ్చేత్=అ కంటె నధికముగా నున్నట్లయిన (తదా=అప్పుడు) అసౌ=ఇది - అధః=ప్రతిగా నుంచబడి (తతః=దానినుండి) ద్వాద్యసన్మన్=అ చేత తివచబడిన దగుచు - ఖండితః = అర్థింపబడినది (కార్యం = చేయవలెను) ఘ్నం=ఫలము - తద్యుతః = తత్=అర్థించుటకు బూర్వమందున్న సంఖ్యయందు - యుతః=కలుపబడవలెను - సః=అది - సార్కః = ౧౨ తో కలుపబడినదై - హరిః=హరము - స్యాత్=అగును - త్రిభోనోదయార్క విశ్లేషాంశాంశహీనఘ్నశక్రాః - త్రిభోనోదయ = త్రిభోనలగ్నముయొక్కయు - అగ్నః = సూర్యునియొక్కయు - విశ్లేషాంశః=అంతర్భాగములయొక్క - ఆకాంశః = ౧౦ వ మతు - హీనః=తీవ్రంబడి - ఆకాంశచేత గుణింపబడిన - శక్రాః=౧౨ భాగాలు - హరాప్తాః = హరముచేత

భాగింపఁబడినవై - నాడికాద్యంఃఘటికాది - లంబనం=లంబనము - స్వాత్=అగును-
విత్రిభే=త్రిభోనలగ్నము - అర్కాగ్నితోనేసతి = రవికంటె యెక్కువగాని తక్కువ
గాని యయిన దగుచుండఁగా - తిధ్యాం=తిథిఘటికలయందు - స్వర్ణం=స్వత్రిభోన
లగ్నము రవికంటె నెక్కువగా నున్నప్పుడు ధనమును-ర్ణం=తక్కువగానున్నప్పుడు
ఋణమును (కార్యం=చేయవలెను)॥ 2.

ఉపపత్తి॥ నను కిం నామ లంబన ముచ్యతే - లంబన మీత్యన్వర్థం నామ -
యతో దృక్సూత్రా చ్చంద్రో యావతాంతరేణ లంబిత స్తల్లంబనం చంద్రగ్రహణే
కథం నాస్తి - సూర్యగ్రహణే కథ ముచ్యతే - చంద్రగ్రహణే తు చంద్రో గ్రహణ్యః-
స్వకక్షాయాం భ్రమతి - భూభాయాపి గ్రహకరూపా చంద్రకక్షాయా మేవ సాధి
తాస్తి - అతో గ్రహ్య గ్రహకసమకక్షత్వాత్ లంబనసత్యో రభావః - సూర్య
గ్రహణే తు గ్రహ్యగ్రహకయోః సూర్యచంద్రయోః భిన్నకక్షత్వాత్ లంబనసవతి
ఉచ్యతే - అత్ర భంగం విరచయ్య - సూర్యస్య లంబనసత్కుపపత్తిం శిష్యాక ప్రతి
దర్శయేత్ - తత్ర కిం చి దుచ్యతే - ప్రథమం భూపుష్టం లఘుగతితిధ్యంశతుల్యాం
శం కార్యం - తదుపరి చంద్రకక్షాపుష్టం కార్యం-తస్మా దుపరి సూర్యకక్షాపుష్టం -
అత్ర ద్వయో ర్వృత్తయో రాశయో ద్వాదశాంక్యాః - తత్ర యథాస్థానే చంద్ర
కక్షాయాం చంద్రో దేయః-సూర్యకక్షాయాం సూర్యలగ్నై అపి యథాస్థానే దేయే-
ఏవం భూగర్భా స్నీయమానం చంద్ర స్థాపరి య త్సూత్రం తద్గర్భసూత్ర మి త్యుచ్య
తే - ఏవం భూపుష్టా స్నీయమానం సూత్రం దృక్సూత్ర ముచ్యతే - తత్తు సూర్యో
పరిసీయమానం చంద్రం సాంతరం త్యక్త్వా యతి - అత శ్చంద్రకక్షాయాం దృ
క్సూత్రా చ్చంద్రో యావతాంతరేణ లంబిత స్తల్లంబనం - ఉక్తం చ - దృక్సూత్రో
ల్లంబిత శ్చంద్ర స్తేన తల్లంబనం స్మృతం “అతో హి భూగర్భస్థలోకానాం సూర్య
గ్రహణేఽపి లంబనాభావః - దృగ్గర్భసూత్రయో రేకీభూతత్వాత్ - ఏవ మత్ర లంబ
నే కేవలం భిన్నకక్షాత్వ మేవ కారణం నో వాచ్యం - భూగర్భే లంబనాభావదర్శ
నాత్” అతో భిన్నకక్షాత్వం ద్రష్టుం భూపుష్టస్థితిత్వం చేతి ద్వేలంబన
కారణే - లంబనం తు పూర్వాపరం - యతో గర్భసూత్రీయే చంద్రే దృక్సూత్రీ
కరణం పూర్వగత్యైవ - ఏవం గ్రహే పూర్వాపరాంతరోత్పత్తౌ దక్షిణోత్తరాంతర
మ పుష్పపన్నం - త న్న తిసంజ్ఞం - అత్ర లంబనసాధనోపాయో యథా - దృగ్గర్భ

నూత్రయోః పరమ మంతరం చంద్రగతివిధ్యంతతుల్యకలనాం నూర్యగతివిధ్యంతకలనా
 మంతరంతుల్యం - ౪౮-౪౯-ఖమధ్యే తు దృగ్భ్రమూత్రే ఏకీభూతే ఆతో లంబనా
 భావః - ఉక్తంచ - దృగ్భ్రమూత్రయో వై క్యాత్ ఖమధ్యే నాస్తిలంబనమ్ - ఇతి
 శ్రితిశ్చే రవతుల్యం లగ్నం - తస్య త్రిభే హీనే కృతే తత్సూర్యాంతరం త్రిభ మేవా
 తోఽస్మా ల్లంబనం సాధ్యం - యతః ఖమధ్యే త్రిభోనలగ్నం రవతుల్యం - అత
 స్తదంతరాభావే లంబనాభావ శ్చ - అత్రానుపాతః - యది త్రిజ్యాతుల్యయా సూర్య
 త్రిభోనలగ్నాంతరదోష్ట్య యేదం పరమం లంబనం - తదేష్టదోష్ట్యయా కి మితి -
 అత్ర లంబనకలనాం ఘటికరణార్థ మనుపాతః - యది గత్యంతరకలాభిః వస్త్రీఘటికా
 స్తదా లంబనకలాభిః కి మితి - జాతం ఘటికాద్యం పరమం లంబనం - అనేన
 దోష్ట్యా గుణ్యా త్రిజ్యయా భాజ్యేష్టలంబనం స్యా దిత్యత్రాచాచ్యైః భాగేభ్య ఏవ
 సాధితం - త ద్యధా-త్రిభోనోదయాగ్న-విశ్లేషంశాశాంశహీనఘ్నశక్తా ఇతి - పర
 మిదం లంబనమధ్యమం - యతః ఖమధ్యక్షీలిజయో రంతరం సర్వత్ర త్రిభ మేవ
 లక్షితం - త న్న యతః - యామ్యోత్తరక్షీలిజయో రంతరం సర్వత్ర త్రిభం నాస్తి-
 అతః ఖమధ్య ఏవేదం లంబనం-ఇప్తయామ్యోత్తరవృత్తికరణార్థ మనుపాతః- ఖమధ్యే
 తు త్రిభోనలగ్నస్య నతాంశాభావా దున్నతాంశాః పరమాః - అతోఽనుపాతః -
 యది ద్వాదశతుల్యే త్రిభోనలగ్నస్య ఛాయాకర్ణే ఇదం లంబనం - తదేష్టఛాయా
 కర్ణే కి మితి - అత్ర వ్యస్తతైర్రాశికం - ఏవ మత్రేష్టత్రిభోనలగ్నాగ్నాంతరదో
 ష్ట్యాయాః పగమలంబన మిదం ఘటికాద్య మసక్యత్ ప్రకారత్యాగాత్ ఘటిచతుష్టయా
 దూనం గృహీతం - ౩-౪౯-అయం గుణః ద్వాదశచ-౧౨-గుణః-త్రిజ్యాహరః-౧౨౦-
 అత్ర త్రిజ్యాతుల్యేష్టదోష్ట్యా ౧౨౦ గుణభూతగుణా త్రిజ్యా భక్తా గుణభూతతుల్యా
 జాతా-౪౯-ఏతావతీత్రిజ్యాకృతా - ౪౯-ఇయం త్రిభోనోదయాగ్న-విశ్లేషంశాశాంశ
 హీనఘ్నశక్తతుల్యా భవతి - అతః సా దోష్ట్యాఛాయా కర్ణభక్తా స్పష్టం లంబనం
 స్యాత్ - తదర్థం త్రిభోనలగ్నస్య నతోన్నతలవాః సాధ్యాః - తతోఽనుపాతః -
 యది ఉన్నతాంశజ్యాకోటౌ త్రిజ్యాకర్ణః తదా ద్వాదశకోటౌ క ఇతి - ఏవ మత్ర
 ఛాయాకర్ణః - ద్వాదశభ్యః నతాంశాద్వావింశత్యంతవగ్నే కాధికో భవతి - అతో
 ద్వాదశ ౧౨-నతాంశద్వావింశత్యంతవగ్నయ్యుక్తాః ఛాయాకర్ణః స్యాత్ - తస్య హార
 సంఖ్యా కృతా - యతః - సదోష్ట్యాయాః హరః ఇదం నతాంశద్వావింశత్యంతవగ్నే

న్యూనే భవతి అధికే సాంతరం - త ద్యథా ద్వాదశి కాద్వయముసాన్య య స్వేషం
 రహస్య మపి తే తత్ర సతాంతద్వావింశత్యంశవగ్దేణ యుక్తం తావత్ ద్వాదశభాయా
 కర్ణాంతరం - అనేన ద్వాదశయుక్తాః త్రిభోసలగ్న ఛాయాకర్ణో భవతి - అనే నేష్ట
 టోజ్ఞా భక్తాలంబనం స్యా దిత్యవపన్నం - ఏతల్లంబనం చంద్రగత్యా గుణయత్వా
 వస్త్రై లబ్ధం - చంద్రే దేయం - తథా రహాపి దేయం - తాభ్యాం తిథిః సాధ్యా-
 అతో హి తల్లంబనం తిథ్యా మేవ దేయ మిత్యుక్తం - ధనర్హోపపత్తి ర్యథా - పూ
 ర్వకపాలే ద్యుక్తమూత్రాత్ గర్భసూత్రం పూర్వస్యా మధోఽంబితం - అతోగ్రహే
 పూర్వకపాలేదనందేయం - అగ్రత్రిభోసలగ్న మర్కటలక్షమస్తీ - గ్రహే యధనం
 క్రియతే త త్రిథో ఋణ మేవ భవతి - భోగ్యత్వాత్ రథా పశ్చిమకపాలే ద్యుక్తా
 త్రాత్ గర్భసూత్రం పశ్చిమతో వస్తతే - అతో గ్రహే ఋణం త్రిభోసలగ్న
 మత్రార్కాధికం యద్గ్రహే ఋణం తత్త్రిథో ధనం - అత ఉక్తం “స్వర్ణం పిత్రి
 భేఽర్కాధికోనే ఇతి - ఏనం సూర్యగ్రహే లంబన” సంస్కృతో దర్శిత ఏవ
 మధ్యంతకాలో భవతి - ఇయం యుక్తిః గోళోపరి సవిస్తరా॥ 2.

తా॥ దర్శాంతలగ్నము సాధించి ఆ లగ్నములో 3 రాసులు తివిచి ప్రతిగా
 నుంచి దానినుండి క్రాంతి సాధించి ఆ క్రాంతిభాగలో దక్షిణాక్షాంశలు సంస్కర
 రింపవలెను. అనగా క్రాంతిదిక్కు అక్షాంశలదిక్కు ఏకమయినప్పుడు కలుపవలెను-
 భిన్నదిగి యైనప్పుడు తివచవలెను - అవి నతాంశలగును - వీనిని - ౨౨ చే విభజించి
 విభక్తమును వర్ధించి రెండుకంటె నెక్కువగా నున్నప్పుడు - ౨ తివచవలెను - శేష
 మును అర్ధించి . అర్ధించుటకుఁ బూర్వమంచుండుసంఖ్యగోఁ గలిపి దాని మొదటి
 సంఖ్యలో-౧౨-౧౮వ హార మగును - త్రిభోసలగ్నముయొక్కయు రవియొక్కయు
 అంతరమును-౧౦ చే విభజించి విభక్తము-౧౮-భాగలలో తివిచి శేషమును విభక్త
 ముచేఁ జెంచి హారముచే భాగింప గడియలదిగా లంబన మగును - ఈలంబనమును -
 త్రిభోసలగ్నము రవికంటె నధికముగా నున్నప్పుడు తిథితో ధనమును తక్కువగా
 నున్నప్పుడు దానిలోనుండి ఋణమును జేయవలెను - అది లంబనసంస్కృత తిథ్యంత
 మగును॥ 2.

ఉదాహరణము: శోభకృతు సం॥ర షాట్టణ బ 3౦ గురువారము-౧౦-౪౪

తాత్కాలికస్థలగ్రహములు - వి-౧౧-౩-గీ-౧-గీ-౧ గతి గీ-౮ చంద్రుడు-౧౧-౩-
 ౩గీ-గీ-౧-గీ-౧ ౭౭౭-౭౮ రాహువు-గీ-గీ-౭-౭౭ గతి-౩-౧౧-౪క్షాక్షరే-తాత్క
 దినాదినశేషంసాధితం - ౧-౭౧ చంచాగ్రస్థితితో ధనముచేయ-౧౭-౯ కి చాలిత
 సమకలగ్రహములు - రవి ౧౧-౩-గీ-౭-౧౦ చంద్రుడు ౧౧-౩-గీ-౭-౧౦ రాహువు
 గీ-గీ-౭-౦-౭౩ ఈ రవినిబట్టి - తత్కాలార్కస్థాయనఃస్వోద యఘ్నేతివిధినా
 స్థలగ్రహ-౧-౭గీ-౮-౦-౮౯ దీనిలోనుండి ౩ రాసులు తీవరగా-౧౦-౭గీ-౮-౦-
 ౮౯ ఇది త్రిభోజలగ్నము దీనితో అయినాంశలు గలుప-౧౧-౧౮-౮౭-౮౯ స్థూ
 ఖండానిత్యాదిచేత దక్షిణాక్రాంతి-౮-౩౦-గీ-౭-దక్షిణపుటాంశలు-౧౭-౮ గలుప-
 ౭౧-౩౮-గీ-౭ దక్షిణాంతము. దీని ౨౭-౪ మతు-౦-గీ-౭-౭-దీనివర్గ-౦-గీ-౭-దీనిలోని
 సగము-౦-౭౯ గలుప-౧-౭౭-దీనిలో ౧౭ గలుప-౧౩-౭౭ హారము-త్రిభోజలగ్న -
 రపులయంతరము-౦-౮-౧౧-౨౧ దీని ౧౦-౪ భాగము-౦-౮౯ దీనిని ౧౮ లో తీవర-
 ౧౩-౧౧ X ౦-౮౯ = ౧౦-౮౭ ÷ హారము ౧౩-౭౭ = ౦-౮౮ లంబనము - త్రిభోజ
 ములగ్నము రవికంఠేశుక్తము గనుక ఋణలంబనము-తిథి-౧౭-౯—లంబనము ౧౧-
 ౭౧=లంబనసంస్కృతతీర్థంతము॥ 2.

అథ లంబనసంస్కృతవ్యగ్వర్క చంద్రగ్రహసాధనం

త్రిభోజలగ్ననతాంశసాధనం చాహా.

శ్లో॥ త్రికునిఘ్నవిలంబనంకలా స్త త్సహితోన స్తిభవద్వ్యగ్వః
 శరోఽతః । అథ షష్ఠాంశలంబనంలవా నై ర్యగయు గ్విత్రిభతః పున
 ర్నతాంశాః॥ ౩.

టీ॥ త్రికునిఘ్నవిలంబనంకలా=౧౩ చే పెంచబడిన లంబనముయొక్కకలలు-
 త్రిభవత్=తిథితో సంస్కరించినట్లుగానే - వ్యగ్వః=విరాహ్వర్కడు - తత్సహితో
 నః - తత్=ఆ త్రికునిఘ్నవిలంబనముచేత - సహితః=కలుపబడినదిగాను - ఊనః=తివర
 బడినదిగాను - కార్యః=చేయవలెను - అతః=అట్టిసంస్కృత విరాహ్వర్కనినుంచి -
 శరః=శరము (సాధ్యాః=సాధింపదగ్గది) అథ=మిమ్మట - షష్ఠాంశలంబనం=౬ చే గుణిం
 పబడినలంబనము - లవాః=భాగాదులు - స్యుః=అగును - టైః=ఆభాగాదులచేత -

యుగయుగ్విత్రిఫతః - యుక్ = కలంపబడినటువంటిదియు - అయుక్ = తివచబడినటువంటిదియునగు - విత్రిఫతః = త్రిభోనలగ్నమునుంచి - పునః = తిరిగి - సతాంశః = సతభాగలు - సాధ్యః = సాధింపవలెను॥ ౪.

ఉపపత్తిః॥ యది షష్టిసుటికాభిః విపాతచంద్రగతికలాః ఏతా - ౭౮ స్తదా లంబనకలాభిః కి మితి - గుణహరయోః హరేణాపవర్తితయోః జాతాః గుణస్తానే ప్రయోదశ ౧౩ అత్ ప్రీతునిష్ఠువిలంబన మితి-అభమధ్యకాలీనం త్రిభోనం కార్యం లగ్నం తత్ర లామవార్థం లంబనేన దర్శాంతకాలీనం త్రిభోనలగ్న మేవ చాలయతి-తత్ర ఘటికాః షడ్గుణాః - భాగా భవంతి - యతః షష్టిసుటికానాం చక్రభాగాః-అతో హి షడ్గుణలంబనం దర్శాంతకాలీనత్రిభోనలగ్నే ధన మృణం కార్యం-తస్మాద్య కాలీనత్రిభోనలగ్నం భవతి - అతో సతాంశః కార్య సలిసాధనార్థ మేవ॥ ౪.

తా॥ లంబనమును ౧౩ చేర బెంచి కలాదిని తిథిలో సంస్కరించినట్లుగానే విరాహ్వర్కునితో సంస్కరించి దానినుండి - తేలంశ నిష్ఠుత్వాది విధిచేత శరమును సాధింపవలెను - పిమ్మట లంబనమును ౬-చే గుణింపగా వచ్చినభాగాది త్రిభోనలగ్నములో ధనమును చేసి దానినుండి సతాంశలను సాధించవలెను॥ ౪.

ఉదాహరణము॥ లంబనము - ౦ = ౪౮ ÷ ౧౩ = కలాదిలంబనం-౧౦-౨౪-౪వి ౧౧-౩-గి-౨-౧౦-రాహువు-గి-గి-౨౦-౨౭ తివచ- గి-౨౪-౩౧-౪౩ విరాహ్వర్కుడు - ఇందులో లంబనం-౧౦-౨౪ తివచగా - గి-౨౪-౨౧-౧౯ దీనిభుజ - ౦-౩౮-౪౧ X ౧౧ ÷ ౭ = ౨-౩గి శరము - విరాహ్వర్కుడు ఉత్తరగోళమగుటచేత ఉత్తర శరము - లంబనము-౦-౪౮ X ౬ = ౪-౪౮-ఇది త్రిభోనలగ్నములో ఋణముచేయ-౧౦-౨౦-గి-౩-౪౯ అయినాంశలు గలప-౧౧-౧౩-గి-గి-౪౯ దీనిక్రాంతి - ౨౩-౩౩-౪౦ ఇది దక్షిణనతము॥ ౪.

అథ నతి స్పష్టశరం చాహ.

శ్లో॥ దశహృతనతభా గో నామాతాష్టేందవ స్తద్రహితసధృతి లిప్తైః షడ్భి రాస్తా స్త ఏవ । స్వది గితి నతిరేత త్సంస్కృతః సోఽంగుళాదిః స్ఫుట ఇషు రముతోఽత్ర స్యాత్ స్థితిచ్ఛన్న పూర్వం॥ 4.

టీ॥ దశహృతసతభాగోనాహతాష్టేందవః - దశ=౧౦ చేత - హృత=భాగింపఁ
బడిన - సతభాగ=సతభాగాలు - ఊన=తివచబడి - హర=౧౦-వ వంతుచేత గుణింపఁ
బడిన - అష్టేందవః=౧౮ భాగాలు-పుష్కస్థాప్యా=ప్రతిగా నుంచవలెను - తే ఏవ =
వానినే - తద్రహితసహితలిప్తైః - తత్=ఆ ప్రతిగానుంచబడిన లిప్తాదిచేత - రహితః
తివచబడిన - సదృశి=౧౮ లిప్తలతోఁ గూడికొనిన - మడ్భిః=౬ భాగాలచేత-అస్తాః=
ప్రతిగానుంచబడినది విభాగింపఁబడవలెను - ఇలి=ఈ ప్రకారముచేయ - స్వడిక్=న
తాంశల దీర్ఘుల - సతి=నతి - స్యాత్=అగును - ఏతత్సంస్కృతః - ఏతత్ = ఈ
నతిచేత - సంస్కృతః = సంస్కరింపబడిన - సః = ఆ శరము - అత్ర=ఇక్కడ -
స్ఫటః=స్పష్టమయినటువంటియును - అంగుళాదః = అంగుళవియంగుళములు గలిగి
నటువంటియును - ఇహ=శరము - స్యాత్ = అగును - అయతః=దీనినుంచి - సిద్ధి
శ్చైవ పూర్వః=సిద్ధి గ్రాసముమొదలగునవి - సాధ్యా=సాధింపవలెను॥ 4.

ఉపపత్తిః॥ సతికారణం తు లంబనానయనే ఉత్తే మేవ - తత్సాధనాగ్ధ
మనుపాతః - యది త్రిజ్యాగుల్యాయా ౧౨౦ సతాంశజ్యాం పరమాః సతికలాః.
ర౮-రగి తదేష్టసతాంశజ్యానూ కి మితి - తాః సతికలాః త్రిభక్తాః అంగుళాని
ష్యుః ౧౬-౧గి-యథాత్ర త్రిజ్యా-౮౧ భృతా - ఇయం దశహృత్ సతభాగోనాహ
తాష్టేందు-౧౮-తుల్యా భవతి - ఇయం త్రిజ్యా-౮౧-కేన భక్తా పరమసతిః స్యా
దచః పరమలత్యంగుళం భక్తా బాతో హరః-ర-గి౭-ఇయం హరః త్రిజ్యాతుల్యకలోన
సాష్టాదశకలాపద్భాగతుల్య ఏవ - అతే సద్రహితసదృశిలిప్తైః - మడ్భిః త ఏవ
భక్తాః అంగుళాద్యా సతిః స్యా ది త్యుపపన్నం - ఖమధ్యా దక్షిణతః ఉత్తరతో
వా త్రిభోనలగ్నం యావద్భిర్నతాంతైర్నతం స్యాత్ - తద్వశేనైవ దృక్సూత్రా
చ్చంద్రోఽపి దక్షిణత ఉత్తరతో వా నీలిసంక్షే నాంతరేణ సతో భవతి - అతో
హి సతాంశదిగేవ సతి ర్భవతీ త్యుపపన్నం - ఇయం సతిః స్థూలా స్వల్పాంతరా
భవతి - అత్ర సతి ర్యామోత్తరమంతరం శరోఽపి యామ్యాత్తరః - అతో సతి
సంస్కృత ఏవ శరః స్పష్టశరో భవతి - అస్మా దేవ ఛన్నస్థిత్యాదికం సాధ్యం -
యతో హి మూలైక్యఖండం కర్ణః - గ్రాహ్యగ్రాహకయో ర్యామ్యాత్తర మంతరం
కోటిః - సా తు సతిసంస్కృతశరతులై వైవ భవతి - చంద్రగ్రహణే తు సతేరభావా
త్ప్రేవలశరతులై వైవ భవతి॥ 4.

తా॥ నతభాగలను ౧౦ చే విభజించి ౧౮ లిష్టలలో తివిచి ౧౦ చే భాగింపఁగా వచ్చిన విభక్తముచేఁ జెంచి ప్రతిగా నుంచి మొదటిప్రతి-౬ - భాగల-౧౮ - లిష్టలలో తివచఁగా వచ్చినదానిచేఁ రెండవప్రతిని భాగింప నతాంశలదిక్కు-గలనతి యగును - దానిని శరమునందు దిగ్భేదము నెఱిగి సంస్కరింప స్ఫుటశర మగును - పిమ్మట చంద్రగ్రహణోక్తవిధిని - స్థితిని - గ్రాసమును సాధించవలెను॥ 4.

ఉదాహరణము॥ దక్షిణనతము - ౨3-33 - ౪౦ ÷ ౧౦ = ౨-౨౧ ఇది ౧౮ లిష్టలలో తివచ ౧గి-3౯ X ౨-౨౧=3౬-౪౬ లిష్టాది - దీనిభాగాది-౬-౧౮-౦లో తివచ-గి-౪౧-౧౪ దీనిచేత 3౬-౪౬ ను భాగింప ౬-౨౮ నతి-నతాంశలు దక్షిణము గాన నిది దక్షిణనతి - దీనిలోశరము ౨-3గి ఉత్తరము గనుక తివచఁగా 3-గి3 స్ఫుటశర మయ్యెను - రవిగతి - గి౯-౮ దీనిబింబము ౧౦-౪గి చంద్రగతి-2౨౨-౨౮ దీనిబింబము-౯-౪గి మౌనైక్యఖండము - ౧౦-౧గి దీనిలో శరము - 3-గి3 తివచఁగా ౬-౨౨ గ్రాసము - మౌనైక్-ఖండములో శరముఁగలుప-౧౪-౮ దీనిని-౧౦-చేఁ గుణించి గ్రాసముచేఁ జెంచి మూలము గనుకొనఁగా-3౦-౦ దీనిలో ౬-వ వంతు తివచఁగా-౨గి-౦ దీనిని చంద్రబింబముచేత భాగింప-౨-3౦-స్థితి అయ్యెను॥ 4.

అథస్పర్శమోక్షలంబన స్పర్శమోక్షకాలానాహ.

శ్లో॥ స్థితిరసహతి రంశా విత్రిభంతైః పృథక్ స్థం రహితసహిత మాభ్యాం లంబనే యే తు తాభ్యాం స్థితివిరహితయుక్తః సంస్కృతో మన్యదర్శః క్రమత ఇతి భవేత్తాం స్పర్శముక్త్యైస్తు కాతా॥ 5.

టీ॥ స్థితిరసహతిః స్థితి = స్థితి రసహతిః = ౬ చే గుణింపఁబడినదై అంశాః = భాగలు (స్వ్యః = అగును) పృథక్ స్థం = ప్రతిగానుంచఁబడినటువంటి విత్రిభం = త్రిభానలగ్నము తైః = ఆ భాగలచేత రహితసహితం రహిత = స్పర్శలంబనమునకు ఋణమును సహితం = మోక్షలంబనమునకు ధనమును (కార్యం = చేయవలెను) ఆభ్యాం తు = వీనివల్లనుంచియే యేలంబనే = యేవిలంబనములు గలవో (తే = అవి) సాధ్యే = సాధింపవలెను తాభ్యాం = ఆలంబనములచేత స్థితివిరహితయుక్తః స్థితి = స్థితి విర

హిత = స్పర్శయందు ఋణమును- యుక్తః = మోక్షమందు ధనమును- అయినటువంటి మధ్యదశః = మధ్యకాలము అనగా దర్శాంతము- సంస్కృతః = సంస్కరించబడినదిగా (కార్యం = చేయవలెను) ఇతి = ఈ ప్రకారము, క్రమశస్త్రం = క్రమముగా స్వరూపముక్త్యోః = స్వరూపమోక్షములయొక్క-కాలం = కాలములు-భవేతాం=అగుచున్నవి॥ ౯.

ఉపపత్తిః॥ స్థితిహీన యుక్తితిథేః పృథక్ త్రిభోగలగ్నై సాధ్యే తాభ్యాం లంబనే అపి సాధ్యే తే స్థితిహీనయుక్తితిథౌ దేయే తౌ స్పర్శమోక్షే భవత ఇత్యత్తేలా ఘవార్థం త్రిభోగలగ్నై స్థితిఘటిభి శ్చాలితే తత్ర స్థితిఘటికాః యావత్ ఘట్టుణా క్రియతే తావ ద్భాగాః భవంతి తే భాగాః దర్శాంతకాలీనే త్రిభోగలగ్నై స్పర్శకాలీనకరణార్థం ఋణం దేయాః ప్రాక్కపాలత్వాత్ మోక్షార్థం ధనం దేయా అగ్రేనరత్వా ది త్యుపపన్నం అత్రార్కోఽపి స్థితిచాలిణో గృహ్యతే చే త్సుక్షుతా స్యా దితి దగ్ధప్రకృతి॥ ౯.

తా॥ స్థితిని ౬ చే గుణింపగా భాగాది యగును-రెండ్రప్రతులుగా నుంచబడిన త్రిభోగలగ్నములూ మొదటిప్రతిలో తివిచినస్పర్శలంబనమునకును రెండవప్రతిలోగల లిపిన నదిమోక్షలంబనమునకును అగును మధ్యగ్రహణకాలమందు స్థితిని లంబనమును ఋణముచేయ స్పర్శకాలమును ధనముచేయ మోక్షకాలమును అగును॥ ౯.

ఉదాహరణము॥ స్థితి ౨-౩౦ X ౬ = భాగలు ౧౧ త్రిభోగలగ్నము ౧౦-౨౧-౪౦ - ౪౯ దీనిలో తివచగా ౧౦ - ౧౦ - ౪౦ - ౪౯ - దీనిలో అయనాంశలు కలిపి స్యుంఖండానీత్యాదివిధిత క్రాంతిసాధింప ౧౦ - ౧౯ - ౩౩ దక్షిణక్రాంతి అక్షాంశలు ౧౭ - ౮ కలుప ౨౭ - ౨౭ - ౩౩ దక్షిణనతాంశలు తద్విద్యవ్యంశేత్యాదిచేత సాధితమయినహారము ౧౪-౧౬ ఇదిస్పర్శాహారము-స్పర్శకాలత్రిభోగలగ్నై స్పర్శకాలరవులయొక్క విశ్లేషాంశలచేత లంబనము తీసికొనిరాగా ౧ - ౧౩ స్పర్శలంబనము మోక్షకాలత్రిభోగలగ్నము అనగా ౧౧ భాగలు కలుపగా ౧౧ - ౧౦ - ౪౦-౪౯ దీనిలో అయనాంశలు కలిపి క్రాంతిచేయగా-౧-౨౯-౭ ఉత్తరక్రాంతి - దీనిలో అక్షాంశలు కలిపి తద్విద్యవ్యంశేత్యాదిచే సాధితమగుహారము ౧౩ - ౪౩ - ఇది మోక్షాహారము - మోక్షకాలత్రిభోగలగ్న మోక్షకాలరవులయొక్క విశ్లేషాంశలనుండి లంబనము సాధింప-౦-౪౨ ఇది మోక్షలంబనము - మధ్యగ్రహణకాలము-౧౧-౨౧ లో స్పర్శస్థితికి లంబనము ఋణమును - మోక్షమునకు ధనమునుచేయ - ౬ - ౧౪ స్పర్శ

కాలము=౧౮-౩౩ మోక్షకాల మగును - స్థితిసంస్కారము సమకలాగ్రహచారిత్ర
తిథ్యంతమే కావలెను॥ 5.

అథ సంచాలనోన్మీలన గ్రహణవశజ్ఞానం చాహ.

శ్లో॥ మద్దాదేవంమాలనోన్మీలనే స్తో గ్రాసో నాదేశ్యోఽంగుళా
ల్ప రపిందోఽః | ధూమ్రః కృష్ణః పింగళోఽల్పార్థసర్వగ్రస్తః పుండ్రో
ఽర్కః స్తు కృష్ణ స్పదైవ॥ 6.

టీ॥ ఏవం=ఈ విధముగా - మర్గాత్ = మద్యమువల్ల నుంచి - మాలనోన్మీలనే =
సంచాలనోన్మీలనములు - స్తో=కలుగుచున్నవి - రపిందోఽః = రవిచంద్రులకు - అంగు
ళాల్పః=అంగుళముకంటె తక్కువదైన - గ్రాసః=గ్రాసము - నాదేశ్యః=అగపద్యం
అల్పార్థసర్వగ్రస్తః - అల్ప = కొంచెము - అర్థ = సగము - సర్వ = అంతయు - గ్ర
స్తః = గ్రస్తముగలిగిన - చంద్రః = చంద్రుడు - క్రమాత్ = వరుసగా - ధూమ్రః=
ధూమ్రవర్ణము - కృష్ణః = నల్లనివర్ణము - పింగళః=పింగళవర్ణము-(భవతి=అగుచున్నది)
అర్కః=స్తూ = సూర్యునివలెన - సదా=యెల్లప్పుడు - కృష్ణవీర = నల్లనివర్ణమే - భవతి =
అగుచున్నది॥ 6.

ఉపపత్తిః॥ స్వగృహమోక్షవత్ సుగమః- సూర్యచంద్రయోః - అంగుళా దలాప్తి
గ్రాసః అనాదేశ్యః - యతో హి నిబంధనవశాత్ అష్టగ్రాసో న దృశ్యో ఇతి
ప్రత్యక్షహేతోః చంద్రో హి అల్పార్థసర్వగ్రస్తః - ధూమ్రాదిః స్యాత్ - రస్యథా
అల్పగ్రహే ధూమ్రవర్ణః - అర్థగ్రహే కృష్ణః - స్వగ్రహే పింగళో న్యాత్ - అర్కః
సదా అల్పాని గ్రాహేషు కృష్ణః ఏకవర్ణః - అగ్ర దృశ్యో చంద్రయో వోపపత్తిః॥ 6.

తా॥ చంద్రగ్రహణమందుఁ జెప్పిననూపైఁ బరిభ్రమించుచున్నది కలిసిని మదిము సా
ధించి స్వగృహమోక్షలంబనములు చేసినతీగన సంస్కారప్రతిభోనల్లముచుబట్టి స్వగృ
హమోక్షములు చేయవలెను-రవిచంద్రగ్రహణములకు అంగుళాల్పగ్రాసమయవర్ణము
గ్రహణము కనుపించు - చంద్రగ్రహణమునకు అల్పగ్రాసమందు ధూమ్రవర్ణమును
అధికగ్రాసమందు నీలవర్ణమును సర్వగ్రాసమందు పింగళవర్ణమును గలుగును-రవికి
యెల్లప్పుడు నీలవర్ణమే కలుగును॥ 6.

ఈ సూర్యగ్రహణము భిచ్ఛన్నము కావడవల్లను చంద్రగ్రహణమందు సం
మాలనోన్మీలనములు కనుపించుచుండటవల్లను ఇక్కడ వేతీ యుదాహరణము
ప్రాయుక్తుడైతేదు.

అథ ఇప్తకాలీన గ్రాసానయన మాహ.

శ్లో॥ ఇప్తం ద్విప్తుం ఛన్నక్షణ్యం స్పర్శాంత్యాంతర్నాడీభక్తం ।
రూపార్థే నోపేతం విద్యా దిప్తే కాలేఽర్కస్య గ్రాసం॥ 7.

టీ॥ ద్విప్తుం=౨ చే గుణింపఁబడినటువంటియు - ఛన్నక్షణ్యం=గ్రాసముచేత
గుణింపఁబడినటువంటియు - స్పర్శాంత్యాంతర్నాడీభక్తం = స్పృశ్యమోక్షముల అంతః
గడియలచేత భాగింపఁబడినటువంటియు - రూపార్థేనోపేతం=౦-౩౦ వియంగుళములు
కలుపఁబడినటువంటియు - ఇప్తం=ఇప్త కాలము- ఇప్తకాలే = ఇప్తమునకాలమందలి-
అర్కస్య = సూర్యునియొక్క - గ్రాసం=గ్రాసము (అ) విద్యాత్ = తెలియవలెను॥ 7.

ఉపపత్తి॥ యదె స్థితిస్థితికాలం ఆయం గ్రాస స్తద్దేయః॥ ౧ మితి - గ్రా
సోఽభీప్తః॥ గుణః - స్థిత్యా భావ్య-అర్క స్పృశ్యమోక్షస్థితి ఇష్టే పృథక్ న కృతే -
అతో హి పద్వీకాల ఏవ చాగో గృహీతః - ఏవం హరిస్య ద్విగుణత్వాత్ ఇప్తం
ద్విగుణం కార్య మి త్యుపపన్నం॥ 7.

తా॥ ఇప్తకాలమును చెట్టించి గ్రాసముచేత యెంచినస్పృశ్యమోక్షాంతరకాలము
చేత విభజించి ౩౦ వియంగుళములు గలుప ఇప్తకాలమునందలి సూర్యునకు గ్రాస
మగును॥ 7.

ఉదాహరణము॥ ఇప్తగుణియలు ౨ ఓనిని చెట్టించిన - ౪ X గ్రాసము ౬
౨౨=౨౫-౨౪ ÷ స్పృశ్యమోక్షకాలములయందరము ౨-౩౫=౩-౨౧ + ౦-౩౦=౩-౫
ఇది యిప్తకాలగ్రాసము॥ 7.

ఈ గ్రహణము బ్రహ్మిణిగోళము - అపసవ్యగ్రహణము - నైఋతిదిక్ స్పృశ్య
అక్షేయదిక్ మోక్షః - సూర్యోదయాదిస్పృశ్యకాలః - ౫౦ మధ్యకాలః - గ్రాస
మోక్షకాలః-౧౪-౩౩ ఆన్యంతరపుణ్యకాలః-౨-౩౫

ఇతి శ్రీగణేశ దైవజ్ఞవిరచిత గ్రహణాధికారము

సూర్యగ్రహణాధికారః పుటా.

గ్రంథకర్తయం ప్రథమభాగ స్సమాప్త గుఠాలయం

యాజుష స్మార్త మంత్ర పాఠము .

ప్రథమభాగము.

శ్లోక పత్తి రు 1—12—0 రఫ్ పత్తి రు 1—8—0

అయ్యా, ఇది పత్తి స్మార్త గృహస్థులకును విద్యార్థులకును పత్తి గ్రామపురోహితులకును ప్రాముఖ్యముగ నుండఁదగినది.

మఱియు రుద్రాభిషేకమునకును సూర్యసమస్కారములకును, గృహశాంతులకును, నిత్యపారాయణములకును, వివాహాపనయనాది సమస్తకర్మలకును, ఆభిషేకములకును, పితృమేధమునకును అత్యవశ్యకమయిన మంత్రములన్నియునుగలవు, గృంధస్థవిషయములలో కొన్ని నిరూపించెదను, నమకము చమకము పురుషసూక్తము శ్రీసూక్తము భూసూక్తము అరుణము సారము పితృమేధము వివాహాపనయన మంత్రపన్నములు రెండఁను ఉపనిషత్తులు (చిత్తి, శిక్ష, ఆనందవల్లి, భృగువల్లి, నారాయణము) నక్షత్రేష్టి, మన్యుసూక్తము మొదలు రుద్ర, సర్ప, దేవీ, రాత్రి, హిరణ్యనీళాది, అన్నసూక్తములును, నాచికేతాంతము వఱకధిశ్రీవణము మహాన్యాసము దశశాస్త్రులు చిల్వ పత్తార్చనము నవగ్రహ మంత్రములు మొదలగు బహువిషయములు గలవు బహుజనులు కోరుటచే ౧౬ పానులు మేలుకాగితములమీద ముద్రింపించితిమి తమ కెన్ని ప్రతులు పంపవలెనో అడ్రసులనఁగా పోస్టుగ్రామము వగయిరాలు వెంటనే వ్రాయకొరినాను గ్రంథము వీ. పి. టపాలో పంపఁబడును.

(2) యాజుషస్మార్త మంత్రపాఠము రెండవ భాగము సన్వరము ఇందుసంధ్యావందనము, బ్రహ్మయజ్ఞము, ఔపాసనము, ఉదకశాంతి వారుణజపాలు, పంచానువాకములు, సున్నాలపన్నము, బృహస్పతీ సూక్తము, స్వాధ్యాయబ్రాహ్మణము మంత్రబ్రాహ్మణము సంజ్ఞానము, లోకోపి, తుభ్యము, సరస్వతీస్తోత్రము, ఆశీర్వాచనఘనపనసలు, ఇత్యాదిసద్విషయములుగలవు. ప్రతి 1 కి 1—8—0

(3) సిద్ధాంతగ్రహలాఘవము ప్రతి 1 కి 1—0—0

చల్లా లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి.

ఆర్యానందముద్రాక్షరశాల, మచిలీపట్టణము. బయ. ౧౯౧౧

